

รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงงูเด็ก ที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา

Forms and Systems of Quality Child Care
Services in Thailand : An Indepth Case Study

กุลล สุนทรธาดา
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยวงมณีดล

จิตตินันท์ เดชะดูล์
สาขาวิชาดหกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยวงสุโขทัยธรรมมาริธา

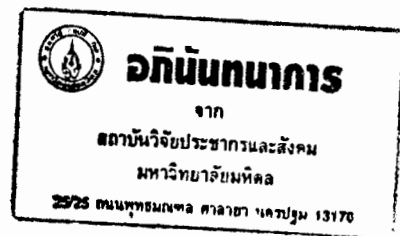

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
และได้รับทุนสนับสนุนบางส่วนจาก
The William and Flora Hewlett Foundation

รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา

Forms and Systems of Quality Child Care Services in
Thailand : An Indepth Case Study

โดย

กุลล สุนทรธาดา
สถาบันวิจัยประชากรและสังคม
มหาวิทยาลัยมหิดล

จิตตินันท์ เดชะคุปต์
สาขาวิชาดทกรรมศาสตร์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

โครงการวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจาก
สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข
และได้รับทุนสนับสนุนบางส่วนจาก
The William and Flora Hewlett Foundation

**รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย :
กรณีพินิจศึกษา**

**Forms and Systems of Quality Child Care Services in Thailand :
An Indepth Case Study**

กุศล สุนทรธาดา

จิตตินันท์ เดชะคุปต์

Cataloging in Publication Data

รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา / กุศล
สุนทรธาดา, จิตตินันท์ เดชะคุปต์

(มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากรและสังคม เอกสารทางวิชาการ หมายเลข; 255)

ISBN 974-665-219-2

1. สถานเลี้ยงดูเด็ก-ไทย. I. จิตตินันท์ เดชะคุปต์. II. มหาวิทยาลัยมหิดล. สถาบันวิจัยประชากรและ
สังคม. III. มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. สาขาวิชาคหกรรมศาสตร์. IV. ชื่อเรื่อง. V. ชื่อชุด.

HQ778.7.T5 k729ร

พิมพ์ครั้งแรก : กรกฎาคม 2544

จำนวนพิมพ์ : 500 เล่ม

จัดพิมพ์โดย : สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ตำบลศาลายา อำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2441-9666, 0-2441-0201-4 ต่อ 115

โทรสาร 0-2441-9333

E-mail: directpr@mahidol.ac.th

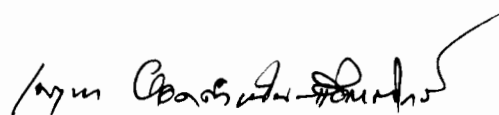
Homepage: URL: <http://www.mahidol.ac.th/mahidol/pr/pr.html>

เอกสารทางวิชาการหมายเลข 255

คำนำ

โครงการวิจัยเรื่อง “รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา” (Forms and Systems of Quality Child Care Services in Thailand : An Indepth Case Study) ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของชุดโครงการ โครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็กของประเทศไทย นับเป็นงานวิจัยที่น่าสนใจที่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ในการจัดบริการแก่เด็กปฐมวัย อายุ 0-6 ปี ทั้งของภาครัฐและภาคเอกชน จุดเด่นของงานวิจัยนี้คือการวิเคราะห์เจาะลึกลักษณะการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพเฉพาะรายกรณี เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบและระบบการดำเนินงานสถานเลี้ยงดูเด็ก รวมทั้งปัจจัยกำหนดคุณภาพการให้บริการในสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ

งานชิ้นนี้ยังได้วิเคราะห์หาเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย เพื่อเป็นแนวทางปรับปรุงคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อให้สถานเลี้ยงดูเด็กมีศักยภาพในการพัฒนาเด็กให้มีความพร้อมทั้งทาง สุขภาพกาย สติปัญญา อารมณ์ สังคมและ จิตใจ งานวิจัยเรื่องนี้ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัยจากสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ในปี พ.ศ. 2540 – 2542 ทั้งนี้ขอคิดเห็นและขอเสนอแนะต่างๆ ในรายงานการวิจัยเล่มนี้เป็นของคณะผู้วิจัย ไม่เกี่ยวข้องกับสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุขแต่อย่างใด สถาบันวิจัยประชากรและสังคม หวังเป็นอย่างยิ่งว่างานวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์แก่อนุวยงานและผู้เกี่ยวข้องในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยต่อไป

รองศาสตราจารย์ ดร.เบญจา ยอดดำเนิน-แอ็ดติกัจ
ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยประชากรและสังคม

กิตติกรรมประกาศ

สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ได้ให้ความสนใจในการพัฒนาชุดโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็กของประเทศไทย ชุดโครงการ “รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย : กรณีพินิจศึกษา” เป็นชุดโครงการหนึ่งที่สถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย งานนี้มีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงคุณภาพและปริมาณจากผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก ครูหรือผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครอง และการสังเกตพัฒนาการเด็ก

คณะผู้วิจัยขอขอบคุณสถาบันวิจัยระบบสาธารณสุข (สวรส.) ที่ให้การสนับสนุนงบประมาณในการทำวิจัย ขอขอบพระคุณ รองศาสตราจารย์ ดร.มานี ไชยธีรานุวัติศิริ ในฐานะผู้บริหารชุดโครงการวิจัยเพื่อพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็กของประเทศไทย ที่คอยติดตามความก้าวหน้าและทำหน้าที่บริหารชุดโครงการวิจัยให้ลุล่วงไปด้วยดี ขอขอบคุณ คุณดวงพร บุญครบ ในฐานะผู้ประสานชุดโครงการ ขอขอบคุณ คุณวรรณรา ชื่นวัฒนา นักศึกษาปริญญาเอก ในฐานะผู้ร่วมโครงการและช่วยเก็บข้อมูล ขอขอบคุณ คุณกมลชนก ขำสุวรรณ ในฐานะผู้ช่วยวิเคราะห์ข้อมูลและจัดรูปเล่ม และขอขอบคุณสถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล และเจ้าหน้าที่ทุกฝ่ายที่อำนวยความสะดวกให้งานวิจัยนี้สำเร็จลงไปด้วยดี

กุศล สุนทรธาดา
จิตตินันท์ เดชะคุปต์

บทสรุปผู้บริหาร

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) สำรวจสถานเลี้ยงดูเด็กที่ถือว่ามีคุณภาพรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทย โดยวิเคราะห์เจาะลึกลักษณะการจัดบริการเฉพาะรายกรณี เพื่อนำเสนอ ข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการจัดบริการ ระบบการดำเนินงาน และปัจจัยกำหนดคุณภาพบริการ 2) ศึกษาเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์หาเกณฑ์คุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย

การเก็บรวบรวมข้อมูล กระทำโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ผู้ปฏิบัติงานดูแลเด็กและผู้ปกครองเด็ก และการสังเกตพัฒนาการเด็ก พฤติกรรมของผู้ดูแลเด็ก และสภาพแวดล้อมของสถานเลี้ยงดูเด็กประกอบการบันทึกวิธีทัศนสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือจากการแนะนำของนักวิชาการที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย จำนวน 20 แห่ง โดยเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษาที่มีตั้งในพื้นที่กรุงเทพมหานครและในสามภูมิภาค เฉพาะที่ให้บริการแก่เด็กปฐมวัย อายุ 0-6 ปี ที่สังกัดภาครัฐ และภาคเอกชน หรือชุมชน ให้กระจายทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน

ผลการศึกษา มีดังต่อไปนี้

1) จากการสำรวจข้อมูลการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะเด็กก่อนวัยเรียน (อายุ 3-5 ปี) พบว่า มีเด็กได้รับการจากสถานศึกษา/สถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของหน่วยงานภาครัฐ และภาคเอกชน ครอบคลุมถึงร้อยละ 97.7 โดยภาครัฐจัดได้ประมาณร้อยละ 95 ที่เหลือร้อยละ 5 จัดโดยภาคเอกชน ในขณะที่เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ได้รับการจากสถานเลี้ยงดูเด็กเพียงร้อยละ 3 โดยส่วนใหญ่ยังได้รับการดูแลจากครอบครัว

สำหรับการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในระบบโรงเรียน ซึ่งจัดบริการในรูปแบบของโรงเรียนอนุบาล โดยให้บริการเลี้ยงดูเด็กในวัย 3-5 ปี (ปัจจุบันขยายลงมาถึง 2½ ปี) แบบมีการจัดชั้นเรียน เช่น ชั้นเด็กเล็ก อนุบาล 1 และ 2 หรืออนุบาล 1, 2 และ 3 สำหรับเด็ก

อายุ 3 ปี, 4 ปี และ 5 ปี มีจำนวนสถานศึกษาประมาณร้อยละ 73 ของสถานศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยทั้งหมด ให้บริการแก่เด็กได้ถึงร้อยละ 75 หรือ 3 ใน 4 ของเด็กที่ได้รับการทั้งหมด เมื่อพิจารณาตามสังกัด พบว่า สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนจัดบริการได้มากที่สุดคือ ร้อยละ 70 และร้อยละ 24 ของจำนวนเด็กที่ได้รับการในระบบโรงเรียนทั้งหมด ตามลำดับ (ที่เหลือจัดโดยเทศบาลและกรุงเทพมหานคร กระทรวงมหาดไทย) หลายแห่งมีอาคารและอาณาบริเวณที่แยกต่างหากจากโรงเรียน (แม่) แต่ส่วนใหญ่จะจัดรวมกับโรงเรียน (แม่) ในรูปของชั้นอนุบาล

ส่วนการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยนอกระบบโรงเรียน ซึ่งจัดบริการในรูปแบบที่หลากหลาย ได้แก่ สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน ศูนย์/สถานบริบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็ก (เล็ก) สถานรับเลี้ยงเด็กในหน่วยงาน/ในโรงงาน ศูนย์สงเคราะห์เด็ก ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด และศูนย์พัฒนาเด็กด้อยโอกาสกลุ่มต่างๆ แต่ส่วนใหญ่จะอยู่ในรูปศูนย์พัฒนาเด็ก (เล็ก) ซึ่งให้บริการเด็กได้ครอบคลุมกว้างขวางกว่า คือ ครอบคลุมเด็กกลุ่มอายุ 0-5 ปี ซึ่งมีจำนวนสถานบริการประมาณร้อยละ 27 ของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยทั้งหมด ให้บริการแก่เด็กได้ถึงร้อยละ 25 ของเด็กที่ได้รับการทั้งหมด หน่วยงานที่ให้บริการแก่เด็กได้มากที่สุด คือ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย (ร้อยละ 54) กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ (ร้อยละ 32) กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (ร้อยละ 9.6) กรุงเทพมหานคร (ร้อยละ 2) และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน (ร้อยละ 1.5) ตามลำดับ (ที่เหลือจัดโดยหน่วยงานต่างๆ เช่น กองนิคมสร้างตนเอง กองสงเคราะห์ชาวเขา กองบริการชุมชน ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม การจัดบริการให้แก่เด็กอายุ 3-5 ปี มีทั้งการแบ่งและไม่แบ่งชั้นเรียนตามกลุ่มอายุเด็ก หรือมีการคละอายุเด็ก หรืออาจแบ่งกลุ่มเด็กตามพัฒนาการ ส่วนเด็กอายุ 0-1 ปี และ 1-2 ปี มักจะมีการแยกให้บริการต่างหาก เพราะเด็กกลุ่มนี้ยังช่วยเหลือตัวเองไม่ได้ ต้องการการเอาใจใส่เลี้ยงดูอย่างใกล้ชิด

2) จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพที่เป็นกรณีศึกษา 20 แห่ง ทั้งในและนอกระบบโรงเรียน ทั้งที่ดูแลเด็กปกติทั่วไป และเด็กพิเศษกลุ่ม

ต่างๆ เช่น เด็กในชนบทห่างไกล เด็กพิการทางสมอง เด็กยากจนในสลัม เด็กที่ถูกทอดทิ้ง และเด็กติดเชื้อเอดส์ พบว่า รูปแบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับนโยบายและวัตถุประสงค์ของการจัดบริการ ได้แก่ สถานศึกษาเด็กปฐมวัยในระบบโรงเรียน (อายุ 2½-6 ปี) สถานบริหารและพัฒนาเด็กปฐมวัย (แรกเกิด-3 ปี) ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย (แรกเกิด-6 ปี) และสถานบริการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ซึ่ง 3 รูปแบบหลังเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพส่วนใหญ่มักจะเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียน เนื่องจาก 1) โรงเรียนจะได้รับนโยบายปรัชญา แนวคิด ที่มุ่งพัฒนาเด็กในทุกๆ ด้านมากจากต้นสังกัด 2) หลักสูตรหรือแนวการจัดประสบการณ์หรือการจัดกิจกรรมให้แก่เด็กมีแนวปฏิบัติจากต้นสังกัด 3) ได้รับจัดสรรงบประมาณ วัสดุ-อุปกรณ์ และสื่อจากต้นสังกัดมาให้โดยตรงหรือแบ่งมาจากโรงเรียน (แม่) ได้ 4) อาคารสถานที่ใช้ร่วมกับโรงเรียน (แม่) หรือแยกออกต่างหาก 5) การบริหารงานบุคคลทำตามสายงาน ผู้บริหารทำงานโดยผ่านสายการบังคับบัญชา ทำให้ความใส่ใจต่อการศึกษาระดับปฐมวัย อาจจะน้อยหรือไม่เห็นความจำเป็นในการให้การสนับสนุนทั้งในด้านบุคลากร สื่ออุปกรณ์ และงบประมาณ ซึ่งอาจทำให้เกิดข้อจำกัดในการทำงานของบุคลากร การคัดเลือกบุคลากรเข้ามาทำงานเป็นไปตามเกณฑ์ของหน่วยงานต้นสังกัด แต่บุคลากรมีโอกาสดำเนินการฝึกอบรมและมีความมั่นคงในการทำงาน แต่ก็มีข้อจำกัดในด้านกำลังคน 6) การบริหารการเงิน มีการใช้จ่ายเงินตามระเบียบ/กฎเกณฑ์ของหน่วยงาน/ต้นสังกัด มีระบบการติดตามตรวจสอบการใช้จ่ายเงินจากต้นสังกัด/องค์กรภายนอก 7) การกำหนดมาตรฐาน/เกณฑ์คุณภาพและดัชนีชี้วัดจัดทำไว้ค่อนข้างชัดเจนครบทุกด้านทั้งด้านปัจจัยนำเข้า กระบวนการ และด้านผลผลิต แม้ว่าปัจจุบันจะยังไม่ได้ดำเนินการเต็มที่ตามมาตรฐานที่วางไว้ แต่ก็มีความก้าวหน้าไปมาก โดยเฉพาะสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานการศึกษาเอกชน ดังนั้นคุณภาพของการให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปของโรงเรียนอนุบาลจึงขึ้นอยู่กับผู้บริหาร และหัวหน้าสายงานด้านอนุบาลเป็นอย่างมาก ถ้าผู้บริหารและหัวหน้าสายงานฯ มีความรู้ความเข้าใจในการจัดการศึกษาระดับอนุบาล การสนับสนุนด้านทรัพยากรด้านการฝึกอบรม และความเอาใจใส่/ให้กำลังใจบุคลากรที่ปฏิบัติงานก็จะมีมาก เมื่อ

เปรียบเทียบกับโรงเรียนอนุบาลที่ผู้บริหารและหัวหน้าสายงานอนุบาลที่ไม่เข้าใจการจัดการศึกษาในระดับนี้

สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียน มักตั้งขึ้นมาด้วยวัตถุประสงค์เพื่อแบ่งเบาภาระผู้ปกครอง และการเตรียมความพร้อมเด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา (มากกว่าจะเน้นพัฒนาการเด็ก) โดยเฉพาะสถานเลี้ยงดูเด็กในสังกัดภาครัฐ เช่น กรมการพัฒนาชุมชน กรมการศาสนา และกรมอนามัย รวมทั้งสถานเลี้ยงดูเด็กในหน่วยงานอีกเกือบ 60 แห่ง (ยกเว้นสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินงานโดยเอกชน/องค์กรเอกชน) ดังนั้นคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ จึงขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายด้าน ได้แก่ 1) คณะกรรมการที่ดูแลการดำเนินงานของศูนย์เด็ก (เล็ก) ได้แก่ เจ้าอาวาสวัด ผู้ดูแลเด็กที่เป็นคนในท้องถิ่น และพัฒนากร ซึ่งจะเป็นผู้นำความช่วยเหลือจากภาครัฐไปสู่ชุมชน แต่ยังขาดความรู้และประสบการณ์ในการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กตามหลักพัฒนาการเด็ก 2) ปรัชญา/แนวคิด/แนวทางการดำเนินงานของหน่วยงานรับผิดชอบมักไม่ค่อยชัดเจน ทำให้การปฏิบัติงานไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน การจัดบริการเลี้ยงดูเด็กจึงมีตั้งแต่การเตรียมความพร้อม การเรียนเขียนอ่าน การฝึกระเบียบวินัย ไปจนถึงการดูแลให้อาหารตามมือแทนพ่อแม่ 3) การบริหารจัดการขึ้นอยู่กับคุณภาพของคณะกรรมการหรือคุณภาพของบุคลากรบางแห่งมีการแยกส่วนโดยการบริหารจัดการเป็นหน้าที่ของข้าราชการประจำในหน่วยงานที่รับผิดชอบ ส่วนการดูแลเด็กจะเป็นหน้าที่ของครูหรือผู้ดูแลเด็ก ซึ่งอาจเป็นลูกจ้างหรือข้าราชการประจำ (เช่น สถานเลี้ยงดูเด็กในหน่วยงาน เป็นต้น) 4) การสนับสนุนจากผู้ปกครอง ชุมชน หรือหน่วยงานภายนอก สถานเลี้ยงดูเด็กจำนวนมากต้องพึ่งพาทรัพยากร/เงินสนับสนุนจากภายนอก เนื่องจากค่าบริการที่เก็บได้จากผู้ปกครองหรือเงินสนับสนุนจากหน่วยงานต้นสังกัดไม่เพียงพอ ดังนั้น จึงมีวิธีการที่จะหาเงินสนับสนุนจากภายนอกหลายวิธี ตั้งแต่การขอรับบริจาค ทอดผ้าป่า-กุฐิน จัดงานรื่นเริงต่างๆ เป็นต้น เพื่อนำเงินมาใช้จ่ายเป็นเงินเพิ่ม/ค่าจ้างบุคลากร ซื้อวัสดุ-อุปกรณ์-สื่อการสอน ซ่อมแซมเครื่องเล่น และอาคารสถานที่ เป็นต้น

นอกจากนี้สถานเลี้ยงดูเด็กที่มีลักษณะการจัดบริการเฉพาะสำหรับเด็กที่มีลักษณะเด่นพิเศษ จะมีระบบการจัดบริการแตกต่างกันไปตามกลุ่มเด็กที่ให้บริการ เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่ ของกรมพัฒนาชุมชน ก็จะมีการจัดกิจกรรมเป็นครั้งคราวสำหรับเด็กปฐมวัย ที่อยู่ในชุมชน ชนบทห่างไกลและไม่มีศูนย์พัฒนาเด็กในชุมชน เพื่อกระตุ้นให้ชุมชนพยายามจัดตั้งสถานเลี้ยงดูในชุมชน โดยกรมการพัฒนาชุมชนคอยให้การสนับสนุนด้านการฝึกอบรมและปัจจัยพื้นฐานอื่นๆ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือในสังกัดของกรมสุขภาพจิต ซึ่งจัดบริการสำหรับเด็กที่มีปัญหาสุขภาพและพัฒนาการทางสมองบกพร่อง และสถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ ในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ ซึ่งจัดบริการสำหรับเด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้ง เด็กกำพร้า และเด็กที่ติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น

3) จากการสังเคราะห์ข้อมูลเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก พบว่า ปัจจัยสำคัญในการกำหนดคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ 1) มีปรัชญา/แนวคิด และเป้าหมายในการพัฒนาเด็กที่ชัดเจน คือ การพัฒนาเด็กให้ครบทุกด้าน 2) มีรูปแบบการจัดบริการตามวัยของเด็กหรือตามกลุ่มอายุ เช่น 0-1 ปี, 1-2 ปี, และ 3-5 ปี เนื่องจากเด็กแต่ละวัยมีความต้องการที่แตกต่างกันไป โดยเน้นการจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างประสบการณ์และการเรียนรู้สำหรับเด็กที่มีความหลากหลาย สมดุล ตรงกับความสนใจและวุฒิภาวะของเด็ก 3) มีบุคลากรทุกฝ่ายที่มีความรับผิดชอบสูงและมี ปฏิสัมพันธ์ระหว่างกันในทางบวก มีการประเมินผลการปฏิบัติงานทั้งในด้าน การจัดการเรียนการสอน และผลที่มีต่อพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง 4) มีการประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับโรงเรียน 5) มีมาตรฐานด้านโภชนาการ ความสะอาด และความปลอดภัยสูง

นอกจากนี้ยังมีปัจจัยสนับสนุนอื่นๆ ที่ช่วยทำให้สถานเลี้ยงดูเด็กมีคุณภาพ ได้แก่ 6) คุณสมบัติของบุคลากรที่มีมาตรฐานสูง ทั้งในด้านวุฒิการศึกษาและประสบการณ์การทำงานกับเด็ก 7) ระบบการบริหารจัดการที่มีประสิทธิภาพ (เช่น มีระบบงานและสายบังคับบัญชาที่ชัดเจน มีระบบการเงินที่รัดกุม เป็นต้น) และเอื้อต่อการพัฒนาคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก 8) สภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากรที่น่าอยู่ เพื่อให้บุคลากรทำงานอย่างมีความสุข รวมทั้งมีบริบทอื่นๆ ที่สัมพันธ์กับการพัฒนาคุณภาพสถานบริการเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่

9) การสนับสนุนด้านงบประมาณที่พอเพียง 10) การวางกฎระเบียบที่รัดกุมและสามารถตรวจสอบได้ นอกจากนี้ยังจำเป็นต้องมีปัจจัยแวดล้อมที่เอื้ออำนวยอีก ได้แก่ 11) การกำหนดมาตรฐานกลางและมีการตรวจสอบคุณภาพทั้งภายในและภายนอกอย่างต่อเนื่อง 12) มาตรการเข้มงวดในการออกและต่อใบอนุญาตของสถานเลี้ยงเด็กจำเป็นต้องมีมากขึ้น

สรุปได้ว่า รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ ไม่จำเป็นต้องมีเพียงแบบเดียว อาจจะมีรูปแบบการจัดบริการที่หลากหลาย ทั้งในระบบและนอกระบบ โรงเรียนหรือตามกลุ่มอายุเด็ก เช่น 0-1 ปี, 1-3 ปี และ 3-6 ปี และมีระบบการจัดประสบการณ์เรียนรู้ให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล และเต็มตามศักยภาพสูงสุดตามคุณลักษณะของเด็กแต่ละคน รวมทั้งทิศทางของการพัฒนาเด็กให้เป็นคนเก่ง-ดี-มีสุข พร้อมทั้งจะเป็นทรัพยากรที่มีคุณภาพ และมีคุณค่าต่อสังคมและประเทศชาติ ซึ่งรูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กจำเป็นต้องคำนึงถึงคุณลักษณะและความต้องการเฉพาะด้านของเด็กด้วย โดยรูปแบบและระบบการจัดบริการสำหรับเด็กทุกๆ ไปควรมีพลวัตในการดำเนินงานที่มุ่งพัฒนาเด็กอย่างเป็นองค์รวม ให้มีพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ -จิตใจ สังคม และสติปัญญา ดำเนินไปอย่างผสมผสานกลมกลืนไปด้วยกัน โดยการยึดเด็กเป็นศูนย์กลางของการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์การเรียนรู้ ที่สอดคล้องกับความสนใจและความสามารถตามวัยของเด็ก ในสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ที่หลากหลาย ด้วยสื่อการเล่น/กิจกรรมต่างๆ และเด็กสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองได้อย่างอิสระ โดยมีผู้ใหญ่หรือผู้ที่ปฏิบัติงานกับเด็กคอยดูแลเอาใจใส่อย่างใกล้ชิด ในการตอบสนองความต้องการของเด็กที่แตกต่างกันไปตามวัย ซึ่งผู้ที่ปฏิบัติงานกับเด็กจำเป็นต้องเข้าใจธรรมชาติของเด็กในแต่ละช่วงอายุ มีจิตใจรักเด็ก อดทน รู้จักสังเกตพฤติกรรมของเด็ก และสามารถส่งเสริมหรือปรับพฤติกรรมที่เหมาะสมให้กับเด็กได้ ทั้งยังจำเป็นต้องมีการสร้างความสัมพันธ์ อันดีระหว่างบ้านและชุมชนกับสถานเลี้ยงดูเด็ก ในการมีส่วนร่วมพัฒนาเด็กให้อยู่ในสังคมได้อย่างราบรื่น

ส่วนรูปแบบการจัดบริการสำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษในลักษณะต่างๆ จำเป็นต้องมีแนวทางการดำเนินงานหรือแนวปฏิบัติที่ชัดเจนในการพัฒนาเด็กให้สอดคล้องกับความต้องการเฉพาะด้านของเด็ก เช่น เด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า ต้องการการดูแลและฟื้นฟูสภาพที่

บกพร่องไป เด็กที่ถูกทอดทิ้งต้องการการดูแลด้วยความรัก ความเข้าใจ และการสร้างวินัย เป็นต้น ทั้งนี้ในการดำเนินงานจัดบริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใดก็ตาม จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมียุทธศาสตร์บริหารจัดการที่ดีมีประสิทธิภาพ ทั้งในด้านการจัดการการเงินอย่างมีแบบแผนตรวจสอบได้ การจัดการบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงานให้มีความรับผิดชอบ ต่องาน และมีความพึงพอใจในงาน การจัดการบริการและกิจกรรมสำหรับเด็กที่มุ่งส่งเสริม พัฒนาการเด็ก และการจัดการสภาพแวดล้อมและวัสดุ-อุปกรณ์ที่ปลอดภัยและเอื้อต่อการ พัฒนาเด็ก ตลอดจนตอบสนองต่อความต้องการของผู้ปกครอง ชุมชน และสังคม ได้อย่างเหมาะสม

ส่วนเกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพที่หน่วยงานต่างๆ ได้กำหนดขึ้นและจะนำมาใช้ในการประเมินคุณภาพการจัดบริการของสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานต่างๆ ของไทยในอนาคต พบว่า ส่วนใหญ่จะให้ความสำคัญกับมาตรฐานในด้านปัจจัย (Input) และกระบวนการ (Process) (เช่น ปัจจัยสภาวะแวดล้อม คุณสมบัติของบุคลากร สื่อ วัสดุอุปกรณ์ประกอบการ เรียนการสอน กระบวนการจัดกิจกรรม ระบบการบริหารจัดการ การดูแลสุขภาพอนามัย การ รายงานและการประเมินผลการปฏิบัติงาน และการมีส่วนร่วมของชุมชน) มากกว่าในด้าน ผลผลิต (Output) คือ คุณภาพของเด็กหรือพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเมื่อนำมาเปรียบเทียบกับ เกณฑ์ของต่างประเทศ อาทิ สหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และ อิสราเอล แล้ว พบว่า ยังมีอีกหลายประเด็นที่ประเทศไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของ ผู้ปกครองปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ระหว่างครูกับผู้ปกครอง และระหว่างบุคลากรด้วยกัน การคุ้มครองป้องกันการล่วงละเมิดทางร่างกายและทางเพศ การกำหนดเกณฑ์คุณภาพ/ มาตรฐานสำหรับกลุ่มเด็กพิเศษ การจัดให้มีหน่วยสนับสนุนทางการศึกษาหรือการพัฒนาเด็ก (เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ เป็นต้น) ระบบการส่งต่อข้ามชั้นเรียน ค่าตอบแทนและสวัสดิการ ของบุคลากร การประกันคุณภาพของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กตามระยะเวลาเป็นรายปี (เช่น 1 ปี 2 ปี หรือ 3 ปี) ขณะนี้บางหน่วยงานให้เป็นราย 5 ปี ตลอดจนการกำหนดเกณฑ์คุณภาพ การจัดการให้เหมาะสมตามกลุ่มอายุของเด็ก

ข้อเสนอแนะในการปรับปรุงและพัฒนาคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ปฐมวัย จำเป็นอย่างยิ่งที่รัฐต้องเข้ามาผนวกรวมอย่างจริงจัง และถือเป็นภารกิจเร่งด่วนในการยกระดับมาตรฐาน คุณภาพการจัดบริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี ให้มีการดำเนินงานอย่างเป็นรูปธรรมและมีความเป็นไปได้ โดยมีการกำหนดมาตรฐานขั้นพื้นฐานแบบเดียวกันหรือมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย ทั้งมาตรฐานด้านปัจจัย กระบวนการ และผลผลิต ตลอดจนสภาพแวดล้อม โดยให้ความสำคัญกับการประเมินคุณภาพทั้งระบบ ไม่ใช่เพียงแค่เน้นคุณภาพด้านปัจจัยนำเข้าและกระบวนการพัฒนา ควรหันมาให้ความสนใจกับคุณภาพด้านผลผลิตหรือคุณภาพของเด็กด้วย เนื่องจากทุกส่วนของระบบการจัดบริการล้วนเชื่อมโยงและส่งผลกระทบซึ่งกันและกันรวมทั้งผลโดยตรงต่อตัวเด็ก การกำหนดเกณฑ์การประเมินคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก จึงควรพิจารณาปัจจัยนำเข้าทั้งในแง่ของปรัชญา/แนวคิดในการพัฒนาเด็ก คุณสมบัติของผู้บริหาร/ผู้ประกอบการ และผู้ปฏิบัติงาน งบประมาณ/เงินทุนสนับสนุนค่าใช้จ่ายในการดำเนินงาน ปริมาณและคุณภาพของวัสดุอุปกรณ์/สื่อการเรียนรู้สำหรับเด็ก ความมั่นคงปลอดภัยของอาคารสถานที่และเครื่องเล่น มีระบบข้อมูลและสารสนเทศ มีการพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง และการมีส่วนร่วมของครอบครัวและชุมชน ในด้านกระบวนการ ควรคำนึงถึงวิธีการพัฒนาเด็ก วิธีการจัดกิจกรรม/สภาพแวดล้อม วิธีการปฏิสัมพันธ์กับเด็ก/ผู้ปกครอง/ผู้ทำงานด้วยกัน วิธีการประเมินผลเด็ก ในส่วนผลผลิตจำเป็นต้องพิจารณาคุณภาพของเด็ก ทั้งทางด้านสุขภาพร่างกายและพัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้าน จากการประมวลความก้าวหน้าของเด็ก เป็นระยะๆ อย่างต่อเนื่องและเป็นระบบ เพื่อนำไปสู่การประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อรักษาคุณภาพของการจัดบริการให้คงอยู่อย่างต่อเนื่องและยังประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กในระยะยาว

นอกจากนี้ควรมีการศึกษาแลกเปลี่ยนความรู้ความเข้าใจระหว่างหน่วยงาน ในรูปของเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเด็กปฐมวัย เพื่อร่วมกันปรับปรุงเกณฑ์คุณภาพหรือตัวชี้วัด และทำระบบการประเมินคุณภาพให้อยู่ภายใต้สภาวะความเป็นจริง โดยใช้ตัวชี้วัดที่ไม่เป็นอุดมคติจนเกินไป เพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กให้

สม่ำเสมอและต่อเนื่อง โดยมีระบบการประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่เป็นรูปธรรม และมีหน่วยงานรับผิดชอบดำเนินการอย่างจริงจัง

สำหรับข้อเสนอแนะในการศึกษาวิจัยครั้งต่อไป ควรมีการศึกษาวิจัยเป็นกรณีศึกษาในสถานเลี้ยงดูเด็กที่คาดว่าจะมีคุณภาพตามเกณฑ์ ในจังหวัดอื่นๆ ในอีกหลายๆ จังหวัด กระจายไปในหลายพื้นที่ทั่วประเทศ เพื่อให้ได้ข้อมูลระดับลึกมากขึ้น ซึ่งสถานเลี้ยงดูเด็กบางแห่งอาจจะมีระบบการบริหารจัดการที่น่าสนใจ และอาจเป็นประโยชน์ต่อการปรับปรุงเกณฑ์คุณภาพของหน่วยงานต่างๆ ได้ ประกอบกับการศึกษาเกณฑ์คุณภาพในต่างประเทศเพิ่มเติม เพื่อนำสิ่งที่เห็นเป็นประโยชน์มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมกับสภาพสังคมไทยต่อไป

บทคัดย่อ

ปัจจุบันครอบครัวส่วนใหญ่อาศัยบริการดูแลเด็กของทั้งภาครัฐและเอกชน ซึ่งจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในรูปแบบต่างๆ มากมายทั้งในเขตเมืองและชนบท แต่การจัดบริการดังกล่าว ยังมีปัญหาด้านคุณภาพและมาตรฐานของบริการ การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาสถานเลี้ยงดูเด็กที่ถือว่ามีความหลากหลายรูปแบบต่างๆ ในประเทศไทย โดยวิเคราะห์เจาะลึกลักษณะการจัดบริการเฉพาะรายกรณี เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบการจัดบริการ ระบบการดำเนินงาน และปัจจัยกำหนดคุณภาพบริการ 2) ศึกษาเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์หาเกณฑ์คุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย การเก็บรวบรวมข้อมูลทำโดยการสัมภาษณ์ระดับลึก ผู้บริหารสัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถามผู้ปฏิบัติงานดูแลเด็กและผู้ปกครองเด็ก รวมทั้งการสังเกตพัฒนาการเด็ก พฤติกรรมของผู้ดูแลเด็ก และสภาพแวดล้อมของสถานเลี้ยงดูเด็ก ประกอบการบันทึกวิธีทัศนสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่รับผิดชอบ จำนวน 20 แห่งในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และส่วนภูมิภาค ที่ให้บริการแก่เด็กปฐมวัย อายุ 0-6 ปี ในสังกัดภาครัฐ และภาคเอกชน

ผลการศึกษาสถานบริการเลี้ยงดูเด็กตัวอย่าง พบว่า รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย มีรูปแบบการจัดบริการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับประเภทของเด็ก คือมีบริการให้ทั้งเด็กปกติและเด็กที่มีความต้องการพิเศษ กลุ่มอายุเด็กและจุดมุ่งหมายของการจัดบริการ กล่าวคือ มีรูปแบบบริการดูแลเลี้ยงดูอย่างใกล้ชิดสำหรับทารกวัย 0-1 ปี บริการดูแลเลี้ยงดูเด็กวัยเตาะแตะ (1-3 ปี) ให้มีพัฒนาการตามวัย บริการเตรียมความพร้อมเด็กวัยก่อนเรียน (3-6 ปี) และบริการจัดการศึกษาแก่เด็กวัยก่อนประถมศึกษา (5-6 ปี) ซึ่งบริการดังกล่าวมีการจัดทั้งในและนอกระบบโรงเรียน สำหรับปัจจัยกำหนดคุณภาพของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ ได้แก่ 1) ผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดบริการให้แก่เด็กปฐมวัย 2) มีระบบบริหารจัดการที่ดี มีประสิทธิภาพทั้งการจัดระบบการเงิน-บัญชีที่สามารถ

ตรวจสอบได้ มีการระดมทุนจากหลายแหล่ง และมีการจัดบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมกับงาน โดยบุคลากรส่วนใหญ่มีพื้นฐานการศึกษาอบรมด้านเด็กปฐมวัย 3) มีจุดเน้นในการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม โดยมีการจัดบริการและกิจกรรมที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย มีการจัดสภาพแวดล้อมที่หลากหลายด้วยสื่อการเรียนรู้มีมุม/ของเล่นและวัสดุอุปกรณ์ที่ปลอดภัยเอื้อต่อการเรียนรู้ และสอดคล้องกับความสนใจของเด็ก เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล 4) มีมาตรฐานด้านโภชนาการ ความสะอาด และความปลอดภัยสูง 5) มีการประสานสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชนให้เข้ามามีส่วนร่วมกับสถานบริการ รวมทั้ง 6) มีการติดตามตรวจสอบและประเมินผลพัฒนาการเด็กตามวัยอย่างต่อเนื่อง

ในการปรับปรุงคุณภาพของสถานบริการเลี้ยงดูเด็ก พบว่า หน่วยงานต่างๆ เกือบทุกสังกัดได้กำหนดมาตรฐานคุณภาพของหน่วยงานขึ้นมาเพื่อประเมินคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในสังกัด พบว่า ส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดในด้านปัจจัยนำเข้าและด้านกระบวนการจัดบริการพัฒนาเด็กมากกว่าด้านผลลัพธ์คือพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก อย่างไรก็ตาม เมื่อเปรียบเทียบมาตรฐานของสังกัดต่างๆ ดังกล่าวกับเกณฑ์มาตรฐานของต่างประเทศ พบว่าน่าจะมีการเพิ่มเติมมาตรฐานของหน่วยงานของไทยบางประเด็น โดยเฉพาะการกำหนดปรัชญาและเป้าหมายของการพัฒนาเด็กที่ชัดเจน การกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ครูกับผู้ปกครอง และระหว่างบุคลากรด้วยกัน การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และการคุ้มครองป้องกันการล่วงละเมิดทางร่างกายและทางเพศเด็ก รวมทั้งให้มีการจัดทำตัวชี้วัดและเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดบริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กทุกด้าน เพื่อนำไปสู่การประกันคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอย่างเป็นรูปธรรมในอนาคตต่อไป

Abstract

Today, most working Thai couples rely on child-care services of both public and private providers to care for their children, particularly those under six years. However, only a small number of these provide services with high quality standards. The primary focus of this research is to study the forms and systems of child care services including factors related to the delivery of child care quality services. The second objective is to analyze the quality assessment criteria of child care services, determined by government agencies and compare these with foreign standards.

Data was collected from 20 child-care centers/schools in Bangkok and other 4 regions of Thailand, which were identified by the responsible government units. Data collection methods were included in-dept interview of 19 administrators/owners; interview of 64 caregivers and 97 parents of selected children aged under 6 years old using questionnaire; observation of the behavior and development of 100 children; and videotape record of child care facilities.

The results showed that the forms of providing quality child-care services varied widely, depend on the purpose of providing services (e.g. child rearing, child development/and child education), age groups of children (e.g. infant, toddler or preschool children), and types of children (e.g. normal or children with special needs). These services were provided by many ministries, and private sectors. Factors affecting the quality of child care services were: 1) administrators/managers are properly trained to provide child services for pre-school children. 2) the management system emphasizes accountability and efficiency. 3) the services fostered all aspects of child development by providing the appropriate activities and services for children in each age group and their interests. 4) the facilities had a very high nutrition, cleanliness and safety standards. 5) the personnel had a very good communication skills and relationships with parents and communities, and continuously monitored and evaluated of child development.

In term of quality assessment, government units in Thailand actually focus on standards and indicators of inputs and process of child-care services rather than the outcomes of child development. A good quality child-care center needs to adopt indicators and/standards from abroad, particularly a clear philosophy and goals which guide all activities at the center, interactions between children and staff, interactions between staff themselves, a better recognition of the relationships between child care staffs and parents to promote their complementary roles and participation, and also preventing child abuse. Therefore, the quality assessment units of each related ministry will be worthwhile to specify more indicators and the minimum acceptable standards regarding such factors in order to guarantee quality child-care services for young children in Thailand.

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	ก
กิตติกรรมประกาศ	ข
บทสรุปผู้บริหาร	ค
บทคัดย่อ	ฅ
Abstract	ฎ
สารบัญ	ผ
สารบัญตาราง	ต
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	3
1.3 ขอบเขตของการวิจัย	3
1.4 คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการ	4
1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	5
บทที่ 2 การทบทวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง	7
2.1 ความสำคัญและนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย	7
2.2 สภาพการณ์การจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	18
2.3 รูปแบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	23
2.4 คุณภาพและเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพของการจัดบริการ สถานเลี้ยงดูเด็ก	28

	หน้า
บทที่ 3 ระเบียบวิธีวิจัย	47
3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	47
3.2 เครื่องมือการวิจัย	49
3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล	55
3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล	57
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	59
4.1 คุณภาพการบริหารจัดการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	59
4.2 คุณภาพการปฏิบัติงานในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย	74
4.3 คุณภาพการใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	108
4.4 คุณภาพของเด็กปฐมวัย	129
4.5 คุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	137
4.6 รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ	160
4.7 เกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทย	191
4.8 เกณฑ์คุณภาพหรือมาตรฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กในต่างประเทศ	227
4.9 เกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กของไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ	246
บทที่ 5 สรุปและอภิปรายผล	251
5.1 สรุปผลการวิจัย	251
5.2 ข้อเสนอแนะ	265
บรรณานุกรม	271

	หน้า
ภาคผนวก	275
ตาราง ผ.1 มาตรฐานการบริหารโรงเรียนของสำนักงาน คณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.)	275
ตาราง ผ.2 ผลการดำเนินงานด้านการบริหารของโรงเรียนตัวอย่าง ประเมินตามเกณฑ์ของสปช.	276
ตาราง ผ.3 มาตรฐานการบริหารโรงเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.)	277
ตาราง ผ.4 ผลการดำเนินงานด้านการบริหารของโรงเรียนตัวอย่าง ประเมินตามเกณฑ์ของ สช.	278
ตาราง ผ.5 ลักษณะการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก/ครู/ครูพี่เลี้ยง ในสถานบริการ	279
ตาราง ผ.6 รายละเอียดสถานเลี้ยงดูเด็กที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล	286
ตาราง ผ.7 ลักษณะพัฒนาการทั่วไปของเด็กแรกเกิด – 6 ปี	292
ตาราง ผ.8 กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตของเด็กชายตามอายุ และภาวะโภชนาการ	294
ตาราง ผ.9 กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตของเด็กหญิงตามอายุ และภาวะโภชนาการ	295
แบบสอบถามผู้ปกครองเด็ก	297
แบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็ก	305
แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก	313
แบบสังเกตพัฒนาการเด็ก	325
แบบบันทึกภาพวิถีทัศน์สถานเลี้ยงดูเด็ก	329
แบบสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก	333
ภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ	343

สารบัญตาราง

ลำดับที่	ชื่อตาราง	หน้า
2.1	จำนวนเด็กที่ได้รับการบริการดูแลเลี้ยงดู จำแนกตามกลุ่มอายุ และ หน่วยงานที่จัดบริการ ในปีการศึกษา 2541	20
2.2	หน่วยงานที่จัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ประเภทบริการ และเขตให้บริการปีการศึกษา 2541	22
2.3	จำนวนสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและจำนวนเด็ก (พ.ศ. 2541) จำแนกตามรูปแบบการจัดบริการและหน่วยงาน	24
3.1	กลุ่มตัวอย่างสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพที่เป็นกรณีศึกษา	48
4.1	จำนวนและร้อยละของผู้บริหารจำแนกตามเพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่จบ	60
4.2	เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการของศูนย์เด็ก ที่เป็นกรณีศึกษา	71
4.3	คะแนนด้านการบริหารจัดการของผู้บริหารศูนย์เด็ก	72
4.4	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามเพศ กลุ่มอายุ ศาสนา ระดับการศึกษา สถานที่อยู่อาศัย และภาวะสุขภาพ	75
4.5	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามลักษณะงานที่เคยทำ และระยะเวลาที่ทำงานเกี่ยวกับเด็ก ประสบการณ์ หัวข้อการอบรม และหัวข้อการอบรมเพิ่มเติม	78
4.6	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามระยะเวลาที่ทำงานใน ศูนย์เด็กปัจจุบัน จำนวนเด็กที่อยู่ในความดูแล เหตุผลที่เข้ามา ทำงานเป็นผู้ดูแลเด็ก รายได้ และค่าใช้จ่ายเมื่อเทียบกับรายได้	80

ลำดับที่	ชื่อตาราง	หน้า
4.7	ร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามระดับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้องและความพึงพอใจในด้านต่างๆ จากการปฏิบัติงาน	83
4.8	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน รายได้ รายจ่ายเมื่อเทียบกับรายได้ และจำนวนเด็กในความดูแล	85
4.9	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก และระดับความพึงพอใจในเรื่องรายได้และสวัสดิการ	86
4.10	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก และระดับความพึงพอใจในลักษณะงาน หน้าที่งาน และความภาคภูมิใจในงาน	87
4.11	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก และระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน และผู้ปกครองเด็ก	88
4.12	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่ดี และคุณสมบัติขั้นต้นของผู้ดูแลเด็ก	90
4.13	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามแนวทางการจัดหลักสูตร	95
4.14	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามวิธีการจัดการเรียนการสอน	96
4.15	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามวิธีการจัดกิจกรรม	97
4.16	จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามปัญหาในการทำงาน	101
4.17	เกณฑ์คุณภาพการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก : กรณีศึกษา	105
4.18	คะแนนด้านคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก	106
4.19	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	109

ลำดับที่	ชื่อตาราง	หน้า
4.20	จำนวนและร้อยละของเด็กจำแนกตามเพศ อายุ ลำดับที่ของบุตร ลักษณะความพิการ การได้รับวัคซีน ผู้ดูแลเด็กก่อนมาที่ศูนย์ และโรคประจำตัวของเด็ก	111
4.21	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามเหตุผลของการส่งลูก มาที่สถานเลี้ยงเด็ก	113
4.22	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามการพูดคุย/ซักถาม ก่อนนำลูกมาสถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้ บุคคลที่พูดคุยด้วย และ หัวข้อที่พูดคุย	115
4.23	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามคำบำรุงการศึกษา/ค่าเทอม และการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในสถานเลี้ยงเด็ก	116
4.24	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามผู้ที่ให้คำปรึกษา ในการตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงเด็ก และการศึกษาแผนการเรียน การสอนก่อนนำเด็กเข้ารับบริการสถานเลี้ยงเด็ก	117
4.25	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามระยะเวลาที่นำเด็ก เข้ารับบริการสถานเลี้ยงเด็กและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ของสถานเลี้ยงเด็ก	119
4.26	ร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามความเหมาะสมของกิจกรรม หรือระเบียบต่างๆ ในสถานเลี้ยงเด็ก	120
4.27	จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นผู้ปกครอง จำแนกตามพัฒนาการ ในด้านต่างๆของเด็ก	122
4.28	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครองจำแนกตามความเห็นต่อ การดูแลเอาใจใส่เด็กของผู้ดูแลเด็ก ปฏิบัติ และ การร้องให้ต่อต้าน ของเด็กเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก	124

ลำดับที่	ชื่อตาราง	หน้า
4.29	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามการช่วยเหลือตนเองของเด็ก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเด็ก และการได้รับบันทึก/รายงาน พัฒนาการ/การให้วัคซีนของเด็กจากสถานเลี้ยงดูเด็ก	125
4.30	จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามความคาดหวังในการพาเด็ก มาใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก	126
4.31	คะแนนเฉลี่ยคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กตามความเห็นผู้ปกครอง	128
4.32	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ	129
4.33	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภาวะโภชนาการ	130
4.34	ภาวะโภชนาการของเด็กปฐมวัยในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วง อายุของเด็ก	131
4.35	ภาวะโภชนาการของเด็ก จำแนกตามกลุ่มอายุของเด็กปฐมวัย	132
4.36	จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างเด็กปฐมวัย จำแนกตาม ระดับพัฒนาการของเด็ก	133
4.37	ระดับภาวะโภชนาการของเด็ก จำแนกตามอายุของเด็กปฐมวัย	134
4.38	เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดสุขภาพและพัฒนาการของเด็ก ที่เป็นกรณีศึกษา	135
4.39	ลำดับคะแนนเฉลี่ยของระดับพัฒนาการของเด็กในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานเลี้ยงดูเด็ก	136
4.40	ข้อมูลทั่วไปของสภาพการจัดบริการในสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ ในประเทศไทย	139
4.41	เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็ก ที่เป็นกรณีศึกษา	156
4.42	คะแนนด้านคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็ก	158
4.43	ระดับคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กจากการสัมภาษณ์ และการสังเกต	190

ลำดับที่	ชื่อตาราง	หน้า
4.44	มาตรฐานคุณภาพการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน	192
4.45	มาตรฐานโรงเรียน สำหรับระดับก่อนประถมศึกษา สังกัด สปช. พ.ศ. 2541	195
4.46	มาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6) กรมประชาสงเคราะห์ และกรมอนามัย พ.ศ. 2537	199
4.47	เกณฑ์การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของกรมพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2540	202
4.48	มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา พ.ศ. 2541	206
4.49	แนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ กรมการศาสนา พ.ศ. 2542	214
4.50	จำนวนเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา จำแนกตามประเภทของมาตรฐานและหน่วยงาน	223
4.51	มาตรฐานคุณภาพของศูนย์เด็กและตัวชี้วัดของ Alison Clark-Stewart (1993)	230
4.52	มาตรฐานการดูแลเด็ก (Standards of Care) ของ (National Accreditation Council)	234
4.53	มาตรฐานในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในต่างประเทศเปรียบเทียบ ระหว่างประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย	238
5.1	เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพหลักที่เหมาะสมกับสังคมไทย	264

บทที่ 1

บทนำ

1.1 ความสำคัญและที่มาของปัญหาการวิจัย

สภาพการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมของประเทศไทยในระยะที่ผ่านมา ทั้งในด้านโครงสร้างและระบบเศรษฐกิจแบบเปิด การปรับเปลี่ยนของสังคมต่อกระแสโลกาภิวัตน์ และความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่รวดเร็ว ได้ส่งผลกระทบต่อชีวิตความเป็นอยู่และแบบแผนการดำเนินชีวิตของครอบครัวไทยให้ผันแปรไปด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการทำหน้าที่ของครอบครัวในการผลิตสมาชิกใหม่ให้กับสังคมและการอบรมเลี้ยงดู ให้เติบโตเป็นสมาชิกที่ดีมีคุณภาพของสังคมนับวันจะลดลง เนื่องจากครอบครัวต้องเผชิญกับภาวะบีบคั้นทางเศรษฐกิจและสังคมหลายด้านในการหาเลี้ยงชีพ เพื่อดำรงชีวิตอยู่อย่างผาสุก จะเห็นได้ว่า ครอบครัวในปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างและขนาดของครอบครัว อย่างเห็นได้ชัดทั้งในเมืองและชนบท โดยที่ครอบครัวขยายซึ่งแต่เดิมเป็นโครงสร้างรากฐานของครอบครัวไทยที่ประกอบไปด้วย พ่อ แม่ ลูกหลายคนอยู่รวมกัน ปู่ ย่า ตา ยาย หรือเครือญาติฝ่ายพ่อหรือแม่ ในบริเวณบ้านเดียวกันมีจำนวนน้อยลงทุกที ขณะที่ลักษณะของครอบครัวเดี่ยวที่พ่อแม่และลูกเพียง 1-2 คน มีแนวโน้มเพิ่มขึ้น

การเปลี่ยนแปลงของสภาพทางโครงสร้างและขนาดของครอบครัวประกอบกับปัญหาทางเศรษฐกิจที่ทั้งพ่อและแม่ต่างต้องช่วยกันทำมาหากินหารายได้มาจุนเจือครอบครัว และสร้างความมั่นคงให้กับครอบครัว ทำให้เวลาในการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนลูกลดน้อยลง และไม่สามารถอาศัยญาติพี่น้องที่อยู่ใกล้เคียงกันในลักษณะของครอบครัวขยายมาช่วยดูแลแทนได้อีก นอกจากนี้พ่อแม่สมัยใหม่ยังขาดทักษะในการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่ถูกต้อง ครอบครัวจึงมีความจำเป็นต้องหาบุคคลอื่นที่มีความรู้และไว้วางใจได้มาช่วยดูแลเด็กแทน เพื่อให้เด็กได้รับการอบรมเลี้ยงดูอย่างเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงวัยก่อนเรียน (แรกเกิด-6ปี) ซึ่งเด็กยังไม่สามารถช่วยเหลือตัวเองได้เต็มที่ และยังไม่ถึงเกณฑ์เข้าเรียนในระบบการศึกษาภาคบังคับ ด้วยเหตุนี้สถานเลี้ยงดูเด็กหลากหลายรูปแบบจึง เข้ามามีบทบาทสำคัญในการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระในการอบรมเลี้ยงดูเด็กของครอบครัว และนับวันจะมีบทบาทมากขึ้นในการจัดบริการต่างๆ สำหรับเด็กตามความต้องการและความจำเป็นของผู้ปกครอง

การจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กถือเป็นบริการทางสังคมที่จำเป็นยิ่ง ที่ส่งเสริมให้เด็กก่อนวัยเรียนตอนต้น (0-3 ปี) และเด็กก่อนวัยเรียนตอนปลาย (3-6 ปี) ได้รับการเลี้ยงดูและอบรมสั่งสอนอย่างถูกต้องเหมาะสมกับพัฒนาการตามวัย ทั้งนี้เพราะช่วงอายุ 6 ปีแรกของชีวิตเด็ก เป็นระยะวิกฤตของการวางพื้นฐานการเรียนรู้และการพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ทุกด้านของเด็ก ที่จะเติบโตเป็นประชากรที่มีคุณภาพ (Bloom, 1964) ประเทศไทย ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กอย่างจริงจัง รัฐมีการกำหนดนโยบายสนับสนุนการจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็ก เพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมให้กับเด็กก่อนเข้ารับการศึกษาระดับบังคับตามแผนพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (2525-2529) โดยส่งเสริมให้เด็กอายุ 3-5 ปี เข้าศึกษาชั้นอนุบาล ชั้นเด็กเล็ก หรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก

ต่อมาในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 6 (พ.ศ.2530-2534) ได้มีการกำหนดกลุ่มอายุของเด็กก่อนวัยเรียนครอบคลุมช่วงอายุเด็ก 0-5 ปี และให้ความสำคัญในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งในเมืองและชนบทเพิ่มขึ้น สำหรับในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) การขยายบริการสถานรับเลี้ยงเด็กแก่เด็กก่อนวัยเรียนก็ยังคงได้รับความสำคัญ เร่งรัดให้มีการดำเนินการอย่างทั่วถึงและเสมอภาค ทั้งยังมีการสนับสนุนให้ชุมชนและเอกชนร่วมกับสถาบันอื่นๆ จัดตั้งศูนย์ดูแลเด็กก่อนวัยเรียนในการป้องกันแก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กอีกด้วย

ปัจจุบันนี้หน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชนต่างเห็นความสำคัญของการจัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กอายุ 0-6 ปี และจัดให้มีบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่างๆ ทั้งในเมืองและในชนบท เป็นการกระจายโอกาสทางการศึกษาและความเสมอภาคในการได้รับบริการขั้นพื้นฐานตามอนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก โดยสถานเลี้ยงดูเด็กเหล่านี้มีรูปแบบของการจัดบริการสำหรับเด็กอายุ 0-6 ปี ที่หลากหลายมาก ทั้งในด้านนโยบายและเป้าหมายของการจัดบริการ ระบบการดำเนินงาน และคุณภาพมาตรฐานของการจัดบริการ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงานที่จัดบริการสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก โดยเฉพาะการประเมินคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานแต่ละแห่ง ก็จะมีเกณฑ์การพิจารณา คัดเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพที่ใช้กันเฉพาะในหน่วยงานนั้น นอกจากนี้การวิจัยในช่วงที่ผ่านมาเกี่ยวกับการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-6 ปี มีการศึกษาเรื่องคุณภาพมาตรฐานของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กน้อยมาก และยังไม่สามารถสะท้อนภาพที่ชัดเจนของรูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทยขณะนี้ได้

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพนี้จึงมีจุดมุ่งหมายที่จะสำรวจข้อมูลคุณลักษณะของสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่างๆ ที่มีคุณภาพและเกณฑ์ในการชี้วัดคุณภาพ ตลอดจนวิเคราะห์ประมวลภาพข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบและระบบการดำเนินงานบริการในสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพนั้น ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ทั้งนี้จะเลือกศึกษาเฉพาะรายกรณี โดยคำนึงถึงนโยบายและองค์ประกอบของการจัดบริการ (ปรัชญาหรือแนวคิด ในการจัดหลักสูตร/โปรแกรมการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ กลุ่มอายุของเด็กที่ให้บริการ ลักษณะของบริการที่จัดให้ คุณสมบัติของบุคลากร และสภาพแวดล้อมของสถานที่ และวัสดุอุปกรณ์) วิธีการดำเนินงาน (ระบบการจัดการด้านบุคลากร การเงิน การเรียนการสอน การพัฒนาเด็ก การปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองและชุมชน และผลการดำเนินงาน (พัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก ความพึงพอใจของผู้ปกครอง คุณภาพมาตรฐานของการให้บริการ) ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะสะท้อนให้เห็นภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กในรูปแบบต่างๆ ที่มีระบบการดำเนินงานที่มีคุณภาพ อันจะก่อให้เกิดประโยชน์ต่อการวิจัยและพัฒนา รูปแบบและระบบของการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพเหมาะสมกับไทยต่อไป

1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ดังนี้

1.2.1 เพื่อวิเคราะห์เจาะลึกรูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพทั้งภาครัฐและภาคเอกชนทุกภาคในประเทศไทย เฉพาะรายกรณีเพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกและหาปัจจัยกำหนดคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กดังกล่าว

1.2.2 เพื่อศึกษาเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสถานรับเลี้ยงเด็กทั้งภาครัฐและเอกชนของไทย เปรียบเทียบกับเกณฑ์คุณภาพของต่างประเทศ

1.2.3 เพื่อวิเคราะห์หาเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย

1.3 ขอบเขตของการวิจัย

การศึกษานี้เป็นการศึกษารูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพเฉพาะรายกรณี (case study) เพื่อนำมาหาเกณฑ์คุณภาพที่เหมาะสมกับสังคมไทย โดยกำหนดขอบเขตของการวิจัยดังนี้

1.3.1 ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพทั้งที่จัดโดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนที่ประเมินโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ และคำแนะนำของนักวิชาการหรือผู้ใช้บริการทั่วไป

1.3.2 ข้อมูลในข้อ 1 เลือกศึกษาวิเคราะห์สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะรายกรณี จำนวน 16 แห่ง โดยจำแนกตามรูปแบบของการจัดบริการ (ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน) กลุ่มอายุเด็กที่ให้บริการ (0-3 ปี และ 3-6 ปี) และหน่วยงานที่จัดบริการ (รัฐและเอกชน) ประเภทละ 2 แห่ง ดังนี้

สถานเลี้ยงดูเด็ก หน่วยงาน	กลุ่มเด็กอายุ 0-3 ปี		กลุ่มเด็กอายุ 3-6 ปี	
	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน
รัฐ	2 แห่ง	2 แห่ง	2 แห่ง	2 แห่ง
เอกชน	2 แห่ง	2 แห่ง	2 แห่ง	2 แห่ง

1.3.3 ข้อมูลเกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กในต่างประเทศ

1.3.4 ข้อมูลที่จะมีการจัดเก็บจะเก็บข้อมูลในสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ จากบุคคลที่เกี่ยวข้องกับบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก 4 กลุ่ม คือ

- 1) ผู้บริหารหรือผู้ประกอบการสถานเลี้ยงดูเด็ก
- 2) ครูหรือผู้ดูแลเด็ก ในสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดูแลเด็ก ในข้อ 4)
- 3) ผู้ปกครองของเด็กใน ข้อ 4) ที่มาใช้บริการ สถานเลี้ยงดูเด็ก
- 4) เด็กที่อยู่ในสถานเลี้ยงดูเด็กที่ผู้ปกครองอนุญาตให้ทำการวิจัย

1.4 คำจำกัดความเชิงปฏิบัติการ

1.4.1 สถานเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง สถานที่รับเลี้ยงดูเด็กอายุไม่เกิน 6 ปีบริบูรณ์ และมีจำนวนเกิน 5 คน ซึ่งไม่เกี่ยวข้องเป็นญาติกับผู้ปฏิบัติงานเลี้ยงดูเด็ก ครูหรือผู้ดูแลเด็ก โดยมี

การดำเนินงานให้บริการดูแลหรือพัฒนาเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นประจำ ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งจัดโดยหน่วยงานของรัฐและเอกชน

1.4.2 สถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ หมายถึง สถานที่รับเลี้ยงเด็กที่มีอายุไม่เกิน 6 ปี บริบูรณ์ ในรูปแบบต่างๆ ที่มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การประเมินคุณภาพการดำเนินงานที่กำหนดขึ้นโดยหน่วยงานที่รับผิดชอบ หรือมีคุณลักษณะตามคำแนะนำของผู้เชี่ยวชาญและผู้ให้บริการ

1.4.3 สถานเลี้ยงเด็กในระบบโรงเรียน หมายถึง สถานที่รับเลี้ยงเด็กอายุไม่เกิน 6 ปี บริบูรณ์ ที่จัดบริการและให้การศึกษาแก่เด็กแบบมีชั้นเรียน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในรูปของโรงเรียนอนุบาล โรงเรียนอนุบาลสาธิต ชั้นเตรียมประถมศึกษาหรือชั้นเด็กเล็กในโรงเรียนประถมศึกษา

1.4.4 สถานเลี้ยงเด็กนอกระบบโรงเรียน หมายถึง สถานที่รับเลี้ยงเด็กอายุไม่เกิน 6 ปี บริบูรณ์ ที่จัดบริการและพัฒนาเด็กในชุมชน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชน ในรูปของสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน สถานบริการรับเลี้ยงเด็ก/ศูนย์โภชนาการ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน/หรือศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียน

1.4.5 เด็กปฐมวัย หมายถึง เด็กที่มีอายุตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี บริบูรณ์

1.4.6 กลุ่มเด็กอายุ 0-3 ปี หมายถึง ช่วงอายุของเด็กปฐมวัยที่มารับบริการสถานเลี้ยงเด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 3 ปีบริบูรณ์

1.4.7 กลุ่มเด็กอายุ 3-6 ปี หมายถึง ช่วงอายุของเด็กปฐมวัยที่มารับบริการสถานเลี้ยงเด็กตั้งแต่ 3 ปี 1 เดือนถึง 6 ปีบริบูรณ์

1.4.8 รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง ลักษณะการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียนหรือเด็กปฐมวัย ซึ่งแสดงถึงองค์กร/หน่วยงานผู้รับผิดชอบในการจัดบริการ โดยทั่วไปจะมี 3 รูปแบบ คือ บริการเลี้ยงเด็กกลางวันในครอบครัว (family day care) ศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน (day care center) และการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (pre-school program) ในการศึกษาครั้งนี้จะหมายถึง 2 ประเภทหลัง โดยศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน จะมีเด็กตั้งแต่ 5 คนขึ้นไป อายุตั้งแต่ 1-6 ปี ส่วนใหญ่เน้นการจัดบริการสำหรับมารดาที่ออกไปทำงานนอกบ้าน ดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐ สำหรับศูนย์ที่ดำเนินงานโดยเอกชน องค์กรเอกชน องค์กรการกุศล และชุมชน จะอยู่ภายใต้การดูแลส่งเสริมของกรมประชาสงเคราะห์ ส่วนการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มี 3 รูปแบบ คือ ชั้นอนุบาล ให้เวลาเรียน 2-3 ปี สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ชั้นเด็กเล็กหรือเตรียมประถม ให้เวลาเรียน 1 ปี สำหรับเด็กอายุ 5-6 ปี และที่จัดในลักษณะเป็น

ศูนย์พัฒนาเด็ก ซึ่งมีการจัดในลักษณะไม่เป็นระบบโรงเรียน สำหรับเด็กอายุ 2 ปี ครึ่งถึง 6 ปี เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนวัยเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา

1.4.9 ระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก หมายถึง แบบแผนการดำเนินงานสถานเลี้ยงดูเด็กตั้งแต่ปัจจัยนำเข้า (inputs) ซึ่งได้แก่บุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์ สถานที่ เป็นต้น กระบวนการดำเนินงาน (process) ซึ่งได้แก่ บริหารจัดการ การเงิน บุคลากร หลักสูตร และการเรียนการสอน ปัญหาอุปสรรค และคุณภาพของการจัดการ ตลอดจนผลต่อพัฒนาการของเด็ก ซึ่งเป็นผลผลิต (output) ที่สำคัญในการจัดบริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก

1.5 ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1.5.1 ทำให้ทราบข้อมูลเจาะลึกเชิงคุณภาพเกี่ยวกับสภาพและรูปแบบของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพบางส่วน สำหรับเด็กปฐมวัยในกลุ่มอายุ 0-3 ปี และ 3-6 ปี ที่ดำเนินการในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยหน่วยงานภาครัฐและเอกชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค ซึ่งเป็นข้อเท็จจริงบางส่วนที่สะท้อนภาพของคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบันว่ามีคุณลักษณะที่เหมาะสมมากน้อยเพียงใด

1.5.2 ทำให้ทราบปัจจัยที่เกี่ยวข้องและอิทธิพลของปัจจัยต่างๆ ในทางส่งเสริมหรือขัดขวางความสำเร็จในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ ตลอดจนกระบวนการบริหารจัดการ ระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพอย่างมีประสิทธิภาพ ในการตอบสนองความต้องการของเด็กและผู้ปกครอง ที่สอดคล้องกับความพึงพอใจในการให้บริการของครู/ผู้ดูแลเด็ก และผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก

1.5.3 ทำให้ได้เกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย ซึ่งสามารถนำไปใช้ในการประเมินตรวจสอบระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีความเป็นไปได้ และสามารถใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาตัวชี้วัดที่มีความแม่นยำตรงและน่าเชื่อถือต่อไป

1.5.4 ทำให้เกิดการตื่นตัวและตระหนักในความสำคัญของการกำหนดนโยบายเพื่อพัฒนาสถานเลี้ยงดูเด็กให้มีคุณภาพมาตรฐานมากขึ้น โดยให้รัฐกำหนดเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานขั้นพื้นฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กให้มีมาตรฐานเดียวกัน และให้มีการประกันหรือรับรองคุณภาพมาตรฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อลดปัญหาการจัดบริการที่ไม่เหมาะสมและก่อให้เกิดผลเสียต่อพัฒนาการของเด็กในระยะยาว

บทที่ 2

บททวนวรรณกรรมและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

2.1 ความสำคัญและนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ความสำคัญของการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การอบรมเลี้ยงดูและการให้การศึกษาแก่เด็กปฐมวัยมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากเด็กในวัยนี้ต้องการการเรียนรู้ในสิ่งแวดล้อมรอบๆ ตัวประสบการณ์การเรียนรู้ผ่านประสาทสัมผัสทั้ง 6 จากบิดามารดา คนรอบข้างและสิ่งแวดล้อม ซึ่งจะส่งผลให้เกิดพัฒนาการที่เป็นรากฐานของบุคลิกภาพ อุปนิสัย และการเติบโตของสมองที่มีผลต่อสติปัญญา ความสามารถ เพราะเด็กในช่วงตั้งแต่ปฏิสนธิ จนถึง 6 ปี ระบบประสาทและสมองจะเจริญเติบโตในอัตราสูงที่สุด คือ ประมาณ 80 % ของผู้ใหญ่ปกติ การอบรมปลูกฝังสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านให้แก่เด็กปฐมวัย ได้เจริญเติบโตเต็มศักยภาพในช่วงอายุนี้อาจเป็นรากฐานที่ดีที่จะให้เขาได้เจริญเติบโตเป็นเยาวชนและพลเมืองที่ดี เติบโตฉลาด คิดเป็น ทำเป็น และมีความสุข มากกว่าการปลูกฝังสร้างเสริมในช่วงอื่น ดังนั้นครอบครัวและกระบวนการเรียนรู้ที่พัฒนาศักยภาพของสมองจึงเป็นรากฐานสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของเด็กปฐมวัย นักจิตวิทยาและนักการศึกษาทั่วโลกต่างให้ความสนใจการพัฒนาเด็กปฐมวัย นักวิจัยทางด้านการศึกษาเชื่อว่าการจัดการศึกษาปฐมวัยมีผลกระทบในระยะยาวต่อคุณภาพของเด็กในระดับประถมและมัธยมศึกษา ความสนใจในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยมีมายาวนาน เช่น มีการตั้งศูนย์การเลี้ยงดูเด็กของฟรีดริช เฟรเบล (Friedrich Froebel) ชาวเยอรมัน ในปี 1890 มีการทดลองการสอนเด็กปฐมวัย ของ มาเรีย มอนเตสซอรี (Maria Montessori) ชาวอิตาลี มีตั้งแต่ปี ค.ศ. 1907 ประเทศไทยก็ได้นำเอาแนวคิดในการจัดการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยของบุคคลทั้งสองเข้ามาใช้ในปลายรัชสมัยสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเป็นครั้งแรก และจากนั้นก็เกิดการศึกษาในรูปแบบ "อนุบาล" ขึ้นในรัชสมัยต่อมาอย่างแพร่หลาย โดยเริ่มในลักษณะโรงเรียนราษฎร์ ซึ่งเปิดทำการแผนกอนุบาลขึ้นเป็นแห่งแรกที่โรงเรียนวัฒนาวิทยาลัย ในปี พ.ศ. 2454 ต่อมาก็ได้เปิดที่

โรงเรียนราชินีในปี พ.ศ. 2466 และโรงเรียนมาร์เตเดออี ในปี 2470 โดยใช้แนวหลักสูตรของ เพรอบเบลและมอนเตสซอรี รัฐได้ตราพระราชบัญญัติ โรงเรียนราชบุรีขึ้นในปี พ.ศ. 2461 ทำให้การศึกษาปฐมวัยในรูปอนุบาลเริ่มมีระบบและแนวปฏิบัติที่ชัดเจนขึ้น

นโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย

ภายหลังการเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองเป็นระบอบประชาธิปไตยในปี 2475 ได้มีการจัดตั้งสภาการศึกษาและประกาศใช้แผนการศึกษาชาติ ฉบับ พ.ศ. 2475 ขึ้น และพัฒนาต่อเนื่องมาเป็นแผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2479 แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2494 และแผนการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2503 แผนการศึกษาดังกล่าว มีฐานะเป็นแนวทางในการปฏิบัติที่เกี่ยวกับการศึกษาเท่านั้น ไม่ได้มีฐานะเป็นกฎหมายเหมือนก่อนเปลี่ยนแปลงการปกครอง การจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในช่วงหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้มีการดำเนินการศึกษาปฐมวัยในรูปแบบอนุบาลอย่างต่อเนื่อง มีการดำเนินการศึกษาตามหลักการและวิธีการของการอนุบาลศึกษาที่ถูกต้อง ดังปรากฏใน "ศึกษาพฤษ" คือ ต้นไม้แสดงแผนการศึกษา มีคำอธิบายการศึกษาระดับมูลศึกษา Kindergarten ไว้ตรงส่วนรากของศึกษาพฤษ ภายหลังที่ได้มีการส่งบุคลากรไปดูงานด้านอนุบาลศึกษาที่ต่างประเทศ และนำแนวคิดที่ได้กลับมาดำเนินการและจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลของรัฐขึ้น ในปี พ.ศ. 2483 คือ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศ ซึ่งยึดแนวการสอนตามแบบมอนเตสซอรี นับเป็นโรงเรียนอนุบาลของรัฐแห่งแรกที่มีการดำเนินการตามหลักวิชาการที่ถูกต้อง และเริ่มมีหลักสูตรใช้อย่างเป็นทางการ โรงเรียนอนุบาลละอออุทิศได้กลายเป็นต้นแบบของโรงเรียนอนุบาลของรัฐในระยะต่อมา หลังจากนั้น ในปี พ.ศ. 2485 รัฐบาลได้เปิด โรงเรียนอนุบาลของรัฐขึ้นในส่วนภูมิภาคและสามารถขยายไปสู่จังหวัดต่างๆ ทั่วประเทศจนครบในปี พ.ศ. 2511 (อุดมลักษณ์ กุลพิจิตร และคณะ, 2539)

ในการพัฒนาเด็ก ประเทศไทยได้จัดให้มีแผนแม่บทในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้ในแผนแม่บทต่างๆ ได้แก่ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ แผนพัฒนาการศึกษา แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน รวมทั้งแผนพัฒนาสาธารณสุขไทย โดยประเทศไทยได้เริ่มมีการจัด

ทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับแรก ในสมัยจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ (พ.ศ. 2504-2509) และมีผลทำให้มีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาชาติ ฉบับที่ 1 ขึ้นด้วย จากนั้นได้มีการจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาชาติฉบับที่ 2-7 ปัจจุบันอยู่ในช่วงระยะของแผนพัฒนาการศึกษานับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) การจัดทำแผนพัฒนาการศึกษาชาติได้ใช้ช่วงระยะเวลาเดียวกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยได้เน้นความสอดคล้องระหว่างการศึกษากับการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศเป็นส่วนรวม แผนพัฒนาการศึกษาได้จัดเข้าเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ นอกจากนี้ประเทศไทยยังได้จัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมฉบับที่ 5 (2525-2529) นับถึงปัจจุบันมีแผนทั้งหมด 4 แผน ซึ่งจะกล่าวในรายละเอียดต่อไป

2.1.1 แผนพัฒนาการศึกษา

นโยบายด้านการศึกษาปฐมวัย ที่ระบุในแผนการศึกษาแห่งชาติ ในแต่ละแผนมีดังต่อไปนี้

1) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 1 (พ.ศ. 2504-2509)

มุ่งเน้นการพัฒนาการศึกษาภาคบังคับ โดยขยายระดับการศึกษาภาคบังคับจาก 4 ปี เป็น 7 ปี แผนการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยในระยะนี้ยังคงใช้แผนการศึกษาชาติ พ.ศ. 2503 ซึ่งระบุว่า อนุบาลศึกษา ได้แก่ การอบรมเบื้องต้นเพื่อให้กุลบุตร กุลธิดา พร้อมทั้งจะรับการศึกษาระดับประถมศึกษาต่อไป เป็นการศึกษาภาคบังคับ อาจจัดโรงเรียนอนุบาลที่มี 2 ชั้น หรือ 3 ชั้น หรือจัดชั้นเด็กเล็ก 1 ชั้น ในโรงเรียนประถมศึกษา โดยกำหนดเกณฑ์อายุเด็กในระดับนี้ คือ 3-6 ปี ในปี พ.ศ. 2504 กระทรวงศึกษาธิการได้จัดตั้งโครงการชื่อว่า "โครงการขยายการศึกษาชั้นอนุบาล" มีวัตถุประสงค์และหลักการเพื่อจัดตั้งโรงเรียนอนุบาลขึ้นในจังหวัดที่ยังไม่มีโรงเรียนอนุบาล เป็นการตั้งต้นขยายการศึกษาภาคบังคับจังหวัดนั้นๆ และเป็นแบบอย่างให้เอกชนจัดทำในรูปโรงเรียนราษฎร์ต่อไป

2) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 2 (พ.ศ. 2510-2514)

เน้นการเร่งรัดขยายการศึกษาภาคบังคับ และผลิตกำลังคนในระดับกลาง และระดับสูง และมุ่งแก้ปัญหาการไม่มีโอกาสได้รับการศึกษาของเยาวชน รวมทั้งมาตรฐาน การศึกษายังไม่ดีพอ ในปี พ.ศ. 2514 กระทรวงศึกษาธิการได้มีนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการ ศึกษาปฐมวัย ดังนี้ "การศึกษาของเด็กวัยเรียนหรืออนุบาลศึกษา จะพยายามจัดตั้งโรงเรียน อนุบาลเพิ่มขึ้นตามกำลังความสามารถและความร่วมมือของประชาชนในท้องถิ่น และสนับสนุน ให้เอกชนจัดการศึกษาระดับนี้ให้เพิ่มมากขึ้น เพื่อปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยอันดีงามและพร้อมที่จะ รับการศึกษาในระดับต่อไป" (กระทรวงศึกษาธิการ รายงานการศึกษาประจำปีการศึกษา 2514 : 3-5)

3) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519)

เน้นการจัดการศึกษาเพื่อก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นในสังคม และ ส่งเสริมความเจริญทางเศรษฐกิจของประเทศ โดยที่นโยบายและเป้าหมายของการศึกษา ระดับปฐมวัยยังคงยึดนโยบายเดิมคือขยายการศึกษาระดับอนุบาล โดยมีเป้าหมายจำนวน นักเรียนในปลายปี 2519 ซึ่งเป็นปีสุดท้ายของแผน ฯ คือ มีนักเรียนอนุบาล จำนวน 142,000 คน

4) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 4 (พ.ศ. 2520-2524)

แผนพัฒนาการศึกษานี้กล่าวว่าให้ความสำคัญแก่การศึกษาของ เด็กก่อนวัยเรียนไว้ค่อนข้างชัดเจน โดยระบุเป้าหมายในการเร่งพัฒนาการศึกษาทุกระดับและ ทุกประเภทให้เหมาะสมกับสภาพที่แท้จริงของประเทศและสนองความต้องการขั้นพื้นฐาน โดยแผนนี้ได้ส่งเสริมให้ท้องถิ่นและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยกันจัดการศึกษาก่อนภาค บังคับในรูปแบบต่างๆ ตามความจำเป็นของท้องถิ่น สำหรับการศึกษานูบาลนั้นรัฐจะ ไม่เข้าไปดำเนินการเอง แต่ได้กำหนดระเบียบในการจัดการศึกษาอนุบาลและกำหนดมาตรฐาน ขั้นต่ำสำหรับโรงเรียนราษฎร์ที่เปิดสอนระดับอนุบาลศึกษาในปี 2520

5) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 5 (พ.ศ. 2525 - 2529)

แผน ฯ ฉบับนี้มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมปริมาณและคุณภาพของการศึกษาก่อนประถมศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของท้องถิ่น โดยกำหนดนโยบาย 3 ประการ คือ

(1) เร่งรัดและสนับสนุนให้ชุมชนร่วมรับภาระกับหน่วยงานของรัฐในการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน โดยมุ่งกระจายไปยังชนบท ท้องถิ่นห่างไกล และแหล่งเสื่อมโทรมก่อน สำหรับชั้นเด็กเล็กให้เน้นการจัดในท้องถิ่นที่นักเรียนพูดภาษาถิ่น ซึ่งนักเรียนมีปัญหาในการเรียนโรงเรียนทั่วไป ส่วนการอนุบาลศึกษา รัฐจะทำเป็นตัวอย่าง และเพื่อการวิจัยเท่านั้น

(2) ปรับปรุงคุณภาพการจัดการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยประถมศึกษา โดยจัดกิจกรรมเพื่อเสริมสร้างสุขภาพอนามัย โภชนาการ สติปัญญา บุคลิกภาพ และจริยธรรม เป็นการเตรียมความพร้อมของเด็กที่จะเข้าสู่ระบบการประถมศึกษา

(3) วิจัยและพัฒนารูปแบบ กำหนดมาตรฐานการพัฒนาเด็กวัยก่อนประถมศึกษา และอบรมผู้ดูแลเด็กในแต่ละหน่วยงาน ให้สอดคล้องและให้เป็นไปในทิศทางเดียวกัน ส่วนเป้าหมายของการพัฒนาการศึกษาระดับนี้คือมุ่งให้เอกชนรับภาระในการจัดการศึกษาระดับนี้ให้มากขึ้น เป้าหมายจำนวนนักเรียนระดับนี้ ในระยะ 5 ปี ของแผนฯจะเพิ่มขึ้นจาก 559,000 คน ในปี พ.ศ. 2525 เป็น 740,000 คน ในปี พ.ศ. 2529 คิดเป็นร้อยละ 35 ของประชากรในกลุ่มอายุ 3-5 ปี

6) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534)

กำหนดการพัฒนาการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา หมายถึง การศึกษาอนุบาลและการอบรมเลี้ยงดูเด็กก่อนระดับประถมไว้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาในโรงเรียน โดยมีเป้าหมายที่จะรับนักเรียนในระดับนี้ ร้อยละ 37 ของประชากรกลุ่มอายุ 3-5 ปี ในปลายแผนฯ โดยที่รัฐจะขยายการรับนักเรียนอนุบาลเฉพาะในชนบท ส่วนเขตเมืองนั้นจะให้เอกชนรับภาระในการจัดการศึกษาระดับนี้ให้มาก สัดส่วนการรับนักเรียนในระดับนี้ระหว่างภาครัฐและเอกชนในตอนต้นแผนฯ เท่ากับ 74.9 ต่อ 25.1 และในปลายแผนฯ เป็น 78.3 ต่อ

21.7 การที่สัดส่วนของภาครัฐสูงขึ้น เป็นเพราะการเร่งขยายอนุบาลในเขตชนบทของรัฐ ดังนั้น ในแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติฉบับนี้ จึงได้กำหนดแผนงานหลัก เพื่อพัฒนาการศึกษา 4 ด้าน คือ แผนงานหลักด้านการจัดบริการทางการศึกษา ด้านคุณภาพการศึกษา ด้านการบริหารจัดการ และด้านส่งเสริมสนับสนุน

7) แผนพัฒนาการศึกษา ระยะที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539)

วัตถุประสงค์สำหรับระดับก่อนประถมคือ เพื่อจัดและส่งเสริมให้เด็กวัยก่อนประถมศึกษาได้รับการพัฒนาทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ให้สอดคล้องตามหลักจิตวิทยาพัฒนาการ และให้มีการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียน อย่างทั่วถึง โดยมีนโยบาย ดังนี้

(1) จัดการศึกษาและส่งเสริมการอบรมเลี้ยงดูที่เป็นประโยชน์ต่อพัฒนาการของเด็กตามสภาวะความต้องการพื้นฐาน ตามวัย ตั้งแต่ปฏิสนธิ และการพัฒนาคุณลักษณะที่พึงประสงค์

(2) ส่งเสริมให้เด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการบริการเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี ก่อนเข้าเรียนระดับประถมศึกษา

(3) ส่งเสริมและสนับสนุนบทบาทของครอบครัว ชุมชนสถาบันสังคมอื่นๆ และสื่อมวลชนให้มีส่วนร่วมในกระบวนการของการศึกษา การอนุรักษ์และพัฒนาทรัพยากรธรรมชาติสิ่งแวดล้อม วัฒนธรรม และภูมิปัญญาท้องถิ่น

8) แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

ได้ระบุนโยบายในส่วนที่เป็นการศึกษาขั้นพื้นฐานไว้ว่า "เร่งรัดจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่มีคุณภาพให้ครอบคลุมทุกกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่ระดับก่อนประถมศึกษาถึงระดับมัธยมศึกษาตอนปลายอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม" โดยมีเป้าหมายว่าเด็กปฐมวัยทุกคนได้รับการพัฒนาเพื่อเตรียมความพร้อมอย่างน้อย 1 ปี และขยายปริมาณการเข้าถึงบริการการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา (3-5 ปี) จากร้อยละ 65 เป็นไม่ต่ำกว่าร้อยละ 90 ในปี พ.ศ. 2544 โดยกระทรวงศึกษาธิการจะรับภาระร้อยละ 96 ของนักเรียนในกลุ่มเป้าหมาย

(กระทรวงศึกษาธิการ : 66) โดยการส่งเสริมสนับสนุนการเตรียมความพร้อมของเด็กปฐมวัยอย่างมีมาตรฐานโดยให้เด็กเป็นศูนย์กลางด้วยรูปแบบที่หลากหลาย โดยดำเนินการจัดการศึกษาและตรวจสอบคุณภาพการศึกษาอย่างเป็นกระบวนการร่วมกันตั้งแต่ครอบครัว ชุมชน และหน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเด็กด้อยโอกาส จะได้รับบริการแบบให้เปล่าเพื่อให้เกิดความเท่าเทียมกัน และมีความครอบคลุมกว้างขวาง

2.1.2 แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

ประเทศไทยเริ่มมีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนมาตั้งแต่ช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) นับจนถึงปัจจุบันมีแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน รวม 4 แผนคือ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 1 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 2 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 3 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 4 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544)

1) ทิศทางและจุดเน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัยของแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน

โดยทั่วไป การจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน นอกจากจะยึดถือแนวนโยบายของรัฐบาล และนโยบายการพัฒนาเด็กระยะยาว 20 ปี แล้ว ยังพิจารณาถึงแนวทางของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติแต่ละฉบับด้วย ประกอบกับการนำผลการดำเนินงานพัฒนาเด็กและเยาวชนในระยะแผนพัฒนา ฯ ที่ผ่านมา เป็นแนวทางด้วย การพิจารณาจัดทำแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน เฉพาะส่วนที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย มีทิศทางและจุดเน้น ที่พอสรุปได้ดังนี้

(1) ทิศทางการดำเนินงาน

ส่วนใหญ่เกือบทุกแผนฯ จะกำหนดทิศทางการพัฒนาเด็กปฐมวัย ใน 4 ด้าน คือ 1) ด้านโภชนาการ 2) ด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต 3) ด้านสติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน 4) ด้านสังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ในแต่ละด้านจะมีการกำหนด

เป้าหมายเชิงปริมาณไว้อย่างชัดเจน ให้เด็กและเยาวชน ไม่ต่ำกว่าร้อยละ 80 มีน้ำหนักและส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน ลดอัตราป่วยหรือตายของเด็กด้วยโรคขาดสารอาหารให้เหลือไม่เกิน 15 ต่อแสนคน เป็นต้น

(2) จุดเน้นของการพัฒนาเด็กปฐมวัยในแต่ละแผนฯ

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 1 ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 5 (พ.ศ. 2525-2529) ไม่มีจุดเน้นของการพัฒนาเด็กปฐมวัย (อายุ 0-5 ปี) หรือเด็กวัยก่อนประถมศึกษาเป็นการเฉพาะ

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 2 ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) มีจุดเน้นการพัฒนาเด็กปฐมวัย (อายุ 0-5 ปี) 2 ด้าน คือ ด้านโภชนาการ โดยเน้นการลดปัญหาทุพโภชนาการ สำหรับเด็กอายุ 0-4 ปี โดยเน้นเด็กในชุมชนแออัด และเด็กในชนบท และด้านสติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน โดยเน้นการพัฒนาเด็กก่อนวัยประถมศึกษา ให้มีความพร้อมทั้งด้าน ร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา เพื่อเป็นรากฐานของการเป็นประชากรที่มีคุณภาพในอนาคต โดยเฉพาะเด็กที่ด้อยโอกาสทั้งในเขตเมือง ชนบท และ ในชุมชนแออัด เน้นบทบาทของครอบครัว และส่งเสริมภาคเอกชนให้เข้ามามีส่วนร่วมมากขึ้น รวมทั้งให้มีการประสานงานของภาครัฐและเอกชน

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 3 ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) เป็นการพัฒนาเด็กก่อนวัยประถมศึกษา ให้มีความพร้อมทุกด้าน โดยเน้นพัฒนาการด้านสุขภาพกายสุขภาพจิต เน้นบทบาทของภาครัฐร่วมกับครอบครัวและชุมชน ในการขยาย บริการอนามัยแม่และเด็ก การให้ภูมิคุ้มกัน การป้องกันรักษาให้ทั่วถึงและเสมอภาค โดยเฉพาะเด็กด้อยโอกาสทั้งในเมืองและในชนบท และด้านสติปัญญา และความสามารถพื้นฐาน โดยการส่งเสริมพัฒนาการทางสังคม อารมณ์ และสติปัญญาแก่เด็ก 0-5 ปี อย่างทั่วถึงและเสมอภาค โดยเฉพาะเด็กด้อยโอกาสทั้งในเมืองและชนบท โดยการเผยแพร่ความรู้ให้แก่ผู้ดูแลเด็กหรือพ่อแม่

แผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 4 ในระยะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 พ.ศ. 2540-2544) ได้กำหนดแนวทางการพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้

อย่างชัดเจนทั้งกลุ่มเด็กในภาวะยากลำบาก เด็กกลุ่มปกติทั่วไป และเด็กกลุ่มปัญญาเลิศ โดยไม่ได้เน้นเด็กปฐมวัย 0-5 ปี มากนัก จะมีพูดถึงอยู่บ้างก็คือยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ โดยพูดถึงความจำเป็นที่ต้องพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชนตั้งแต่อยู่ในครรภ์มารดาอย่างต่อเนื่อง รอบด้านตามวัยของเด็ก เพื่อเตรียมความพร้อมให้เด็กได้เป็นประชากรที่มีคุณภาพต่อการพัฒนาประเทศ และได้ระบุในแนวทางการพัฒนาสุขภาพกาย โดยการเสริมสร้างความรู้และให้บริการสุขภาพแก่มารดา สนับสนุนการเลี้ยงลูกด้วยนมและสนับสนุนและเพิ่มคุณภาพการจัดอาหารกลางวันและอาหารเสริมสำหรับเด็กก่อนวัยประถมศึกษา โดยให้มีแผนงานส่งเสริมสุขภาพและพัฒนารเด็กตามวัย เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการสมดุลงทุกด้าน เพื่อป้องกันภาวะทุพโภชนาการและเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดอาหารกลางวันตามหลักโภชนาการแก่เด็กวัยก่อนประถมศึกษา

2) ยุทธศาสตร์ของการพัฒนาเด็กและเยาวชน

เนื่องจากในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 1-3 ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 5-7 ไม่ได้มีการกำหนด "ยุทธศาสตร์การพัฒนา" มีแต่การกำหนดมาตรการหรือแนวทางในการพัฒนา ในขณะที่ในแผนพัฒนาเด็กและเยาวชน ฉบับที่ 4 ในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจฯ ฉบับที่ 8 นั้น ได้กำหนดยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเด็กและเยาวชนไว้ 3 ด้านคือ

- (1) ยุทธศาสตร์การพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์
- (2) ยุทธศาสตร์ การพัฒนาปัจจัยแวดล้อมให้เอื้อต่อการพัฒนาเด็กและเยาวชน โดยให้สถาบันครอบครัวเป็นสถาบันหลัก และมีสถาบันศาสนาและชุมชนร่วมสนับสนุน
- (3) ยุทธศาสตร์การพัฒนาระบบบริหารและการจัดการ โดยเน้นให้มีการประสานแผน การแปลงแผนไปสู่การปฏิบัติ รวมทั้งให้ติดตามและประเมินผล โดยการนำการวิจัยมาเป็นเครื่องมือ

นอกจากนี้ในระดับโลกองค์การสหประชาชาติ องค์การยูนิเซฟ และองค์การอนามัยโลก ก็ได้กระตุ้นเร่งเร้าให้ผู้นำทุกประเทศเห็นความสำคัญของเด็ก ให้ดำเนินการพัฒนาเด็กและเยาวชนอย่างต่อเนื่อง ได้ร่วมกันจัดประชุมระดับโลกเพื่อเด็กขึ้น กำหนดทศวรรษเพื่อการพัฒนาเด็กระดับโลกให้บรรลุผลระหว่าง พ.ศ. 2533-2543 รัฐบาลไทยตอบสนอง โดยลงนามรับรองปฏิญญาเพื่อเด็ก อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก บรรจุสาระการพัฒนาศักยภาพกรมสุขภาพในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) โดยเฉพาะแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) และแผนต่อไปก็จะมุ่งพัฒนาและอบรมเลี้ยงดูเด็กให้เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพ นอกจากแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนที่กล่าวถึงแล้ว ประเทศไทยยังมีปฏิญญาเพื่อเด็กไทย พ.ศ. 2533 หลังจากนั้นก็ได้พัฒนาแผนปฏิบัติการหลักของปฏิญญาเพื่อเด็กไทย รวมทั้งมาตรฐานการพัฒนาเด็กที่เรียกว่า **สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (สพด.)** ขึ้น เพื่อรองรับปฏิญญาดังกล่าว

แม้ว่าแผนพัฒนาการศึกษาจะไม่มีการประเมินผลแผนปฏิบัติการพัฒนาการศึกษาในทุกระยะก็ตาม ถ้าดูตัวเลขของการจัดบริการของหน่วยงานสังกัดต่างๆ ที่จัดบริการสำหรับเด็กในระดับก่อนประถมศึกษา พบว่า สามารถขยายการให้บริการเพิ่มมากขึ้นเรื่อยๆ โดยในช่วง ปี พ.ศ. 2537-2540 สามารถรับเด็กวัยก่อนประถมศึกษาเพิ่มขึ้นจาก 2.090 ล้านคน เป็น 2.365 ล้านคน, 2.23 ล้านคน, และ 2.907 ล้านคน ตามลำดับ โดยในปี 2540 มีอัตราการรับเด็กเพิ่มถึงร้อยละ 15.2 และสูงกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ถึงร้อยละ 9.9 ยกเว้นในปี 2541 รับได้ 2.771 ล้านคน (ลดลงร้อยละ 4.67 จากปี 2540) แสดงว่าในแง่ของการจัดบริการการศึกษา ได้มีความพยายามทุ่มเททรัพยากรไปในการพัฒนาทางด้านปริมาณรับเด็กมากพอสมควร รวมทั้งมีแนวความคิดและความพยายามที่จะพัฒนาด้านคุณภาพของการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาด้วย

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ (สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540 : 5-7) ได้ทำการประเมินผลแผนปฏิบัติการพัฒนาการศึกษาอบรมเลี้ยงดูเด็กวัยรุ่น (0-18 ปี) ในช่วง พ.ศ. 2538-2539 พบว่า ในการประเมินผลสำเร็จของ

โครงการ โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) พบว่า แผนงานขยายบริการพื้นฐานเพื่อสุขภาพอนามัยและการเรียนรู้ของเด็กประสบผลสำเร็จ ร้อยละ 88 ในเรื่องการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก การเตรียมความพร้อม การพัฒนาสุขภาพร่างกาย การให้อาหารเสริม การส่งเสริมนันทนาการ และการเผยแพร่เอกสารวิชาการด้านวิทยาศาสตร์ ส่วนแผนงานพัฒนาคุณภาพกระบวนการเรียนรู้และการอบรมเลี้ยงดูเด็กประสบผลสำเร็จ ร้อยละ 95 ในเรื่องการจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเด็ก การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเด็ก การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเด็ก การจัดตั้งศูนย์ส่งเสริมสุขภาพเด็ก เป็นต้น โดยยังมีปัญหาด้านการปรับลดและความจำกัดของงบประมาณ ปัญหาด้านกำลังคนไม่เพียงพอ และปัญหาการกระจายที่ไม่เอื้อต่อการพัฒนา รวมทั้งปัญหาในการบริหารจัดการ

สรุปได้ว่าประเทศไทยมีนโยบายเกี่ยวกับการเลี้ยงดูเด็กการให้ความคุ้มครองและให้สวัสดิการแก่เด็กแต่ไม่เจาะจงว่าเป็นเด็ก 0-5 ปี จะกำหนดรวมตั้งแต่แรกเกิดถึง 18 ปี อย่างไรก็ตามนโยบายในการพัฒนาเด็กหรือการวางรากฐานชีวิตโดยการดูแลคุ้มครองให้สวัสดิภาพแก่เด็กตั้งแต่แรกเกิดถึง 5 ปี ยังไม่ชัดเจน รัฐบาลในยุคที่ผ่านมา ยังไม่มีการกำหนดนโยบายเกี่ยวกับการวางรากฐานชีวิตและการเลี้ยงดูเด็กในวัย 0-5 ปีไว้ชัดเจน แม้ปัจจุบันเราจะมีรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ซึ่งได้กำหนดการศึกษาพื้นฐานของประชาชนไทยเป็น 12 ปี ที่รัฐต้องจัดให้ประชาชนทุกคน แต่การจัดการศึกษาดังกล่าวก็ยังไม่ครอบคลุมถึงเด็กปฐมวัย โดยเฉพาะเด็กในวัย 3-5 ปี ดังนั้นเด็กในวัย 0-5 ปี ก็ยังไม่มีนโยบายว่าเป็นบทบาทของหน่วยงานใดที่จะต้องดูแลอย่างชัดเจน ทำให้ขาดความเข้าใจที่ตรงกัน ขาดการประสานงานกันเพราะต่างคนต่างทำ ไม่มีหน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ประสานงานรวมทั้งขาดมาตรฐานในการดำเนินงาน ซึ่งในอดีตหน่วยงานแต่ละหน่วยก็จะเน้นเฉพาะที่หน่วยงานถนัด ปัจจุบันพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้ประกาศใช้ไปแล้วและได้มีโครงการจัดตั้งระบบการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติสำหรับการศึกษาระดับพื้นฐาน 12 ปี (ป.1-ม.6) ทั้งสายสามัญและสายอาชีพ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนแล้วก็ตาม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2540) ซึ่งหน่วยงานที่รับผิดชอบหลายแห่งก็ได้กำหนดเกณฑ์คุณภาพและมาตรฐานการศึกษาไปบ้าง

แล้ว ซึ่งก็เป็นความพยายามในการพัฒนาการศึกษาในอีกระดับหนึ่ง ที่ยังรอการปฏิบัติและงบประมาณสนับสนุนจากทั้งภาครัฐและภาคเอกชน โดยบางหน่วยงานได้ทำมาตรฐานสำหรับการจัดการศึกษาสำหรับเด็กก่อนวัยประถมศึกษา แต่ละหน่วยงานไม่ได้ทำ แต่ทำมาตรฐานเฉพาะการศึกษาขั้นพื้นฐานเท่านั้นทำให้การศึกษาระดับก่อนประถมศึกษายังขาดมาตรฐานในการดำเนินงาน

2.2 สภาพการณ์การจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

ผลสำเร็จของโครงการวางแผนครอบครัว และการพัฒนาเศรษฐกิจ-สังคมในช่วง 20-30 ปีที่ผ่านมาส่งผลให้จำนวนเด็กลดลงอย่างมาก โดยเด็กในวัย 0-6 ปี ลดลงจาก 6.3 ล้านคน ในปี 2525 เป็น 5.47 ล้านคน ในปี 2542 (กรมการปกครอง, กระทรวงมหาดไทย, 2542) หรือคิดเป็นร้อยละ 12.91 และร้อยละ 8.91 ของประชากรทั้งประเทศ โดยในปี 2541 มีเด็กอายุ 0-1 ปี, 1-3 ปี และ 3-6 ปี จำนวน 756,696 คน, 1,871,493 และ 2,829,164 คน หรือร้อยละ 1.23, 3.04 และ 4.6 ของประชากรทั้งประเทศ ตามลำดับ

ในอดีตการเลี้ยงดูเด็กเป็นหน้าที่ของครอบครัว โดยพ่อ-แม่หรือญาติ-พี่น้องในครอบครัว เมื่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมเปลี่ยนแปลงไป พ่อ-แม่หรือสมาชิกในครอบครัวต้องออกไปทำงานนอกบ้านมากขึ้น ประกอบกับลักษณะครอบครัวเปลี่ยนแปลงจากครอบครัวขยายมาเป็นครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ทำให้มีความต้องการสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมีเพิ่มขึ้น ในปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบในการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยหลายหน่วยงาน ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน และมีรูปแบบการจัดบริการหลากหลายรูปแบบ รวมทั้งบริการทั้งในเขตเมืองและชนบท

2.2.1 ความครอบคลุมของการให้บริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

เมื่อพิจารณาความครอบคลุมของการให้บริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย จากข้อมูลของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นๆ (2541 : 3-4) พบว่า มี

การขยายตัวของกาให้บริการทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน โดยในช่วงปี 2537-2540 เด็กที่ได้รับการบริการมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นจาก 2.090 ล้านคน ในปี 2537 เป็น 2.365, 2.523 และ 2.907 ล้านคน ในปี 2538-40 ตามลำดับ และลดลงเล็กน้อยในปี 2541 เป็น 2.771 ล้านคน (ลดลงร้อยละ 4.67 จากปี 2540) และเมื่อเปรียบเทียบจำนวนนักเรียนในระดับนี้ต่อกลุ่มประชากรอายุ 3-5 ปี พบว่า สัดส่วนดังกล่าวมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นในช่วงปี 2537-2540 และลดลงในปี 2541 จากร้อยละ 64.60 ในปี 2537 เป็นร้อยละ 73.71, 78.36, 90.78 และ 86.81 ในปี 2538-41 ตามลำดับ (ฐานประชากรวัย 3-5 ปีของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ปี 2541 คือ 3,192,000 คน) แสดงว่าในปี 2541 มีเด็กประมาณร้อยละ 13 ที่ไม่ได้มารับบริการจากสถานบริการที่มีอยู่ในหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัย กระทรวงมหาดไทย กรุงเทพมหานคร สำนักงานตำรวจแห่งชาติ และกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541:29,32) แต่เด็กเหล่านี้ อาจได้รับการดูแลจากหน่วยงานอื่น (เช่น กระทรวงสาธารณสุข, กระทรวงกลาโหม) หรือ สมาคม มูลนิธิ องค์กรเอกชน ถ้าใช้ตัวเลขประชากรวัย 3-5 ปี ซึ่งมีจำนวน 2,829,164 คน ของสำนักงานบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (เมื่อกุมภาพันธ์ 2542) มาพิจารณาประกอบกับตัวเลขจากหน่วยงานที่จัดบริการทุกสังกัดซึ่งจัดบริการให้เด็กได้ถึง 2,770,933 คน (ดูตารางที่ 2.1) แสดงว่าเด็กในวัย 3-6 ปี เกือบทั้งหมด (ร้อยละ 98) ได้รับการดูแลเลี้ยงดูหรือได้รับการบริการจากหน่วยงานในสังกัดต่างๆ เหลือเพียงร้อยละ 2 เท่านั้น ที่อาจได้รับการดูแลจากหน่วยงานอื่นหรือสมาคม มูลนิธิ และองค์กรเอกชน หรือยังอยู่กับครอบครัว

ดังนั้นอาจกล่าวได้ว่าในเชิงปริมาณเด็กปฐมวัยอายุ 3-6 ปี เกือบทั้งหมด ได้รับการประเภทต่างๆ คือ จากโรงเรียนอนุบาล ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และเด็กปฐมวัย/เด็กเล็ก สำหรับเด็กปฐมวัยอายุ 0-3 ปี ที่ได้รับการบริการจากสถานบริการนั้นมีเพียง 64,934 คน หรือร้อยละ 2.5 ของประชากรเด็กในวัยนี้ (ประชากรวัย 0-3 ปี เท่ากับ 2,648,189 คน เมื่อกุมภาพันธ์ 2542, กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย) เด็กส่วนใหญ่ยังอยู่กับพ่อ-แม่ หรือ ญาติพี่น้อง ซึ่งสอดคล้องกับรายงานการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน พ.ศ. 2540 (สำนักงานสถิติ

แห่งชาติ, 2540 :7) ซึ่งพบว่า เด็กในวัย 0-3 ปี ร้อยละ 80 ได้รับการดูแลเลี้ยงดูโดยพ่อแม่ ร้อยละ 19.0 ได้รับการดูแลโดยปู่ย่า-ตายาย หรือญาติพี่น้อง ที่เหลือร้อยละ 0.5 ได้รับการดูแลโดยบุคคลอื่น และร้อยละ 0.5 ได้รับการดูแลโดยศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหรือสถานรับเลี้ยงเด็ก

ตารางที่ 2.1 จำนวนเด็กที่ได้รับการบริการดูแลเลี้ยงดูจำแนกตามกลุ่มอายุและหน่วยงานที่จัดบริการ ในปีการศึกษา 2541

หน่วยงาน	กลุ่มอายุ 0 - 3 ปี (คน)	กลุ่มอายุ 3 - 5 ปี (คน)	รวม (คน)
1. กระทรวงศึกษาธิการ	-	2,233,816	2,233,816
2. ทบวงมหาวิทยาลัย	-	1,091	1,091
3. กระทรวงสาธารณสุข	660	-	660
4. กระทรวงมหาดไทย	-	450,165	450,165
5. กรุงเทพมหานคร	-	61,736	61,736
6. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	-	10,591	10,591
7. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม	64,274	13,534	77,808
รวม	64,934 (2.3%)	2,770,933 (97.7%)	2,835,867 (100.0%)
ประชากรเด็ก (สกศ.,2541)	-	3,192,000	-
ประชากรเด็ก (มหาดไทย,2542)	2,648,189	2,829,164	5,477,353

หมายเหตุ : 1) ไม่มีตัวเลขของ กระทรวงกลาโหม สมาคม มูลนิธิ และองค์กรเอกชน
 2) กลุ่มอายุ 3-5 ปี หมายถึงเด็กอายุ 3 ปีบริบูรณ์ ถึง 5 ปี
 3) ประชากรเด็กของมหาดไทย 2542 คือประชากร ณ กุมภาพันธ์ 2542
 หรือ ประชากรเด็กปลายปีการศึกษา 2541

2.2.2 หน่วยงานที่จัดบริการและประเภทบริการ

ปัจจุบันมีหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยในระดับกระทรวงทั้งหมด 8 กระทรวง และในระดับกรม 18 กรม รวมทั้งองค์กรเอกชน มูลนิธิและสมาคมอีกอย่างน้อย 21 องค์กรที่ให้บริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่มีพื้นที่บริการทั้งในเขตเมืองและเขตชนบท (ดังรายละเอียดในตาราง 2.2) เป็นที่น่าสังเกตว่า การจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ในระบบโรงเรียนมักจัดเป็นแบบมีชั้นเรียนมีหลักสูตร 2 หรือ 3 ปี คือมีชั้นเด็กเล็กและหรืออนุบาล 1-2 หรือแบบอนุบาล 1-3 และมีหลักสูตรที่ชัดเจน สำหรับเด็กวัย 3-6 ปี ส่วนศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (หรือชื่ออื่นๆ) ซึ่งรับเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี เช่นกันมักไม่มีการจัดแบ่งชั้นเรียนและหลักสูตรที่ชัดเจน มักจะมีการคละเด็กหลายกลุ่มอายุ หรืออาจมีชั้นเด็กเล็ก (อายุ 4-6 ปี) แต่มีแนวการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก นอกจากนี้ยังมีสถาน/ศูนย์รับเลี้ยงเด็กเล็ก/ปฐมวัย (0-3 ปี) ในตอนกลางวัน เพื่อช่วย แบ่งเบาภาระผู้ปกครองที่ทำงานในหน่วยงาน ที่ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชน โดยสัดส่วนการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) ของภาครัฐและเอกชนประมาณ 82 : 18 ในปี 2541-2542 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และหน่วยงานอื่นๆ, 2541 : 5) นอกจากนี้สมาคม มูลนิธิ และองค์กรเอกชนต่างๆ ยังเป็นหน่วยงานที่แบ่งเบาภาครัฐในการให้บริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยอายุ 0-6 ปี ที่ด้อยโอกาสในด้านต่างๆ เช่น เด็กพิการ เด็กกำพร้า และเด็กติดเชื้อเอดส์ เป็นต้น ซึ่งจัดบริการทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนในรูปของศูนย์พัฒนาเด็ก ซึ่งบางส่วนอยู่ในความดูแลของกรมประชาสงเคราะห์ แต่การสนับสนุนด้านงบประมาณได้รับจากการบริจาคของผู้มีจิตศรัทธา และองค์กรเอกชนระหว่างประเทศ สำหรับลักษณะการสนับสนุนของแต่ละหน่วยงานดูจาก "การสำรวจและประมวลผลข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็กวัย 0-6 ปี ในประเทศไทย" (อุดมสิทธิ์ จิตกรวิจารณ์, 2542: 44-60)

ตารางที่ 2.2 หน่วยงานที่จัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
บริการ ปีการศึกษา 2541

รูปแบบบริการและเขตให้บริการ

หน่วยงาน (สังกัด)	ประเภทบริการ	อายุเด็กที่ให้บริการ (ปี)	เขตให้บริการ
1. กระทรวงศึกษาธิการ			
1.1 สำนักงานการประถมศึกษา (ส.ป.ช.)	- โรงเรียนประถมศึกษาที่เปิดสอนอนุบาล	3-6 (อ.1-อ.3)	เมืองและชนบท
1.2 สำนักงานการศึกษาเอกชน (สช.)	- โรงเรียนเอกชนที่เปิดสอนอนุบาล	3-6 (อ.1-อ.3)	เมืองและชนบท
1.3 กรมสามัญศึกษา	- โรงเรียนการศึกษาพิเศษ/สงเคราะห์	3-6 (อ.1-อ.3)	เมือง
1.4 กรมการศาสนา	- ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดและมัสยิด	3-6	เมืองและชนบท
1.5 สถาบันราชภัฏ	- โรงเรียนลาติต (อนุบาลหรือชั้นเด็กเล็ก)	3-6 (อ.1-อ.3)	เมือง
	- ศูนย์การศึกษาพิเศษ	3-6	เมือง
	- สถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย	0-3	เมือง
1.6 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล	- โรงเรียนลาติต	3-6 (อ.1-อ.3)	เมือง
2. ทบวงมหาวิทยาลัย			
2.1 มหาวิทยาลัย	- โรงเรียนลาติต	3-6 ชั้นเด็กเล็ก และ อ.1-อ.2	เมือง
	- ศูนย์โครงการรับเลี้ยงเด็กกลางวันในหน่วยงาน	0-3	เมือง
3. กระทรวงมหาดไทย			
3.1 กรมพัฒนาชุมชน	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (ในศูนย์และนอกศูนย์)	3-6	ชนบท
3.2 สำนักบริหารการศึกษาก่อนวัย	- โรงเรียนเทศบาล	3-6 ชั้นเด็กเล็ก และ อ.1-อ.2	เมือง
4. กรุงเทพมหานคร			
4.1 สำนักงานการศึกษา	- โรงเรียนประถมศึกษา กทม.	3-6 ชั้นเด็กเล็ก และ อ.1-อ.2	กทม.
4.2 สำนักงานนันท	- ศูนย์เลี้ยงเด็กกลางวัน	3-6	กทม.
4.3 สำนักสวัสดิการ	- ศูนย์สงเคราะห์เด็ก	3-6	กทม.
4.4 สำนักพัฒนาชุมชน	- ศูนย์พัฒนาเด็ก	3-6	กทม.
5. สำนักงานนายกรัฐมนตรี			
5.1 สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	- ศูนย์พัฒนาเด็กใน รร. ทชด.	4-6 (ชั้นเด็กเล็ก)	ชนบท
	- ศูนย์พัฒนาเด็กนอก รร. ทชด.	3-6	ชนบท
6. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม			
6.1 กรมประชาสงเคราะห์			
6.1.1 กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น	- สถานรับเลี้ยง/สงเคราะห์เด็กเอกชน	0-3	เมืองและชนบท
	- สถานรับเลี้ยงและพัฒนา/สงเคราะห์เด็ก	3-6	เมืองและชนบท
6.1.2 กองสงเคราะห์ชาวเขา	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	3-6	ชุมชนชาวเขา
6.1.3 กองนิคมสร้างตนเอง	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	3-6	นิคมสร้างตนเอง
6.1.4 กองบริการชุมชน	- ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	3-6	เด็กด้อยโอกาสในชุมชน
7. กระทรวงสาธารณสุข			
7.1 กรมอนามัย	- ศูนย์เด็กเล็กกรมอนามัย	0-3	เมือง
	- ศูนย์เด็กเล็กในโรงพยาบาลและหน่วยงานที่ท่า	0-3	เมือง
8. กระทรวงกลาโหม			
8.1 กองทัพบก	- ศูนย์พัฒนาการและเลี้ยงดูเด็ก	0-6	เมือง
8.2 กองทัพเรือ	- สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก	0-4	เมือง
9. สมาคม มูลนิธิ และองค์กรเอกชน (NGO)	- โรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กด้อยโอกาส ด้านต่าง ๆ ได้แก่ เด็กพิการ เด็กถูกทารุณ เด็ก ติดเชืเอชไอวี เด็กในชุมชนแออัด เด็กกำพร้า และถูกทอดทิ้ง เด็กในครอบครัวยากจน เด็กที่ ถูกละเลยผู้ปกครองไม่มีเวลาดูแล	0-6	เมืองและชนบท

2.3 รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

2.3.1 รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กจำแนกตามระบบการให้บริการ

ถ้าพิจารณาระบบการให้บริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยเป็น 2 แบบ คือ ในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน พบว่า จำนวนสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยส่วนใหญ่ (ร้อยละ 72) ของจำนวนสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยทั้งหมด จัดบริการในรูปแบบของชั้นอนุบาลที่อยู่ในระบบโรงเรียน ซึ่งสามารถจัดบริการให้แก่เด็กได้ถึง 2 ใน 3 (หรือร้อยละ 75) ของจำนวนเด็กที่ได้รับการทั้งหมด ที่เหลือเกือบทั้งหมดอยู่ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก (เฉพาะที่อยู่ในชั้นเด็กเล็กมีไม่ถึงร้อยละ 1) ซึ่งอยู่นอกระบบโรงเรียน เมื่อพิจารณาตามสังกัด พบว่า กระทรวงศึกษาธิการ สามารถจัดบริการ ดูแลเด็กได้มากที่สุดเกือบร้อยละ 80 (โดยเฉพาะสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ จัดได้ร้อยละ 53 ของเด็กที่ได้รับการทั้งหมด) แต่ถ้าพิจารณาเฉพาะการจัดบริการในระบบโรงเรียน พบว่า กระทรวงศึกษาธิการ โดยสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาและสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จัดได้มากที่สุดคือ ร้อยละ 70 และร้อยละ 24 ของจำนวนเด็กที่ได้รับการในระบบโรงเรียนทั้งหมด ตามลำดับ รองลงมาคือกระทรวงมหาดไทย (โดยเฉพาะโรงเรียนเทศบาล) และกรุงเทพมหานคร สามารถจัดบริการให้เด็กได้ ร้อยละ 3.3 และ 2.2 ตามลำดับ สำหรับการจัดบริการดูแลเด็กนอกระบบ โรงเรียน ในรูปของศูนย์พัฒนาเด็กมีหน่วยงานที่ให้บริการดูแลเด็กมากที่สุด 3 หน่วยงานคือ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย จัดได้ ร้อยละ 55.5 กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ จัดได้ร้อยละ 29.5 และกรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม จัดได้ร้อยละ 13.3 ตามลำดับ ที่เหลือร้อยละ 1.5 จัดโดยหน่วยงานอื่น (ดูตารางที่ 2.3)

ตารางที่ 2.3 จำนวนสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยและจำนวนเด็ก (พ.ศ.2541)
จำแนกตามรูปแบบการจัดบริการและหน่วยงาน

หน่วยงาน	ในระบบโรงเรียน		นอกระบบโรงเรียน		รวม	
	จำนวน สถานบริการ (แห่ง)	จำนวน เด็ก (คน)	จำนวน สถานบริการ (แห่ง)	จำนวน เด็ก (คน)	จำนวน สถานบริการ (แห่ง)	จำนวน เด็ก (คน)
1. กระทรวงศึกษาธิการ	32,616*	2,007,494	3,780*	226,322	36,396*	2,233,816
1.1 สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ	30,170	1,494,996	-	-	30,170	1,494,996
1.2 กรมสามัญศึกษา	33	1,342	-	-	33	1,342
1.3 สำนักงานการศึกษาเอกชน	2,397	506,774	-	-	2,397	506,774
1.4 กรมการศาสนา	-	-	3,780	225,580	3,780	225,580
1.5 สำนักงานเลขาธิการสถาบันราชภัฏ	16	4,298	*	742	16*	5,040
1.6 สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล	*	84	-	-	*	84
2. ทบวงมหาวิทยาลัย	3	472	5	619	8	1,091
2.1 ร.ร.สาธิตในมหาวิทยาลัย	3	472	-	-	3	472
2.2 สถานรับเลี้ยงเด็กในหน่วยงาน	-	-	5	619	5	619
3. กระทรวงสาธารณสุข	-	-	30	660	30	660
3.1 กรมอนามัย	-	-	30	660	30	660
4. กระทรวงมหาดไทย	493	70,529	7,115	379,636	7,608	450,165
4.1 กรมการปกครอง	493	70,529	-	-	493	70,529
4.2 กรมการพัฒนาชุมชน	-	-	7,115	379,636	7,115	379,636
5. กรุงเทพมหานคร	428	47,133	*	14,603	428*	61,736
5.1 สำนักการศึกษา	428	47,133	-	-	428	47,133
5.2 สำนักอนามัย	-	-	*	689	*	689
5.3 สำนักสวัสดิการ	-	-	*	396	*	396
5.4 สำนักพัฒนาชุมชน	-	-	*	13,518	*	13,518
6. สำนักงานตำรวจแห่งชาติ	-	-	155	10,591	155	10,591
6.1 กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน	-	-	155	10,591	155	10,591
7. กระทรวงกลาโหม			7	*	7	*
7.1 กรมการแพทย์ทหารบกกองทัพบก			1	*	1	*
7.2 กองทัพอากาศที่ 3 กองทัพบก			1	*	1	*
7.3 กองทัพเรือ			5	*	5	*
8. กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม			1,736	77,808	1,736	77,808
8.1 กองส่งเสริมและคุ้มครองสวัสดิการเด็กและบุคคลวัยรุ่น			1,454	67,306	1,454	67,306
8.2 กองนิคมสร้างตนเอง			137	5,332	137	5,332
8.3 กองส่งเสริมและช่วยเหลือ			139	4,335	139	4,335
8.4 กองบริการชุมชน			6	835	6	835
รวม	33,540	2,125,628	12,828	710,239	46,368	2,835,867
ร้อยละ	(72)	(75)	(28)	(25)	(100)	(100)

หมายเหตุ : * ไม่ทราบจำนวนที่แน่นอน

2.3.2 รูปแบบการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กตามปรัชญาแนวคิด

เป็นที่ยอมรับกันทั้งในวงการแพทย์ วงการศึกษา และจิตวิทยาว่าการอบรมเลี้ยงดูเด็กในช่วงปฐมวัยมีความสำคัญต่อการพัฒนาศักยภาพของเด็กในวัยต่อมาในระบบชีวิต ทั้งในด้านการเรียนรู้ การใช้ภาษา ทักษะในการแก้ปัญหา สุขภาพ นิสัยใจคอ บุคลิกภาพ และจิตวิญญาณ ประสบการณ์ที่เด็กได้รับในช่วงปฐมวัย เป็นปัจจัยสำคัญที่กำหนดความสามารถและแรงจูงใจให้ ใฝ่เรียนรู้ ใฝ่ดี และพัฒนาตนเองในวัยเรียน วัยรุ่น และวัยผู้ใหญ่ ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูด้วยความอบอุ่นถูกต้องและเหมาะสม โดยพ่อแม่ สมาชิกในครอบครัว ครู และผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ทั้งในครอบครัว ในสถานเลี้ยงดูเด็กและในสังคม จะช่วยเพิ่มโอกาสให้เด็กสามารถพัฒนาไปได้อย่างเต็มตามศักยภาพ การอบรมเลี้ยงดูเด็กในช่วงสามขวบแรกของชีวิตมีความละเอียดอ่อน และมีความสำคัญต่อชีวิตเด็ก ปฏิสัมพันธ์ระหว่างแม่และลูกตั้งแต่ตั้งครรภ์จนถึงขวบปีแรกมีผลต่อการพัฒนาความตระหนักในตนของเด็ก ในขวบปีที่สองของชีวิตการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักและใช้เหตุผลมีความสัมพันธ์ทางบวกกับความสามารถในการพึ่งตนเองและการควบคุมตนเองของเด็กอายุ 2-6 ปี (Pine and Bergman, 1975 และ Faw and Belkin, 1989 : 346) ความสำเร็จของการพัฒนาเด็กไม่ได้ทำโดยคนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ครูจะต้องให้พ่อแม่เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาและช่วยสนับสนุนสถานศึกษาให้มากขึ้น โดยเฉพาะชั้นอนุบาล หรือเด็กที่อยู่ในช่วงอายุ 0-6 ปี จะต้องมีการพัฒนาความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องให้แก่พ่อแม่ และผู้เลี้ยงดูเด็ก กระบวนการเรียนการสอนในชั้นเรียนก็ต้องมีความยืดหยุ่น ให้เด็กได้มีโอกาสเรียนรู้/ทำงานของเขาตามศักยภาพที่เขาถืออยู่ รวมทั้งการให้ความสำคัญกับกระบวนการเรียนรู้ที่มีเด็กเป็นศูนย์กลาง และรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กควรเป็นการบูรณาการแนวคิดในด้านการพัฒนาเด็ก (child development) ด้านต่างๆ แนวคิดด้านนิเวศวิทยาครอบครัว (family socialization) และแนวคิดด้านสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ (learning environment) เข้าด้วยกัน ดังนั้นรูปแบบของการอบรมเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่นำมาใช้ในประเทศไทยจึงมีมากมายหลายรูปแบบได้แก่

1) รูปแบบการเรียนรู้และการดูแลเด็กตามแบบไฮ/สโคป (High/scope Approach) ซึ่งริเริ่มโดย Dr.David Weikart และคณะ (1936) เพื่อช่วยเหลือเด็กด้อยโอกาส

ให้ได้รับการศึกษาที่เหมาะสม ในการพัฒนาหลักสูตรได้ผสมผสานทฤษฎีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเพียร์เจท์ (Piaget) ในด้านการสร้างองค์ความรู้ ซึ่งเน้นการเรียนรู้แบบลงมือทำ (active learning) เข้ากับแนวคิดของอีริกสัน (Erikson) ในเรื่องการให้โอกาสเด็กเป็นผู้ริเริ่มกิจกรรมต่างๆ อย่างอิสระและแนวคิดของ ไวโกตสกี (Vygotsky) ในเรื่องปฏิสัมพันธ์และการใช้ภาษา เป็นต้น โดยมีวิธีการจัดการเรียนการสอน ดังนี้

(1) การจัดสิ่งแวดล้อมและบรรยากาศ ไฮ/สโคป เน้นการเรียนรู้แบบลงมือทำ ซึ่งตอบสนองความสนใจของเด็ก ให้เด็กเรียนรู้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลิน ดังนั้นพื้นที่ สื่อการจัดวางสิ่งของจะเป็นการร่วมกันทำระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างเด็กและผู้ใหญ่ ซึ่งเอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก ทำให้เด็กกระตือรือร้น

(2) ยุทธวิธีการสอน ใช้กลยุทธ์การลงมือทำร่วมกับผู้ใหญ่ ทำให้เด็กได้มีการเลือกและตัดสินใจ ตลอดจนใช้ภาษาเพื่อสื่อความหมายภายใต้การสนับสนุนของผู้ใหญ่ เด็กจะได้เรียนรู้อย่างสนุกสนานเพลิดเพลินด้วยสื่อการสอนที่หลากหลาย

(3) กิจกรรมประจำวันของเด็ก ในแต่ละวันเด็กจะใช้เวลาในการวางแผนลงมือปฏิบัติและทบทวนร่วมกับครูในการทำกิจกรรมที่เด็กสนใจ ทำให้เด็กได้พัฒนากระบวนการทำงานอย่างมีระบบ เป็นขั้นตอน นำไปสู่ความมั่นใจ และความเชื่อมั่นในตนเอง

(4) การประเมินพัฒนาการเด็ก ใช้การประเมินผลตามสภาพจริง โดยคณะทำงานและจัดทำบันทึกประจำวันโดยการสังเกตพฤติกรรมเด็กเป็นรายบุคคล

2) **รูปแบบการสอนแบบโครงการ (The project approach)** เป็นการสอนโดยเน้นการสืบค้นข้อมูลอย่างลึกตามหัวเรื่องที่เด็กสนใจ มากกว่าการแสวงหาคำตอบที่ถูกต้อง ซึ่งอาจจะเป็นงานทำเดี่ยว ทำเป็นกลุ่มเล็กๆ หรือเด็กทั้งชั้นทำร่วมกัน โดยอาศัยแนวคิดของ Katz and Chard (1995) รวมทั้งคนอื่นๆ เช่น เพียร์เจท์, ไวโกตสกี และดิวิตซี การสอนรูปแบบนี้ ได้รับความสนใจอย่างมากในสหรัฐอเมริกาและอีกหลายประเทศ วิธีการสอนแบบโครงการมีหลายรูปแบบ ได้แก่ การอภิปรายกลุ่ม การศึกษานอกสถานที่ การนำเสนอประสบการณ์เดิม การสืบค้นและการจัดแสดง ซึ่งการสอนวิธีนี้จะช่วยให้เด็กได้มีโอกาสได้

แสดงความสามารถและประยุกต์ใช้ทักษะที่มีอยู่ และเพิ่มความชำนาญในทักษะนี้ยิ่งขึ้น จากความสนใจในงานและกิจกรรมที่เด็กทำ โดยมีครูเป็นผู้แนะนำและเด็กเป็นผู้ตัดสินใจ

3) รูปแบบการสอนภาษาโดยองค์รวม (Whole language approach)

โดยนำหลักการและแนวทฤษฎีของนักการศึกษาและนักภาษาศาสตร์ที่มีชื่อเสียง ได้แก่ ดิวอี้ (Dewey) เพียร์เจท์ (Piaget) ไวท็อตสกี (Vygotsky) และโรเซนแบลน (Rosenblan) ที่ชี้ให้เห็นความสำคัญของการจัดประสบการณ์เพื่อพัฒนาการคิดและภาษาของเด็กในบริบททางสังคม วัฒนธรรม การสร้างปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ตลอดจนการสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ที่ตอบสนองธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบองค์รวมได้รวมเอาความรู้เรื่องภาษา กระบวนการเรียนรู้และบทบาทเด็กและครู รวมทั้งธรรมชาติเข้าไว้ด้วยกัน แนวคิดดังกล่าวมีอิทธิพลต่อการปรับเปลี่ยนวิธีการสอนแบบเดิม จากที่ครูเป็นผู้ถ่ายทอดความรู้ มาเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ เด็กเป็นผู้ร่วมคิดร่วมทำ การจัดสภาพห้องเรียนก็จัดตามความคิดและความต้องการของเด็ก หลักสูตรสร้างขึ้นเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามความเหมาะสม ไม่ใช่เรียนทั้งหมด

4) รูปแบบการพัฒนาเด็กปฐมวัยตามวิถีชีวิตไทย พัฒนาขึ้นโดย

รองศาสตราจารย์ ดร.ทีศนา แคมณี คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย จากผลงานวิจัยการศึกษาปฐมวัย 6 โครงการ และจัดพิมพ์เผยแพร่ในปี 2535-2536 โดยอาศัยแนวคิดทางพุทธศาสนาเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนามนุษย์ กระบวนการพัฒนาสติปัญญา คุณธรรม และกระบวนการกัลยาณมิตร และแนวคิดทางวัฒนธรรมไทย ซึ่งประกอบไปด้วยสำนึกความเป็นไทย ความประพฤติของเด็กไทย การอบรมเด็กด้านค่านิยมและคุณธรรม การอบรมเด็กด้วยความรักและถนอม แนวคิดเกี่ยวกับวัฒนธรรมท้องถิ่น ภาษา สิ่งแวดล้อมทางจิตวิญญาณ ธรรมชาติ และวงศาคณาญาติ รวมทั้งข้อมูลเกี่ยวกับความต้องการของเด็กไทยและสังคมไทยในอนาคต ซึ่งหลักการที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา และแนวคิดเกี่ยวกับการศึกษาปฐมวัย

5) รูปแบบการจัดสิ่งแวดลอมและประสบการณ์แบบเรกจิโอ เอมีเลีย (Reggio Emilia) แนวคิดนี้เกิดขึ้นในหมู่บ้านเล็กๆ ในเมือง Reggio Emilia โดยกลุ่มครูที่สอนระดับมัธยมศึกษาพร้อมกับผู้ปกครองที่มาก่อตั้งโรงเรียน ได้นำแนวคิดทางด้านพัฒนาการเด็กของ Piaget, Erickson, Vygotsky , Dewey และคนอื่นๆ มาผสมผสานกับของครูกลุ่มดังกล่าว โดยมีหลักการว่า 1) ให้เด็กเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ ครูและครอบครัวของเด็กเป็นศูนย์กลางการจัดการศึกษาสำหรับเด็ก 2) ครูต้องเข้าใจศักยภาพและความสามารถของเด็กแต่ละคน 3) ครูและนักเรียนจะเรียนรู้ไปด้วยกัน ครูและผู้ปกครองไม่ใช่เป็นเพียงผู้ตอบคำถาม แต่ต้องช่วยให้เด็กสามารถตั้งคำถาม วางแผนและดำเนินการตามโครงการร่วมกับเด็ก 4) โรงเรียนและห้องเรียนไม่มีขอบเขต โรงเรียนเป็นที่บูรณาการสิ่งมีชีวิตที่หลากหลาย เป็นสถานที่ใช้ชีวิตร่วมกันระหว่างผู้ใหญ่กับเด็ก และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

2.4 คุณภาพและเกณฑ์มาตรฐาน คุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

2.4.1 การประเมินคุณภาพและเกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพของการจัดบริการ

สถานเลี้ยงดูเด็กวัยก่อนเรียนในประเทศไทย

ในช่วงที่ผ่านมาหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนต่างให้ความสำคัญกับการจัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กวัยก่อนเรียน/ก่อนประถมศึกษา (อายุ 0-6 ปี) โดยได้เร่งรัดปริมาณการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่างๆ โดยเฉพาะเด็กในวัย 3-6 ปี หลากหลายรูปแบบดังได้กล่าวข้างต้น ในขณะที่เดียวกันหลายหน่วยงานก็ได้ทำการประเมินคุณภาพของการบริการของหน่วยงานมาอย่างต่อเนื่อง หน่วยงานที่มีการประเมินคุณภาพรวมทั้งจัดทำเกณฑ์คุณภาพ ได้แก่

1) สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาตามนโยบายของรัฐ ในรูปแบบของอนุบาลศึกษาในระบบโรงเรียน โดยในทศวรรษแรกของการดำเนินงาน (พ.ศ. 2529-2538) ได้

มุ่งเน้นด้านปริมาณในการขยายการจัดอนุบาลศึกษาในระบบโรงเรียนหลักสูตร 1-2 ปี สำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี ให้มีโอกาสเข้าเรียนมากที่สุด ในขณะที่เดียวกันก็ได้พัฒนานวัตกรรมด้านคุณภาพในด้านกระบวนการเรียนรู้ของเด็กให้ถึงขีดสุดของศักยภาพเด็กด้านการจัดระบบงานให้มีประสิทธิภาพ พอในทศวรรษที่สอง (พ.ศ. 2539-2548) จึงมีการดำเนินการในด้านคุณภาพของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ทั้งด้านกระบวนการเรียนรู้ให้เด็กคิดเป็น และด้านการจัดระบบงานให้มีประสิทธิภาพ

ในการประเมินคุณภาพของการจัดบริการแก่เด็กในระดับก่อนประถมศึกษา สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติได้ใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา โดยมีองค์ประกอบสำคัญ คือ (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540 : 7-11)

(1) **มาตรฐาน** คือ สภาพที่พึงประสงค์ ซึ่งระบุถึงสภาพปัจจัย วิธีการดำเนินงาน และคุณภาพขั้นต่ำที่ต้องการให้เกิดขึ้นทุกโรงเรียน โดยใช้เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2536 ซึ่งครอบคลุมภารกิจและขอบข่ายงาน 6 งานหลัก ของโรงเรียน ได้แก่ งานวิชาการ งานกิจการนักเรียน งานบุคลากร งานธุรการและการเงิน งานอาคารสถานที่ และงานความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชน ซึ่งถือเป็นแกนกลางในการประเมินมาตรฐาน ซึ่งมีทั้งหมด 17 มาตรฐาน แต่ที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินงานระดับก่อนประถมศึกษา มี 10 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานด้าน 1) การเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ 2) จัดแหล่งความรู้เพื่อการสอน 3) จัดการนิเทศภายในเป็นระบบ 4) มีบุคลากรเพียงพอ/เหมาะสม 5) จัดสวัสดิการ/สิ่งอำนวยความสะดวก 6) พัฒนาบุคลากร 7) ใช้แผนเป็นเครื่องมือปฏิบัติงาน 8) บริหารงานธุรการเป็นระบบ 9) บริหารงานการเงิน บัญชีและพัสดุ 10). ประชาสัมพันธ์โรงเรียน ควบคู่กับเกณฑ์มาตรฐานระดับก่อนประถมศึกษา พ.ศ. 2537 จำนวน 6 มาตรฐาน ได้แก่ มาตรฐานด้าน 1) ครุครบและเหมาะสม 2) สภาพแวดล้อมภายในภายนอกดี 3) จัดประสบการณ์ตรง 4) ส่งเสริมสุขภาพอนามัย 5) ผู้ปกครองให้ความร่วมมือ รวมทั้ง 16 มาตรฐาน

(2) **ตัวบ่งชี้** คือรายละเอียดในแต่ละมาตรฐาน ซึ่งระบุแนวทางการพัฒนาโรงเรียน เพื่อให้บรรลุมาตรฐาน โดย 10 มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา (พ.ศ. 2536)

มี 26 ตัวชี้วัด และ 6 มาตรฐานระดับก่อนประถมศึกษา (พ.ศ. 2537) มี 15 ตัวชี้วัด รวมทั้งหมด 41 ตัวชี้วัด

(3) **ระดับคุณภาพ** คือ ประเด็นที่ใช้ในการตัดสินคุณภาพ ซึ่งให้ระดับคุณภาพไว้ 5 ระดับ คือ ระดับ 1 ควรปรับปรุง ระดับ 2 พอใช้ได้ ระดับ 3 เป็นที่น่าพอใจ ระดับ 4 ดี ระดับ 5 ดีมาก การพิจารณาการผ่านเกณฑ์มาตรฐานนั้น ได้กำหนดเงื่อนไขว่าโรงเรียนจะต้องได้ระดับ 3 ขึ้นไปทุกตัวบ่งชี้

(4) **แนวทางการตรวจสอบ** คือมาตรการเสนอแนะเพื่อการตรวจสอบข้อพิจารณาการตัดสินคุณภาพในแต่ละประเด็น ได้แก่ การตรวจสอบเอกสาร วัสดุครุภัณฑ์ การสังเกต การซักถามพูดคุย และการตรวจสอบร่องรอยจากหลักฐานอื่น

หลังจากมีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐาน ในปี 2536 และ 2537 แล้ว ได้มีการขยายผลให้ทุกโรงเรียนในสังกัด ใช้เป็นเครื่องมือในการพัฒนาตนเอง ในการประเมินมาตรฐานโรงเรียนตามเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ได้ทำขึ้นในปีการศึกษา 2538 ในโรงเรียนประถมศึกษาทั่วประเทศ (ทั้งที่มีการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาและมัธยมศึกษา) ตามมาตรฐานที่กำหนดไว้ สำหรับผลการประเมินมาตรฐานโรงเรียนที่จัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาจะกล่าวถึงในหัวข้อต่อไป

2) **กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ** ได้มีการอนุญาตให้จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในศาสนสถานต่างๆ ที่กระจายอยู่ทั่วประเทศ จนในปัจจุบัน (ปี พ.ศ. 2542) มีจำนวนถึง 3,782 แห่ง ในช่วงที่ผ่านมานงานศึกษาวิจัยและการประเมินศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์มีไม่มากนัก สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดการติดตามประเมินผลโครงการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ในวัด (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานกฤษฎามนตรี, ม.ป.ป. อ้างในกมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 30) โดยการสำรวจศูนย์ฯ ทั่วประเทศที่เปิดทำการสอนในปี 2536 จำนวน 1,648 ศูนย์ (ร้อยละ 73 ของศูนย์ทั้งหมด) พบว่าศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ในวัดยังไม่มีแนวทางการจัดประสบการณ์ เพื่อใช้เป็นแนวทางการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่เป็นมาตรฐานเดียวกัน แม้ว่าศูนย์ส่วนใหญ่จะมีบุคลากรเพียงพอ แต่บุคลากร

ยังมีวัดค่อนข้างต่ำ ไม่มีประสบการณ์ด้านการสอนเด็กก่อนวัยเรียน รวมทั้งขาดทักษะในการผลิตและใช้สื่อการเรียนการสอนในการดำเนินโครงการ มีการขยายปริมาณศูนย์และจำนวนนักเรียนได้เกินเป้าหมาย ส่วนผลการดำเนินโครงการในด้านคุณภาพ พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีพัฒนาการทางด้านร่างกายผ่านเกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม ส่วนด้านอื่นๆ ยังอยู่ในระดับต่ำกว่าเกณฑ์

ถึงแม้ว่าทางกรมการศาสนาเองจะไม่ได้ทำการกำหนดเกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดในการประเมินระดับการพัฒนาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดไว้อย่างชัดเจน แต่ก็ได้มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นเพื่อมุ่งหวังให้ชุมชนสังคมและภาครัฐ บังเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปรับปรุง และพัฒนางานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ โดยครอบคลุมในทั้งในเรื่อง อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร การประเมินผล มาตรการป้องกันความปลอดภัย การจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ความสัมพันธ์กับชุมชนและการประชาสัมพันธ์ การจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล การรายงานผล และการจัดบริการเสริมอื่นๆ (กรมการศาสนา, 2542 : 18-27) นอกจากนั้นยังได้ระบุถึงคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยของไทยไว้ในแนวทางการดำเนินงานของศูนย์ด้วย ซึ่งเน้นให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา คุณธรรม บุคลิกภาพ และสังคม (กรมการศาสนา, 2542 : 33)

ในการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด กรมศาสนาได้จัดทำรายงานการผลประเมินผลเรื่องโครงการส่งเสริมศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดประจำปี 2538 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประเมินความพร้อมในการดำเนินการด้านงบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ และบุคลากร ประเมินการดำเนินงาน หรือกิจกรรมของโครงการตลอดจนปัญหาและอุปสรรค ประเมินผลประโยชน์ที่ได้รับจากการดำเนินงานโครงการว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ และนำผลการประเมินไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนางานของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ซึ่งผู้ประเมินได้สร้างเครื่องมือเป็นแบบสอบถามจำนวน 2 ชุด ชุดแรกเก็บรวบรวมข้อมูลทางไปรษณีย์จากผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง จากศูนย์ที่เปิดการสอนในปี 2538 โดยสุ่มตัวอย่างตามเขตการศึกษาจำนวน 225 ศูนย์ จาก 12 เขต และชุดที่ 2

เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ผู้บริหาร ครู และผู้ปกครอง เช่นกัน จาก 10 จังหวัด จังหวัดละ 3 ศูนย์ รวม 30 ศูนย์ (กมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 34)

กมล รอดคล้าย และคณะ (2540) ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด" โดยได้รับทุนอุดหนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2539 เพื่อศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ผลการเรียนรู้และพัฒนาการของเด็กในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ตลอดจนศึกษาความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ด้วย โดยเก็บข้อมูลจากเขตการศึกษา 12 เขต และเขตกรุงเทพมหานคร 1 เขต รวมเป็น 13 เขต สุ่มจังหวัดในเขตการศึกษา เขตละ 1 จังหวัด แล้วแต่ละจังหวัดสุ่มตัวอย่างประชากรศูนย์จังหวัดละ 3 ศูนย์ รวม 39 ศูนย์ แต่เนื่องจากในเขตการศึกษา 6 ซึ่งสุ่มได้จังหวัดสิงห์บุรี ซึ่งมีศูนย์เพียง 1 ศูนย์ ดังนั้นจึงเหลือเพียง 37 ศูนย์ เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้บริหาร ครูพี่เลี้ยง นักเรียน และ ผู้ปกครองของเด็กนักเรียน

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ (กมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 44-47) สร้างขึ้นเพื่อมุ่งศึกษาสภาพการจัดการเรียนการสอน ความพึงพอใจของผู้ปกครอง และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน โดยเปรียบเทียบพัฒนาการของเด็กกับเกณฑ์ของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข และทฤษฎีพัฒนาการของนักจิตวิทยาพัฒนาการ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2522 ภรณ์ คุรุรัตน์, 2523 อ้างใน กมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 47) และตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหาโดยผู้ทรงคุณวุฒิจากคณะกรรมการวิจัยกรมศาสนา เครื่องมือดังกล่าว ได้แก่ 1) แบบสอบถามสำหรับผู้บริหาร เพื่อเก็บข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับสภาพการจัดการเรียนการสอนในศูนย์ 2) แบบสอบถามสำหรับครูพี่เลี้ยง เพื่อเก็บข้อมูลในเรื่องเกี่ยวกับวิธีการจัดการเรียนการสอน 3) แบบวัดพัฒนาการทางร่างกายของเด็ก โดยบันทึกน้ำหนัก ส่วนสูงของเด็ก เปรียบเทียบกับระดับอายุ 4) แบบทดสอบความพร้อมของเด็กด้านสติปัญญา อารมณ์ และสังคม เป็นแบบทดสอบที่สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติพัฒนาขึ้นใช้ในโครงการนี้ เพื่อวัดความสามารถของเด็กในการคิด การใช้กล้ามเนื้อ และความสามารถทางภาษา ซึ่งประกอบด้วยแบบทดสอบความพร้อมในด้านการ

สังเกต (โดยใช้แบบทดสอบการหาภาพเหมือน) ด้านการจำแนก (โดยใช้แบบทดสอบการจำแนกความแตกต่างด้านจำพวก สถานที่ รูปร่าง และจำนวน) ด้านกลั้วเนื้อเล็ก (โดยใช้แบบทดสอบความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ จากการลากเส้นตามรอย ลากเส้นต่อจุด ลากเส้นตามรอยให้เหมือนแบบ และลากเส้นวาดรูปให้เหมือนแบบ) ด้านภาษา (โดยใช้แบบทดสอบการฟัง แล้วให้จับใจความสิ่งที่ฟัง เข้าใจสิ่งที่ฟัง และเข้าใจความหมายของคำ) ด้านคณิตศาสตร์ (โดยใช้แบบทดสอบเกี่ยวกับจำนวน ในเรื่องความเท่ากัน จำนวนและตัวเลข one to one correspondence ความมากน้อย และลำดับ) และด้านตรรกศาสตร์ (โดยใช้แบบทดสอบเชิงเหตุผลจากการคิดโดยใช้เหตุผล) และสุดท้ายคือ 5.) แบบสัมภาษณ์ความพึงพอใจของผู้ปกครองต่อการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ฯ สำหรับผลของการศึกษาจะขอลำถึงในหัวข้อต่อไป

2) **กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย** ได้ทำการจัดตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในหมู่บ้านตำบล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็ก ตามแผนงานการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์วัยเด็ก โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย อายุระหว่าง 3-6 ปี โดยสนับสนุนให้ประชาชนและองค์กรชุมชน ได้ตระหนักในปัญหาและความต้องการของเด็ก นอกจากนั้นยังได้ดำเนินการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ซึ่งมีความแตกต่างกันทั้งทางสภาพเศรษฐกิจและสังคมมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2534 โดยการสร้างเกณฑ์การประเมินหรือตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กขึ้นในปีเดียวกันนี้ เพื่อให้ทราบระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่กระจายอยู่ในพื้นที่ของจังหวัดต่างๆ และสามารถนำข้อมูลไปใช้ในการวางแผน กำหนดงบประมาณประจำปี การปรับปรุงศูนย์ให้ได้มาตรฐาน มีคุณภาพ รวมทั้งเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน สามารถใช้เป็นแนวทางในการติดตามผล และให้การนิเทศผู้เกี่ยวข้องได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยในระยะแรกดำเนินการทุกๆ 2 ปี (กรมพัฒนาชุมชน, 2541 : 1)

การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กซึ่งจัดทำโดยกองพัฒนาเด็ก ได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก และสร้างเกณฑ์การประเมินหรือตัวชี้วัดระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก 37 ตัว เป็นเกณฑ์บังคับสำคัญ

11 ตัว ซึ่งมีองค์ประกอบสำคัญ 7 ด้าน ได้แก่ เรื่องเด็ก บุคลากร การจัดการ การตรวจสอบคุณภาพ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องเล่น อาคารสถานที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยจัดระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี ระดับปานกลาง และระดับที่ต้องปรับปรุง สำหรับการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในปี 2540 นี้ ใช้วิธีการสำรวจศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทุกศูนย์ที่อยู่ในความรับผิดชอบของกรมพัฒนาชุมชนในพื้นที่ 75 จังหวัด มีศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่ได้รับการสำรวจทั้งสิ้น 6,312 ศูนย์ โดยใช้แบบประเมิน (ศ.พ.ด. 1, 2, 3) เกณฑ์การประเมินหรือตัวชี้วัด และ หลักเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนา เช่นเดียวกันกับการประเมินเมื่อปี 2538 และปี 2539 ที่ผ่านมา (กรมพัฒนาชุมชน, 2541 : 20-24)

4) สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย เป็นหน่วยงานที่จัดตั้งขึ้นสำหรับดำเนินการในเรื่องการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา มีหน้าที่ให้การสนับสนุนช่วยเหลือให้แต่ละเทศบาลได้ดำเนินการจัดการศึกษาให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและเกิดประสิทธิผล ตลอดจนมุ่งเน้นเพื่อพัฒนากลุ่มบุคคลกลุ่มต่างๆ อันได้แก่ กลุ่มปฐมวัยศึกษา (0-3 ปี) กลุ่มอนุบาลศึกษา (4-5 ปี) กลุ่มประถมศึกษา (6-12 ปี) กลุ่มมัธยมศึกษาตอนต้น (13-16 ปี) กลุ่มเยาวชน (15-25 ปี) และกลุ่มประชาชนทั่วไป (25 ปีขึ้นไป) (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2542 : 3)

ในการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองปัทยานี้ ได้ดำเนินการเฉพาะการจัดการศึกษาภาคบังคับ โดยประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 1,3,5 และ 6 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาสภาพและสัมฤทธิ์ผลในการจัดการศึกษาระดับห้องเรียน ชั้นเรียน โรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา เขตการศึกษา และ ระดับประเทศในภาพรวมของการจัดการศึกษาท้องถิ่น และเพื่อให้บุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยาทุกระดับ นำ ข้อมูลที่ได้จากการประเมินไปเป็นแนวทางในการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาให้สูงขึ้น ตลอดจนให้กรมการปกครอง เทศบาลและเมืองพัทยา ได้ทราบข้อมูลการจัดการศึกษาดังกล่าว และสามารถสนับสนุนพัฒนา ทั้งในด้านวิชาการ บุคลากร งบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ อุปกรณ์ ฯลฯ ให้สอดคล้องกับสภาพปัญหา (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2541 : 6) และบรรลุผลตามเป้าหมายของ

กรมการปกครอง ว่าด้วยการเร่งรัดพัฒนาคุณภาพ และยกระดับการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยาให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้นตามแผนพัฒนาการศึกษาระยะที่ 8 ที่มุ่งเน้นให้โรงเรียนในสังกัดเทศบาลและเมืองพัทยาเป็นแหล่งพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ มุ่งพัฒนาให้เป็นนักเรียนที่มีคุณภาพ และเหมาะสมกับสภาพความจำเป็นของท้องถิ่นอีกทางหนึ่งด้วย (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2541 : 1)

สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ได้เริ่มดำเนินการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา ครั้งแรกในปีการศึกษา 2528 และดำเนินการต่อเนื่องมาจนปีการศึกษา 2540 โดยได้ทำการปรับปรุงเครื่องมือประเมินคุณภาพการจัดการศึกษามาแล้ว 3 ครั้ง คือในปี พ.ศ. 2531 , พ.ศ. 2535 และปี พ.ศ. 2540 เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษาพุทธศักราช 2521 (ฉบับปรับปรุง 2533) และนโยบายการจัดการศึกษาของกรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย โดยในปี 2540 ได้ดำเนินการประเมินโรงเรียน 489 แห่ง โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เชิงระบบ (System Approach) (สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, 2541 : 1) ซึ่งประกอบด้วย 3 ส่วนหลักๆ คือ

- (1) ปัจจัยป้อนเข้าหรือตัวป้อน (Input) มี 10 เกณฑ์มาตรฐาน 46 ตัวชี้วัด
- (2) กระบวนการบริหารหรือตัวแปร (Process) มี 13 เกณฑ์มาตรฐาน 74 ตัวชี้วัด
- (3) ผลผลิตทางการศึกษาหรือตัวเปลี่ยน (Output) มี 14 เกณฑ์มาตรฐาน 47 ตัวชี้วัด รวมทั้งผลกระทบที่มีต่อชุมชน ซึ่งมี 5 เกณฑ์มาตรฐาน 17 ตัวชี้วัด

2.4.2 วิถีคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย

คุณภาพของการอบรมเลี้ยงดูและการศึกษาของเด็กปฐมวัยคือรากฐานคุณภาพของบุคคล ครอบครัว และสังคม ซึ่งจะเป็นทรัพยากรสำคัญของชาติที่จะนำประเทศชาติไปสู่ความเจริญก้าวหน้า การที่จะพัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีคุณภาพได้นั้น ต้องเริ่มตั้งแต่ระยะต้นของชีวิต จากการศึกษาของบาร์บารา แคน ไทวิช ในเอกสารชุด Your Baby (2540 : 9-13) พบว่า ลักษณะเฉพาะของบุคคลนั้นขึ้นอยู่กับประสบการณ์ใน 3 ขวบแรกของชีวิต การโอบกอด การอุ้ม และการเล่นนิทานหรืออ่านหนังสือให้ฟัง จะช่วยกระตุ้นการเจริญเติบโตและพัฒนาการทางภาษา แต่เด็กที่ขาดการเอาใจใส่อย่างเพียงพอ เช่น เด็กที่ถูกกละเลย

ทอดทิ้ง พบว่า สมอส่วนที่สำคัญหลาย ๆ ส่วนขาดการพัฒนา จากการศึกษาของซารอน เบกเลย์ (2540 : 14-25) ในเอกสารชุดเดียวกัน ซึ่งศึกษาเรื่อง Rethinking the Brain พบว่า ประสบการณ์ในช่วงปฐมวัย จากสิ่งแวดล้อมในครอบครัว การกระตุ้นสัมผัส การให้ความรัก ความอบอุ่น และการเรียนรู้จากสิ่งรอบตัว มีอิทธิพลต่อลักษณะการโยโยของเซลล์ประสาท ในสมอง คือจำนวนเซลล์ประสาทกว่าหนึ่งแสนล้านเซลล์ของทารกแรกเกิดได้สร้างรอย ประสานประสาทจะเพิ่มขึ้นถึง 20 เท่า หรือมากกว่า 1,000 ล้านล้านจุด เมื่อเด็กอายุได้ 2 ขวบ ซึ่งทำให้โครงสร้างสมองเข้มแข็ง และมีสมรรถภาพการเรียนรู้สูง ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูอย่าง เอาใจใส่ให้ความรักและตอบสนองความต้องการทั้งทางด้านร่างกายและจิตใจจากพ่อ-แม่ หรือผู้เลี้ยงดู ก็จะทำให้สมองของเด็กเติบโตเป็นปกติ แต่ความรักความอบอุ่นอย่างเดียว ยังไม่ เพียงพอที่จะเสริมศักยภาพของเด็กได้ ต้องมีการเสริมความรู้ให้ด้วยจึงจะเสริมสร้างคุณภาพ และพัฒนาการของเด็กปฐมวัยได้เต็มตามศักยภาพของเด็ก ดังนั้นการอบรมเลี้ยงดูและการ ศึกษาของเด็กปฐมวัยที่มีคุณภาพ จึงเป็นการพัฒนาทรัพยากรบุคคลที่มีคุณภาพ สำหรับ อนาคตของประเทศ ความสำเร็จของการส่งเสริมคุณภาพของการศึกษาและการอบรมเลี้ยงดู เด็กปฐมวัย ขึ้นอยู่กับยุทธศาสตร์ด้านครอบครัวและยุทธศาสตร์การเรียนรู้ที่กระตุ้นท้าทายให้ สมองได้คิด และเรียนรู้ในลักษณะหลายมิติ อันเป็นความรับผิดชอบร่วมกันของครอบครัว และผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในระดับปฏิบัติการ รวมทั้งการสร้างความรู้ ความเข้าใจแก่พ่อ-แม่ หรือผู้ดูแลเด็กและครูที่ต้องเข้าใจเทคนิคพัฒนากระบวนการคิดและการเรียนรู้ให้ถึงขีดสุดของ ศักยภาพของเด็ก ซึ่งต้องอาศัยรูปแบบของการจัดกิจกรรมประสบการณ์ ที่จะไปกระตุ้นสมอง ทุกระบบให้คิดได้หลายลักษณะและหลายมิติ และเรียนรู้แบบสังเคราะห์ภายใน รวมทั้ง เทคนิคการสอนแบบสื่อภาษา (language) อันถือเป็นนวัตกรรมด้านการพัฒนาคุณภาพของ เด็ก (สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540)

ถ้าพิจารณาถึงคุณภาพของเด็กไทย ในวัย 0-5 ปี พบปัญหามากจนน่าวิตก ถึงคุณภาพประชากรในการเรียนรู้ และการแข่งขันในสังคมโลกในอนาคต จากการสำรวจ สุขภาพประชาชนไทย โดยการตรวจร่างกาย ปี 2539-40 (นิตยา คชภักดี และคณะ, 2542) พบว่า โดยภาพรวมเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) 6 คนจะมีพัฒนาการล่าช้า 1 คน โดยเด็กนอกเขต

เทศบาล 5 คน จะมีพัฒนาการล่าช้า 1 คน เมื่อพิจารณา เฉพาะพัฒนาการด้านภาษา และ กล้ามเนื้อเล็กหรือการใช้ตาประสานกับมือ โดย 2 ด้านนี้รวมกันเป็น พื้นฐานของการพัฒนา ด้านสติปัญญา พบว่า ร้อยละ 1.1 มีพัฒนาการของเด็ก 2 ด้านนี้ล่าช้า และร้อยละ 9.1 ที่มี ด้านใดด้านหนึ่งล่าช้า ซึ่งถ้ารวม 2 กลุ่มนี้ มีร้อยละ 10.2 ซึ่งใกล้เคียงกับความชุกของภาวะ ปัญญาอ่อนที่พบ ร้อยละ 8.5 ในเด็กวัยประถมศึกษา และเด็กนอกเขตเทศบาล มีพัฒนาการ ล่าช้ากว่าเป็น 2 เท่าของในเขตเทศบาล สำหรับเด็กที่มีพัฒนาการปกติ 2 ด้านค่อนข้างเร็ว ใน กรุงเทพมหานคร มี ร้อยละ 22.5 ในขณะที่เด็กในเขตเทศบาล และนอกเขตเทศบาล มีร้อยละ 16.8 และ 7.9 ตามลำดับ นอกจากนี้เด็กในช่วงอายุ 0-3 ปี มีพัฒนาการล่าช้าใกล้เคียงกัน คือ ร้อยละ 10 ในขณะที่เด็กอายุ 3-6 ปี ร้อยละ 17.5, 17.9 และ 26.9 ตามลำดับ โดยความชุก ของสภาวะพัฒนาการ ล่าช้าเพิ่มขึ้นตามอายุที่เพิ่มขึ้น และเพศชายมีพัฒนาการผิดปกติ ล่าช้ามากกว่าเพศหญิง

ถ้าพิจารณาคุณภาพของเด็กวัยก่อนประถมศึกษาที่เข้าเรียนในโรงเรียนของ สังเกตต่างๆ ที่มีการประเมินคุณภาพของเด็กวัยก่อนประถมศึกษา ที่เข้าเรียนในโรงเรียนของ สังเกตต่างๆที่มีการประเมินคุณภาพ โดยการใช้มาตรฐานที่ทางหน่วยงานได้กำหนดขึ้น ได้ ข้อค้นพบที่น่าสนใจดังนี้

1) สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.) กระทรวงศึกษาธิการ ได้ ทำการประเมินมาตรฐาน โรงเรียน ประถมศึกษาของสังกัด สปช. ในปีการศึกษา 2538 สำหรับการประเมินในระดับก่อนประถมศึกษา ใช้มาตรฐานทั้งหมด 6 มาตรฐาน (15 ตัวชี้ วัด) ได้แก่ มาตรฐานปัจจัย มี 2 มาตรฐานคือโรงเรียนจัดครูที่มีความเหมาะสมครบทุกห้อง และโรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก มาตรฐานด้านกระบวนการ 2 มาตรฐาน คือโรงเรียนจัดประสบการณ์ได้ตรงสนองตอบต่อความแตกต่างระหว่างบุคคลและ โรงเรียน จัดบริการส่งเสริมสุขภาพ ความปลอดภัยและโภชนาการ และผู้ปกครองให้ความร่วมมือ ส่วนมาตรฐานด้านผลผลิตมี 1 มาตรฐาน คือเด็กมีพัฒนาการครบทุกด้าน ผลการประเมิน พบว่าโรงเรียนส่วนใหญ่ (ร้อยละ 94) ได้ระดับคุณภาพในเกณฑ์พอใช้ได้ (ต่ำกว่าระดับที่น่าพอใจ) โดยโรงเรียนที่ผ่านมาตรฐานในระดับก่อนประถมศึกษา มีร้อยละ 13 ซึ่งส่วนใหญ่เป็นโรงเรียน

ขนาดใหญ่ เมื่อพิจารณาโรงเรียนที่ผ่านแต่ละมาตรฐาน พบว่า มาตรฐานที่มีโรงเรียนที่เปิดระดับก่อนประถมศึกษาผ่านมากที่สุดคือ มาตรฐานที่ 1 คือโรงเรียนจัดครูที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าปฏิบัติงานครบทุกห้อง (ผ่านร้อยละ 56) ส่วนมาตรฐานที่มีโรงเรียนผ่านน้อยที่สุดคือมาตรฐานที่ 2 โรงเรียนจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมพัฒนาเด็กสอดคล้องกับแนวการจัดประสบการณ์ (ร้อยละ 28) เนื่องจากจำนวนผู้บริหารโรงเรียนและครูผู้สอนมีปริมาณมาก โอกาสได้รับการศึกษาอบรมเพื่อทำความเข้าใจเรื่องการจัดสภาพแวดล้อม สำหรับเด็กก่อนประถมศึกษามีค่อนข้างน้อย ประกอบกับโรงเรียนส่วนใหญ่ตั้งอยู่ในชนบทและมีขนาดเล็ก มีข้อจำกัดด้านงบประมาณเพื่อการนี้ โดยเฉพาะค่าวัสดุรายหัว ครุภัณฑ์ทางการศึกษาอาคารหรือห้องเรียนที่เป็นสัดส่วนเอกเทศ อีกทั้งผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่ซึ่งอยู่ในชนบทมีรายได้น้อย ศักยภาพในการสนับสนุนด้านปัจจัยเพื่อเสริมสร้างพัฒนาการของเด็กจึงมีค่อนข้างต่ำ ส่วนโรงเรียนขนาดใหญ่ นั้นตั้งอยู่ในเขตชุมชน ซึ่งผู้ปกครองนักเรียนส่วนใหญ่มีความพร้อมและต้องการสนับสนุนโรงเรียน และมีอัตราค่าเลี้ยงดูบุตรสูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ทั้งในด้านปริมาณและคุณภาพ โดยเฉพาะโรงเรียนอนุบาลประจำจังหวัด ซึ่งเป็นโรงเรียนต้นแบบเพื่อการศึกษาวิจัย ได้รับการสนับสนุนทางด้านปัจจัยต่างๆ ต่อเนื่องเป็นเวลานาน จึงทำให้มีความพร้อมในทุกด้านสูงมาก (สำนักงานการประถมศึกษา, 2539)

เมื่อพิจารณาทางด้านผลผลิตโดยภาพรวม พบว่า เด็กที่ผ่านการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนชั้นประถมศึกษาผ่านมาตรฐานการมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคมและสติปัญญา ครบทุกด้านตามศักยภาพ ร้อยละ 51 โดยมีพัฒนาการทางด้านสังคมมากที่สุด (ร้อยละ 90) รองลงมาคือพัฒนาการทางด้านร่างกาย และอารมณ์ จิตใจ (ร้อยละ 80) ส่วนพัฒนาการทางด้าน สติปัญญามีน้อยที่สุด (ร้อยละ 56) โดยมีโรงเรียนขนาดใหญ่ผ่านมาตรฐานด้านนี้ทุกตัวบ่งชี้ มากกว่าโรงเรียนขนาดอื่นทุกขนาด ส่วนโรงเรียนขนาดรองลงมาอัตราส่วนการผ่านมาตรฐานด้านนี้ลดน้อยลง ตามลำดับ ทั้งนี้สืบเนื่องจากสาเหตุหลายประการ กล่าวคือปริมาณการเปิดชั้นเรียนระดับก่อนประถมศึกษาให้ครอบคลุมพื้นที่ตามนโยบายของรัฐ เป็นไปอย่างรวดเร็วในระยะเวลาอันสั้นในขณะที่โรงเรียนประถมศึกษาส่วนใหญ่ มีขนาดเล็กตั้งอยู่ในชนบทขาดแคลนทั้งด้านความพร้อมของบุคลากร

ความเหมาะสมของอาคารสถานที่ และอุปกรณ์การเรียนรู้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้บริหารสถานศึกษาและครูให้ความสำคัญต่อการจัดการศึกษาในระดับนี้ค่อนข้างน้อย เนื่องจากปริมาณงานเพิ่มขึ้น งบประมาณเท่าเดิม จึงส่งผลให้โรงเรียนขนาดใหญ่ผ่านมาตรฐานด้านนี้สูงกว่าโรงเรียนขนาดเล็ก ประกอบกับมีการสนับสนุนงบประมาณอย่างต่อเนื่องทั้งทางด้านอาหารเสริม (นม) การตรวจสุขภาพพลานามัย การจัดตั้งกองทุนอาหารกลางวัน ฯลฯ อย่างจริงจัง ทำให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจและสังคม อยู่ในระดับสูงเป็นที่น่าพอใจ ส่วนการจัดประสบการณ์ตรงให้กับเด็ก ตลอดจนการฝึกทักษะกระบวนการคิด ทั้งในระบบโรงเรียนและการให้ความรู้ผู้ปกครองทางด้านการพัฒนาเด็กยังน้อยมาก จึงอาจส่งผลให้พัฒนาการเด็กทางด้านสติปัญญาผ่านมาตรฐานน้อยกว่าด้านอื่นๆ

นอกจากนี้ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2541) ยังได้ทำการประเมินสัมฤทธิ์ผลของโครงการอนุบาลชนบทในช่วง 10 ปีที่ผ่านมา (2529-2539) โดยโครงการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเสริมสร้างพัฒนาการเด็กทุกด้าน ให้เจริญเติบโตเต็มตามศักยภาพแก่เด็กในชนบทอย่างเสมอภาค ด้านโอกาสทางการศึกษาเช่นเดียวกับเด็กในเมือง ซึ่งในอดีตช่วง พ.ศ. 2529-2532 การดำเนินโครงการอนุบาลชนบทมุ่งเน้นด้านปริมาณ เพื่อให้เด็กในชนบท อายุ 4-6 ปี ได้เข้าเรียนชั้นอนุบาลหลักสูตร 2 ปี ให้มากที่สุด หลังจากนั้นในช่วง พ.ศ. 2532-2539 โครงการอนุบาลชนบทมุ่งเน้นคุณภาพ 2 ด้าน คือ ด้านบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และกระบวนการเรียนรู้แบบใหม่ โดยให้เด็กเป็นศูนย์กลาง กระตุ้นการรู้คิดของสมองครบทุกส่วน โดยในการประเมินครั้งนี้ ใช้วิธีการประเมินแบบ CIPP Model ร่วมกับเทคนิค Spot check เพื่อดูผลผลิตสุดท้ายเมื่อเทียบกับความคาดหวัง และการทำประเมิน 1) จำนวนนักเรียนที่ได้เรียนอนุบาลชนบทหลักสูตร 2 ปี 2) ด้านปัจจัยและกระบวนการ 3 ด้าน คือ ต้นทุนต่อคนต่อปี การดำเนินงาน การอบรมทดแทน และ 3) ด้านผลผลิต ได้แก่ พัฒนาการเด็กด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา/ความคิดสร้างสรรค์ และการรู้คิด และเรียนรู้ด้านจริยธรรม

ผลการประเมิน พบว่า โครงการอนุบาลชนบทประสบความสำเร็จด้านปริมาณ 2 ด้าน ด้านแรกคือสามารถเพิ่มโอกาสให้เด็กในชนบทได้เข้าเรียนในอนุบาลชนบท

จาก 65,893 คน ในปี 2529 เป็น 1,189,635 คน ในปี 2538 ด้านที่สองคือสามารถสร้างนวัตกรรมที่ใช้ดำเนินงานด้านคุณภาพคือนวัตกรรมด้านการบริหารจัดการและนวัตกรรมด้านกระบวนการเรียนรู้ที่ใช้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ส่วนข้อค้นพบด้านปัจจัยและกระบวนการพบว่า ต้นทุนดำเนินการภาครัฐสำหรับนักเรียนอนุบาลคนละ 7,263 บาท ต่อคนต่อปี ในปี พ.ศ. 2538 (ใกล้เคียงกับที่สถาบันโภชนาการ มหาวิทยาลัยมหิดลสำรวจ พบว่า ต้นทุนนักเรียนอนุบาลภาครัฐเท่ากับ 7,333 บาทต่อคนต่อปี ในปี 2540) โดยคิดเป็นค่าใช้จ่ายเงินเดือนครูร้อยละ 80.6 ของต้นทุนทั้งหมด เป็นค่าใช้จ่ายที่ถึงตัวนักเรียนโดยตรงเพียงร้อยละ 19.4 สำหรับข้อค้นพบด้านผลผลิตหรือพัฒนาการนักเรียน พบว่า ยังมีเด็กที่ยังมีน้ำหนักเทียบกับส่วนสูงต่ำกว่ามาตรฐานร้อยละ 10.35 ทั้งๆ ที่ สปช.จัดอาหารกลางวันและนมให้รวมทั้งกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข จัดอาหารเสริมนมให้แก่เด็กน้ำหนักต่ำโดยเฉพาะอีกทางหนึ่ง ส่วนพัฒนาการด้านสติปัญญา มีนักเรียนที่มีสติปัญญาต่ำกว่าอายุถึงร้อยละ 27 ทั้งนี้เนื่องจากครูส่วนใหญ่ยังจัดกิจกรรมแบบครูเป็นศูนย์กลาง มุ่งการจำเนื้อหาและการอ่านเขียน ทั้งๆ ที่ สปช.ได้พัฒนานวัตกรรมฝึกกระบวนการคิดและจัดอบรมให้แก่ครูไปแล้ว แต่เนื่องจากการบริหารจัดการที่เป็นอยู่ยังไม่มีประสิทธิภาพ สำหรับการประเมินพัฒนาการด้านจริยธรรม พบว่า ด้านการรู้จักตนและด้านคุณลักษณะทางสังคม มีเด็กรับรู้ในระดับต่ำกว่าวัยร้อยละ 24-30 และร้อยละ 19-29 ตามลำดับ ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่าเมื่อพัฒนาการด้านสติปัญญาต่ำจะทำให้พัฒนาการด้านจริยธรรมต่ำหรือชะงักไปด้วย เพราะพัฒนาการด้านสติปัญญาหรือการรู้คิดของระบบประสาทและสมองเป็นพื้นฐานของพัฒนาการทุกด้าน รวมทั้งอารมณ์-จิตใจ และจริยธรรม โดยพัฒนาการด้านจริยธรรมก่อรูปได้ดีในช่วงอายุ 3-8 ปี (สปช., 2541 : 108-110)

อย่างไรก็ตาม การประเมินผลครั้งนี้เป็นไปในทิศทางเดียวกันกับการศึกษาก่อนหน้านี้ และการประเมินแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ. 2535-2539) ในช่วงกลางแผนสำหรับแผนด้านปฐมวัย ซึ่งมีการประเมินพัฒนาการเด็ก พบว่า เมื่อให้เกณฑ์ร้อยละ 80 ของคะแนนเต็ม มีเด็กผ่านเกณฑ์พัฒนาการทางร่างกายมากที่สุด (ร้อยละ 93.2) รองลงมาคือด้านกล้ามเนื้อใหญ่ (ร้อยละ 76) ด้านอารมณ์-จิตใจ (ร้อยละ 67.7) ด้านสังคม (ร้อยละ 66.9) และด้านกล้ามเนื้อเล็ก (ร้อยละ 64.7) ตามลำดับ แต่ด้านสติปัญญา มีเด็ก

เพียงร้อยละ 2.3 เท่านั้นที่ผ่านเกณฑ์ และถ้าใช้เกณฑ์ร้อยละ 60 ของคะแนนเต็ม พบว่า พัฒนาการด้านสติปัญญา มีเด็กผ่านเกณฑ์เพียงร้อยละ 15 (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ "ไม่ระบุปีที่พิมพ์" : 200-203 อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541 : 111) ส่วนการประเมินศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดในปี พ.ศ. 2536 พบว่า ถ้าใช้เกณฑ์ร้อยละ 80 เป็นตัวตัดสิน พบว่าไม่มีเด็กผ่านเลยในพัฒนาการทุกด้าน ถ้าใช้เกณฑ์ร้อยละ 60 ด้านสติปัญญามีเด็กผ่าน ร้อยละ 6 แสดงว่าไม่ได้จัดกิจกรรม/กิจกรรมที่จัดให้เด็ก ไม่ได้กระตุ้นการรับรู้ การสัมผัส การคิด ของสมองเด็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก เน้นการเรียนรู้เขียน-อ่านหรืออาจเข้าใจว่าการเรียน-เขียน-อ่านจะช่วยให้เด็กมีพัฒนาการด้านสติปัญญา (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2536 : 7-8 อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 2541 : 111) จากการวิจัยประเมินผลประสิทธิภาพการใช้ครู พบว่า ปัจจัยที่มีผลต่อคุณภาพของการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา มี 2 ด้าน คือ ด้านผู้บริหารและด้านครู ด้านครู พบว่าการเปลี่ยนพฤติกรรมการสอนมาเป็นเทคนิคการสอนแบบใหม่เป็นเรื่องที่ต้องใช้เวลา และฝ่ายบริหารยังไม่เข้าใจหลักการอนุบาลศึกษาแบบใหม่ และมีการบริหารจัดการยังไม่มุ่งด้านคุณภาพ จึงทำให้การพัฒนาครูอย่างเป็นระบบมีอุปสรรคมาก (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ 2539 : 49-50 อ้างใน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ 2541 : 111) นอกจากนี้ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ยังได้ประเมินพัฒนาการประจำปีการศึกษา 2537-2539 พบว่า เด็กในกลุ่มตัวอย่างมีสติปัญญาดำกว่าอายุร้อยละ 19.79, 27.0 5 และ 23.92 ในปี 2537-2539 ตามลำดับ (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2540: เอกสารอัดสำเนา อ้างในสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541 : 21)

2) กรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดบริการให้แก่เด็กปฐมวัย ในศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด เพิ่มขึ้นจาก 350 ศูนย์ ในปี 2534 เป็น 3,258 ศูนย์ ในปี 2539 โดยมีเด็กนักเรียนประมาณ 191,000 คน ซึ่งเป็นพัฒนาการด้านปริมาณ สำหรับการพัฒนาเชิงคุณภาพ ได้มุ่งเน้นการฝึกอบรมพี่เลี้ยง การจัดกิจกรรมพัฒนาสื่อการศึกษา และการจัดทำแนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก รวมทั้งจัดกิจกรรมอื่นอันเป็นการเสริมสร้างคุณภาพทางการศึกษา (กมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 1)

อย่างไรก็ตาม กรมการศาสนาได้สนับสนุนงบประมาณให้มีการประเมินประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอนของศูนย์ อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด ในปีงบประมาณ 2539 (กมล รอดคล้าย และคณะ, 2540 : 94-97) ในการวัดพัฒนาการทางสติปัญญา โดยการใช้แบบทดสอบความพร้อมทาง สติปัญญา พบว่า เด็กมีความพร้อมด้านสติปัญญาโดยผ่านเกณฑ์ที่กำหนดทุกด้าน ทั้งด้านการหาภาพเหมือน การจำแนก ความสัมพันธ์ระหว่างตาและมือ การฟัง คณิตศาสตร์และตรรกศาสตร์ โดยมีคะแนนเฉลี่ย 72 คะแนน จากคะแนนเต็ม 85 (หรือ ร้อยละ 84) โดยผู้วิจัยให้เหตุผลว่า เนื่องมาจากการจัดการศึกษาของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์มีประสิทธิภาพมากขึ้น ในขณะที่พบน้ำหนักของเด็กที่ต่ำกว่าเกณฑ์มาตรฐานถึงร้อยละ 40 จนอาจกล่าวได้ว่ายังมีเด็กจำนวนมากอยู่ในภาวะทุพโภชนาการสำหรับการพัฒนาการทางด้านอารมณ์และสังคม จากการสัมภาษณ์ผู้ปกครอง พบว่า เด็กมีพัฒนาการดีขึ้น รู้จักรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น ช่วยเหลือตนเองได้ รู้จักการอยู่ร่วมกับผู้อื่น รู้จักการแบ่งปัน มีน้ำใจ และรู้จักกราบไหว้ สามารถแยกแยะสิ่งที่ดี-ไม่ดี และบาปบุญคุณโทษได้ แต่เมื่อพิจารณาในเรื่องสภาพการจัดการศึกษา พบว่า ครูพี่เลี้ยงเด็กยังมีวุฒิค่อนข้างต่ำ และขาดการพัฒนาหรือฝึกอบรมอย่างเพียงพอ ซึ่งเป็นประเด็นปัญหาที่สำคัญ และสมควรได้รับการปรับปรุงอย่างเร่งด่วน โดยมีการจัดฝึกอบรมอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

3) กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมพัฒนาชุมชน โดยกองพัฒนาเด็ก ได้กำหนดให้มีการประเมินระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเป็นประจำทุกปี ตั้งแต่ปี 2534 เป็นต้นมา เพื่อให้ทราบผลการดำเนินงานของศูนย์ ที่กระจายอยู่ในพื้นที่ต่างๆ ว่า ได้ดำเนินการอย่างมีคุณภาพ/มีประสิทธิภาพ และ มีมาตรฐานมากน้อยเพียงใด กองพัฒนาเด็กได้ทำการสำรวจศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเพิ่มขึ้นจำนวนมาก คือ เพิ่มจาก 5,123 ศูนย์ ในปี 2538 เป็น 5,838 ศูนย์ ในปี 2539 (เพิ่มขึ้นร้อยละ 12.25) และ 6,318 ศูนย์ ในปี 2540 (กรมพัฒนาชุมชน, 2541 : 1) ซึ่งกระจายอยู่ทั่วประเทศ

ในการประเมินการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กของกรมพัฒนาชุมชนในปี 2539 และปี 2540 กรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดเกณฑ์ระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กทั้งหมด 37 ตัว เป็นเกณฑ์ประเมินสำคัญ 11 ตัว โดยมีองค์ประกอบ 7 ด้าน คือ ด้านเด็ก

บุคลากร การจัดการ การตรวจสอบสภาพ วัสดุอุปกรณ์และเครื่องเล่น อาคารสถานที่ และ การมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเกณฑ์ประเมินแต่ละตัวจะมีตัวชี้วัดหรือเป้าหมายไว้ให้เทียบเคียง และมีการจัดระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี (ต้องผ่านเกณฑ์ประเมินสำคัญ 9 ตัว) ระดับปานกลาง (ผ่านเกณฑ์ประเมินสำคัญ 5-8 ตัว) และระดับที่ต้องปรับปรุง (ผ่านเกณฑ์ประเมินสำคัญน้อยกว่า 5 ตัว) เป็นที่น่าสังเกตว่าเกณฑ์การประเมินของกรมพัฒนาชุมชนทั้ง 2 ปี ใช้เกณฑ์ประเมินและตัวชี้วัดเดียวกัน และประเมินเฉพาะปัจจัย (Input) และกระบวนการ (Process) ไม่มีการประเมินด้านตัวเด็ก (Output) หรือพัฒนาการของเด็ก

ผลการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กปี 2540 พบว่า มีศูนย์พัฒนาเด็กที่จัดอยู่ในระดับดี ร้อยละ 10.56 ระดับปานกลางร้อยละ 61.19 และระดับที่ต้องปรับปรุงร้อยละ 28.25 เมื่อเปรียบเทียบกับปี 2539 พบว่า จำนวนศูนย์ที่อยู่ในระดับดีในปี 2540 เพิ่มขึ้นร้อยละ 3.54 ระดับปานกลางเพิ่มขึ้นร้อยละ 8.57 ส่วนที่ต้องปรับปรุงร้อยละ 12.11 แสดงว่าการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กมีแนวโน้มดีขึ้น (กรมพัฒนาชุมชน, 2541 :)

4) สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กระทรวงมหาดไทย กรมการปกครอง โดยสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ทำหน้าที่ในการส่งเสริมการจัดการศึกษาของเทศบาลและเมืองพัทยา โดยมุ่งเน้นให้เทศบาลแต่ละเทศบาลจัดการศึกษาให้แก่กลุ่มเด็กปฐมวัย (0-5 ปี) ซึ่งแยกเป็นกลุ่มปฐมวัยศึกษา (อายุ 0-3 ปี) และ กลุ่มอนุบาลศึกษา (อายุ 4-5 ปี) โดยในปี 2540 มีเทศบาลที่จัดการศึกษาจำนวน 125 เทศบาล และ 1 เมืองพัทยา มีโรงเรียนทั้งหมด 489 โรงเรียน นักเรียน 330,313 คน สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ได้จัดให้มีการประเมินคุณภาพของการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา เริ่มดำเนินการครั้งแรกในปี 2528 และดำเนินการอย่างต่อเนื่องมาจนถึงปี 2540 โดยได้ทำการปรับปรุงเครื่องมือการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา มา 3 ครั้ง คือ ในปี พ.ศ. 2531 , 2535 และ 2540 โดยปี 2540 ได้มีการปรับปรุงเครื่องมือการประเมินทั้งระบบ นับตั้งแต่ปัจจัยป้อนเข้า กระบวนการบริหาร และผลผลิตทางการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องกับหลักสูตรประถมศึกษา 2521 (และฉบับปรับปรุง 2533) และนโยบายการจัดการศึกษาของกรมการปกครองกระทรวงมหาดไทย โดยแบ่งระบบการประเมินเป็น 3 ส่วนหลักๆ

คือ ปัจจัยป้อนเข้า (Input) กระบวนการบริหาร (Process) และผลผลิตทางการศึกษา (Output) รวมทั้งผลกระทบต่อชุมชน แต่เนื่องจากการประเมินคุณภาพดังกล่าวทำเฉพาะในระดับประถมศึกษาบางชั้น ไม่ได้ทำการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของระดับก่อนประถมศึกษา แต่ผลการประเมินดังกล่าว พอจะสะท้อนภาพของคุณภาพการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัยได้บ้าง กล่าวคือ แม้ว่าโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยาจะเปิดสอนอนุบาลหลักสูตร 2 ปี มาแล้วก็ตาม แต่มีเด็กจำนวนหนึ่งที่ไม่ได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในชั้น ป.1 ทำให้นักเรียน ป.1 ทั้ง 2 กลุ่ม คือ กลุ่มที่ได้รับการเตรียมความพร้อม และ กลุ่มที่ไม่ได้รับการเตรียมความพร้อม มีความแตกต่างกันอย่างชัดเจน และยังพบว่าผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของเด็กยิ่งเรียนสูงขึ้นผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนยิ่งต่ำลง โดยเฉพาะวิชาคณิตศาสตร์มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่ำที่สุดทุกระดับชั้น นอกจากนี้ยังพบว่า พฤติกรรมการสอนของครู ยังให้ความสำคัญกับวิธีการสอนโดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง(child center) ต่ำสุดในช่วงหลายปีที่ผ่านมา และผู้บริหารสถานศึกษายังให้ความสำคัญกับงาน ธุรการ การเงิน และพัสดุ มากกว่างานบริหารวิชาการ (กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย, 2541 : 71-76)

จากการประเมินคุณภาพของเด็กปฐมวัย (อายุ 0-5 ปี) ของหน่วยงานต่างๆ และจากการประเมินคุณภาพของโรงเรียนในสังกัดต่างๆ แม้จะไม่ครบทุกสังกัด และบางสังกัดยังไม่ได้ประเมินตัวเด็กซึ่งเป็นผลผลิต (Output) ของการจัดบริการก็ตาม แต่ก็พอจะสรุปได้ว่า การอบรมเลี้ยงดูและการจัดบริการการศึกษาแก่เด็กปฐมวัยของไทยในช่วงที่ผ่านมา ยังมีความวิกฤติในด้านคุณภาพ (quality crisis) อยู่มาก ด้วยเหตุผลหลายประการคือ

(1) เหตุผลทางประวัติศาสตร์ที่กล่าวมาข้างต้น ว่ามีหน่วยงานที่ดูแลรับผิดชอบในเรื่องนี้หลายหน่วยงาน ประกอบกับรัฐยังไม่มีนโยบายสำหรับเด็กปฐมวัยอย่างชัดเจน ทำให้หน่วยงานต่างๆ ดำเนินงานไปในแนวทางที่ตนถนัด หรือสอดคล้องตามภารกิจที่หน่วยงานทำอยู่แล้ว ขาดทิศทางในการดำเนินงาน รวมทั้งขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณที่เพียงพอ

(2) แม้ว่าในช่วงแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 (พ.ศ. 2540-2544) ซึ่งได้เน้นการพัฒนาที่ให้คนเป็นศูนย์กลาง และแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ในระยะของแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 8 ก็ได้เน้นการพัฒนาเด็กเป็น

ศูนย์กลาง แต่นโยบายดังกล่าวก็ยังปฏิบัติได้น้อยในแต่ละสังกัด กล่าวคือครูยังเน้นการสอนแบบเรียนเขียนอ่าน ผู้บริหารสถานศึกษาขาดทักษะวิชาการในด้านอนุบาลศึกษา

(3) เท่าที่ผ่านมานักเรียนในแต่ละสังกัด ยังมุ่งเน้นการขยายตัวด้านปริมาณมากกว่าคุณภาพแม้ว่าหลายหน่วยงานได้มีความกระตือรือร้นในการประเมินคุณภาพของโรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ในขณะที่อีกหลายสังกัดยังไม่ได้ทำ หรือไม่ได้ทำอย่างต่อเนื่อง

(4) เกณฑ์ประเมินคุณภาพที่ใช้อยู่ยังมีความแตกต่างกันอยู่มาก โดยหน่วยงานส่วนใหญ่จะมีการประเมินคุณภาพเฉพาะปัจจัยนำเข้า (Input) และกระบวนการ (Process) ไม่ค่อยมีการประเมินด้านตัวเด็กซึ่งเป็นผลผลิต (Output) จากการจัดบริการ รวมทั้งยังขาดการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหรือเด็กวัยก่อนประถมศึกษาอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการประเมินพัฒนาการของเด็กปฐมวัยหรือเด็กวัยก่อนประถมศึกษาทำได้ยากและต้องทำทุกด้าน รวมทั้งยังไม่มีเกณฑ์หรือมาตรฐานการประเมินที่เป็นมาตรฐานของเด็กไทย (gold standard) ที่ใช้กันอยู่มักจะมีเกณฑ์ของแต่ละประเทศ

(5) จากผลการประเมินปัจจัยนำเข้าและกระบวนการ แสดงให้เห็นว่าครูหรือผู้ดูแลเด็กยังไม่สามารถเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการสอน โดยเน้นเด็กหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง และผู้บริหารสถานศึกษายังมีพฤติกรรมที่ไม่เห็นความสำคัญของการพัฒนาวิชาการด้านอนุบาลศึกษาซึ่งเป็นนวัตกรรมใหม่ ทำให้ครูหรือผู้ดูแลเด็กปฐมวัยมีน้อย และครูหรือผู้ดูแลเด็กไม่ได้รับการส่งเสริมให้ได้รับการฝึกอบรม/ฝึกปฏิบัติการ ทำให้ขาดทักษะในการปฏิบัติงาน เพื่อให้เกิดผลสัมฤทธิ์ในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้เต็มศักยภาพ

(6) วิกฤตคุณภาพคงมีพื้นฐานมาจากครอบครัวและชุมชนที่แวดล้อมตัวเด็กด้วย ซึ่งรัฐคงมองข้ามการดูแลของพ่อ-แม่ หรือสมาชิกในครอบครัวและชุมชนไม่ได้ เพราะปัจจุบันมักพบว่า พ่อ-แม่ หรือผู้ดูแลเด็กที่บ้าน มักขาดความรู้ ความเข้าใจ ขาดจิตสำนึกและความรับผิดชอบ ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก ดังนั้นการมีปฏิสัมพันธ์หรือการมีส่วนร่วมของโรงเรียน/สถานบริการเลี้ยงดูเด็กกับพ่อ-แม่/ผู้ดูแลเด็กในครอบครัว และผู้นำชุมชนก็จะช่วยเพิ่มคุณภาพของบริการ ซึ่งจะส่งผลดีต่อทั้งตัวเด็ก ผู้ปกครอง/พ่อ-แม่ และส่งผลดีต่อประเทศชาติได้ด้วย

บทที่ 3

ระเบียบวิธีวิจัย

3.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรของการศึกษาวิจัยนี้คือสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-6 ปี ที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการจัดบริการอบรมเลี้ยงดูหรือให้การศึกษาแก่เด็ก และจากการแนะนำว่ามีคุณภาพในสายตาของนักวิชาการและผู้ให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก กลุ่มอายุ 0-3 ปี และกลุ่มอายุ 3-6 ปี ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ที่ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชน ในพื้นที่กรุงเทพมหานคร และพื้นที่ในส่วนภูมิภาค

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ เป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ จำนวน 20 แห่ง ซึ่งคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) เฉพาะสถานเลี้ยงดูเด็กที่ได้รับรางวัลดีเด่นหรือที่มีชื่อเสียงเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป แบ่งเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ จำนวน 14 แห่ง และในเชิงธุรกิจเอกชนหรือชุมชน จำนวน 6 แห่ง ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 แห่ง และพื้นที่ในส่วนภูมิภาคของภาคเหนือ (เชียงใหม่) ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (จังหวัดสกลนคร) ภาคกลาง (ปทุมธานี นครปฐม ลพบุรี และสระบุรี) ภาคใต้ (สงขลา และยะลา) และภาคตะวันออก (จันทบุรี) รวมเป็น 11 แห่ง ซึ่งให้บริการแก่เด็กในกลุ่มอายุ 0-3 ปี จำนวน 5 แห่ง กลุ่มอายุ 3-6 ปี จำนวน 8 แห่ง และกลุ่มอายุ 0-6 ปี จำนวน 7 แห่ง ทั้งนี้จัดเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กในระบบโรงเรียน จำนวน 7 แห่ง และนอกระบบโรงเรียน จำนวน 13 แห่ง (ดูตารางที่ 3.1)

ตาราง 3.1 กลุ่มตัวอย่างสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพที่เป็นกรณีศึกษา

ชื่อสถานเลี้ยงเด็ก	ในระบบโรงเรียน			นอกระบบโรงเรียน			สถานที่ตั้ง (จว./ภาค)	ผู้ดำเนินการ
	0-3 ปี	3-6 ปี	0-6 ปี	0-3 ปี	3-6 ปี	0-6 ปี		
สถานเลี้ยงเด็กทั่วไป					✓		กทม. (กลาง)	รัฐ
1. ศูนย์เด็กฯ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต					✓		กทม. (กลาง)	รัฐ
2. โรงเรียนอนุบาลวัดปรมัยยิก		✓					กทม. (กลาง)	รัฐ
3. โรงเรียนวัดคณิกามล		✓					กทม. (กลาง)	รัฐ
4. โรงเรียนตชด.บ้านคลองมะลิประเวศวิทยา		✓					จันทบุรี (ตะวันออก)	รัฐ
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ รพ.รามฯ				✓			กทม. (กลาง)	รัฐ
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์				✓			กทม. (กลาง)	รัฐ
7. สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพอากาศ						✓	กทม. (กลาง)	รัฐ
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุมลิ้ม					✓		นครปฐม (กลาง)	รัฐ
9. ศูนย์เด็กฯ ร.ร.เทศบาล 4		✓					สระบุรี (กลาง)	รัฐ
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยไธสง					✓		สงขลา (ใต้)	รัฐ
11. ร.ร. สาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่			✓				เชียงใหม่ (เหนือ)	รัฐ
12. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ บัวหลวง					✓		กทม. (กลาง)	ชุมชน
13. บ้านศรีนครินทร์						✓	กทม. (กลาง)	ชุมชน
14. โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก		✓					กทม. (กลาง)	ธุรกิจ
15. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ นวนคร						✓	ปทุมธานี (กลาง)	ชุมชน
16. โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์	✓						ลพบุรี (กลาง)	ธุรกิจ
17. ศูนย์เด็กโพหนอง						✓	สกลนคร (อีสาน)	ชุมชน
สถานเลี้ยงเด็กเฉพาะ					✓			
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ช่วยเหลือ							ยะลา (ใต้)	รัฐ
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ						✓	เชียงใหม่ (เหนือ)	รัฐ
20. สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเรียมพิงค์						✓	เชียงใหม่ (เหนือ)	รัฐ
รวมตามกลุ่มอายุเด็ก	1	5	1	4	3	6		
รวมตามรูปแบบการจัด	7			13				

การเก็บข้อมูลสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่งมีผู้ให้ข้อมูล ประกอบด้วยผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่ง 1 คน เป็นจำนวน 20 คน ครู/ผู้ดูแลเด็กที่รับผิดชอบเด็กที่ศึกษาแต่ละ 1-5 คน เป็นจำนวน 62 คน ผู้ปกครองและเด็กในครอบครัวเดียวกันแต่ละ 5-6 คน เป็นจำนวนผู้ปกครอง 97 คนและเด็ก 101 คน โดยเป็นผู้ปกครองเด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี จำนวน 46 ครอบครัว และกลุ่มอายุ 3-6 ปี จำนวน 51 ครอบครัว

3.2 เครื่องมือการวิจัย

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการบันทึกภาพวิดีโอ ดังนี้

3.2.1 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบฟอร์มที่มีข้อความปลายเปิดสำหรับใช้ซักถามและบันทึกคำตอบ โดยแบ่งเป็น

1) **แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก** ประกอบด้วยข้อความในการซักถามผู้บริหารหรือเจ้าของกิจการแบ่งเป็น 6 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับ ตำแหน่งงาน ระยะเวลาการทำงาน อายุ เพศ การศึกษา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด ประสบการณ์การทำงาน การฝึกอบรมเกี่ยวกับวิชาชีพ การดูงานเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็ก การเข้าร่วมประชุมสัมมนา การเป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพ แนวคิด/ปรัชญาและนโยบายในการจัดสถานเลี้ยงดูเด็ก การเป็นสมาชิกวารสารด้านการพัฒนาเด็ก และการติดต่อสื่อสารกับผู้ปกครองเด็ก

ตอนที่ 2 การบริหารงานของสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาการดำเนินงาน จำนวนห้องในสถานเลี้ยงดูเด็ก จำนวนบุคลากร จำนวนเด็ก ความคิดเห็นต่ออัตราส่วนของจำนวนครู/ผู้ดูแลเด็กกับจำนวนเด็กในการดูแลรับผิดชอบ เกณฑ์การรับสมัครครู/ผู้ดูแลเด็ก วิธีการทำความเข้าใจกับบุคลากร แนวทางการดำเนินงานของสถานเลี้ยงดูเด็ก การวางแผนการดำเนินงาน การจัดส่งบุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม จำนวนบุคลากรที่รับเข้า

ทำงานและออกงานปีที่ผ่านมา การสร้างขวัญ/กำลังใจให้กับบุคลากร การมีส่วนร่วมของบุคคลภายนอกในการดำเนินการสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 3 การบริหารการเงินของสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการเรียกเก็บค่าบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก แหล่งรายได้อื่นของสถานเลี้ยงดูเด็ก ค่าใช้จ่ายของสถานเลี้ยงดูเด็ก งบประมาณก่อตั้งสถานเลี้ยงดูเด็กและแหล่งที่มา การตรวจสอบการใช้จ่ายในการดำเนินงาน และการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินจากหน่วยงานภายนอก และผลการตรวจสอบ

ตอนที่ 4 ทศนคติของผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ ข้อมูลความคิดเห็นเกี่ยวกับแนวคิดงานการพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็ก แนวคิดการเรียนรู้ปนเล่น เกณฑ์ขั้นต่ำของสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ การกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในการควบคุมคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กของราชการ ความคุ้มค่าของการลงทุนในเด็กวัย 0-5 ปี

ตอนที่ 5 การดำเนินงานสถานเลี้ยงดูเด็กและปัญหาอุปสรรค ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับการดูแลความปลอดภัยของเด็ก การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก การวางแผนพัฒนาบุคลากร การจัดระบบข้อมูลและสารสนเทศ การประชาสัมพันธ์สถานเลี้ยงดูเด็ก การจัดระบบการเงินและบัญชี และปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงาน

2) แบบสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานดูแลเด็ก ประกอบด้วยข้อคำถามในการซักถามครู/ผู้ดูแลเด็ก แบ่งเป็น 7 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับอายุ เพศ ระดับการศึกษาสูงสุด การนับถือศาสนา ระยะห่างของที่พักอาศัยกับสถานเลี้ยงดูเด็ก และภาวะสุขภาพ

ตอนที่ 2 ประวัติการทำงานและการฝึกอบรม ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการทำงานที่ผ่านมา ประวัติการเข้ารับการฝึกอบรมด้านความพร้อมเด็ก และความต้องการความรู้เพิ่มเติมสำหรับปฏิบัติงานในสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 3 การทำงานและความพึงพอใจในงาน ได้แก่ ข้อมูลเกี่ยวกับระยะเวลาการทำงาน เหตุผลที่เข้ามาเป็นครู/ผู้ดูแลเด็ก จำนวนเด็กที่รับผิดชอบดูแล อัตราค่าตอบแทน ความเหมาะสมของค่าตอบแทน ความร่วมมือในการทำงานจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่ออาชีพ ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับคุณสมบัติของครู/ผู้ดูแลเด็ก และเกณฑ์ขั้นต่ำในการคัดเลือกครู/ผู้ดูแลเด็ก

ตอนที่ 5 ลักษณะการปฏิบัติงาน ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมประจำวัน การจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน การดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก การดูแลเรื่องอาหารและโภชนาการ การดูแลอาคารสถานที่ การจัด/ทำบัญชี ธุรการ/การเงิน การรายงานผลการปฏิบัติงาน และการประเมินผลการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 6 แนวทางในการจัดหลักสูตร ได้แก่วิธีการลักษณะการจัดหลักสูตร วิธีการจัดการเรียนการสอน วิธีจัดกิจกรรม

ตอนที่ 7 ปัญหาและอุปสรรค ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับปัญหาที่เกี่ยวข้องกับเด็ก ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับผู้บริหารปัญหาในการทำงานกับหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน และข้อเสนอแนะ

3) แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก ประกอบด้วยข้อคำถามในการซักถามผู้ปกครอง แบ่งเป็น 4 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับเพศ อายุ ความสัมพันธ์กับเด็ก การนับถือศาสนา สถานภาพสมรส ระดับการศึกษาสูงสุด อาชีพ และรายได้ของครอบครัว

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับอายุ เพศ ลำดับการเกิด จำนวนพี่น้องทั้งหมด ประวัติการได้รับวัคซีน ลักษณะความพิการ โรคประจำตัว ผู้รับผิดชอบดูแลเด็กก่อนเข้าสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 3 การใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับเหตุผลของการส่งลูกเข้าสถานเลี้ยงดูเด็ก การสอบถามข้อมูลก่อนเข้ารับบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก อัตราค่าบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก การช่วยเหลือกิจกรรมสถานเลี้ยงดูเด็ก การให้ความสำคัญกับสถานเลี้ยงดูเด็ก ผู้ให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็ก การเข้าร่วมกิจกรรมของสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่อคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่วิธีการเกี่ยวกับความเหมาะสมของกิจกรรมและระเบียบต่างๆ การตอบสนองต่อพัฒนาการของเด็กทาง

ร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และ สติปัญญา ลักษณะพฤติกรรมและการเปลี่ยนแปลงของเด็ก การได้รับบันทึกหรือรายงานเกี่ยวกับเด็ก ความคาดหวังในบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

3.2.2 แบบสังเกต เป็นแบบฟอร์มที่มีข้อคำถามและประเด็นสำหรับใช้ซักถามประกอบ การสังเกต และบันทึกข้อมูลรายละเอียดต่างๆ โดยแบ่งเป็น

1) แบบสังเกตพัฒนาการเด็ก ประกอบด้วยประเด็นการซักถามและ สังเกตพฤติกรรมของเด็ก แบ่งเป็น 3 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเด็ก ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับชื่อเด็ก เพศ อายุ ลำดับการเกิด ชื่อบิดา อายุของบิดา ระดับการศึกษาสูงสุดของบิดา อาชีพของบิดา ชื่อมารดา อายุของมารดา ระดับการศึกษาสูงสุดของมารดา อาชีพของมารดา ระยะเวลาเข้ารับบริการ สถานเลี้ยงดูเด็ก และระดับชั้นเรียน

ตอนที่ 2 ลักษณะพัฒนาการของเด็ก ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการ ด้านร่างกาย (น้ำหนัก ส่วนสูง ภาวะสุขภาพโภชนาการ ลักษณะโครงร่าง ความแข็งแรงของ ร่างกาย การใช้กล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก ความสัมพันธ์ของประสาทและกล้ามเนื้อ และการทรงตัว) พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ (การแสดงความรู้สึกต่อตนเอง การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น การรับรู้อะไรดีไม่ดี การเกิดอารมณ์ต่อผู้อื่น การควบคุมอารมณ์ และการแสดงออกในสภาพการณ์ ต่างๆ) พัฒนาการด้านสังคม (การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน การปฏิบัติตามกฎระเบียบ การยอมรับผู้อื่น การเล่นกับเพื่อน การช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น) พัฒนาการด้านสติปัญญา (การสังเกตจดจำสิ่งรอบตัว การจำแนกเปรียบเทียบ การเชื่อมโยงความสัมพันธ์ การใช้ความคิดสร้างสรรค์ การใช้ภาษาพูดสื่อความหมาย และการคิดแก้ปัญหา)

ตอนที่ 3 คุณลักษณะเด่น/พิเศษ ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะเด่นด้าน ร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา

2) **แบบสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก** ประกอบด้วยประเด็นการสังเกต และการซักถามผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก แบ่งเป็น 10 ตอน ได้แก่

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับประเภทของสถานเลี้ยงดูเด็ก สภาพอาคารของสถานเลี้ยงดูเด็ก สภาพแวดล้อมรอบสถานเลี้ยงดูเด็ก ระยะเวลาที่เปิดดำเนินการสถานเลี้ยงดูเด็ก วันเวลาให้บริการ ช่วงเวลาให้บริการ อัตราค่าบริการ จำนวนเด็กที่ดูแลทั้งหมด จำนวนบุคลากรทั้งหมด จำนวนห้องทั้งหมด แผนผังการจัดพื้นที่ภายในสถานเลี้ยงดูเด็ก และแผนที่ตั้งสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 2 การบริหารงานทั่วไป ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับการขออนุญาตจัดตั้งสถานเลี้ยงดูเด็ก การเข้ารับการปฐมนิเทศดำเนินงานสถานเลี้ยงดูเด็ก การจัดทำทะเบียน และการจัดเก็บข้อมูล การพิจารณาความเหมาะสมของบุคลากรเข้าทำงาน การจัดให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม

ตอนที่ 3 การจัดการอาคารสถานที่และอนามัยสิ่งแวดล้อม ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับสภาพทำเลที่ตั้ง ลักษณะของอาคาร ความเหมาะสมของห้อง ลักษณะทางเข้า-ออก ความเหมาะสมของประตูหน้าต่าง ลักษณะของพื้นที่ใช้สอย ขนาดของพื้นที่ใช้สอย การจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอย ความเหมาะสมของแสง การถ่ายเทของอากาศ สภาพพื้นภายในอาคาร ลักษณะของบันได การกั้นรั้วบริเวณภายนอก การกำจัดสิ่งปฏิกูล พื้นที่ของสนามเด็กเล่น อุปกรณ์ของเล่นสนาม ขนาดของระเบียบอาคาร การติดตั้งเครื่องตัดไฟ/เครื่องดับเพลิง

ตอนที่ 4 การจัดการวัสดุอุปกรณ์ในการพัฒนาเด็ก ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับความเหมาะสมและความเที่ยงตรงของตู้หรือชั้นวางสิ่งของ เครื่องใช้ในการนอน ภาชนะใช้ในการบริโภค เครื่องใช้สำหรับทำความสะอาด โต๊ะ-เก้าอี้เด็ก ของเล่นและสื่อพัฒนาเด็กในร่มและกลางแจ้ง และเครื่องชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูง

ตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก ได้แก่ข้อมูลเกี่ยวกับกิจกรรมเพื่อสุขภาพและการเจริญเติบโต กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการด้านต่างๆ กิจกรรมเพื่อโภชนาการ กิจกรรมเพื่อพักผ่อน และกิจกรรมนันทนาการ/การออกกำลังกาย

ตอนที่ 6 การจัดการบุคลากร ได้แก่มูลข้อมูลเกี่ยวกับคุณสมบัติของเจ้าของกิจการ/ผู้บริหาร คุณสมบัติของครู/ผู้ดูแลเด็ก และคุณลักษณะของครู/ผู้ดูแลเด็ก

ตอนที่ 7 จำนวนผู้ดูแลเด็กและเด็ก ได้แก่มูลข้อมูลเกี่ยวกับสัดส่วนผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี 2-4 ปี และ 4-6 ปี

ตอนที่ 8 พฤติกรรมของครู/ผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก ได้แก่มูลข้อมูลเกี่ยวกับลักษณะท่าทางและการแสดงออก

ตอนที่ 9 ความสัมพันธ์ของครู/ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง ได้แก่มูลข้อมูลเกี่ยวกับการพูดคุยทักทาย การรับฟังความคิดเห็น การเข้าร่วมกิจกรรมครู-ผู้ปกครอง การรายงานพฤติกรรมเด็ก การร่วมมือแก้ไขปัญหาเด็ก การจัดทำสื่อกลางของสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 10 การประเมินผลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้แก่มูลข้อมูลเกี่ยวกับการประเมินผลการดำเนินงานสถานเลี้ยงดูเด็ก การประเมินพัฒนาการเด็ก และการประเมินผลการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็ก

3) การบันทึกภาพวิถีทัศน์ เป็นการถ่ายภาพและบันทึกเทปวิถีทัศน์สถานเลี้ยงดูเด็ก โดยแหล่งข้อมูลที่ทำกรบันทึกภาพประกอบด้วยสภาพแวดล้อมภายนอกของสถานเลี้ยงดูเด็ก (สภาพชุมชนทั่วไป บริเวณโดยรอบสถานเลี้ยงดูเด็ก และสภาพบริเวณรั้วภายนอกสถานเลี้ยงดูเด็ก) สภาพแวดล้อมภายในของสถานเลี้ยงดูเด็ก (สภาพบริเวณภายในโดยรอบ สภาพตัวอาคารสถานที่ภายนอก และสภาพตัวอาคารสถานที่ภายใน) สภาพการจัดพื้นที่ให้สอยภายในตัวอาคาร (ห้องธุรการ ห้องกิจกรรมเด็ก ห้องน้ำ-ห้องส้วม ห้องรับประทานอาหาร ห้องนอน ห้องครัว ห้องพยาบาลและ ห้องสมุด) ลักษณะของกิจกรรมสำหรับเด็ก (รูปแบบของกิจกรรม ลักษณะการจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็ก และการดูแลสุขนิสัยของเด็ก) และปฏิสัมพันธ์ของครู/ผู้ดูแลเด็ก (กับเด็กและกับผู้ปกครอง)

เครื่องมือเหล่านี้คณะผู้วิจัยได้นำไปทดลองใช้กับสถานเลี้ยงดูเด็กที่เปิดบริการดูแลเด็กปฐมวัย 1 แห่ง ในเขตกรุงเทพมหานคร ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลนครราชสีมา ๒ แห่ง สังกัดภาควิชาคหกรรมศาสตร์ คณะเกษตร มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ขณะเปิดให้บริการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาในรูปแบบโรงเรียนอนุบาล ได้แก่เด็กอายุระหว่าง 2 1/2 - 6 1/2

ในช่วงกลางเดือนกุมภาพันธ์ 2542 โดยทำการสัมภาษณ์ครูใหญ่ ครูประจำชั้นอนุบาล และผู้ปกครองเด็ก ตลอดจนสังเกตพฤติกรรมของเด็กที่ผู้ปกครอง ยินยอมเข้าร่วมการวิจัย รวมทั้งสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก ถ่ายภาพและทำการบันทึกภาพวิดีโอทัศนสถานเลี้ยงดูเด็ก ทั้งนี้เพื่อประเมินตรวจสอบความเหมาะสมของเครื่องมือการวิจัยแต่ละชิ้นในการใช้งาน และซักซ้อมกระบวนการทำงานของคณะผู้วิจัยในการดำเนินการจัดเก็บข้อมูล ทั้งในส่วนที่เกี่ยวข้องกับความชัดเจนในเนื้อหา ความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ และความเข้าใจที่ถูกต้องตรงกันในข้อคำถามต่างๆ ทำให้สามารถปรับปรุงแก้ไขข้อคำถามให้มีความชัดเจนในการสื่อความหมาย และตรงกับประเด็นที่ต้องการทราบข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

3.3 การเก็บรวบรวมข้อมูล

คณะผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บข้อมูลตามขั้นตอนการดำเนินงานต่างๆ ดังนี้

3.3.1 ติดต่อประสานงานหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน เพื่อขอข้อมูลเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานสถานเลี้ยงดูเด็กที่กำหนดขึ้น และรายชื่อสถานเลี้ยงดูเด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี และ 3-6 ปี ที่มีคุณภาพหรือได้รับรางวัลตามระดับคุณภาพต่างๆ

3.3.2 สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งในระบบการศึกษา และนอกระบบการศึกษาที่ดำเนินการโดยภาครัฐและเอกชนหรือชุมชน ซึ่งเปิดให้บริการในเขตกรุงเทพมหานครและส่วนภูมิภาค โดยเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่ได้รับการประเมินว่ามีคุณภาพหรือได้รับรางวัลประกาศเกียรติคุณตามเกณฑ์ของหน่วยงานสังกัด รวมทั้งได้รับคำแนะนำจากนักวิชาการและผู้ใช้บริการทั่วไปจากการพูดคุยซักถาม สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กในชุมชนที่ไม่ได้สังกัดหน่วยงานภาครัฐ

3.3.3 ติดต่อขอความอนุเคราะห์สถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละแห่ง โดยส่งหนังสือเป็นทางการถึงผู้อำนวยการสถานเลี้ยงดูเด็ก/ศูนย์พัฒนาเด็ก/โรงเรียนอนุบาล พร้อมทั้งรายละเอียดของโครงการวิจัย วัตถุประสงค์ และขอบข่ายของการวิจัย เพื่อขออนุญาตจัดเก็บข้อมูล

ในสถานเลี้ยงเด็กและขอความร่วมมือติดต่อผู้ปกครองเด็กอายุ 0-6 ปี จำนวนแห่งละ 5 ครอบครัว ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์และขอสังเกตพฤติกรรมเด็กที่อยู่ในสถานเลี้ยงเด็กของครอบครัวดังกล่าว

3.3.4 ติดต่อประสานงานสถานเลี้ยงเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างแต่ละแห่งทางโทรศัพท์ เพื่อบันทึกหมายวันเวลาจัดเก็บข้อมูลตามความสะดวกของสถานเลี้ยงเด็กล่วงหน้าก่อนดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยคณะผู้วิจัยแยกกันเก็บข้อมูลในการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก และผู้ปกครองเด็ก การสังเกตพัฒนาการเด็ก และคุณภาพสถานเลี้ยงเด็ก และการบันทึกภาพวิถีทัศน์สถานเลี้ยงเด็ก ซึ่งการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็กตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็ก ใช้เวลาประมาณ 2-3 ชั่วโมงต่อคน การสัมภาษณ์ครู/ผู้ดูแลเด็ก ตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ครู/ผู้ดูแลเด็ก กระทำในช่วงบ่ายขณะที่เด็กนอน ใช้เวลาประมาณ 30-45 นาทีต่อคน และการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก ตามข้อคำถามในแบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก กระทำในช่วงเช้าขณะที่ผู้ปกครองมาส่งเด็กหรือช่วงเย็นขณะที่รับเด็กกลับบ้าน ใช้เวลาประมาณ 30-45 นาทีต่อคน ส่วนการสังเกตพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็กที่ศึกษาทำการสังเกตอย่างต่อเนื่อง ขณะที่เด็กทำกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวันในช่วงเช้าเป็นส่วนใหญ่ โดยใช้ผู้สังเกตที่มีพื้นความรู้ทางพัฒนาการเด็ก 2-3 คน ในการสังเกตเด็กจำนวน 5 คน ในสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่ง สำหรับการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงเด็ก ดำเนินการโดยเดินสำรวจและสังเกตสภาพแวดล้อมการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กตามประเด็นต่างๆ ในแบบสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงเด็กอย่างละเอียด รวมทั้งมีการถ่ายภาพและบันทึกภาพวิถีทัศน์ตามรายการในแบบบันทึกภาพวิถีทัศน์สถานเลี้ยงเด็ก ทั้งนี้การเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งหมดใช้เวลาดำเนินการ 1-2 วัน (ไม่รวมเวลาที่ใช้ในการเดินทาง) ระยะเวลาในการเก็บข้อมูลตั้งแต่มีนาคม-กรกฎาคม 2542 โดยเริ่มจัดเก็บข้อมูลสถานเลี้ยงเด็กในระบบการศึกษาก่อนปิดภาคการศึกษา 2541 แล้วจึงจัดเก็บข้อมูลสถานเลี้ยงเด็กนอกระบบการศึกษา ซึ่งเปิดให้บริการต่อเนื่องตลอดปี

3.3.5 ดำเนินการตรวจสอบความสมบูรณ์ของคำตอบในแบบฟอร์มต่างๆ และการบันทึกภาพวิถีทัศน์ก่อนออกจากสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่งที่เก็บข้อมูล ตลอดจนรวบรวมเอกสารและสิ่งพิมพ์ต่างๆ ที่สถานเลี้ยงเด็กใช้ในการดำเนินงาน สำหรับเป็นข้อมูลในการนำเสนอวิธีการดำเนินงาน

สถานเลี้ยงดูเด็ก เช่น แผนพับประชาสัมพันธ์ แผนปฏิบัติงาน แนวการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก เป็นต้น

3.3.6 ดำเนินการรวบรวมและเตรียมข้อมูลจำแนกตามผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ ข้อมูลผู้บริหาร สถานเลี้ยงดูเด็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็ก เด็ก และสถานเลี้ยงดูเด็ก สำหรับภาพวิทัศน์ที่มีการติดต่อภาพให้เห็นถึงสภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานเลี้ยงดูเด็ก และสภาพการจัดบริการดูแลเด็ก ให้การศึกษาแก่เด็กของสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่ง ในลักษณะของการนำเสนอประมวลภาพรูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ จากผลการวิเคราะห์กรณีศึกษา ใช้เวลาประมาณ 20-30 นาที

3.4 การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลกระทำทั้งในเชิงปริมาณและคุณภาพ โดยยึดตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

3.4.1 วิเคราะห์เชิงปริมาณข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา เกี่ยวกับคุณลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นข้อมูลจากผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองเด็ก และเด็ก โดยหาค่าสถิติพื้นฐาน

3.4.2 วิเคราะห์เชิงปริมาณข้อมูลพื้นฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินการเก็บข้อมูล เกี่ยวกับประเภทของสถานเลี้ยงดูเด็ก ที่ตั้ง และสภาพอาคารสถานที่ ระยะเวลาเปิดดำเนินการ วันเวลาให้บริการ ช่วงเวลาให้บริการ อัตราค่าบริการ จำนวนเด็กทั้งหมด กลุ่มอายุของเด็ก จำนวนบุคลากรทั้งหมด จำนวนห้องเรียนทั้งหมด และรูปแบบการจัดบริการโดยนำเสนอด้วยค่าสถิติพื้นฐาน และภาพวิทัศน์ประกอบ

3.4.3 วิเคราะห์เชิงคุณภาพข้อมูลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงปรัชญาพื้นฐานในการจัดบริการ ระบบการบริหารจัดการ รูปแบบการดำเนินงาน หลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อม การประกันคุณภาพการจัดบริการ และปัญหาอุปสรรคในการดำเนินงาน โดยใช้การพรรณนาข้อมูลอย่างมีแบบแผน

3.4.4 วิเคราะห์เชิงพรรณนาเปรียบเทียบเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานของหน่วยงานต่างๆ ที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทย โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก อันได้แก่ ปัจจัยนำเข้า กระบวนการดำเนินงาน และผลผลิต รวมทั้งเปรียบเทียบเกณฑ์ดังกล่าวกับเกณฑ์ของต่างประเทศ

3.4.5 วิเคราะห์เชิงคุณภาพหาข้อสรุปเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กภายใต้บริบทของสังคมไทย โดยคำนึงถึงปัจจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับระบบการจัดการบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ จากคุณลักษณะเด่นที่พบในการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่ง นำมาประมวลสังเคราะห์เป็นเกณฑ์คุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติ

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

4.1 คุณภาพการบริหารจัดการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์เจ้าของ/ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กหรือโรงเรียนอนุบาลจำนวน 20 แห่งทั่วประเทศ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของผู้บริหาร/เจ้าของ ปรัชญาและแนวคิดของโรงเรียน การบริหารงานบุคคล การบริหารการเงิน ทักษะติดต่อการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย ทักษะติดต่อเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็ก และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ที่เกี่ยวข้องกับศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาล

4.1.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้บริหาร

ผู้บริหารที่ศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลในการศึกษารั้งนี้ มากกว่าครึ่งหนึ่งเป็นผู้หญิง และสมรสแล้ว (ร้อยละ 68.4) เกือบทั้งหมดจบการศึกษาในระดับปริญญาตรีและสูงกว่า (ร้อยละ 84.2) และเมื่อพิจารณาจากสาขาวิชาที่เรียนจบ พบว่า มีทั้งผู้บริหารที่จบการศึกษาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาและที่เกี่ยวข้องกับเด็ก เช่น การบริหาร การศึกษา ครุศาสตร์ จิตวิทยาเด็ก เน้นแนะ เป็นต้น และผู้บริหารที่จบการศึกษาในสาขาอื่นๆ เช่น ภูมิศาสตร์ สังคมสงเคราะห์ ภูมิศาสตร์ พยาบาล การเงินการธนาคาร ช่างศิลป์ วิทยาศาสตร์ และ บัญชี ในจำนวนที่พอๆกัน (ร้อยละ 47.4 และ ร้อยละ 52.6 ตามลำดับ) เป็นที่น่าสังเกตว่ายังพบผู้บริหารที่จบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาและประกาศนียบัตรชั้นสูง (ป.ว.ศ.)

สำหรับประสบการณ์ก่อนเข้ามาทำงานในสถานบริการเลี้ยงดูเด็กในปัจจุบัน พบว่า 3 ใน 4 มีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อน โดยเฉพาะประสบการณ์การเป็นผู้บริหารมาก่อน

เช่น เป็นอาจารย์ใหญ่ รองอธิการบดี ผู้อำนวยการ ผู้ช่วยครูใหญ่/ครู (ร้อยละ 42.2) นอกนั้นก็เคยเป็นพยาบาล ครูอนุบาล อาจารย์ หัวหน้าฝ่ายอนุบาล ผู้นำสหภาพแรงงาน/คนงาน และนักสังคมสงเคราะห์ เป็นต้น

เมื่อถามถึงประสบการณ์การฝึกอบรมและงานที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพ พบว่าผู้บริหารส่วนใหญ่จะผ่านการอบรมและงานในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กอนุบาลและพัฒนาการเด็กเกือบทั้งหมด ไม่ว่าจะเป็นเรื่องเทคนิคการเรียนการสอนเด็กอนุบาลในรูปแบบต่างๆ เช่น กระบวนการเรียนรู้โดยยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child center approach) การเรียนรู้แบบลงมือกระทำ (Active learning approach) พัฒนาการเด็กและความผิดปกติของเด็ก การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก ตลอดจนการดูแลเด็กพิเศษ รองลงไปคือเคยผ่านการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับผู้บริหารศูนย์เด็กฯ หรือการบริหารด้านการเงิน การบริหารพัสดุ การบริหารงานบุคคล และการใช้คอมพิวเตอร์สำหรับการบริหาร เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นอย่างหนึ่งสำหรับผู้ที่จะรับหน้าที่เป็นผู้บริหารไม่ว่าจะในองค์กรหรือในหน่วยงานประเภทใดก็ตาม

ตารางที่ 4.1 จำนวนและร้อยละของผู้บริหารจำแนกตาม เพศ สถานภาพสมรส ระดับการศึกษา และสาขาวิชาที่จบ

คุณลักษณะของผู้บริหาร	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	6	31.6
หญิง	13	68.4
รวม	19	100.0
สถานภาพสมรส		
โสด	5	26.3
สมรส	13	68.4
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	1	5.3
รวม	19	100.0

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้บริหาร	จำนวน	ร้อยละ
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษา	1	5.3
ป.ว.ช./ป.ว.ส.	2	10.5
ปริญญาตรี	10	52.6
สูงกว่าปริญญาตรี	6	31.6
รวม	19	100.0
สาขาวิชาที่จบ		
สาขาที่เกี่ยวข้องกับเด็กและการศึกษา	9	47.4
สาขาอื่นๆ	10	52.6
รวม	19	100.0

2) ปรัชญา แนวคิด และเป้าหมายของโรงเรียน

ปรัชญาและเป้าหมายของโรงเรียน แสดงถึงเจตนารมณ์ที่ชัดเจนของโรงเรียนในการจัดและพัฒนาการจัดการศึกษาให้แก่เด็กปฐมวัยให้บรรลุผลตามที่ต้องการ โดยมีจุดเน้นหรือภารกิจหลักที่โรงเรียนจะดำเนินการพัฒนาให้ไปสู่เป้าหมายที่กำหนดไว้ให้สอดคล้องกับศักยภาพของโรงเรียน และความต้องการของผู้รับบริการ ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพเด็กอย่างรอบด้าน

เมื่อถามผู้บริหารถึงปรัชญาและแนวคิดของโรงเรียน พบว่า มีปรัชญา-แนวคิดที่หลากหลาย ซึ่งแสดงถึงจุดเน้นที่แตกต่างกันไป กล่าวคือ

(1) **เน้นตัวเด็ก** ตามแนวธรรมชาติ ให้เด็กได้เล่น/เรียนรู้อย่างอิสระ เน้นคุณธรรมและความสุขสงบของเด็ก รวมทั้งบุคลิกภาพ ดังคำพูดต่อไปนี้

- **เน้นแนวธรรมชาติ** “การศึกษาที่ดีควรพยายามรักษาความเป็นธรรมชาติของเด็กไว้ และเปิดโอกาสให้จิตวิญญาณ ร่างกาย อารมณ์ สังคม สติปัญญา ได้พัฒนาไปพร้อมกันอย่างสมดุล แนวการสอนที่นี้จึงจัดในรูปแบบที่เหมือนบ้าน เพื่อให้เหมาะสมกับพัฒนาการของเด็กวัย 0-7 ขวบ ที่ต้องการบ้านและครอบครัวที่อบอุ่น สำหรับพื้นฐานอันมั่นคงของจิตใจเพื่อการพัฒนาในลำดับต่อไป เน้นให้เด็กได้ใช้ชีวิตตามธรรมชาติของเด็ก และได้เล่นตามอิสระ เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนจะเข้าเรียนเขียนอ่านในระดับประถมศึกษา”

- **เน้นคุณธรรมและความสุขสงบของเด็ก** “...การศึกษาของลูกหลานชาวพุทธ จึงต้องดำเนินไปเพื่อการเป็นอิสระพ้นทุกข์ได้ทั้งทางโลกและทางธรรม”

- **เน้นบุคลิกภาพ** “เด็กดี มีมารยาท แต่งกายสะอาด พูดจาอ่อนหวาน เด็กเล็กเบิกบาน วิชาการก้าวหน้า เยาวชนพัฒนา ปวงประชาร่วมใจ”

(2) **เน้นพัฒนาการของเด็กในทุกๆด้านอย่างสมดุล** โรงเรียนบางแห่งมีแนวคิดในการจัดการเรียนการสอนในระดับอนุบาลโดยเน้นการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านตามหลักสากล และแนวคิดใหม่ๆ เช่น active learning , เรียนปนเล่น เป็นต้น โดยมียุทธศาสตร์ในการบรรลุเป้าหมาย คือ การสนับสนุนการฝึกอบรมครูทุกคนอย่างต่อเนื่อง โดยเชื่อว่า “ครูเก่ง เด็กเก่ง” และ “ครูดี เด็กดี” และบางแห่งก็สนับสนุนหลักการให้ความรักความเอาใจใส่ที่ดีต่อเด็ก รวมทั้งด้านโภชนาการและสุขภาพอนามัย ตามแนวคิดที่ว่า “ความรัก ความเอาใจใส่ อาหารดี มีพัฒนาการสมวัย” บางแห่งก็ใช้แนวคิดด้านกิจกรรมเสริมพัฒนาการทุกด้าน เช่น “เน้นกิจกรรมนำการศึกษา เสริมพลานามัย ฝึกคุณธรรม ทำกิจกรรมร่วมกัน” เป็นต้น

(3) **เน้นสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย** โดยเฉพาะศูนย์เด็กที่อยู่ในความดูแลของกรมอนามัย (กระทรวงสาธารณสุข) และ กรมประชาสัมพันธ์ (กระทรวงแรงงาน และสวัสดิการสังคม)

(4) **เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน** โดยเฉพาะศูนย์เด็กที่อยู่ในความดูแลของกรมพัฒนาชุมชน (กระทรวงมหาดไทย) โดยใช้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมทั้งในด้านการดูแลเด็ก การระดมทุน การนำแรงงานมาช่วยกันสร้าง/ซ่อมศูนย์เด็กและการพัฒนาศูนย์เด็ก

(5) **เน้นการจัดสวัสดิการเพื่อบุคลากรในหน่วยงาน** เช่น ศูนย์เด็กในมหาวิทยาลัย ศูนย์เด็กกองทัพเรือหรือศูนย์เด็กในหน่วยงานราชการ เป็นต้น

(6) **เน้นวิชาการ** โดยเฉพาะโรงเรียนอนุบาลที่อยู่ในระบบโรงเรียนมักมีแนวคิดและปรัชญาของโรงเรียนโดยเอาความรู้หรือวิชาการเป็นตัวนำ เช่น “ความรู้คู่คุณธรรม” หรือ “เลิศวิชา พละนามัยเยี่ยม เปี่ยมคุณธรรม” เป็นต้น ศูนย์เด็กในความดูแลของกรมการศึกษานักเรียนจะเน้นการสอดแทรกปรัชญาทางพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาด้านจิตใจของเด็กเข้าไปในแนวคิดของศูนย์เด็กด้วย

เมื่อพิจารณาโดยรวมทั้งโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็กแล้วพบว่า ส่วนใหญ่มีจุดมุ่งหมายสำคัญคือเน้นตัวเด็กและพัฒนาการเด็กในทุกๆด้านทั้งด้านร่างกาย สังคม จิตใจ (คุณธรรม จริยธรรม) และสติปัญญาของเด็ก เป็นหลัก ยังมีศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลบางแห่งที่เน้นการเขียนอ่านและวิชาการในเด็กปฐมวัย

จะเห็นได้ว่ามีศูนย์เด็กหลายแห่งโดยเฉพาะศูนย์เด็กที่จัดตั้งขึ้นในหน่วยงานต่างๆ มีแนวคิดเบื้องต้นของการจัดตั้งศูนย์เด็กคือการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของบุคลากรในหน่วยงานในการดูแลบุตรหลานในช่วงเวลาทำงานในตอนกลางวัน เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้สามารถทำงานได้อย่างหมดกังวล และหวังว่าจะเป็นการช่วยเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานของบุคลากรให้แก่องค์กรได้ ได้แก่ ศูนย์เด็กในมหาวิทยาลัย ศูนย์เด็กในโรงพยาบาล ศูนย์เด็กในชุมชน ศูนย์เด็กในโรงงาน เป็นต้น

3) นโยบายและการดำเนินงาน

เป็นการกำหนดแนวทางกว้างๆเพื่อนำไปสู่การปฏิบัติ ศูนย์เด็ก/โรงเรียนส่วนใหญ่ดำเนินนโยบายตามภารกิจของหน่วยงานต้นสังกัด ประกอบกับที่ผ่านมารัฐบาลยังไม่เคยมีแนวนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาอบรมเด็กปฐมวัยเป็นการเฉพาะ จึงนำไปสู่การปฏิบัติที่ไม่เป็นไปในทิศทางเดียวกัน กล่าวคือ ศูนย์เด็กบางแห่งเน้นเด็กเป็นหลักหรือเน้นเด็กเป็นศูนย์

กลาง โดยบางแห่งมีนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพบริการ บางแห่งมีนโยบายเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตเด็กและแม่ในชุมชนแออัด บางแห่งมีนโยบายสร้างความร่วมมือร่วมใจหรือการมีส่วนร่วมของพ่อแม่เด็กและชุมชน บางแห่งมีนโยบายด้านสวัสดิการให้แก่บุคลากรหรือพนักงาน เป็นต้น มีเพียงบางแห่งที่มีนโยบายเพียงเพื่อการเลี้ยงดูเด็กแทนพ่อ-แม่ เท่านั้น

การดำเนินงานของศูนย์ส่วนใหญ่มีการวางแผนการดำเนินงานตั้งแต่รายวัน รายสัปดาห์ รายเดือน รายภาคการศึกษา และ รายปี โดยต้นปีจะเป็นการวางแผนการดำเนินงานกลางปีเป็นการติดตามผลการดำเนินงานและปลายปีเป็นการประเมินผลการปฏิบัติงาน โดยอาจจะอาศัยการมีส่วนร่วมของบุคลากรหลายฝ่ายในรูปของคณะกรรมการ ซึ่งประกอบไปด้วย ผู้บริหาร ครู และ ผู้ปกครองมากที่สุด รองลงไปที่คือ ผู้บริหาร และครูช่วยกันทำ หรือผู้บริหารและผู้ช่วย/รอง ร่วมกันทำ ในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน มีศูนย์เด็กในสถาบันการศึกษาเท่านั้น ที่มีการวางแผนการดำเนินงานมาจากคณะ/ภาควิชาที่เกี่ยวข้อง หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัด อย่างไรก็ตามเป็นที่น่าสังเกตว่า ในการดำเนินงานของศูนย์ส่วนใหญ่แม้จะอาศัยความร่วมมือจากบุคคลหลายฝ่าย แต่ส่วนใหญ่ยังขาดความร่วมมือจากชุมชน ซึ่งอาจเป็นไปได้ว่าในช่วงที่ศึกษาเป็นช่วงที่องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) เพิ่งก่อตั้งได้ไม่นาน ส่วน อ.บ.ต.ที่มีมานานก็ไม่อยากยุ่งกับครูเพราะอยู่คนละสังกัด หรือศูนย์บางแห่งตั้งอยู่ในเขตเมืองที่รับเด็กจากพื้นที่ต่างๆ ไม่จำกัดเฉพาะพื้นที่เดียว

4) การบริหารงานบุคคล

ภาระกิจการบริหารงานบุคคลในศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลของผู้บริหารเริ่มจาก (1) การคัดเลือกบุคลากรที่จะเข้ามาทำงานเป็นครูและผู้ดูแลเด็ก พบว่า ผู้บริหารใช้เกณฑ์สำคัญในการคัดเลือกบุคลากร 3 ด้านหลัก คือ 1) วุฒิการศึกษาของครูและผู้ดูแลเด็ก เช่น ควรจบปริญญาตรี หรือ อย่างต่ำมัธยมศึกษาปีที่ 3 2) ประสบการณ์เกี่ยวกับการสอนหรือการเลี้ยงดูเด็กมาก่อน หรือเคยฝึกงานด้านนี้หรือเป็นศิษย์เก่ามาก่อน 3) บุคลิกภาพและความประพฤติของครู เช่น ต้องเป็นคนใจเย็น อ่อนน้อม มีความรับผิดชอบและตั้งใจทำงาน เคยเลี้ยงลูกมาแล้ว และรักเด็ก เป็นต้น นอกจากนั้นศูนย์เด็กบางแห่งอาจมีเกณฑ์ในการคัดเลือกอื่นๆ เพิ่มเติม

เช่น อายุ (ไม่เกิน 35 ปี) สุขภาพดีไม่มีโรคติดต่อ บ้านใกล้ที่ทำงาน หรือต้องผ่านการทดสอบทางจิตวิทยา เป็นต้น แต่ก็มีศูนย์เด็กบางแห่งที่ครูที่เข้ามาทำงานโดยไม่ได้ผ่านการคัดเลือกของศูนย์ แต่เป็นการคัดเลือกโดยหน่วยงานต้นสังกัด แล้วส่งตัวมาทำงานที่ศูนย์ หลังจากบุคลากรผ่านการคัดเลือกแล้วจึงมีการชี้แจงให้บุคลากรที่เข้าใหม่ได้เข้าใจวัตถุประสงค์ หลักการดำเนินการ รองลงมาคือ เป้าหมาย และ กฎระเบียบของโรงเรียน โดยใช้วิธีการพูดคุยเป็นการส่วนตัว การจัดประชุมชี้แจงกันอย่างเป็นทางการ

(2) **การพัฒนาศักยภาพบุคลากร** โดยการส่งบุคลากรไปเข้ารับการฝึกอบรม หรือไปดูงานตามศูนย์เด็กต่างๆ ทั้งในประเทศและต่างประเทศ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ให้แก่ตัวครูเองทั้งก่อนประจำการและระหว่างประจำการ แล้วนำความรู้ประสบการณ์ที่ได้กลับมาพัฒนาการเรียนการสอนของศูนย์ต่อไป อย่างไรก็ตามความสามารถในการพัฒนาบุคลากรในเรื่องดังกล่าว ขึ้นอยู่กับ หน่วยงานต้นสังกัดตลอดจนเครือข่ายการติดต่อระหว่างศูนย์เด็กกับผู้ที่เกี่ยวข้อง เงินทุน และงบประมาณที่ศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลได้รับด้วย

(3) **การสร้างขวัญและกำลังใจแก่บุคลากร** ผู้บริหารศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาล ต่างให้ความสำคัญกับการสร้างขวัญและกำลังใจของบุคลากร เพื่อให้บุคลากรเหล่านี้ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ของตนเองอย่างเต็มความสามารถ และทำงานไปนานๆ ไม่เข้าออกบ่อย สิ่งจูงใจที่สำคัญนอกเหนือจากการพิจารณาปรับเงินเดือนให้ตามเวลาและโอกาสที่เหมาะสมแล้ว ก็มีการดูแลในเรื่องรายได้ สวัสดิการ เช่น ประกันสังคม การเบิกค่ารักษาพยาบาลและสวัสดิการเงินกู้ และค่าล่วงเวลา และมีการสนับสนุนให้บุคลากรได้มีโอกาสเพิ่มพูนความรู้ความสามารถและประสบการณ์ของตนเองโดยการเข้ารับการฝึกอบรมและการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ รวมทั้งการให้รางวัลตอบแทนความตั้งใจและความสามารถในการทำงาน แต่ถ้าเป็นบุคลากรในศูนย์เด็กนอกระบบราชการ สวัสดิการดังกล่าวจะขึ้นอยู่กับงบประมาณและนโยบายของศูนย์เด็กเอง นอกจากการสร้างขวัญกำลังใจดังกล่าวแล้ว ผู้บริหารต่างก็มีวิธีการสร้างสิ่งจูงใจอื่นๆ ที่จะช่วยดึงดูดให้บุคลากรอยากทำงานในศูนย์เด็กอย่างต่อเนื่อง เช่น ความเอื้ออาทรต่อบุคลากร การสร้างบรรยากาศการทำงานที่น่าอยู่ สะดวกสบายในการปฏิบัติงาน (เช่น รับเฉพาะคนในย่าน/ชุมชนใกล้ๆ)

และให้ของรางวัลในโอกาสพิเศษ เช่น ปีใหม่ รวมทั้งเปิดโอกาสให้บุคลากรได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ ตลอดจนการยกย่องชมเชยเมื่อบุคลากรแสดงความสามารถหรือทำในสิ่งที่ควรถือเป็นแบบอย่าง อย่างไรก็ตามมีสิ่งจูงใจสำคัญในการทำงานของบุคลากร คือการได้บรรจุเข้ามาเป็นข้าราชการซึ่งถือว่าเป็นอาชีพที่มีความมั่นคง สวัสดิการดีอันเป็นสิ่งจูงใจอย่างหนึ่งที่ทำให้บุคลากรยังคงทำงานอยู่ที่เดิมต่อไป หรือย้ายจากศูนย์เด็กที่อยู่ในระบบราชการมาทำงานในศูนย์เด็กที่อยู่ในระบบราชการ แต่ก็มีบุคลากรในศูนย์เด็กบางแห่งที่ยังคงทำงานอยู่ด้วยความผูกพันโดยไม่ได้คิดถึงเรื่องค่าตอบแทนเป็นสำคัญ

5) การบริหารการเงิน

รายได้ของศูนย์เด็กโดยทั่วไปมาจาก 3 แหล่ง คือ งบประมาณ ค่าบริการ และ เงินบริจาค โดยศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลที่สังกัดหน่วยงานราชการ ส่วนใหญ่มีเงินรายได้หลักจากเงินงบประมาณซึ่งทางหน่วยงานต้นสังกัดเป็นผู้จัดสรรให้ ศูนย์เด็กที่อยู่ในนอกระบบโรงเรียนโดยเฉพาะศูนย์เด็กในชนบท หรือ ศูนย์เด็กในชุมชน ศูนย์เด็กของมูลนิธิ และศูนย์เด็กวัด จะเก็บค่าบริการจากผู้ปกครองเด็กได้ไม่มากนัก เนื่องจากผู้ปกครองเด็กส่วนใหญ่ยากจน จึงเรียกเก็บเท่าที่พอจ่ายได้ หรือบางแห่งเปิดให้บริการฟรีโดยไม่คิดค่าใช้จ่าย แล้วแต่ผู้ปกครองคนใดยินดีจะบริจาคให้แก่ทางศูนย์ ดังนั้นนอกเหนือจากงบประมาณที่ได้รับหรือค่าบริการที่เก็บปกติแล้ว จึงต้องอาศัยการบริจาคทั้งในรูปของเงินสิ่งของ และอาหาร มาช่วยในส่วนค่าใช้จ่ายของศูนย์ด้วย (ศูนย์เด็กบางแห่งได้รับเงินบริจาคและสิ่งของมากกว่าเงินงบประมาณและเงินรายได้จากค่าบริการ) นอกจากนี้ศูนย์เด็กยังมีรายได้มาจากแหล่งอื่น เช่น จากองค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) จากการทอดผ้าป่า จากการจัดคอนเสิร์ต และดอกเบี๋ย เป็นต้น ส่วนค่าใช้จ่ายหลัก คือ ค่าตอบแทนบุคลากร ซึ่งได้จากงบประมาณที่ต้นสังกัดพิจารณาให้ ส่วนค่าใช้จ่ายอื่นๆ เช่น ค่าอาหาร วัสดุ/อุปกรณ์ ค่าซ่อมบำรุง ส่วนหนึ่งได้จากค่าบริการหรือค่าเหอมที่เก็บจากผู้ปกครอง และเงินบริจาค เงินบริจาคที่ทางศูนย์ได้รับส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการประชาสัมพันธ์ของศูนย์เด็ก การสร้างเครือข่ายติดต่อกับผู้บริหารกับบุคคลภายนอก เช่น ผู้นำชุมชน คนในชุมชน นักการเมืองท้องถิ่น เจ้าของโรงงานหรือสถานประกอบการในชุมชน เป็นต้น อันเป็นหน้าที่สำคัญอีกประการหนึ่งของผู้บริหาร

อย่างไรก็ตามผู้บริหารส่วนใหญ่มีหน้าที่ในการวางแผนและอนุมัติการใช้จ่ายเงินของศูนย์ โดยมีเจ้าหน้าที่การเงินหรือครูในศูนย์เด็กจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่ายของศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาล ส่วนใหญ่ยังไม่มีการตรวจสอบภายในกันอย่างจริงจัง ถ้าเป็นโรงเรียนอนุบาลในระบบโรงเรียนส่วนใหญ่จะมีคณะกรรมการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินภายใน และมีการตรวจสอบจากภายนอกอีกครั้งหนึ่งโดยหน่วยงานต้นสังกัด ส่วนศูนย์เด็กนอกระบบโรงเรียนบางแห่งมีการจัดทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย และมีการตรวจสอบภายในจากคณะกรรมการของศูนย์บ้าง แต่เป็นในลักษณะตรวจสอบความถูกต้องเท่านั้น และไม่มีการตรวจสอบจากองค์กรภายนอก

6) ทักษะของผู้บริหารต่อการเรียนการสอนในระดับปฐมวัย

แม้ว่าศูนย์เด็กหรือโรงเรียนหลายแห่งจะให้ความสำคัญกับแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนการสอนที่จะให้เด็กเป็นศูนย์กลาง (Child Center) แต่ในความเป็นจริงยังไม่สามารถดำเนินกิจกรรมดังกล่าวได้อย่างเต็มที่ด้วยสาเหตุหลายประการ ได้แก่ ก) ครูส่วนใหญ่ยังติดบทบาทการเป็นผู้นำเด็กอยู่ ข) ผู้บริหารขาดความรู้เกี่ยวกับเทคนิคใหม่ๆ ด้านการดูแลเด็กปฐมวัย ค) บางแห่งมีเด็กมากทำให้ดูแลไม่ทั่วถึง การใช้แนวคิดนี้จึงทำได้ลำบาก แต่มีการเปิดโอกาสให้เด็กแสดงความต้องการของตนเอง และทำตามความต้องการของเด็กมากขึ้น เช่น การจัดกิจกรรมโดยให้มีการยืดหยุ่นตามความต้องการของเด็ก นอกจากนั้นการเรียนการสอนในศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลหลายแห่งเริ่มให้ความสำคัญกับการเล่นของเด็กมากขึ้น โดยให้เด็กได้เรียนรู้ไปพร้อมๆ กับการเล่น (Learn and Play) มีบางแห่งที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ตามธรรมชาติของตัวเองอย่างอิสระ อย่างไรก็ตามยังมีศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลบางแห่งที่ยังคงจัดหลักสูตรหรือตารางเรียนตามแต่ครูผู้สอนจะเห็นสมควร หรือตามหลักสูตรของหน่วยงานต้นสังกัดและยังเน้นการเรียนเขียนอ่าน หรือความสามารถทางวิชาการของเด็กเล็กอยู่ วิธีที่ผู้บริหารจะแก้ไขเรื่องนี้ก็โดยการส่งครูไปอบรม/ดูงานการจัดหลักสูตรรูปแบบใหม่ๆ และผู้บริหารสนับสนุนให้ครูปรับการจัดกิจกรรมใหม่โดยการให้การ

สนับสนุนในทุกๆ ด้าน เช่น งบประมาณในการจัดทำสื่อ การอำนวยความสะดวกให้แก่ครูที่มี การจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เป็นต้น

7) ทักษะของผู้บริหารต่อเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงเด็ก

เมื่อถามถึงเกณฑ์คุณภาพขั้นต่ำที่ศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลควรจะมีผู้บริหารส่วนใหญ่มองว่ามีความสำคัญกับคุณภาพในด้านที่เกี่ยวกับปัจจัยนำเข้า (Input) โดยเฉพาะบุคลากร ทั้งตัวครู/ผู้ดูแลเด็กและตัวผู้บริหารเองด้วย (เช่น คุณสมบัติของครู บุคลิกภาพ การพูดจา และอัตราส่วนครูต่อเด็ก) อาคารสถานที่ สื่ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน เป็นต้น ส่วนคุณภาพในด้านกระบวนการ (Process) ที่มีผู้บริหารบางแห่งให้ความสำคัญ ได้แก่ กระบวนการจัดกิจกรรม การดูแลด้านสุขภาพอนามัย ความสะอาด โภชนาการ และความปลอดภัย สำหรับคุณภาพในด้านผลผลิต (Output) หรือศักยภาพของเด็กที่ผู้บริหารศูนย์เด็กบางแห่งให้ความสำคัญ ได้แก่ พัฒนาการของเด็กในทุกๆ ด้าน โดยเฉพาะในด้านสุขภาพ ร่างกายและด้านคุณธรรม-จิตใจ ตลอดจนความพึงพอใจของผู้ปกครองด้วย อย่างไรก็ตามมีเกณฑ์คุณภาพบางอย่างที่ยังไม่มีผู้บริหารศูนย์เด็กใดได้กล่าวถึง นั่นคือคุณภาพในด้านปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก ซึ่งถือเป็นตัวชี้วัดที่สำคัญอย่างหนึ่งในการบ่งชี้คุณภาพของศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน เพราะสิ่งที่ครูปฏิบัติกับเด็กจะมีผลต่อการเรียนรู้ของเด็กอย่างมาก เนื่องจากครูเป็นบุคคลที่ใกล้ชิดกับเด็กมากที่สุด ในขณะที่เด็กอยู่ห่างไกลจากพ่อแม่ ดังนั้นครูจึงมีบทบาทหน้าที่ในการสร้างความไว้วางใจให้กับเด็ก และทำให้เด็กรู้สึกว่าเขาปลอดภัยและเป็นสุขเมื่ออยู่ใกล้กับครู ซึ่งจะเป็นจุดเริ่มต้นที่ดีในการยอมรับและเรียนรู้ในสิ่งใหม่ๆ ต่อไป

8) ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับผู้ที่เกี่ยวข้อง

ผู้บริหารศูนย์เด็กมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองเด็กในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็ก ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างศูนย์เด็กกับชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชน เพราะความร่วมมือจากชุมชนนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลหลายแห่งโดยเฉพาะ

ศูนย์เด็กในชุมชน ซึ่งนอกจากความร่วมมือในเรื่องการส่งบุตรหลานให้เข้ามาอยู่ในความดูแลของศูนย์เด็กแล้ว ชุมชนหลายแห่งยังสามารถให้ความช่วยเหลือศูนย์เด็กได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านรายได้ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนต่างๆ ซึ่งได้รับการบริจาคจากผู้ปกครองเด็กและคนในชุมชน ตลอดจนความร่วมมือในด้านอื่นๆ เช่น ช่วยซ่อมแซมศูนย์เด็ก ช่วยเลี้ยงดูเด็กในศูนย์ และช่วยทำอาหารเลี้ยงเด็กในศูนย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารในการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือไปยังชุมชนและขยายวงกว้างออกไปสู่คนนอกชุมชน แต่ก็มีศูนย์เด็กบางแห่งที่ผู้บริหารหันไปให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชนมากเกินไป เช่น นักการเมืองท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยให้ความสำคัญในด้านความสัมพันธ์กับคนชุมชนน้อยเกินไป ทำให้เกิดปัญหาในการขอความร่วมมือจากคนในชุมชนในบางเรื่อง

เป็นที่น่าสังเกตว่าศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลในกรุงเทพฯ หลายแห่ง โดยเฉพาะศูนย์เด็กที่จัดตั้งขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์หลักในการให้บริการหรือเป็นสวัสดิการแก่บุคลากรในหน่วยงานในการช่วยดูแลบุตรหลานในช่วงเวลาทำงาน เช่น ในโรงพยาบาล มหาวิทยาลัย หรือ บริษัทเอกชนบางแห่ง นอกเหนือจากความร่วมมือจากผู้ปกครองของเด็กแล้วยังขาดการมีส่วนร่วมระหว่างศูนย์เด็กกับชุมชนอยู่มาก ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากรูปแบบการใช้ชีวิตซึ่งแตกต่างกับในชุมชนที่มีการติดต่อสื่อสารกันระหว่างคนในชุมชนมากกว่า หรือแหล่งที่มาของรายได้หลักที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ศูนย์เด็กในชุมชนรายได้สำคัญส่วนหนึ่งมาจากการบริจาคซึ่งได้รับจากคนในชุมชนและบุคคลภายนอก แต่ศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลในกรุงเทพฯ รายได้หลักมาจากเงินงบประมาณและค่าบริการที่เรียกเก็บจากผู้ปกครอง

4.1.2 การประเมินคุณภาพการบริหารจัดการสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

1) เกณฑ์คุณภาพการบริหารจัดการสถานเลี้ยงดูเด็ก

ข้อมูลด้านการบริหารจัดการจากกรณีศึกษา 20 แห่ง สามารถนำมาสร้างเป็นเกณฑ์คุณภาพ 6 เกณฑ์ และตัวชี้วัด 18 ตัวดังตารางที่ 4.2 และเมื่อให้คะแนนการประเมินคุณภาพการบริหารจัดการตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้นรายแห่ง แล้วนำมาจัดระดับ

คุณภาพของการบริหารจัดการ (ดูตารางที่ 4.3) พบว่า มีศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลที่อยู่ในระดับดี (คะแนน 15-18 คะแนน) มี 10 แห่ง (ครึ่งหนึ่งของกรณีศึกษาทั้งหมด) ระดับปานกลาง 5 แห่ง ส่วนอีก 3 แห่งยังต้องปรับปรุง โดยการบริหารศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลที่ผู้บริหารหลายแห่งทำได้ในระดับดี คือการมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้อง (12 แห่ง) ทักษะติดต่อการเรียนการสอนหรือการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย (11 แห่ง) การบริหารงานบุคคล (9 แห่ง) การบริหารการเงิน (8 แห่ง) ทักษะติดต่อเกณฑ์คุณภาพ (8 แห่ง) และ ปรัชญา/แนวคิด (7 แห่ง) ตามลำดับ แต่การบริหารจัดการที่ศูนย์เด็กหลายแห่งจำเป็นต้องปรับปรุง ได้แก่ การบริหารจัดการด้านการเงิน (4 แห่ง) โดยเฉพาะการจัดระบบการเงินที่รัดกุมและการตรวจสอบ และ ทักษะติดต่อการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย (4 แห่ง)

ตาราง 4.2 เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านการบริหารจัดการของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

เกณฑ์คุณภาพ	ตัวชี้วัด
1. ปรัชญา แนวคิด ธรรมเนียม	1. มีปรัชญา/แนวคิด/ธรรมเนียม ที่เป็นแนวทางในการจัดศูนย์เด็ก 2. มีปรัชญา/แนวคิด/ธรรมเนียม ที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กหรือมุ่งไปที่ตัวเด็ก 3. มีปรัชญา/แนวคิด/ธรรมเนียม ที่ส่งเสริมความร่วมมือในการทำงานของทุกฝ่าย โดยมีเป้าหมายที่ตัวเด็ก
2. การบริหารงานบุคคล	4. มีเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรอย่างเหมาะสม 5. มีการฝึกอบรมบุคลากรอย่างสม่ำเสมอ 6. มีการจัดสวัสดิการ/การเสริมขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร
3. การบริหารการเงิน	7. มีการจัดระบบการเงินที่รัดกุม 8. มีการตรวจสอบภายใน/ภายนอก 9. มีการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ (รัฐ ผู้ปกครอง ชุมชนและหน่วยงาน/บริษัทห้างร้าน)
4. หัตถ์คดีของผู้บริหารต่อการเรียนการสอน	10. ผู้บริหารเข้าใจแนวทางการจัดการเรียนการสอนสำหรับเด็กปฐมวัย เช่น แนวการพัฒนาเด็กในทุกๆ ด้าน (Wholistic) แนวการจัดการเรียนการสอน โดยมีเด็กเป็นศูนย์กลาง (child Center) แนวการจัดการเรียนการสอน แบบธรรมชาติ และแนวการเรียนรู้โดยการใช้ภาษา (Whole language) เป็นต้น 11. ผู้บริหารนำแนวทางการจัดการเรียนการสอนที่หลากหลายมาแนะนำ หรือประยุกต์ใช้กับศูนย์เด็กแห่งนั้น
5. หัตถ์คดีของผู้บริหารต่อเกณฑ์คุณภาพ	12. ผู้บริหารให้อิสระแก่ครูในการจัดการเรียนการสอนให้เด็ก 13. ผู้บริหารเห็นด้วยต่อการมีเกณฑ์คุณภาพของศูนย์เด็ก 14. ผู้บริหารระบุถึงเกณฑ์คุณภาพของศูนย์เด็กแห่งนั้น 15. ผู้บริหารมีข้อเสนอแนะสำหรับเกณฑ์คุณภาพขั้นต่ำที่ทันสมัย
6. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารและผู้ที่เกี่ยวข้อง	16. ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์กับครู 17. ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง 18. ผู้บริหารมีปฏิสัมพันธ์กับชุมชนหรือหน่วยงานภายนอก

ตาราง 4.3 คะแนนด้านการจัดการของผู้บริหารศูนย์เด็ก

สถานเลี้ยงเด็ก	ปรัชญา/ แนวคิด			การบริหาร งานบุคคล			การบริหาร การเงิน			ทัศนคติต่อ การเรียน การสอน			ทัศนคติต่อ เกณฑ์ คุณภาพ			ปฏิสัมพันธ์ กับ ผู้เกี่ยวข้อง			คะแนน รวม (เต็ม 18)
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
สถานเลี้ยงเด็กทั่วไป																			
1. ศูนย์เด็กวัดศิริพงษ์	✓			✓				✓		✓				✓					14**
2. ร.ร.อนุบาลวัดปิ่นมัย	✓			✓						✓			✓			✓			17***
3. ร.ร. วัดคณิกามล	✓					✓				✓			✓			✓			15***
4. ร.ร.ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิ ประเวศวิทยา	✓					✓							✓				✓		11**
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ ร.พ.รามฯ	✓					✓				✓			✓			✓			13**
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรฯ	✓			✓						✓			✓						16***
7. สถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ	✓			✓						✓			✓			✓			18***
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระบะทุ้ม	✓									✓						✓			15***
9. ศูนย์เด็กฯ รร.เทศบาล 4 ฯ	✓					✓				✓			✓			✓			15***
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านหัวยอน			✓			✓						✓				✓			9*
11. ร.ร.สถิตสถานบ้านราษฎร์รังษีใหม่	✓					✓				✓			✓				✓		12**
12. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ บัวหลวง			✓									✓				✓			8*
13. บ้านศรีนครินทร์	✓			✓						✓						✓			16***
14. รร. อนุบาลบ้านรัก	✓					✓							✓			✓			15***
15. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ นวนคร						✓							✓			✓			8*

ตาราง 4.3 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	ปรัชญา/แนวคิด			การบริหารงานบุคคล			การบริหารการเงิน			ทัศนคติต่อการเรียนการสอน			ทัศนคติต่อเกณฑ์คุณภาพ			ปฏิสัมพันธ์กับผู้ใช้บริการ			คะแนนรวม (เต็ม 18)
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
16. งบประมาณ	✓			✓			✓			✓			✓			✓			17***
17. ศูนย์เด็กบ้านโพธิ์ทอง																			-
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ																			*
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ช่วยเหลือ	✓			✓						✓			✓			✓			16***
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาศักยภาพเด็ก																			10**
20. สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์																			-
รวมจำนวน	7	9	3	9	6	3	8	5	4	11	4	4	8	3	12	7	-		-

- หมายเหตุ: 1 คะแนนด้านบริหารจัดการ: 3 = ดี, 2 = ปานกลาง, 1 = ต้องปรับปรุง
- 2 ระดับคุณภาพด้านบริหารจัดการ: ระดับดี*** (15-18 คะแนน) มี 10 แห่ง, ระดับปานกลาง** (10-14 คะแนน) มี 5 แห่ง, ต้องปรับปรุง* (ต่ำกว่า 10 คะแนน) มี 3 แห่ง
- 3 * ศูนย์เด็กอีก 2 แห่งคือศูนย์เด็กบ้านโพธิ์ทอง (สังกัดกรมอนามัย) ไม่มีข้อมูลด้านบริหารจัดการที่ชัดเจนเพราะศูนย์เด็กแห่งนี้เพิ่งเริ่มมาเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขปัญหาการขาดสารอาหารของเด็กในหมู่บ้าน โดยมีโรงพยาบาลสุราษฎร์ธานีให้การสนับสนุนและมีอาสาสมัครหมู่บ้าน (อสม.) เป็นผู้ดำเนินการ ดังนั้นการบริหารจัดการจึงยังไม่เป็นระบบที่ชัดเจน อีกแห่งคือศูนย์เด็กเคลื่อนที่ช่วยเหลือที่จังหวัดพังงา (เป็นรูปแบบพิเศษของศูนย์เด็กที่อยู่ในความ

อย่างไรก็ตามเพื่อให้การประเมินคุณภาพการบริหารจัดการมีความน่าเชื่อถือมากขึ้น ผู้วิจัยจึงได้นำเกณฑ์มาตรฐานด้านการบริหารโรงเรียนของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ ซึ่งมีเกณฑ์มาตรฐานอยู่ 5 มาตรฐาน และ ตัวชี้วัด 14 ตัว (ดังตารางภาคผนวกที่ 1 และ 2) ซึ่งเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดดังกล่าวจะใช้ได้ดีกับศูนย์เด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ เช่น โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนอนุบาลสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนวัดคณิกามผล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ เป็นต้น โดยโรงเรียนที่มีการดำเนินการตามมาตรฐานอยู่ในระดับดี (มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดตั้งแต่ 10-14 ตัว) จำนวน 7 แห่ง ระดับปานกลาง (มีการดำเนินการตามตัวชี้วัดจำนวน 5-9 ตัว) 5 แห่ง ส่วนศูนย์เด็กที่อยู่นอกระบบโรงเรียน โดยเฉพาะศูนย์เด็กที่อยู่ในสังกัดกรมพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร (ศูนย์เด็กในชุมชนแออัด) กรมแรงงาน ยังต้องปรับปรุงด้านคุณภาพการบริหารจัดการอีกมาก ส่วนโรงเรียนอนุบาลอีก 2 แห่ง คือ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก และโรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ ซึ่งอยู่ในสังกัดสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (ส.ช.) ถ้าใช้มาตรฐานการบริหาร โรงเรียนของ ส.ช. มาประเมินคุณภาพการบริหาร ซึ่งทาง ส.ช. ได้กำหนดมาตรฐานการบริหารไว้ 3 มาตรฐาน และ 10 ตัวชี้วัด (ดูตารางภาคผนวกที่ 3 และ 4) ซึ่งมาตรฐานส่วนใหญ่เป็นมาตรฐานด้านปัจจัยนำเข้าและมาตรฐานด้านกระบวนการ แต่ไม่มีมาตรฐานด้านผลผลิต พบว่า โรงเรียนอนุบาลทั้ง 2 แห่ง ได้ดำเนินการตามมาตรฐาน 9 ตัว ยกเว้นมาตรฐานที่ 2 ตัวชี้วัดที่ 7 ในเรื่องของการเปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถเป็นผู้นำ เพื่อสร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นประชาธิปไตย ก็พบว่า คนที่เป็นผู้นำโดยเฉพาะในตำแหน่งครูใหญ่หรือผู้ช่วยครูใหญ่มักจะเป็นเจ้าของหรือลูกหลานเจ้าของโรงเรียนเอง ทำให้ครูที่มีความสามารถไม่มีโอกาสเป็นผู้นำ แต่ก็จะถูกดึงมาช่วยงานครูใหญ่ เป็นต้น

4.2 คุณภาพการปฏิบัติงานในการดูแลและพัฒนาเด็กปฐมวัย

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ได้จากข้อมูลการสัมภาษณ์ครู/ผู้ดูแลเด็กจำนวน 59 คน จากสถานเลี้ยงเด็ก/ศูนย์พัฒนาเด็กหรือโรงเรียนอนุบาลจำนวน 20 แห่งทั่วประเทศ ประกอบ

ด้วยข้อมูลทั่วไปของครู/ผู้ดูแลเด็ก ประวัติการทำงานและการอบรมในอดีต การทำงานและความพึงพอใจในงาน ความคิดเห็นต่ออาชีพ ลักษณะการปฏิบัติงาน แนวทางในการจัดหลักสูตร ตลอดจนปัญหาและอุปสรรคต่างๆ ในการทำงาน โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.2.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ครู/ผู้ดูแลเด็ก

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ดูแลเด็ก

ครู/ผู้ดูแลเด็กที่ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง อายุน้อยกว่า 40 ปี อายุเฉลี่ยประมาณ 32 ปี นับถือศาสนาพุทธ และจบการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา ผู้ดูแลเด็กกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.7) อาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งศูนย์เด็ก ที่เหลืออยู่นอกชุมชนที่ตั้งศูนย์เด็ก และส่วนใหญ่มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงเป็นปกติ ส่วนผู้ที่มีสุขภาพไม่ค่อยแข็งแรง มีสาเหตุเนื่องมาจากมีโรคประจำตัว เช่น โรคภูมิแพ้ โรคกระเพาะอาหาร และไวรัสตับอักเสบบี ซึ่งติดต่อได้เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.4)

ตารางที่ 4.4 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตาม เพศ กลุ่มอายุ ศาสนา ระดับการศึกษาสถานที่อยู่อาศัย และภาวะสุขภาพ

คุณลักษณะของผู้ดูแลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	2	3.1
หญิง	62	96.9
รวม	64	100.0
กลุ่มอายุ		
ต่ำกว่า 29 ปี	29	45.3
30 - 39 ปี	24	37.5
40 - 49 ปี	6	9.4
50 ปีขึ้นไป	4	6.3
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	1	1.6
รวม	64	100.0
อายุเฉลี่ย 32 ปี		
(ค่าต่ำสุด = 19 ปี ค่าสูงสุด = 85 ปี ค่ามัธยฐาน = 30 ปี)		

ตารางที่ 4.4 (ต่อ)

คุณลักษณะของผู้ดูแลเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
ศาสนา		
พุทธ	56	87.5
อิสลาม	8	12.6
รวม	64	100.0
การศึกษา		
ชั้นประถมศึกษาและต่ำกว่า	4	6.3
มัธยมศึกษา	25	39.1
ป.ว.ช. ป.ว.ส./อนุปริญญา	12	18.8
ปริญญาตรี	23	35.9
รวม	64	100.0
สถานที่อยู่อาศัย		
อยู่ในชุมชนที่ตั้งศูนย์เด็ก	35	54.2
อยู่นอกชุมชนที่ตั้งศูนย์เด็ก	27	45.8
ไม่ตอบ	2	3.1
รวม	64	100.0
ภาวะสุขภาพ		
แข็งแรง	53	82.8
ไม่แข็งแรง	10	15.6
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	1	1.6
รวม	64	100.0

2) ประวัติการทำงานและการอบรม

จากผู้ดูแลเด็กทั้งหมดเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 44) เป็นผู้ที่ยังไม่เคยมีประสบการณ์ในการทำงานมาก่อนเลย ไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวข้องหรือไม่เกี่ยวข้องกับเด็กก็ตาม และในส่วนของผู้ที่เคยมีประสบการณ์ทำงานมาแล้ว เพียง 1 ใน 3 (ร้อยละ 34.4) เท่านั้นที่เคยมีประสบการณ์ในงานที่เกี่ยวข้องกับเด็กมาแล้ว เช่น เป็นครู หรือ พยาบาล เป็นต้น สำหรับผู้ที่เคยทำงานเกี่ยวกับเด็กส่วนใหญ่ มีประสบการณ์นาน 1-5 ปี โดยระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 4 ปีกว่า สาเหตุที่ต้องออกจากงานเดิมของผู้ที่เคยทำงานเกี่ยวกับเด็กได้แก่ สถานที่ทำงานเดิมอยู่ห่างไกล

เดินทางไม่สะดวก อยู่ในที่เปลี่ยวไม่ค่อยปลอดภัย ตนเองมีภาระที่ต้องรับผิดชอบเพิ่มขึ้นเนื่องจากแต่งงานมีครอบครัว หรือต้องย้ายตามครอบครัวไปหรือถูกโยกย้าย และเหตุผลที่น่าสนใจอีกประการหนึ่งคือ การออกจากงานเพื่อต้องการสอบบรรจุเป็นข้าราชการ เนื่องจากความต้องการความมั่นคงในอาชีพข้าราชการและสวัสดิการต่างๆ

นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ดูแลเด็กเกือบทั้งหมดหรือ 9 ใน 10 คน เคยได้รับการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กมาก่อน เมื่อถามถึงหัวข้อการอบรมดังกล่าว ซึ่งผู้ดูแลเด็กแต่ละคนสามารถระบุได้ไม่เกิน 3 เรื่อง ต่อ 1 คน พบว่า 3 ใน 4 เคยได้รับการอบรมในเรื่องเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน และการดูแลเด็กปกติ รองลงมาคือได้รับการอบรมเรื่องการจัดทำสื่อหรือกิจกรรมสำหรับเด็ก พัฒนาการเด็ก การจัดการเรียนการสอนหรือการดูแลเด็กพิเศษ ตามลำดับ ซึ่งในปัจจุบันมีหลายโรงเรียนที่พยายามให้มีการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างเด็กปกติกับเด็กพิเศษ โดยเริ่มปูพื้นฐานตั้งแต่ชั้นอนุบาล จึงทำให้ผู้ดูแลเด็กบางท่านหันมาให้ความสนใจในเรื่องนี้ นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่เกี่ยวกับเด็กซึ่งผู้ดูแลเด็กเคยได้รับการอบรม ได้แก่ การแนะนำและให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครองเด็ก การดูแลสุขภาพอนามัย การรักษาโรคติดต่อ การอบรมเกี่ยวกับวิชาชีพครู การปฐมพยาบาลเบื้องต้น และการดูแลเด็กที่ติดเชื้อ HIV เป็นต้น

สำหรับหัวข้อการอบรมที่ผู้ดูแลเด็กต้องการความรู้เพิ่มเติม โดยแต่ละคนมีโอกาสเลือกได้มากกว่า 1 เรื่อง พบว่า ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ต้องการได้รับความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการจัดทำสื่ออุปกรณ์การสอนมากที่สุด รองลงมาคือการดูแลสุขภาพอนามัยของเด็ก และเทคนิคการทำงานกับผู้ปกครองเด็ก กรรมการศูนย์และชุมชน ตามลำดับ นอกจากนี้ยังมีเรื่องอื่นๆ ที่ผู้ดูแลเด็กต้องการได้รับความรู้เพิ่มอีก ได้แก่ ความรู้ในด้านวิชาการ (เช่น การอบรม สัมมนา อบรม) การบริหาร พัฒนาการเด็ก จิตวิทยาเด็ก กายภาพบำบัด การดูแลเด็กพิเศษ และด้านความสัมพันธ์และเข้าใจกันระหว่างครูกับนักเรียน (ดูตารางที่ 4.5)

ตารางที่ 4. 5 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามลักษณะงานที่เคยทำ และ ระยะเวลาที่ทำงานเกี่ยวกับเด็ก ประสบการณ์ หัวข้อการอบรม และหัวข้อการอบรมเพิ่มเติม

ประวัติการทำงานและการอบรม	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะงานที่เคยทำ		
งานที่เกี่ยวข้องกับเด็ก	22	34.4
งานที่ไม่เกี่ยวข้องกับเด็ก	13	20.3
ไม่เคยมีประสบการณ์ทำงานมาก่อน	28	43.8
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	1	1.6
รวม	64	100.0
ระยะเวลาที่ทำงานเกี่ยวกับเด็ก		
1 - 5 ปี	16	84.2
มากกว่า 5 ปี	4	15.8
ไม่ตอบ	2	9.1
รวม	22	100.0
ระยะเวลาทำงานเฉลี่ย 4 ปี 5 เดือน (ค่าต่ำสุด = 1 ปี ค่าสูงสุด = 22 ปี มัธยฐาน = 3 ปี)		
ประสบการณ์การฝึกอบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก		
เคยได้รับการอบรม	57	89.1
ไม่เคยได้รับการอบรม	7	10.9
รวม	64	100.0
หัวข้อการอบรม		
พัฒนาการของเด็ก	9	14.1
การจัดทำสื่อ/กิจกรรม	16	25.0
การเรียนการสอน/การดูแลเด็กปกติ	47	73.4
การเรียนการสอน/การดูแลเด็กพิเศษ	4	6.3
อื่นๆ	18	28.1
หัวข้อการอบรมที่ต้องการความรู้เพิ่มเติม 3 อันดับแรก		
การจัดทำสื่อ/อุปกรณ์การสอน	37	57.8
การดูแลสุขภาพอนามัยเด็ก	39	60.9
เทคนิคการทำงานกับผู้ปกครองเด็ก กรรมการศูนย์ และชุมชน	30	46.9

3) การทำงานและรายได้ – รายจ่าย

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่ (ร้อยละ 38) ทำงานในศูนย์เด็กหรือโรงเรียนที่ตนปฏิบัติหน้าที่อยู่ในปัจจุบัน ในช่วง 3-4 ปี หรือเฉลี่ยทำงานมาประมาณ 5 ปี จำนวนเด็กที่อยู่ในความดูแลของผู้ดูแลเด็กแต่ละคน ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70.3) ไม่เกิน 30 คน โดยมีจำนวนเด็กเฉลี่ยประมาณ 34 คน สำหรับเหตุผลในการสมัครเข้าทำงานในศูนย์เด็ก (ตอบได้ไม่เกิน 3 ข้อ) พบว่า ครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 51.6) ของผู้ดูแลเด็กเลือกที่จะเข้ามาทำงานที่ศูนย์เด็ก เนื่องจากตนเองมีใจรักเด็ก ปรารถนาดี และมีความเมตตากรุณาต่อเด็กเป็นสำคัญ รองลงมาคือมีความสนใจในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็ก ไม่ว่าจะเรียนจบมาในสาขาที่เกี่ยวข้องกับเด็กหรือไม่ก็ตาม (ร้อยละ 18.8) แต่ก็มีบางส่วนที่เข้ามาทำงานในด้านนี้ เนื่องจากเรียนจบมาทางด้านนี้โดยตรง (ร้อยละ 12.5) บางส่วนทำเพราะสถานเลี้ยงดูเด็กอยู่ใกล้บ้านมีความสะดวกสบายในการเดินทาง (ร้อยละ 10.9) และในสัดส่วนที่เท่ากันคือร้อยละ 9.4 เข้ามาทำงานที่นี้เนื่องจากถูกส่งตัวหรือถูกคัดเลือกให้มา และทำเพราะเห็นว่าเป็นงานที่ได้ช่วยเหลือ ทั้งตัวเด็กและช่วยเหลือสังคมด้วย นอกจากเหตุผลดังที่กล่าวมาแล้วยังมีเหตุผลอื่นๆ อีกหลายอย่าง ได้แก่ ทำงานด้านนี้แล้วมีเวลาให้ครอบครัวมากขึ้น ทำแล้วสบายกายสบายใจ มีความพึงพอใจศูนย์แห่งนี้เป็นการส่วนตัว (เช่น ผู้บริหารเปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็นและความสามารถเต็มที่ หรือเคยทำงานฝึกงานที่นี่มาก่อน หรือมีคนอื่นแนะนำมา) มีความศรัทธา ภาควุมิใจ และรู้สึกเป็นเกียรติ ในอาชีพครู คิดว่าการรับราชการเป็นงานที่มั่นคง การเลี้ยงเด็กเป็นงานที่มีการพัฒนาอยู่ตลอด ไม่อยู่กับที่หรือซ้ำซากจำเจทุกวัน และได้ช่วยพัฒนาเด็กในชุมชนให้มีคุณภาพ มีปัญหากับที่ทำงานเดิมจึงมาทำงานที่นี้เพราะมีตำแหน่งว่างพอดี รวมทั้งเคยมีประสบการณ์ในด้านการเลี้ยงเด็กมาก่อน

เมื่อพิจารณาถึงค่าตอบแทนหรือรายได้จากการทำงานเลี้ยงดูเด็ก พบว่ากว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.8) มีรายได้จากงานในศูนย์เด็กต่ำกว่า 5,000 บาท ซึ่งถือว่าค่อนข้างน้อยเมื่อเปรียบเทียบกับค่าครองชีพในปัจจุบัน ร้อยละ 28.1 มีรายได้ในช่วง 5,000 ถึง 9,999 บาท มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 14.1) เท่านั้นที่มีรายได้ 10,000 บาทและมากกว่า โดยมีรายได้เฉลี่ยประมาณ 5,815 บาท และมีผู้ดูแลเด็กเพียง 3 คนที่ทำงานในศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิ์ทอง

อื่น และบางแห่งไม่มีกรรมการชุมชน (ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก และศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ภาควิชาคนกรรม คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร) และอีก 1 แห่งที่ดูแลเด็กกำพร้า ไม่มีผู้ปกครองเด็กมาให้ความช่วยเหลือ (คือ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ จังหวัดเชียงใหม่) นอกจากผู้เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้ว ยังมีเอกชนและหน่วยงานราชการที่ได้ให้ความช่วยเหลือหรือความร่วมมือกับศูนย์เด็กบางแห่ง ได้แก่ โรงงานหรือบริษัทเอกชน โรงพยาบาลอำเภอ เจ้าหน้าที่สาธารณสุขประจำสถานีอนามัย สถานศึกษา หน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง เช่น กระทรวงศึกษาธิการ กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน และจากชมรม/ศูนย์/มูลนิธิต่างๆ ตลอดจน วัด และ องค์การบริหารส่วนตำบล (อ.บ.ต.) ในชุมชนนั้นๆ เป็นต้น

เมื่อถามผู้ดูแลเด็กถึงความพึงพอใจในการปฏิบัติงานในด้านต่างๆ กล่าวคือ ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกับผู้เกี่ยวข้อง เช่น ผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน ผู้ปกครองเด็ก พบว่าส่วนใหญ่ (เกือบร้อยละ 70) มีความพึงพอใจในระดับที่มากกว่าเมื่อเปรียบเทียบกับความพอใจในด้านผลตอบแทนที่ได้จากการปฏิบัติงานในรูปของรายได้ สวัสดิการ และความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน ซึ่งส่วนใหญ่ (ร้อยละ 56.3, 42.2 และ 39.1 ตามลำดับ) มีความพึงพอใจในระดับปานกลาง แต่อย่างไรก็ตามผู้ปฏิบัติงานดูแลเด็กส่วนใหญ่ (ร้อยละ 73.4) ถือว่างานนี้เป็นงานที่มีเกียรติ แม้ว่าหลายหน่วยงานคนจะทำงานในรูปอาสาสมัครที่ไม่ได้รับค่าตอบแทน (ดูตารางที่ 4.7)

ตารางที่ 4.7 ร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามระดับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และความพึงพอใจในด้านต่างๆ จากการปฏิบัติงาน

ความร่วมมือจากผู้เกี่ยวข้องและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน	ระดับความร่วมมือและความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน					
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่มีฝ่าย/เรื่องดังกล่าว	ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	จำนวนรวม
ความร่วมมือของผู้เกี่ยวข้อง						
กรรมการชุมชน	31.3	23.4	12.5	23.4	9.4	100.0 (64)
ผู้ปกครองเด็ก	70.3	18.8	1.6	7.8	1.6	100.0 (64)
เจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆของศูนย์เด็ก	64.1	15.6	6.3	0.0	14.1	100.0 (64)
ผู้บริหารของศูนย์เด็ก	76.6	12.5	1.6	0.0	9.4	100.0 (64)
ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานกับผู้เกี่ยวข้อง						
ผู้บริหาร	68.8	21.9	0.0	0.0	9.4	100.0 (64)
ผู้ร่วมงาน	71.9	20.3	0.0	0.0	7.8	100.0 (64)
ผู้ปกครองเด็ก	57.8	25.0	1.6	7.8	7.8	100.0 (64)
ความพึงพอใจในด้าน						
ผลตอบแทนและลักษณะงาน						
รายได้	15.6	56.3	17.2	4.7	6.3	100.0 (64)
สวัสดิการ	20.3	42.2	23.4	4.7	9.4	100.0 (64)
ลักษณะงาน	73.4	15.6	1.6	0.0	9.4	100.0 (64)
ความก้าวหน้าในงาน	32.8	39.1	20.3	0.0	7.8	100.0 (64)
งานนี้มีเกียรติ	73.4	15.6	0.0	0.0	10.9	100.0 (64)

5) คุณลักษณะบางประการของผู้ดูแลเด็กในระบบและนอกระบบโรงเรียน

(1) ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน รายได้-รายจ่าย และจำนวนเด็กในความดูแล

ถ้าพิจารณาผู้ดูแลเด็กจำแนกตามรูปแบบการให้บริการ (ดูตารางที่ 4.8) พบว่า

ก ระดับการศึกษาของผู้ดูแลเด็กในสถานเลี้ยงดูเด็กในระบบโรงเรียน

มีสัดส่วนของผู้ที่จบการศึกษาในระดับปริญญาตรีถึง 2 ใน 3 ของผู้ดูแลเด็กในระบบทั้งหมด ในขณะที่ผู้ดูแลเด็กนอกระบบโรงเรียนกว่าครึ่ง (ร้อยละ 57.5) จบเพียงชั้นมัธยมศึกษา อีกร้อยละ 40 จบอนุปริญญาหรือสูงกว่า

ข ระยะเวลาทำงานและรายได้ – รายจ่าย

ผู้ดูแลเด็ก/ครูในระบบโรงเรียนมีระยะเวลาการทำงานโดยเฉลี่ย นานกว่าผู้ดูแลเด็กนอกระบบโรงเรียน (คือเป็น 6 ปี 8 เดือน เปรียบเทียบกับ 4 ปี ตามลำดับ) ซึ่งมีผลทำให้รายได้เฉลี่ยของผู้ดูแลเด็กในระบบโรงเรียนสูงกว่าผู้ดูแลเด็กนอกระบบโรงเรียน (ประมาณ 8,000 บาท เปรียบเทียบกับ 5,100 บาทตามลำดับ) สัดส่วนของผู้มีรายได้เพียงพอ กับค่าใช้จ่ายก็สูงกว่า (ร้อยละ 57 เปรียบเทียบกับร้อยละ 34)

ค จำนวนเด็กในความดูแล

ผู้ดูแลเด็กในระบบโรงเรียนดูแลเด็กโดยเฉลี่ยน้อยกว่านอกระบบโรงเรียน (เด็ก : ครูเท่ากับ 30 คน และ 37 คนต่อครู 1 คน ตามลำดับ)

อย่างไรก็ตามความแตกต่างของผู้ดูแลเด็กในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ในเรื่องของระดับการศึกษา รายได้ และจำนวนเด็กในความดูแล มีความแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ที่ระดับ 0.05)

ตารางที่ 4.8 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ระดับการศึกษา ระยะเวลาในการทำงาน รายได้ รายจ่ายเมื่อเทียบกับรายได้ และจำนวนเด็กในความดูแล

คุณลักษณะบางประการ	รูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียน		
	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน	รวม
ระดับการศึกษา			
ชั้นประถมศึกษาและต่ำกว่า	0.0 (0)	2.5 (1)	1.6 (1)
ชั้นมัธยมศึกษา	9.5 (2)	57.5 (23)	41.0 (25)
ป.ว.ช./ป.ว.ส./อนุปริญญา	23.8 (5)	17.5 (7)	19.7 (12)
ปริญญาตรี	66.7 (14)	22.5 (9)	37.7 (23)
รวม	100.0 (21)	100.0 (40)	100.0 (61)
$X^2 = 15.66^{***}$			
ระยะเวลาในการทำงาน			
น้อยกว่า 1 ปี	9.5 (2)	2.5 (1)	4.9 (3)
1 - 2 ปี	23.8 (5)	32.5 (13)	29.5 (18)
3 - 4 ปี	28.6 (6)	40.0 (16)	36.1 (22)
5 ปีและมากกว่า	38.1 (8)	25.0 (10)	29.5 (18)
รวม	100.0 (21)	100.0 (40)	100.0 (61)
$X^2 = 3.03$	$X = 6$ ปี 8 เดือน	$X = 4$ ปี	
รายได้			
ต่ำกว่า 3,000 บาท	9.5 (2)	7.5 (3)	8.2 (5)
3,000 - 4,999 บาท	23.8 (5)	60.0 (24)	47.5 (29)
5,000 - 9,999 บาท	33.3 (7)	27.5 (11)	29.5 (18)
10,000 บาท และมากกว่า	33.3 (7)	5.0 (2)	14.8 (9)
รวม	100.0 (21)	100.0 (40)	100.0 (61)
$X^2 = 11.51^{***}$	$X = 8,013$ บาท/เดือน	$X = 5,097$ บาท/เดือน	
รายได้เมื่อเทียบกับรายจ่าย			
เพียงพอ	57.1 (12)	34.2 (13)	42.4 (25)
ไม่เพียงพอ	42.9 (9)	65.8 (25)	57.6 (34)
รวม	100.0 (21)	100.0 (38)	100.0 (59)
$X^2 = 2.91$			
จำนวนเด็กในความดูแล			
1 - 20 คน	28.6 (6)	37.5 (15)	34.4 (21)
21 - 30 คน	28.6 (6)	37.5 (15)	34.4 (21)
31 - 40 คน	23.8 (5)	10.0 (4)	14.8 (9)
41 - 50 คน	14.3 (3)	0.0 (0)	4.9 (3)
มากกว่า 50 คน	4.8 (1)	15.0 (6)	11.5 (7)
รวม	100.0 (21)	100.0 (40)	100.0 (61)
$X^2 = 9.39^{***}$	$X = 30$ คน	$X = 37$ คน	

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ .001

(2) ความพึงพอใจในรายได้และสวัสดิการ

ถ้าพิจารณาระดับความพึงพอใจของรายได้ ค่อนข้างสอดคล้องกับขนาดของรายได้ กล่าวคือ ผู้ดูแลเด็กที่ทำงานในระบบโรงเรียนซึ่งมีรายได้สูงกว่า ก็จะมีสัดส่วนของความพึงพอใจในระดับสูงมากกว่า (ร้อยละ 23.5 เปรียบเทียบกับร้อยละ 15) แต่ความพึงพอใจในระดับสูงของสวัสดิการของผู้ที่อยู่นอกระบบโรงเรียนมีสัดส่วนมากกว่า (ร้อยละ 25.6 เปรียบเทียบกับร้อยละ 18) ขณะที่สัดส่วนความพึงพอใจในรายได้และสวัสดิการของผู้ดูแลเด็กในสองระบบมีสัดส่วนใกล้เคียงกัน แสดงว่าแม้ว่าผู้ดูแลเด็กในสถานเลี้ยงดูเด็กนอกระบบโรงเรียนจะมีรายได้ที่เป็นตัวเงินน้อยกว่า แต่ก็มีสวัสดิการชดเชยให้ค่อนข้างน่าพอใจ (ดูตารางที่ 4.9)

ตารางที่ 4.9 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็กและระดับความพึงพอใจในเรื่องรายได้และสวัสดิการ

ระดับความพึงพอใจ	รูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียน		
	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน	รวม
รายได้			
มาก	23.5 (4)	15.0 (6)	17.5 (10)
ปานกลาง	64.7 (11)	62.5 (25)	63.2 (36)
น้อย	11.8 (2)	22.5 (9)	19.3 (11)
รวม	100.0 (17)	100.0 (40)	100.0 (57)
$\chi^2 = 1.22$			
สวัสดิการ			
มาก	18.8 (3)	25.6 (10)	23.6 (13)
ปานกลาง	50.0 (8)	48.7 (19)	49.1 (27)
น้อย	31.3 (5)	25.6 (10)	27.3 (15)
รวม	100.0 (16)	100.0 (39)	100.0 (55)
$\chi^2 = 0.36$			

(3) ความพึงพอใจในการทำงาน

ถ้าเปรียบเทียบความพึงพอใจในการทำงานตามลักษณะงาน ความก้าวหน้าในการทำงาน และความภาคภูมิใจว่าเป็นงานที่มีเกียรติของผู้ดูแลเด็กในระบบและนอกระบบโรงเรียน พบว่า ผู้ดูแลเด็กที่ทำงานในสถานเลี้ยงดูเด็คนอกระบบโรงเรียนมีสัดส่วนของความพึงพอใจในการทำงานทุกด้านในสัดส่วนที่สูงกว่าผู้ดูแลเด็กที่ทำงานในระบบโรงเรียน (ดูตารางที่ 4.10)

ตารางที่ 4.10 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็กและระดับความพึงพอใจในลักษณะงาน ความก้าวหน้าในงาน และความภาคภูมิใจในงาน

ระดับความพึงพอใจ	รูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียน		
	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน	รวม
ลักษณะงาน			
มาก	75.0 (12)	82.1 (32)	80.0 (44)
ปานกลาง	18.8 (3)	17.9 (7)	18.2 (10)
น้อย	6.3 (1)	0.0 (0)	1.8 (1)
รวม	100.0 (16)	100.0 (39)	100.0 (55)
$\chi^2 = 2.51$			
ความก้าวหน้าในงาน			
มาก	25.0 (4)	35.0 (14)	32.1 (18)
ปานกลาง	50.0 (8)	42.5 (17)	44.6 (25)
น้อย	25.0 (4)	22.5 (9)	23.2 (13)
รวม	100.0 (16)	100.0 (40)	100.0 (56)
$\chi^2 = 0.53$			
ความภาคภูมิใจในงาน			
มาก	75.0 (12)	84.2 (32)	81.5 (44)
ปานกลาง	25.0 (4)	15.8 (6)	18.5 (10)
น้อย	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)
รวม	100.0 (16)	100.0 (38)	100.0 (54)
$\chi^2 = 0.63$			

เมื่อพิจารณาถึงความพึงพอใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน และผู้ปกครองเด็ก พบว่า ผู้ดูแลเด็กนอกระบบโรงเรียนมีความพึงพอใจระดับสูงในการปฏิบัติงานร่วมกับทุกคน/กลุ่ม เมื่อเปรียบเทียบกับผู้ดูแลเด็กที่ทำงานในสถานเลี้ยงเด็กในระบบโรงเรียน (ร้อยละ 90.0, 77.5 และ 74.3 เปรียบเทียบกับในระบบโรงเรียน ร้อยละ 33.3, 75.0 และ 50.0 ตามลำดับ) โดยเฉพาะความพึงพอใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหารมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ (ดูตารางที่ 4.11)

ตารางที่ 4.11 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามรูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงเด็กและระดับความพึงพอใจในการปฏิบัติงานร่วมกับผู้บริหาร ผู้ร่วมงาน และผู้ปกครองเด็ก

ระดับความพึงพอใจ	รูปแบบการให้บริการของสถานเลี้ยงเด็ก/โรงเรียน		
	ในระบบโรงเรียน	นอกระบบโรงเรียน	รวม
ผู้บริหาร			
มาก	33.3 (5)	90.0 (36)	74.5 (41)
ปานกลาง	66.7 (10)	10.4 (4)	25.5 (14)
น้อย	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)
รวม	100.0 (15)	100.0 (40)	100.0 (55)
$X^2_2 = 18.46^{***}$			
ผู้ร่วมงาน			
มาก	75.0 (12)	77.5 (31)	76.8 (43)
ปานกลาง	25.0 (4)	22.5 (9)	23.2 (13)
น้อย	0.0 (0)	0.0 (0)	0.0 (0)
รวม	100.0 (16)	100.0 (40)	100.0 (56)
$X^2_2 = 0.04^{***}$			
ผู้ปกครอง			
มาก	50.0 (8)	74.3 (26)	66.7 (34)
ปานกลาง	50.0 (8)	22.9 (8)	31.4 (16)
น้อย	0.0 (0)	2.9 (1)	2.0 (1)
รวม	100.0 (16)	100.0 (35)	100.0 (51)
$X^2_2 = 4.01^{***}$			

*** มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับนัยสำคัญ 0.05

2) ความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็ก

เมื่อถามความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่ดี พบว่า ส่วนใหญ่มีความเห็นว่า คุณสมบัติสำคัญที่ผู้ดูแลเด็กที่ดีควรมีอันดับแรกคือ จะต้องรักเด็ก (ร้อยละ 92.2) รองลงมาคือ มีกิริยาอ่อนน้อม สุภาพ ไม่ก้าวร้าว (ร้อยละ 75.0) ควรสนใจหรือศึกษาปัญหาของเด็กทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สังคม (ร้อยละ 73.4) หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ (ร้อยละ 64.1) มีความคิดสร้างสรรค์ (ร้อยละ 62.5) มีสุขภาพร่างกายแข็งแรงและไม่ใช้ความรุนแรงต่อเด็กในการยุติปัญหา (ร้อยละ 56.3) และมีการประเมินผลการทำงานของตนเอง (ร้อยละ 51.6) ตามลำดับ นอกจากนี้คุณสมบัติสำคัญทั้ง 8 อย่างดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีคุณสมบัติอื่นๆ ที่ผู้ดูแลเด็กบางคนคิดว่าผู้ดูแลเด็กที่ดีพึงมีเช่นกัน ได้แก่ มีความอดทน ใจเย็น รู้จักควบคุมอารมณ์ตนเอง รักความสะอาดพอสมควร มีจรรยาบรรณต่อวิชาชีพ เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับเด็กได้ รู้จักเสียสละ ปรับตัวให้เข้ากับชุมชนได้เป็นอย่างดี มีความรับผิดชอบ และตรงต่อเวลา

ส่วนความคิดเห็นต่อคุณสมบัติขั้นต้น (4 อันดับแรก) ในการคัดเลือกผู้ดูแลเด็กเข้ามาทำงาน พบว่า อันดับแรก ต้องมีความรัก เมตตา กรุณา เอาใจใส่ และเข้าใจเด็ก รองลงมา คือ ต้องเป็นผู้มีคุณสมบัติเหมาะสม กล่าวคือ ควรจบการศึกษาในชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 เป็นอย่างน้อย และอันดับที่ 3 คือ ต้องเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถ ประสบการณ์ในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กหรือเคยผ่านการฝึกอบรมฝึกงานหรือทดลองงานมาก่อน และสุดท้ายควรมีกิริยาสุภาพเรียบร้อย พุดจาไพเราะด้วย (ดูตารางที่ 4.12)

ตารางที่ 4.12 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามความคิดเห็นต่อคุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่ดีและคุณสมบัติขั้นต้นของผู้ดูแลเด็ก

ความคิดเห็นต่อ	จำนวน	ร้อยละ
คุณสมบัติของผู้ดูแลเด็กที่ดี		
รักเด็ก	59	92.2
กิริยาอ่อนน้อม สุภาพ ไม่ก้าวร้าว	48	75.0
ศึกษาหาปัญหาของเด็ก	47	73.4
หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ	41	64.1
มีความคิดสร้างสรรค์	40	62.5
สุขภาพแข็งแรง	36	56.3
ไม่ใช้ความรุนแรงในการยุติปัญหา	36	56.3
ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง	33	51.6
คุณสมบัติขั้นต้นของผู้ดูแลเด็ก		
รัก เมตตา กรุณา เอาใจใส่ และเข้าใจเด็ก	36	56.3
มีคุณสมบัติเหมาะสม	22	34.4
มีความรู้ ความสามารถ และประสบการณ์ในเรื่องเด็ก	19	29.7
กิริยาสุภาพเรียบร้อย พูดจาไพเราะ	16	25.0

2) ลักษณะการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

ภาระกิจของผู้ดูแลเด็กในโรงเรียนและสถานเลี้ยงดูเด็กที่เลือกสรรแล้วว่ามีคุณภาพนั้น มีมากมายหลายประการ ซึ่งพอจำแนกได้ประมาณ 8 ประการ ได้แก่

- 1 จัดตารางกิจกรรมและจัดกิจกรรมประจำวันให้แก่เด็ก
- 2 การเตรียมวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอน
- 3 การดูแลสุขภาพอนามัย การให้ภูมิคุ้มกัน การดูแลเมื่อเด็กเจ็บป่วย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น
- 4 การดูแลด้านโภชนาการ(อาหารหลัก อาหารเสริม/อาหารว่าง) และการดูแลความสะอาดของภาชนะ การปรุง/เตรียมอาหาร

- 5 การจัดทำบัญชี/การเงิน/งานธุรการ
- 6 การดูแลอาคารสถานที่/ห้องเรียน
- 7 การรายงานผลการปฏิบัติงาน
- 8 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

อย่างไรก็ตามเนื่องจากความหลากหลายของภาระกิจที่ผู้ดูแลเด็กต้องปฏิบัติ ซึ่งแต่ละแห่งก็จะมีภาระกิจ/งานที่ผู้ดูแลเด็กต้องปฏิบัติแตกต่างกันไป (ดูตารางที่ ผ. 5) บางแห่งผู้ดูแลเด็กต้องทำทุกกิจกรรม บางแห่งทำบางกิจกรรมเท่านั้น ซึ่งถ้าแบ่งลักษณะการปฏิบัติงานตามภาระกิจ ก็พอจะแบ่งได้ 3 กลุ่มงานคือ

(1) กลุ่มกิจกรรมหรืองานที่ผู้ดูแลเด็กต้องทำเป็นประจำ

ภาระกิจที่ครูหรือผู้ดูแลเด็กในโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงเด็กทุกแห่งต้องทำเป็นประจำเกือบทุกวัน ได้แก่

ก งานจัดกิจกรรมประจำวันให้แก่เด็กตามตารางกิจกรรมที่สถานเลี้ยงดูเด็กหรือโรงเรียนได้จัดทำเอาไว้

ตารางกิจกรรมประจำวันทุกแห่งจะจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก (เช่น กิจกรรมสวดมนต์ ร้องเพลงชาติ กิจกรรมในชีวิตประจำวัน กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมวงกลม กิจกรรมเสริมทักษะสร้างประสบการณ์ กิจกรรมสร้างสรรค์ กิจกรรมเล่านิทาน กิจกรรมเล่นอิสระตามมุม เป็นต้น หมุนเวียนกันไป และสามารถเปลี่ยนแปลงและยืดหยุ่นได้ตามความเหมาะสม) ไว้ในตอนเช้าสลับกับการพักรับประทานอาหารว่างและอาหารกลางวัน ซึ่งครู/ผู้ดูแลเด็กต้องดูแลเด็กในช่วงที่เด็กรับประทานอาหารเช้า โดยบางแห่งครูหรือผู้ดูแลเด็กทำเองลำพัง แต่บางแห่งอาจมีพี่เลี้ยงช่วย ซึ่งกิจกรรมส่วนใหญ่เป็นกิจกรรมที่ทำเพื่อกระตุ้นหรือส่งเสริมพัฒนาการเด็กตามวัย มีสถานเลี้ยงดูเด็กเพียงไม่กี่แห่งที่เน้นกิจกรรมการเรียนรู้เขียนอ่านสำหรับเด็กปฐมวัย แต่กิจกรรมส่วนใหญ่ที่จัดให้เด็กก็ยังเน้นครูเป็นศูนย์กลาง (Teacher center) ไม่ใช่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง (Child center) ยกเว้นกิจกรรมการเล่นอิสระที่เด็กได้ทำในสิ่งที่เขาอยากจะทำ แม้ว่าบางแห่งอาจมีข้อจำกัดในการจัดกิจกรรมนี้ก็ตาม ส่วนกิจกรรม

ตอนบ่ายจะมีน้อย ทุกแห่งจะให้เด็กนอนพักผ่อนหลังอาหารกลางวันประมาณ 1-3 ชั่วโมง แล้วจึงตื่นมารับประทานอาหารว่างและเล่นอิสระ ก่อนที่ผู้ปกครองจะมารับกลับบ้าน

ข งานการจัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเรียนการสอน

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่จะมีการจัดเตรียมอุปกรณ์ดังกล่าวล่วงหน้าก่อนที่จะมีการเรียนการสอน บางแห่งจะเตรียมก่อนล่วงหน้า 1-2 วัน บางแห่งจะเตรียมตอนเช้าก่อนเริ่มการเรียนการสอน โดยวัสดุอุปกรณ์การเรียนการสอนอาจได้จากการจัดซื้อ การจัดทำโดยครู/ผู้ดูแลเด็กจากวัสดุเหลือใช้/วัสดุธรรมชาติ รวมทั้งยืมจากศูนย์เด็กใกล้เคียง (กรณีของศูนย์เด็กเคลื่อนที่) โดยส่วนใหญ่เป็นวัสดุอุปกรณ์ที่เตรียมตามกิจกรรมที่จัดให้เด็ก เพื่อกระตุ้นหรือเสริมพัฒนาการเด็ก

ค งานดูแลสุขภาพและการเจ็บป่วยของเด็ก

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่จะดูแลเรื่องความสะอาดของร่างกายเด็กเป็นประจำเกือบทุกวัน โดยเฉพาะเด็ก(0-3 ปี)อาจมีบริการซักเสื้อผ้าให้เด็กด้วย นอกจากนี้ยังช่วยผู้ปกครองดูแลเด็กในยามเจ็บป่วย เช่น การดูแลการรับประทานยาของเด็ก เฝ้าหรือติดต่อผู้ปกครองให้มารับเด็กเมื่อเด็กไม่สบายหรือประสบอุบัติเหตุ แต่ถ้าเด็กไม่สบายมาก ผู้ดูแลเด็กจะขอร้องผู้ปกครองไม่ให้นำเด็กมาสถานเลี้ยงเด็ก ยกเว้นในกรณีที่ไม่มีผู้ดูแลเด็กที่บ้านจริงๆเท่านั้น

ง งานดูแลอาคารสถานที่และห้องเรียน

ครูหรือผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เกือบทุกแห่งจะต้องรับผิดชอบในการดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบเรียบร้อยภายในห้องเรียน รวมทั้งการจัดระเบียบของอุปกรณ์การเรียนการสอน บางแห่งอาจจะต้องดูแลเพิ่มเติมถึงภายนอกห้องเรียนรวมทั้งสถานที่ใกล้เคียงที่เด็กใช้ทำกิจกรรม เช่น หน้าห้องเรียนและบันได รวมทั้งห้องน้ำที่อยู่ในแต่ละห้องเรียน บางแห่งจะมีพี่เลี้ยงช่วย แต่ส่วนนอกอาคารหรือสนามมักเป็นหน้าที่ของภารโรงหรือคนสวน มียกเว้นเพียง 2-3 แห่งเท่านั้น ที่ครูหรือผู้ดูแลเด็กไม่ต้องดูแลด้านอาคารสถานที่ เช่น ศูนย์เด็กเล็กบ้านโพหนองจะมีอาสาสมัครมาช่วย ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ และสถานสงเคราะห์ เป็นต้น

จ งานการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงาน

เนื่องจากการจัดทำรายงานผลการปฏิบัติงานของครูหรือผู้ดูแลเด็กจะแตกต่างกันไปในแต่ละที่ บางแห่งอาจทำแค่บันทึกการสอน ทำบัญชีรายชื่อเด็ก และทำรายงานผลการปฏิบัติงาน แต่ส่วนใหญ่ต้องบันทึกหรือจัดทำรายงานพัฒนาการเด็กเพื่อใช้ในการติดตามและประเมินผลพัฒนาการเด็กส่งให้ผู้บริหาร รวมทั้งส่งให้ผู้ปกครองได้รับทราบ บางแห่งทำทั้งรายงานสุขภาพ พฤติกรรม และพัฒนาการเด็กควบคู่กันไป

(2) กลุ่มกิจกรรมหรืองานที่ผู้ดูแลเด็กบางแห่งทำเป็นครั้งคราวได้แก่

ก การติดตามดูแลการให้ภูมิคุ้มกันเด็ก

มีเพียง 1-2 แห่งเท่านั้นที่ให้บริการการฉีดวัคซีนแก่เด็กเอง แต่ส่วนใหญ่ผู้ดูแลเด็กจะทำหน้าที่อำนวยความสะดวกให้แก่หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านนี้ เช่น สถานีอนามัย ศูนย์สุขภาพ โรงพยาบาลและคลินิกเอกชน เข้ามาดำเนินการเป็นครั้งคราว (เช่น ทุกเดือน ทุก 3 เดือน ทุก 6 เดือน หรือทุกปี)

ข งานดูแลด้านโภชนาการ

งานดูแลด้านโภชนาการ ครู/ผู้ดูแลเด็กมักจะเข้าไปช่วยในการจัดเมนูอาหาร (อาหารว่างและอาหารเช้า-กลางวัน) เป็นครั้งคราว (เช่น เดือนละครั้ง หรือ เทอมละครั้ง) ตรวจ/ดูแลการเตรียมอาหาร/การตักอาหารแก่เด็ก ผลัดเวรกันไปจัดซื้อของหรือทำอาหารให้เด็ก เป็นต้น

ค งานประเมินผลการปฏิบัติงาน

ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่เมื่อจัดทำรายงานการปฏิบัติงาน หรือรายงานพัฒนาการเด็กแล้ว ก็ต้องส่งรายงานผลการปฏิบัติงานให้ฝ่ายวิชาการหรือทีมงานประเมินผล หรือครูใหญ่ได้รับทราบเพื่อการปรับปรุงแก้ไข สำหรับการปฏิบัติงานในเดือน/เทอม/ปีต่อไป และผู้บังคับบัญชาอาจใช้เป็นแนวทางในการเลื่อนขั้น/เงินเดือน

(3) กลุ่มงานที่ผู้ดูแลเด็กไม่ต้องทำ

มีกลุ่มงานเพียงด้านเดียวคืองานการเงิน/บัญชี/ธุรการที่ผู้ดูแลเด็กในสถานเลี้ยงเด็กเกือบทุกแห่งไม่ต้องทำ มีเพียง 1 แห่งที่ต้องทำบัญชีรับจ่ายเองทุกเดือน เพราะต้องดำเนินงานให้เลี้ยงตนเองได้ ทางราชการให้เฉพาะสถานที่เพื่อความสะดวกของเจ้าหน้าที่ที่ปฏิบัติงานในบริเวณนั้นเท่านั้น ส่วนอีก 1 แห่งผู้ดูแลเด็กต้องช่วยกันทำบัญชีครุภัณฑ์และบัญชีนมที่ได้รับมา

ดังนั้นพอสรุปได้ว่าครูหรือผู้ดูแลเด็กในโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ ส่วนใหญ่ยังต้องทำงานในลักษณะเป็นประจำหรือเป็นงานหลัก ได้แก่ งานการจัดกิจกรรมและเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอนให้แก่เด็ก งานดูแลสุขภาพและการเลี้ยงดูเด็ก งานการจัดสภาพแวดล้อมให้แก่เด็ก รวมทั้งงานบันทึก/ทำรายงานการปฏิบัติงานเกี่ยวกับเด็ก ส่วนงานที่ทำเป็นครั้งคราว ได้แก่ การดูแลการให้อาหารแก่เด็ก งานดูแลด้านโภชนาการ และงานประเมินผลการปฏิบัติงาน รวมทั้งงานที่ไม่ควรเป็นภาระรับผิดชอบของผู้ดูแลเด็ก (ยกเว้นจะมีข้อจำกัดด้านบุคลากร) คืองานด้านการเงิน/บัญชี/ธุรการ ผู้ดูแลเด็กหรือครูควรจะต้องทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมหรือกระตุ้นพัฒนาการของเด็กเป็นงานหลัก เพื่อจะได้ทุ่มเทการปฏิบัติงานไปที่ตัวเด็ก

8) แนวทางในการจัดหลักสูตร

จากการสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็กเกี่ยวกับแนวทางการจัดหลักสูตรสำหรับศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาล พบว่า ส่วนใหญ่ (10 แห่ง) พัฒนาหลักสูตรขึ้นใช้เองหรือใช้ควบคู่กับหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ รองลงไปคือนำหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการมาประยุกต์ใช้ นอกนั้นใช้หลักสูตรของหน่วยงานต้นสังกัดหรือหลักสูตรต่างประเทศ ได้แก่ หลักสูตรวอลดอร์ฟ (Waldorf) ของประเทศเยอรมัน ซึ่งโรงเรียนอนุบาลบ้านรักนำมาประยุกต์ใช้ หลักสูตรของกรมพัฒนาชุมชน ใช้โดยศูนย์พัฒนาเด็กกระทู้ล้มจังหวัดนครปฐม หลักสูตรของสำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติใช้โดยศูนย์บริบาลเด็กและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก อย่างไรก็ตามมีโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็ก 2 แห่งที่ไม่มีหลักสูตรใช้ในการเรียน

การสอนได้แก่ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเด็กภาคเหนือ จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งเป็นศูนย์ในลักษณะของสถานที่บำบัดรักษาเด็กที่ปัญหาในด้านพัฒนาการ ซึ่งส่วนใหญ่จะช่วยเหลือตนเองไม่ได้ จึงไม่มีการเรียนการสอนในเด็กกลุ่มนี้ แต่จะมีการจัดการเรียนการสอนในกลุ่มเด็กที่พอจะช่วยเหลือตนเองได้บ้าง และศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพหนองจังหวัดสกลนคร ซึ่งปล่อยให้เด็กเล่นตามธรรมชาติมากกว่าการสอนหนังสือ โดยเด็กเหล่านี้จะมีผู้สูงอายุในชุมชนที่พอจะมีเวลารว่างมาช่วยกันดูแลเด็ก ดังนั้นจึงไม่มีหลักสูตรในการเรียนการสอน (ดูตารางที่ 4.13)

ตารางที่ 4.13 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามแนวทางการจัดหลักสูตร

หลักสูตร	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาหลักสูตรขึ้นเอง	30	46.9
ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ	20	31.3
ประยุกต์ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ	23	35.9
ประยุกต์ใช้หลักสูตรของต่างประเทศ	3	4.7
ใช้หลักสูตรของกรมพัฒนาชุมชน	3	4.7
ใช้หลักสูตรของสำนักงานการประถมศึกษาเอกชน	5	7.8
ใช้หลักสูตรของกรุงเทพมหานคร	3	4.7
ไม่มีหลักสูตร	6	9.4

สำหรับวิธีการจัดการเรียนการสอน พบว่าแต่ละคนถึงแม้ว่าจะทำงานอยู่ในโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็กแห่งเดียวกัน แต่ผู้ดูแลเด็กอาจมีวิธีการจัดการเรียนการสอนได้หลากหลายวิธีแตกต่างกัน และสามารถจัดวิธีการเรียนการสอนได้ตั้งแต่ 1 วิธีขึ้นไป จากผลการศึกษา พบว่า วิธีการจัดการเรียนการสอนที่ผู้ดูแลเด็กนิยมใช้กันมากที่สุด คือ วิธีการบรรยาย ซึ่งมีผู้ดูแลเด็กที่ใช้วิธีนี้ประมาณครึ่งหนึ่ง และเมื่อถามถึงเปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย พบว่า ใช้วิธีการนี้โดยเฉลี่ยประมาณ 21.4% นอกจากนั้นวิธีการเรียนการสอนที่ผู้ดูแลเด็กนิยมใช้ไม่น้อยไปกว่าวิธีการบรรยาย นั่นคือ วิธีการทดลอง การแสดงบทบาทสมมติ และวิธีการสาธิต ซึ่งมีผู้ดูแลเด็กใช้พอๆ กันทั้ง 3 วิธี (เฉลี่ยประมาณ 14 - 19%) และวิธีจัดการเรียนการสอน

อื่นๆที่น่าสนใจอีก นั่นคือการให้เด็กได้เรียนรู้การดำเนินชีวิตด้วยตนเองตามธรรมชาติ โดยมีครูเป็นผู้อำนวยความสะดวกและให้เด็กเป็นศูนย์กลางหรือเป็นผู้ตัดสินใจ ซึ่งเป็นวิธีที่ผู้ดูแลเด็กในโรงเรียนอนุบาลและศูนย์เด็กหลายแห่งเริ่มนำมาใช้กันมากขึ้น เช่น โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็กมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ และศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.14)

ตารางที่ 4.14 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็กจำแนกตามวิธีการจัดการเรียนการสอน

วิธีการจัดการเรียนการสอน	จำนวน	ร้อยละ
การบรรยาย เปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย 21.4%	35	54.7
การสาธิต เปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย 19.2%	30	46.9
การทดลอง เปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย 17.8%	32	50.0
การแสดงบทบาทสมมติ เปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย 14.2%	32	50.0
การเรียนรู้การดำเนินชีวิตด้วยตนเอง เปอร์เซ็นต์การใช้เฉลี่ย 9.8%	8	12.5

นอกจากนี้ยังได้ถามถึงวิธีการจัดกิจกรรมก็พบว่า ผู้ดูแลเด็กแต่ละคนสามารถจัดกิจกรรมในห้องเรียนได้หลากหลายแตกต่างกัน โดยผู้ดูแลเด็กแต่ละคนมีวิธีการจัดกิจกรรมในห้องเรียนได้มากกว่า 1 กิจกรรม พบว่า กิจกรรมการเล่นิทาน ตลอดจนกิจกรรมการร้องเพลง และการเล่นเกมสันทนาการในห้องเรียน ถือว่าเป็นกิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กส่วนใหญ่นิยมจัดในห้องเรียน รองลงมาคือ การเล่นที่ปล่อยตามความสนใจของเด็ก กิจกรรมวงกลม โดยมีครูเป็นศูนย์กลาง การทัศนศึกษานอกสถานที่ การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อให้เด็กได้เรียนรู้เบื้องต้นในเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ ของไทย และการสร้าง

สถานการณ์จำลองขึ้นมา ให้เด็กได้สมมติ หรือแสดงตามสถานการณ์ที่ครูกำหนดขึ้นเพื่อฝึกไหวพริบ การกล้าแสดงออก เพื่อสร้างความมั่นใจให้แก่เด็ก เป็นต้น

นอกจากวิธีการจัดการเรียนการสอนดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีกิจกรรมอื่นๆ อีกหลายกิจกรรมที่ผู้ดูแลเด็กบางคนนำมาใช้ในห้องเรียนด้วย เช่น กิจกรรมที่ฝึกให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเอง ซึ่งเป็นกิจกรรมที่เด็กจะต้องพบในชีวิตประจำวัน เช่น การแต่งตัว การรับประทานอาหาร หรืองานบ้านเล็กๆ น้อยๆ เพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับเด็กในการดำเนินชีวิตในแต่ละวัน ตลอดจนกิจกรรมการประดิษฐ์สิ่งของเล็กๆ น้อยๆ ที่เหมาะสมกับความสามารถของเด็ก เพื่อฝึกทักษะและความคิดสร้างสรรค์ของเด็ก นอกจากนั้นยังมีกิจกรรมกีฬา เพื่อให้เด็กได้มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง และรู้จักการเสียสละ รู้แพ้รู้ชนะ และฝึกความสามัคคี ซึ่งเป็นกีฬาที่เด็กส่วนใหญ่พอจะฝึกฝนได้ ไม่เกินความสามารถของเด็กจนเกินไป อย่างเช่น การเดิน การวิ่ง วายน้ำ และฟุตบอล เป็นต้น (ดูตารางที่ 4.15)

ตารางที่ 4.15 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามวิธีการจัดกิจกรรม

วิธีการจัดกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
สถานการณ์จำลอง	24	37.5
การศึกษานอกสถานที่	28	43.8
การเล่นนิทาน	47	73.4
การเล่นเกมส์	39	60.9
การร้องเพลง	47	73.4
การเข้าร่วมพิธีกรรมทางศาสนา	27	42.2
กิจกรรมวงกลม	34	53.1
การเล่นที่ปล่อยตามความสนใจ	39	60.9

2) ปัญหาและอุปสรรคในการทำงาน

สำหรับปัญหาการทำงานในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กที่ผู้ดูแลเด็กตอบมากที่สุด คือการที่ระดับอายุและความพร้อมของเด็กที่อยู่ในการดูแลมีความแตกต่างกัน ทำให้การเรียนการสอนในห้องเรียนมีอุปสรรคพอสมควร เนื่องจากอาจมีเด็กบางคนที่เรียนตามเพื่อนในห้องไม่ทันอันเนื่องมาจากยังอายุน้อยเกินไป หรืออาจมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับพัฒนาการอยู่บ้าง เพราะปัจจุบันมีการจัดให้เด็กพิเศษได้เรียนร่วมกับเด็กปกติมากขึ้นเพื่อกระตุ้นพัฒนาการของเด็กกลุ่มนี้ แต่บางครั้งทำให้เด็กปกติบางคนรู้สึกเบื่อที่ต้องเรียนซ้ำในเรื่องเดิมบ่อยครั้ง ครูผู้ดูแลจึงต้องสรรหาวิธีที่จะให้เด็กทุกคนเรียนรู้ไปได้พร้อมๆ กัน นอกจากนี้ยังมีปัญหาในเรื่องเกี่ยวกับจำนวนเด็กในศูนย์ และการให้บริการของเด็ก เนื่องจากศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลบางแห่ง ผู้ดูแลเด็กแต่ละคนมีจำนวนเด็กที่อยู่ในความดูแลมากเกินไป ทำให้ไม่สามารถดูแลได้อย่างทั่วถึง และเด็กบางคนมาใช้บริการไม่สม่ำเสมออาจเนื่องมาจากปัญหาสุขภาพ หรือเด็กติดผู้ปกครอง หรือมีปัญหากับครูหรือเพื่อนที่โรงเรียน ทำให้เด็กเรียนตามเพื่อนๆ ไม่ทัน

นอกจากปัญหาดังที่กล่าวมาแล้ว ยังมีผู้ดูแลเด็กบางคนที่ประสบปัญหาอื่นๆ เกี่ยวกับเด็กอีก เช่น เด็กบางคนดื้อและซนมากอาจเนื่องมาจากการอบรมสั่งสอนจากที่บ้าน หรือเด็กบางคนไม่สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนใหม่และสถานที่ใหม่ได้ โดยเฉพาะในช่วงแรกๆ ทำให้เด็กมีอาการซึมเศร้า ไม่อยากมาโรงเรียน และเป็นเด็กเก็บตัว ปัญหาที่เกี่ยวกับการจัดสรรเวลาในแต่ละหน่วยหรือคาบเรียนยังไม่เหมาะสมจึงมีผลต่อการเรียนการสอนกับเด็กด้วย และปัญหาในตัวบุคลากรเองที่ไม่มีความเชี่ยวชาญหรือมีประสบการณ์ในเรื่องเกี่ยวกับเด็กน้อย ทำให้ความสามารถในการจัดการปัญหาที่เกี่ยวกับเด็กไม่เพียงพอ เป็นต้น อย่างไรก็ตามมีผู้ดูแลเด็กจำนวนไม่น้อย ที่ไม่ประสบปัญหาการทำงานในเรื่องที่เกี่ยวกับเด็กเลย อาจเนื่องมาจากความสามารถส่วนตัวหรือระบบการจัดการเรียนการสอน หรือการบริหารของโรงเรียนและศูนย์เด็กดังกล่าวค่อนข้างมีประสิทธิภาพ

เมื่อสอบถามผู้ดูแลเด็กถึงปัญหาในการทำงานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับผู้ปกครอง พบว่า กว่าครึ่งหนึ่งไม่ประสบปัญหาการทำงานในเรื่องที่เกี่ยวกับผู้ปกครองเด็กเลย

หรือเป็นปัญหาเพียงเล็กน้อย ในส่วนของผู้ดูแลเด็กที่พบปัญหากับผู้ปกครองของเด็กนั้น ปัญหาสำคัญที่ผู้ดูแลเด็กมักประสบคือ การที่ผู้ปกครองบางคนปล่อยปละละเลยเด็ก ไม่ให้ความสนใจดูแลเด็กเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการไม่มีเวลาว่างเพราะต้องทำงาน ปัญหารองลงมาคือ มีผู้ปกครองบางส่วนไม่เข้าใจหลักสูตรของทางโรงเรียน เพราะบางโรงเรียนมีนโยบายในการเรียนการสอนโดยเน้นให้เด็กได้รู้จักปรับตัวให้เข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมรอบตัว การช่วยตัวเอง และปล่อยให้เด็กได้เล่น ได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ อย่างอิสระ และมีความพร้อมทั้งทางร่างกายและจิตใจ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำเนินชีวิต และการเตรียมตัวเรียนในระดับประถมศึกษามากกว่าที่จะเน้นทางด้านวิชาการ แต่เนื่องจากความเข้าใจที่ไม่ตรงกันระหว่างทางโรงเรียนและผู้ปกครองทำให้ผู้ปกครองบางคนที่คาดหวังว่าลูกจะต้องเรียนหนังสือเก่งตั้งแต่นั้นต้น เพื่อเป็นพื้นฐานในการเรียนในชั้นต่อไป ทำให้ผู้ปกครองบางคนต้องมามีปัญหากับทางโรงเรียนเมื่อเห็นว่าเด็กเข้าเรียนมานานแล้ว แต่ไม่มีพัฒนาการในด้านการเขียน อ่านหนังสือเลย

นอกจากนี้ยังมีปัญหาที่ผู้ดูแลเด็กบางคนต้องประสบอยู่ เช่น การที่ผู้ปกครองบางคนจ่ายค่าบริการไม่สม่ำเสมอ อาจเนื่องมาจากปัญหาเศรษฐกิจของครอบครัว ปัญหาที่ผู้ปกครองบางคนไม่เข้าร่วมกิจกรรมต่างๆ ที่ทางโรงเรียนหรือศูนย์เด็กฯ จัดขึ้น ตลอดจนไม่สนใจข่าวสารหรือผลการเรียนของเด็กที่ทางโรงเรียนแจ้งให้ทราบ อาจเพราะไม่มีเวลา หรือต้องทำงาน หรือเห็นว่าไม่ใช่เรื่องสำคัญ เป็นต้น ในบางครั้งผู้ปกครองบางคนประพฤติตัวไม่เหมาะสมเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีสำหรับเด็ก ซึ่งอาจทำให้เด็กมีพฤติกรรมเลียนแบบบุคคลใกล้ชิด ปัญหาการมีข้อพิพาทกันเองระหว่างผู้ปกครองของเด็ก สาเหตุเนื่องมาจากเรื่องลูกของแต่ละคน ซึ่งบางครั้งทางโรงเรียนไม่ได้รับรู้เรื่องราวตั้งแต่ต้น แต่มารับทราบเมื่อเกิดปัญหาแล้ว แต่ก็ต้องช่วยกันแก้ไข และมีหลายกรณีที่มีการดูแลเด็กจากทางโรงเรียนและทางบ้านแตกต่างกัน ทำให้เด็กเกิดความสับสนในตัวเองว่าจะต้องปฏิบัติตามอย่างไรจึงจะถูกต้องและเป็นที่พอใจของทุกฝ่าย ทางโรงเรียนจึงต้องมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกันอย่างสม่ำเสมอเพื่อประโยชน์แก่ตัวเด็กเอง ในที่นี้มีศูนย์เด็กแห่งหนึ่งซึ่งไม่มีผู้ปกครองเด็กเนื่องจากเป็นศูนย์เด็กที่รับดูแลเด็กกำพร้าที่ไม่มีผู้ปกครองดูแล นั่นคือ สถานสงเคราะห์เด็ก

เมื่อถามผู้ดูแลเด็กส่วนถึงปัญหาการทำงานในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับ กรรมการของศูนย์เอง ส่วนในกลุ่มที่มีปัญหาในเรื่องดังกล่าว พบปัญหาเนื่องจากกรรมการ ของศูนย์ไม่ทำหน้าที่ประสานทรัพยากรสนับสนุนการทำงานของศูนย์ เช่น ในเรื่องอุปกรณ์ ประกอบการเรียนการสอนหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ ไม่เพียงพอกับจำนวนเด็กที่เข้าร่วม กิจกรรม ทำให้ผู้ดูแลเด็กบางคนต้องช่วยเหลือตนเอง โดยการประดิษฐ์อุปกรณ์ขึ้นเอง โดยใช้ ทุนส่วนตัว หรือหาวัสดุตามธรรมชาติ ซึ่งถ้ามีหน่วยงานอื่นๆ ให้การสนับสนุนก็จะช่วยลด ปัญหาในเรื่องดังกล่าวลงไม่น้อย จึงควรเป็นหน้าที่ของกรรมการศูนย์ที่ต้องทำหน้าที่ในการ ประสานงานในส่วนนี้ และยังพบปัญหาในเรื่องการร่วมมือกันระหว่างกรรมการของศูนย์กับ ผู้ดูแลเด็กซึ่งเป็นผู้ดำเนินงานตามแผนการต่างๆ ของศูนย์ แต่มีกรรมการของศูนย์บางแห่งที่ไม่ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานดังกล่าว เช่น การเข้ามาตรวจสอบ ประเมินผลการปฏิบัติงาน หรือ ช่วยเสนอแนะในการปฏิบัติงาน เพื่อพัฒนาให้ศูนย์เด็กมีคุณภาพมากขึ้น

นอกจากนั้นยังมีปัญหาการทำงานที่เกี่ยวข้องกับกรรมการของศูนย์ อีกหลายอย่าง เช่น การที่กรรมการของศูนย์มีการขัดแย้งกันเอง ทำให้การดำเนินงานบางส่วน ต้องหยุดชะงักเนื่องจากความสับสนในนโยบายการปฏิบัติงานที่ไม่ชัดเจน และการให้การ อบรมแก่เจ้าหน้าที่ในด้านความรู้ทางการใช้เทคโนโลยีต่างๆ เพราะบางครั้งทางศูนย์ได้ อุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีประโยชน์มา ไม่ว่าจะเป็น โทรทัศน์ วีดีโอ หรือ คอมพิวเตอร์ แต่ เจ้าหน้าที่ที่มีอยู่ ไม่มีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดังกล่าวได้อย่างเหมาะสม ทำให้ได้รับ ประโยชน์จากเทคโนโลยีดังกล่าวไม่เต็มที่ ซึ่งเป็นหน้าที่ของกรรมการของศูนย์เช่นกัน ที่ต้อง ช่วยกันแก้ไขเรื่องดังกล่าว โดยหาผู้ที่มีความรู้เชี่ยวชาญในเรื่องดังกล่าวมาให้การอบรมกับ เจ้าหน้าที่ของศูนย์ เป็นต้น แต่มีศูนย์เด็กหลายแห่งที่ดำเนินงานโดยที่ไม่มีกรรมการของศูนย์ ซึ่งส่วนใหญ่เป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในเขตกรุงเทพมหานคร เช่น โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็กมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ และสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ (โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้า)

สำหรับปัญหาอื่น พบว่า ผู้ดูแลเด็กประสบปัญหาการทำงานกับหน่วยงานที่สนับสนุนเพียงเล็กน้อยในเรื่องการประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำให้การทำงานไม่สะดวกราบรื่น นอกจากนั้นยังมีศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลบางแห่ง ที่มึนโยบายในการดำเนินงานไม่แน่นอน หน่วยงานต่างๆ จึงไม่สามารถดำเนินการช่วยเหลือได้อย่างถูกต้อง แต่ก็มีหน่วยงานบางแห่งที่ส่งเจ้าหน้าที่เข้ามา มีบทบาทในการทำงานของศูนย์มากเกินไป หรือแสดงความคิดเห็นในเรื่องต่างๆ จนทางศูนย์รู้สึกเหมือนถูกควบคุมการทำงานอยู่ตลอดเวลา และไม่มีอิสระในการทำงาน ในขณะเดียวกันก็มีศูนย์เด็กบางแห่งที่ต้องการข้อเสนอแนะและคำแนะนำในการดำเนินงานจากหน่วยงานอื่นๆ บ้าง เพื่อนำไปปรับปรุงแก้ไขการทำงานของศูนย์ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น (ดูตารางที่ 4.16)

ตารางที่ 4.16 จำนวนและร้อยละของผู้ดูแลเด็ก จำแนกตามปัญหาในการทำงาน

ปัญหาในการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาการทำงานเกี่ยวกับเด็ก		
จำนวนเด็กในศูนย์มากเกินไป	12	18.8
เด็กมาใช้บริการไม่สม่ำเสมอ	12	18.8
ระดับอายุและความพร้อมของเด็กแตกต่างกัน	23	35.9
ไม่มีปัญหา	25	39.1
ไม่ตอบ	2	3.1
ปัญหาการทำงานเกี่ยวกับผู้ปกครอง		
ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยเด็ก	10	15.6
ผู้ปกครองไม่เข้าใจหลักสูตรของทางโรงเรียน	4	6.3
ไม่มีปัญหา	42	65.6
ไม่มีผู้ปกครอง	5	7.8
ไม่ตอบ	1	1.6

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

ปัญหาในการทำงาน	จำนวน	ร้อยละ
ปัญหาการทำงานเกี่ยวกับกรรมการของศูนย์		
กรรมการของศูนย์ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์	7	10.9
กรรมการของศูนย์ไม่ทำหน้าที่ประสานทรัพยากรสนับสนุนการทำงานของศูนย์	8	12.5
ไม่มีปัญหา	16	25.0
ไม่มีกรรมการของศูนย์	29	45.3
ไม่ตอบ	5	7.8
ปัญหาการทำงานเกี่ยวกับหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน		
การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำได้ไม่สะดวก	3	4.7
นโยบายของศูนย์ไม่แน่นอน	4	6.3
หน่วยงานและเจ้าหน้าที่เข้ามามีบทบาทในการทำงานของศูนย์มากเกินไป	3	4.7
ไม่ได้รับข้อเสนอแนะและคำแนะนำจากหน่วยงานอื่นๆ	2	3.1
ไม่มีปัญหา	54	84.4
ไม่ตอบ	2	3.1

10) ข้อเสนอแนะในการปฏิบัติงาน

มีผู้ดูแลเด็กบางส่วนที่ให้ข้อเสนอแนะหรือสิ่งที่ศูนย์เด็กทั้งที่ตนทำงานอยู่ และ ศูนย์เด็กอื่นๆ ควรนำไปพิจารณา ได้แก่

(1) สถานที่

ก สภาพแวดล้อมในการเรียนการสอนไม่เอื้ออำนวย เช่น อากาศร้อนอบอ้าวเกินไป อากาศไม่ถ่ายเท ทำให้ทั้งครูและเด็กไม่มีสมาธิในการเรียนการสอน

ข ศูนย์เด็กบางแห่งไม่มีโรงอาหารที่จัดเป็นสัดส่วนสำหรับเด็ก

(2) วัสดุอุปกรณ์

การจัดหาอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนเพิ่มเติมให้เพียงพอ
กับความต้องการ

(3) บุคลากร

ก. บุคลากรในศูนย์ควรเข้าใจในบทบาทหน้าที่ในการปฏิบัติงานของตนเอง และผู้อื่นเพื่อให้การทำงานไม่ซ้ำซ้อนก้าวก่ายกัน ซึ่งอาจทำให้เกิดความขัดแย้งในการปฏิบัติงาน และควรมีความรับผิดชอบในหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

ข. บุคลากรควรมีการแลกเปลี่ยนความรู้และประสบการณ์ระหว่างศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลต่างๆ เพื่อเสนอแนะและรับสิ่งที่มีประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพของศูนย์เด็กและโรงเรียนอนุบาลต่างๆ และเพื่อปรับมาตรฐานศูนย์ให้อยู่ในระดับใกล้เคียงกัน

(4) การบริหารจัดการและงบประมาณ

ก. ผู้บริหารควรให้สิทธิแก่ครู หรือพี่เลี้ยงที่ดูแลเด็กในการปฏิบัติงานอย่างเต็มที่ภายในขอบเขตที่เหมาะสม

ข. ควรเพิ่มกฎระเบียบให้มากขึ้นเกี่ยวกับผู้ปกครอง เจ้าหน้าที่ และโดยเฉพาะบุคคลภายนอกที่เข้าออกภายในศูนย์ เพื่อความปลอดภัยแก่ตัวเด็กเอง

ค. ควรพิจารณาเพิ่มค่าตอบแทนแก่เจ้าหน้าที่อย่างทั่วถึงเมื่อถึงระยะเวลาที่สมควร

ง. งบประมาณที่ศูนย์ได้รับเพื่อนำไปพัฒนาศูนย์ยังไม่เพียงพอและล่าช้า

จ. ในส่วนของศูนย์เด็กที่มีความขาดแคลนควรขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานอื่นเพิ่มเติม หรือการให้ความช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ

(5) การจัดการเรียนการสอน

ก. ควรเปิดโอกาสให้เด็กได้มีอิสระ และได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ ด้วยตนเองบ้าง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทางด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม นอกเหนือไปจากทางวิชาการ

ข. ควรมีการติดตามผลการเรียนการสอน และพัฒนาการของเด็กอย่างสม่ำเสมอ

(6) กระบวนการพัฒนาเด็ก

ควรให้ความสำคัญกับอาหารที่จัดให้เด็ก ทั้งในด้านปริมาณ และคุณค่าทางโภชนาการ

4.2.2 การประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

1) เกณฑ์คุณภาพการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

ข้อมูลด้านการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็ก จากกรณีศึกษา 17 แห่ง ที่เป็นสถานเลี้ยงเด็กทั่วไป สามารถนำมาจัดเป็นเกณฑ์คุณภาพ 9 เกณฑ์ ประกอบด้วย การจัดทำตารางกิจกรรม การเตรียมอุปกรณ์ การดูแลสุขภาพและการเจ็บป่วยของเด็ก การดูแลโภชนาการ การดูแลห้องเรียนและสิ่งแวดล้อม การช่วยงานบริหารทั่วไป การทำรายงานผลการปฏิบัติงาน การประเมินผลการปฏิบัติงาน และการประเมินพัฒนาการเด็ก และตัวชี้วัด 27 ตัว ดูตารางที่ 4.17

2) การประเมินคุณภาพการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

เมื่อให้คะแนนตามเกณฑ์รายแห่ง แล้วนำมาจัดระดับคุณภาพของการปฏิบัติงาน โดยการให้คะแนนแต่ละเกณฑ์ แบ่งเป็น 3 ระดับ ได้แก่ 3 = ดี 2 = ปานกลาง 1 = ต้องปรับปรุง พบว่า มีผู้ดูแลเด็กของศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลที่ปฏิบัติงานอย่างมีคุณภาพในระดับดี จำนวน 10 แห่ง ระดับปานกลาง 4 แห่ง และยังต้องปรับปรุง 3 แห่ง โดยเฉพาะในด้านการประเมินการปฏิบัติงาน การทำรายงานผลการปฏิบัติงาน และการประเมินพัฒนาการเด็ก นอกจากนี้ยังต้องปรับปรุงในด้านการจัดกิจกรรม การจัดเตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน และการดูแลทำความสะอาดของห้องหรืออาคารสถานที่อีกด้วย (ดูตารางที่ 4.18)

ตารางที่ 4.17 เกณฑ์คุณภาพการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

กิจกรรม	ตัวชี้วัด
1.การจัดตารางและทำกิจกรรม	1. มีการจัดตารางกิจกรรมประจำวัน
	2. จัดกิจกรรมที่หลากหลายตามช่วงความสนใจของเด็ก
	3. จัดกิจกรรมที่พัฒนาเด็กรอบด้าน
2. การเตรียมอุปกรณ์การสอน	4. มีการเตรียมอุปกรณ์ล่วงหน้า
	5. จัดทำอุปกรณ์เพิ่มเติม
	6. จัดทำแฟ้ม/กล่องสะสมผลงานเด็ก/ของเล่นเด็ก
3. การดูแลสุขภาพ	7. มีการชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูงของเด็ก
	8. ดูแลเด็กยามเจ็บป่วย
	9. ดูแลความสะอาดร่างกายของเด็ก
4. การดูแลโภชนาการ	10. ดูแลตักอาหารให้เด็ก
	11. ดูแลความเรียบร้อยในการรับประทานอาหาร
	12. ฝึกมารยาทการรับประทานอาหาร/รู้จักซื้ออาหารคุณค่าอาหาร
5. การดูแลสถานที่	13. ตกแต่งห้องและผนังห้อง
	14. จัดมุมประสบการณ์
	15. ทำความสะอาดห้อง
6. การช่วยงานบริหารทั่วไป	16. จัดทำบัญชีรายชื่อเด็ก/ทะเบียนประวัติ
	17. จัดทำบัตรประจำตัวเด็ก
	18. มีผู้รับผิดชอบ รับ-ส่งเด็ก
7. การทำรายงานการปฏิบัติงาน	19. ทำสมุดรายงานพฤติกรรมเด็ก
	20. จัดทำสมุดรวบรวมผลงานเด็ก
	21. จัดทำจดหมายข่าวรายงานการปฏิบัติงาน
8. การประเมินผลการปฏิบัติงาน	22. ประเมินผลการสอนของตนเอง
	23. ประเมินผลการสอนเป็นกลุ่ม
	24. มีการประชุมสัมมนาผลการปฏิบัติงาน
9. การประเมินพัฒนาการเด็ก	25. ประเมินพัฒนาการเด็ก
	26. ประเมินภาวะสุขภาพเด็ก
	27. สังเกตพฤติกรรมที่เป็นปัญหาของเด็ก

ตารางที่ 4.18 คะแนนด้านคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก

	จัดตารางกิจกรรม			เตรียมอุปกรณ์			ดูแลสภาพ			ดูแลโภชนาการ			ดูแลสถานที่			ช่วยงานบริหารทั่วไป			ทำรายงานผลการดำเนินงาน			ประเมินตัวเด็ก			คะแนนรวม
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	
สถานเลี้ยงเด็ก																									
สถานเลี้ยงเด็กทั่วไป		✓						✓			✓			✓			✓			✓			✓		20**
1. ศูนย์เด็กฯ วัดศรีพงษ์ษา																									26***
2. ร.ร.อนุบาลปทุมธานี	✓			✓			✓			✓			✓						✓			✓			24***
3. ร.ร.วัดคณิกาผล	✓			✓			✓			✓			✓						✓			✓			18**
4. ร.ร.วัดบ้านคลองมะลิ ทั่วประเทศศึกษา		✓																							22***
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ ร.พ. รามาร		✓																							25***
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรฯ		✓																							27***
7. สถานรับเลี้ยงเด็ก และพัฒนาเด็กกึ่งทั้งเรือ	✓			✓			✓			✓			✓						✓			✓			26***
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกึ่งทั้งเรือ	✓																								21**
9. ศูนย์เด็กฯ ร.ร.เทศบาล 4ฯ		✓																							20**
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านหน่วยอิน	✓																								26***
11. ร.ร.วัดสามวาฬมณีนพรัตน์	✓			✓			✓			✓			✓						✓			✓			

ตารางที่ 4.18 (ต่อ)

	จัดตาราง กิจกรรม		เตรียม อุปกรณ์		ดูแล สุขภาพ	ดูแล โภชนาการ	ดูแล สถานที่	ช่วยงาน บริหาร ทั่วไป	ทำ รายงาน ผลการ ทำงาน	ประเมิน การ ทำงาน	ประเมิน ตัวเด็ก	คะแนน รวม													
12. ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านหลวง		✓		✓		✓		✓	✓	✓		11*													
13. บ้านศรีนครินทร์	✓		✓	✓			✓		✓			24***													
14. รร.อนุบาลบ้านรัก	✓		✓	✓		✓		✓				27***													
15. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ นาวาตร		✓	✓			✓	✓	✓	✓		✓	13*													
16. รร.บรรจงรัตน์	✓		✓	✓		✓	✓	✓	✓			25***													
17. ศูนย์เด็กบ้านโนนทอง		✓		✓		✓		✓	✓			12*													
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ												-													
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่	✓		✓			✓	✓	-	-	-	-	-													
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนา- การเด็กภาคเหนือ	✓		✓	✓		✓	-	-	-	-	✓	-													
20. สถานสงเคราะห์เด็ก บ้านเวียงพิงค์	✓		✓	✓		✓	-	-	✓		✓	-													
รวมจำนวนแห่ง	11	7	2	10	8	2	13	5	1	12	8	9	7	2	10	7	9	6	3	7	5	11	4	4	-

หมายเหตุ : 1 คะแนนด้านบริหารจัดการ: 3 = ดี, 2 = ปานกลาง, 1 = ต้องปรับปรุง
2 ระดับคุณภาพการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก : ระดับดี*** (คะแนน 22-27) มี 10 แห่ง, ระดับปานกลาง** (คะแนน 17-21) มี 4 แห่ง, ต้องปรับปรุง* (คะแนน 11-16) มี 3 แห่ง

4.3 คุณภาพการใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

4.3.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก

1) ข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครองเด็ก

ในการศึกษาครั้งนี้ ได้ทำการสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก ซึ่งมีลูกที่ตกเป็นตัวอย่างในการสังเกตพัฒนาการมาจำนวนเท่ากับจำนวนเด็กที่สังเกตในแต่ละแห่ง ประมาณ 3-5 คน จากสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งหมด ได้สัมภาษณ์ผู้ปกครองจำนวนทั้งหมด 97 คน เป็นผู้หญิงร้อยละ (72.3) มากกว่าผู้ชายร้อยละ (27.8) 3 ใน 4 อายุอยู่ในระหว่าง 25-39 ปี หรืออายุเฉลี่ยประมาณ 32 ปี พ่อแม่ส่วนใหญ่มีสถานภาพสมรสสมรสและยังอยู่ด้วยกัน (ร้อยละ 91.8) มีสัดส่วนของพ่อแม่ที่จบการศึกษาในระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และปริญญาตรีและสูงกว่า ในสัดส่วนที่ไม่แตกต่างกันมากนัก (ร้อยละ 35.1, 20.6 และ 34.0 ตามลำดับ) และ 1 ใน 4 เป็นบิดาของเด็ก ในขณะที่เกือบ 3 ใน 4 เป็นมารดาของเด็ก ที่เหลือเป็นญาติและผู้ปกครองเด็กเท่านั้น

ผู้ปกครองส่วนใหญ่ (เกือบร้อยละ 80) ทำงานนอกบ้าน ที่เป็นแม่บ้านและบางรายทำงานอื่นไปด้วย (เช่นรับจ้าง แต่ทำงานที่บ้าน) มีเพียงร้อยละ 20 โดยผู้ที่ทำงานนอกบ้านมีสัดส่วนของอาชีพที่ไม่ค่อยแตกต่างกันนัก (ร้อยละ 12.4 –16.5) ยกเว้นค้าขายหรือประกอบอาชีพส่วนตัวที่มีถึงร้อยละ 18.6 ผู้ปกครองส่วนใหญ่ (ร้อยละ 30) มีรายได้ 5,000-10,000 บาทต่อเดือน รองลงมา มีรายได้ 10,000-40,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 28.8) และรายได้น้อยกว่า 5,000 บาทต่อเดือน (ร้อยละ 22.7) ตามลำดับ ส่วนที่มีรายได้มากกว่า 40,000 บาทต่อเดือน เพียงร้อยละ 17.5 (ดูตารางที่ 4.19)

ตารางที่ 4.19 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	27	27.8
หญิง	70	72.2
รวม	97	100.0
อายุ		
20-24 ปี	11	11.3
25-29 ปี	23	23.7
30-34 ปี	25	25.8
35-39 ปี	28	28.9
40-44 ปี	6	6.2
45-49 ปี	2	2.1
ไม่ตอบ	8	8.2
รวม	97	100.0
อายุเฉลี่ย 32.46 ปี (ค่าต่ำสุด = 21 ปี ค่าสูงสุด = 50 ปี)		
สถานภาพสมรส		
โสด	1	1.0
สมรส (แยกกันอยู่)	5	5.2
สมรส (อยู่ด้วยกัน)	89	91.8
หม้าย/หย่า/แยก	2	2.1
รวม	97	100.0
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้เรียน	1	1.0
มัธยมศึกษา	34	35.1
ประถมศึกษา	20	20.6
ป.ว.ช./ป.ว.ส./อนุปริญญา	9	9.3
ปริญญาตรี	29	29.9
สูงกว่าปริญญาตรี	4	4.1
รวม	97	100.0
ศาสนา		
พุทธ	83	85.6
อิสลาม	14	14.4
รวม	97	100.0

ตารางที่ 4.19 (ต่อ)

ลักษณะทางประชากร เศรษฐกิจ และสังคม	จำนวน	ร้อยละ
ความสัมพันธ์กับเด็ก		
บิดา	25	25.8
มารดา	68	70.1
ผู้ปกครอง	2	2.1
ญาติ	2	2.1
รวม	97	100.0
อาชีพ		
รับจ้างทั่วไป	13	13.4
รับราชการ/รัฐวิสาหกิจ	16	16.5
ค้าขาย/ประกอบอาชีพส่วนตัว	18	18.6
ทำนา/ทำไร่/ทำสวน	14	14.4
ลูกจ้างเอกชน/ลูกจ้างบริษัท	16	16.5
แม่บ้านและทำงานอื่นด้วย	20	20.6
รวม	97	100.0
รายได้ต่อเดือน		
น้อยกว่า 5,000 บาท	22	22.7
5,001 - 10,000 บาท	30	30.9
10,001 - 20,000 บาท	10	10.3
20,001 - 30,000 บาท	11	11.3
30,001 - 40,000 บาท	7	7.2
40,001 - 50,000 บาท	14	14.4
สูงกว่า 50,000 บาท	3	3.1
รวม	97	100.0

2) ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับตัวเด็ก

เมื่อถามข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่ตกเป็นตัวอย่าง พบว่ามีเกือบร้อยละ 20 ที่มีลูกอายุในช่วง 0-2 ปี เกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 50.5) มีลูกในวัย 3-4 ขวบ ที่เหลือ (ร้อยละ 27.8) มีลูกอายุ 5-6 ปี หรืออายุเฉลี่ยของเด็กทั้งหมดคือ 3 ขวบ 4 เดือน บุตรเป็นเด็กชายและเด็กหญิงในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 50.5, 49.5) เกือบร้อยละ 60 เป็นลูกคนแรก ร้อยละ 90 เป็นเด็กปกติ ร้อยละ 3.1 เป็นเด็กออทิสติก และร้อยละ 3.0 พิกการทางสมอง ร้อยละ 95.9 ได้รับวัคซีนครบ และร้อยละ 84.5 ไม่มีโรคประจำตัว ร้อยละ 9.3 เป็นภูมิแพ้ และก่อนมาอยู่ที่สถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียนอนุบาล เด็กได้รับการดูแลจากพ่อ-แม่ เป็นส่วนใหญ่ (ร้อยละ 69.1) และปู่ ย่า ตายาย (ร้อยละ 19.6) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 4.20)

ตารางที่ 4.20 จำนวนและร้อยละของเด็ก จำแนกตามเพศ, อายุ, ลำดับที่ของบุตร, ลักษณะความพิการ, การได้รับวัคซีน, ผู้ดูแลเด็กก่อนมาที่ศูนย์บริการ และโรคประจำตัวของเด็ก

ข้อมูลทั่วไปของเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	49	50.5
หญิง	48	49.5
รวม	97	100.0
อายุ (ปี)		
0 - 2 ปี	18	18.6
3 - 4 ปี	49	50.5
5 - 6 ปี	28	27.8
ไม่ตอบ	5	3.1
รวม	97	100.0
อายุเฉลี่ย 41.61 เดือน (ค่าต่ำสุด = 7 เดือน ค่าสูงสุด = 81 เดือน)		
ลำดับที่ของบุตร		
ลำดับที่ 1	56	57.7
ลำดับที่ 2	33	34.0
ลำดับที่ 3 และสูงกว่า	5	5.2
ไม่ตอบ	3	3.1
รวม	97	100.0

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

ข้อมูลทั่วไปของเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะความพิการของเด็ก		
ไม่พิการ/ปกติ	88	90.7
ออทิสติก	3	3.1
ดาวน์ซินโดรม	1	1.0
สมองฝ่อ	1	1.0
สมองพิการ	1	1.0
ปลายเท้าอ่อนแอ	2	2.1
พิการแต่ไม่ระบุประเภท	1	1.0
รวม	97	100.0
การได้รับวัคซีน		
ครบ	93	95.9
ไม่ครบ	2	2.1
ไม่ตอบ	2	2.1
รวม	97	100.0
โรคประจำตัวของเด็ก		
ไม่มีโรคประจำตัว	82	84.5
ภูมิแพ้/หอบ/หืด	9	9.3
ภัยรอยดเป็นพิษ	1	1.0
อื่นๆ	5	5.2
รวม	97	100.0
ผู้ดูแลเด็กก่อนมาที่สถานเลี้ยงดูเด็ก		
พ่อแม่	67	69.1
ปู่ย่าตายาย	19	19.6
ญาติ/พี่เลี้ยง	10	10.3
ไม่ตอบ	1	1.0
รวม	97	100.0

3) การใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

(1) เหตุผลของการที่ต้องส่งลูกเข้าสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียนอนุบาล

เมื่อถามผู้ปกครองถึงเหตุผลที่ต้องส่งเด็กมาเข้ารับบริการที่สถานเลี้ยงดูเด็ก พบว่ามีเหตุผลแตกต่างกันมากมาย (ตอบได้มากกว่า 1 เหตุผล) แต่เหตุผลที่พบบ่อย (ดูตารางที่ 4.21) ได้แก่

- ก ต้องการให้ลูกมีพัฒนาการสมวัย (ร้อยละ 37.1)
- ข ต้องการให้ลูกเตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับ
ประถม (ร้อยละ 30.9)
- ค ทั้งพ่อ-แม่ทำงานนอกบ้าน/ไม่มีใครช่วยเลี้ยง/ไม่มีเวลาเลี้ยง
ลูก (ร้อยละ 27.8)
- ง ต้องการให้ลูกมีเพื่อนเล่น (ร้อยละ 20.6)
- จ สถานเลี้ยงเด็กอยู่ใกล้บ้าน (ร้อยละ 11.3)
- ฉ อื่นๆ เช่น มีญาติแนะนำ อยู่ศูนย์เลี้ยงเด็กดีกว่าอยู่บ้าน
ผู้ปกครองทำงานที่ศูนย์เด็ก เป็นต้น

ตารางที่ 4.21 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามเหตุผลของการส่งลูกมาที่สถานเลี้ยงดูเด็ก

เหตุผลของการส่งลูกมาสถานเลี้ยงดูเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
ต้องการให้ลูกมีพัฒนาการสมวัย	36	37.1
ต้องการให้ลูกได้เตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถม	30	30.9
ทั้งบิดา-มารดา ทำงานนอกบ้าน/ไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็ก	27	27.8
ต้องการให้ลูกมีเพื่อนเล่น	20	20.6
สถานเลี้ยงเด็กอยู่ไม่ไกลจากบ้าน	11	11.3
คิดว่าที่นี่ดีกว่า/เหมาะสมกว่า	7	7.2
มีญาติ/เพื่อนแนะนำมา	5	5.2
ต้องการให้ลูกอยู่กับธรรมชาติ/อยู่ในสถานที่สะอาด/อากาศดี/สิ่งแวดล้อมดี	5	5.2
ผู้ปกครองทำงานที่นี่และรู้จักกับผู้บริหารเป็นการส่วนตัว	5	5.2
ลดความเครียด/ความกังวลห่วงใยของแม่	2	2.1
มีการเรียนรวมกันทั้งเด็กธรรมดาและเด็กพิเศษ/ต้องการให้ลูกมีพัฒนาการด้านจิตใจ	2	2.1
ต้องการให้ลูกได้เข้าสังคม/ปรับตัวเข้ากับคนอื่นได้	4	4.1
ให้ลูกรู้จักช่วยเหลือตัวเอง	2	2.1
ราคาค่าบริการไม่แพงเกินไป	2	2.1

(2) การหาข้อมูลก่อนนำลูกมารับบริการที่ศูนย์เด็ก

ก่อนที่จะมาใช้บริการศูนย์เด็กแห่งนี้ ผู้ปกครองร้อยละ 71 ได้พูดคุยซักถามบุคคลต่างๆ มาก่อน โดยเฉพาะครู เพื่อน หรือ ผู้ปกครองที่เคยนำลูกมาใช้บริการที่นี่ เจ้าของสถานประกอบการ และคนอื่นๆ โดยเรื่องที่ซักถามส่วนใหญ่ก็คือ เรื่องวิธีการเรียนการสอน และการดูแลเด็กของที่นี่ รองลงไปคือเรื่องเกี่ยวกับตัวเด็ก เช่น ปัญหาของเด็ก อุปนิสัยของเด็ก และจำนวนเด็ก เรื่องเกี่ยวกับระเบียบการ ค่าเทอม ความปลอดภัย รวมทั้งสถานที่และสิ่งแวดล้อมของที่นี่ เป็นต้น (ดูตาราง 4.22)

(3) การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง

สำหรับค่าบำรุงการศึกษาหรือค่าใช้จ่ายที่ผู้ปกครองต้องจ่ายให้กับสถานเลี้ยงดูเด็กต่อเทอม พบว่า ผู้ปกครองเกือบครึ่งเสียค่าใช้จ่ายต่อเทอมไม่ถึง 3,000 บาท (ร้อยละ 47.5) อีกส่วนหนึ่งเสียค่าใช้จ่ายต่อเทอมตั้งแต่ 3,000 บาทขึ้นไปแต่ไม่ถึง 10,000 บาท (ร้อยละ 19.6) ค่าใช้จ่ายต่อเทอมเฉลี่ย 4,076 บาท มีผู้ปกครองประมาณร้อยละ 16.5 ที่ต้องเสียค่าใช้จ่ายต่อเทอมถึงเทอมละ 10,000 บาทและมากกว่า ซึ่งถือว่าค่อนข้างสูง ในขณะที่มีผู้ปกครองในสัดส่วนใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 18.6) ที่ไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายให้กับทางสถานเลี้ยงดูเด็กเลย

เมื่อสอบถามผู้ปกครองเด็กถึงการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ของสถานเลี้ยงดูเด็ก พบว่ามีผู้ปกครองเด็กมากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 63.9) ที่ให้การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆ ในสถานเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งส่วนใหญ่จะให้ความช่วยเหลือโดยการเข้าร่วมกิจกรรมหรืองานเทศกาลต่างๆ ที่ทางโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงดูเด็กจัดขึ้น (ร้อยละ 14.5) เข้าร่วมการอบรมหรือเข้าร่วมเป็นสมาชิกชมรมของสถานเลี้ยงดูเด็ก (ร้อยละ 9.3) นอกจากนั้นในสถานเลี้ยงดูเด็กบางแห่งยังเปิดโอกาสให้ผู้ปกครองเด็กได้เข้ามาช่วยเหลือเลี้ยงดูเด็กคนอื่นๆ นอกจากบุตรหลานของตนเองอีกด้วย (ร้อยละ 10.3) ตลอดจนการช่วยเหลือในเรื่องอื่นๆ ที่ทางโรงเรียนหรือสถานเลี้ยงดูเด็กขอรับมา โดยการบริจาคเงินร่วมทำบุญ และช่วยจัดหาอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน เป็นต้น (ดูตาราง 4.23)

**ตารางที่ 4.22 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามการพูดคุย/ซักถามก่อนนำลูกมา
สถานเลี้ยงดูเด็กแห่งนี้ บุคคลที่พูดคุยด้วย และหัวข้อที่พูดคุย**

การซักถามข้อมูลเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
การพูดคุยซักถาม		
เคย	69	71.1
ไม่เคย	27	27.8
ไม่ตอบ	1	1.0
รวม	97	100.0
บุคคลที่พูดคุยด้วย		
เจ้าของ	9	9.3
ครู	20	20.6
พี่เลี้ยง	8	8.2
เพื่อน/ผู้ปกครองที่เคยนำลูกมาใช้บริการ	14	14.4
ญาติ	4	4.1
เจ้าหน้าที่ในสถานเลี้ยงดูเด็ก	4	4.1
หม่อ	7	7.2
ไม่ตอบ	4	4.1
รวม	97	100.0
หัวข้อที่พูดคุย		
สถานที่เรียน/สิ่งแวดล้อม/ความสะดวก	14	14.4
การเรียนการสอน/การดูแล/หลักสูตร	30	30.9
ครูพี่เลี้ยง	5	5.2
เรื่องเกี่ยวกับตัวเด็ก	19	19.6
ระเบียบการ/ค่าเทอม/ความปลอดภัย	15	15.5
หลายๆเรื่องที่ยากทราบ	3	3.1
รวม	97	100.0

ตารางที่ 4.23 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามค่าบำรุงการศึกษา/ค่าเทอมและ การช่วยเหลือกิจกรรมต่างๆในสถานเลี้ยงดูเด็ก

ค่าเทอมและการมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือศูนย์	จำนวน	ร้อยละ
ค่าเทอม		
ไม่เสียค่าเทอม	18	18.6
น้อยกว่า 1,000 บาท	11	11.3
1,000 - 2,999 บาท	33	34.0
3,000 - 4,999 บาท	10	10.3
5,000 - 9,999 บาท	9	9.3
10,000 และมากกว่า	16	16.5
รวม	97	100.0
ค่าใช้จ่ายต่อเทอมเฉลี่ย 4,076.59 บาท (ค่าต่ำสุด = 100 บาท ค่าสูงสุด = 17,500 บาท มีฐาน = 2,000 บาท)		
การช่วยเหลือกิจกรรมของศูนย์		
ไม่ได้ช่วย	34	35.1
ช่วยโดยการเข้าร่วมกิจกรรม/งานเทศกาลที่ร.จัดขึ้น	14	14.5
ช่วยโดยการเข้าร่วมการอบรม/ชมรมที่ร.จัดขึ้น	9	9.3
ช่วยดูแลเด็กคนอื่นๆในศูนย์	10	10.3
ช่วยในเรื่องที่ทางโรงเรียนขอรับมา	9	9.3
ช่วยโดยการบริจาคเงิน/ทำบุญ/การกุศล	7	7.2
ช่วยในเรื่องอุปกรณ์การเรียนการสอน	6	6.2
ช่วยในเรื่องอื่นๆ	9	9.3
ไม่ตอบ	4	4.1
รวม	97	100.0

(4) การตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ปกครองส่วนใหญ่มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 60.8) ตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กให้กับบุตรหลานของตนโดยปรึกษากับคู่สมรส รองลงมาคือมีเพื่อนหรือคนรู้จักเป็นผู้ให้คำปรึกษาก่อนตัดสินใจ (ร้อยละ 16.5) และตัดสินใจโดยมีผู้ให้คำปรึกษาลายคน (ร้อยละ 9.3) ตามลำดับ นอกจากนั้นยังมีเพียงส่วนน้อยที่ตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กโดย

ปรึกษาจากญาติ และตัดสินใจด้วยตนเองโดยไม่ได้ปรึกษาใครเลย ในสัดส่วนที่เท่าๆ กัน (ร้อยละ 6.2)

อย่างไรก็ตามก่อนที่จะนำเด็กเข้ามาใช้บริการในสถานเลี้ยงดูเด็ก ผู้ปกครองร้อยละ 59.8 ไม่เคยศึกษาแผนการเรียนการสอนของสถานเลี้ยงดูเด็กแห่งนั้นก่อน เนื่องจากส่วนใหญ่เห็นว่าสามารถซักถามจากบุตรหลานของตนภายหลังหรือสังเกตจาก พฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก ก็จะทราบว่าทางสถานเลี้ยงดูเด็กมีการเรียนการสอนเป็น อย่างไร ตลอดจนไว้วางใจสถานเลี้ยงดูเด็กว่าจะสามารถดูแลบุตรหลานของตนเป็นอย่างดี และผู้ปกครองบางคนได้พูดคุยและติดตามการเรียนการสอนด้วยตนเองอยู่แล้ว แต่ก็มีผู้ปกครอง ส่วนหนึ่งที่เคยขอดูแผนการเรียนการสอนก่อนที่จะนำเข้ามาใช้บริการที่สถานเลี้ยงดูเด็ก เนื่องจากอยากทราบว่าในแต่ละวันมีการเรียนการสอนอย่างไรบ้าง เพื่อที่จะดูแลเด็กเมื่อเวลา อยู่ที่บ้านให้สอดคล้องกับการเรียนการสอนที่โรงเรียนอันจะเป็นประโยชน์แก่ตัวเด็กเอง (ดู ตาราง 4.24)

ตารางที่ 4.24 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามผู้ที่ให้คำปรึกษาในการตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กและการศึกษาแผนการเรียนการสอนก่อนนำเด็กเข้ารับบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

ผู้ให้คำปรึกษาและการศึกษาแผนการเรียนการสอน	จำนวน	ร้อยละ
ผู้ให้คำปรึกษา		
คู่สมรส	59	60.8
เพื่อน/คนรู้จัก	16	16.5
หลายๆคนช่วยกัน	9	9.3
ญาติ	6	6.2
ตัดสินใจเอง	5	5.2
ไม่ตอบ	2	2.1
รวม	97	100.0
การศึกษาแผนการเรียนการสอนของสถานเลี้ยงดูเด็ก		
เคยศึกษาแผนฯ ก่อนนำเด็กเข้ารับบริการ	35	36.1
ไม่เคยศึกษาแผนฯ ก่อนนำเด็กเข้ารับบริการ	58	59.8
ไม่ตอบ	4	4.1
รวม	97	100.0

(5) การเข้าร่วมกิจกรรมของสถานเลี้ยงดูเด็ก

เมื่อพิจารณาถึงระยะเวลาในการเข้ามาใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ในปัจจุบันของบุตรหลาน พบว่า ผู้ปกครองเกือบครึ่งหนึ่ง (ร้อยละ 46.4) นำเด็กเข้ามาใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กนานประมาณ 1- 2 ปีแล้ว รองลงมาในสัดส่วนที่ใกล้เคียงกัน (ร้อยละ 39.2) คือ น้อยกว่า 1 ปี ระยะเวลาเฉลี่ยประมาณ 1 ปี 2 เดือน ผู้ปกครองบางส่วนนำเด็กเข้ามาใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กประมาณ 2 - 3 ปีแล้ว (ร้อยละ 10.3) และมีเพียงร้อยละ 4.1 เท่านั้นที่นำเด็กเข้ามาใช้บริการมากกว่า 3 ปี

มีผู้ปกครองเด็กเพียงร้อยละ 12.4 เท่านั้นที่ไม่เคยเข้าร่วมกิจกรรมของสถานเลี้ยงดูเด็กเลย นอกนั้น (ร้อยละ 87.6) ได้เข้าร่วมกิจกรรมของสถานเลี้ยงดูเด็กในรูปแบบต่างๆ ได้แก่ การเข้าร่วมประชุมผู้ปกครอง (ร้อยละ 47.4) การจ่ายค่าบริการตามระเบียบ (ร้อยละ 48.5) การร่วมบริจาคเงิน/ของเล่น/อุปกรณ์การเรียนการสอนให้กับสถานเลี้ยงดูเด็ก (ร้อยละ 22.7) มีส่วนร่วมในการปรับปรุง/ซ่อมแซมวัสดุหรือสิ่งก่อสร้างต่างๆ ของสถานเลี้ยงดูเด็ก (ร้อยละ 19.6) และเข้าร่วมงานเทศกาลต่างๆ ที่สถานเลี้ยงดูเด็กจัดขึ้น (ร้อยละ 15.5) ตามลำดับ (ดูตารางที่ 4.25)

4) ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

(1) ความเหมาะสมของกิจกรรม

ผู้ปกครองเด็กเกือบทั้งหมด (ประมาณร้อยละ 70 - 80) มีความเห็นว่าระเบียบหรือกิจกรรมต่างๆ ที่ทางสถานเลี้ยงดูเด็กจัดไว้อยู่ในระดับที่เหมาะสมมากแล้ว โดยเฉพาะในเรื่องเวลารับ-ส่งเด็ก อาหารกลางวันสำหรับเด็ก ผู้สอน/ผู้ดูแลเด็ก และการดูแลเอาใจใส่เด็ก ส่วนอาหารว่าง และบริการสุขภาพสำหรับเด็กส่วนใหญ่เห็นว่าอยู่ในระดับพอใช้ได้ ส่วนเรื่องที่เห็นว่าควรมีการปรับปรุง ได้แก่ ห้องเรียน และอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนสำหรับเด็ก (ดูตารางที่ 4.26)

**ตารางที่ 4.25 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครองจำแนกตามระยะเวลาที่นำเด็กเข้ารับบริการ
สถานเลี้ยงดูเด็กและการเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆของสถานเลี้ยงดูเด็ก**

ระยะเวลาและการเข้าร่วมกิจกรรม	จำนวน	ร้อยละ
ระยะเวลาที่นำเด็กเข้ารับบริการ		
น้อยกว่า 1 ปี	38	39.2
1 - 2 ปี	45	45.1
2 - 3 ปี	10	9.8
มากกว่า 3 ปี	4	3.9
รวม	97	100.0
ระยะเวลาเฉลี่ย 1 ปี 2 เดือน (ค่าต่ำสุด = 1 เดือน ค่าสูงสุด = 5 ปี มีฐาน = 1 ปี)		
การเข้าร่วมกิจกรรมของสถานเลี้ยงดูเด็ก		
ไม่เคยเข้าร่วมเลย	12	12.4
เข้าร่วมประชุมผู้ปกครอง	46	46.4
จ่ายค่าบริการตามระเบียบ	47	47.5
ร่วมบริจาคเงิน/ของเล่น/อุปกรณ์การเรียนการสอน	22	22.7
ปรับปรุง/ซ่อมแซม วัสดุ สิ่งก่อสร้าง	19	19.6
เข้าร่วมเทศกาลต่างๆที่จัดขึ้น	15	15.5
ไม่ตอบ	2	2.1

ตารางที่ 4.26 ร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามความเหมาะสมของกิจกรรมหรือระเบียบต่างๆในสถานเลี้ยงดูเด็ก

กิจกรรม หรือระเบียบต่างๆ ในสถานเลี้ยงดูเด็ก	ความเหมาะสมของกิจกรรมหรือระเบียบต่างๆ				
	เหมาะสมมาก	พอใช้ได้	ควรปรับปรุง	ไม่ตอบ	รวม
กำหนดเวลารับเด็ก	88.7	8.2	2.1	1.0	100.0 (97)
กำหนดเวลาส่งเด็ก	89.7	6.2	3.1	1.1	100.0 (97)
อาหารกลางวัน	83.5	9.3	1.0	6.2	100.0 (97)
อาหารว่าง	78.4	11.3	3.1	7.2	100.0 (97)
ห้องเรียน	71.1	3.4	14.4	1.1	100.0 (97)
ผู้สอน/ผู้ดูแลเด็ก	83.5	11.3	4.1	1.1	100.0 (97)
อุปกรณ์การเรียน	66.0	16.5	13.4	4.1	100.0 (97)
อุปกรณ์การสอน	68.0	13.4	13.4	5.2	100.0 (97)
บริการด้านสุขภาพ	74.2	15.5	5.2	5.2	100.0 (97)
ความเอาใจใส่	83.5	12.4	4.1	0.0	100.0 (97)

เมื่อพิจารณาถึงพัฒนาการของเด็กในด้านต่างๆหลังจากเข้ามาอยู่ในสถานเลี้ยงดูเด็ก โดยเริ่มจากพัฒนาการด้านร่างกายของเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเกือบครึ่งหนึ่ง เห็นว่าบุตรหลานของตนมีการเคลื่อนไหวแคล่วคล่องว่องไวขึ้น (ร้อยละ 42.2) มีร่างกายแข็งแรงขึ้น (ร้อยละ 41.2) และมีน้ำหนัก/ส่วนสูงเหมาะสมตามวัย (ร้อยละ 28.8) หลังจากได้รับการดูแลจากสถานเลี้ยงดูเด็ก นอกจากนั้นพัฒนาการทางร่างกายของเด็กโดยทั่วไป นับว่าดีขึ้น เหมาะสมตามวัย กล้ามเนื้อแข็งแรง การทรงตัวดีขึ้น อย่างไรก็ตามมีผู้ปกครองประมาณ ร้อยละ 8.2 เห็นว่าบุตรหลานของตนยังมีปัญหาด้านสุขภาพและพัฒนาการ เช่น เป็นหวัด/ไม่สบายบ่อย กล้ามเนื้อบางส่วนยังทำงานไม่ค่อยดี เด็กอ้วน/มีน้ำหนักมากเกินไป หรือเด็กยังตัวเล็กกว่าเด็กคนอื่นๆ ในวัยเดียวกัน

สำหรับพัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจของเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่า บุตรหลานของตนมีความร่าเริงเบิกบานดี (ร้อยละ 47.4) ยิ้มแย้มแจ่มใส (ร้อยละ 25.8) มีความสุข อารมณ์ดี พุดเก่ง และกล้าแสดงออกมากขึ้น เช่น ร้องเพลง และเต้น

(ร้อยละ 22.7, 19.6, 11.3 และ 11.3 ตามลำดับ) นอกจากนั้นยังมีจิตใจอ่อนโยน และใจเย็นมากขึ้น แต่ยังมีผู้ปกครองส่วนหนึ่ง (ร้อยละ 21.6) เห็นว่าบุตรหลานของตนยังมีปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ อารมณ์แปรปรวนง่าย เช่น แสดงกิริยาก้าวร้าว พุดจาไม่ไพเราะเหมาะสม ขี้โมโห โกรธง่าย ใจร้อน หงุดหงิดง่าย เอาแต่ใจตนเอง และงอแง เด็กบางคนยังขี้อาย ขี้ใจน้อย ต้องการเรียกร้องให้คนเอาใจใส่

ผู้ปกครองร้อยละ 10.3 เห็นว่าบุตรหลานของตนเอง ยังมีปัญหาในการปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นและสังคมรอบตัว ทั้งเด็กที่ชอบแกล้งเพื่อน/พี่น้องหรือเด็กที่ถูกเพื่อนแกล้งอยู่เสมอ ดื้อ/ชน และไม่เชื่อฟังคำสั่งสอน แต่ผู้ปกครองมากกว่าครึ่งยังเห็นว่าสถานรับเลี้ยงเด็กช่วยสอนให้เด็กรู้จักช่วยเหลือตนเองมากขึ้น (ร้อยละ 56.7) มีสัมมาคารวะ มีระเบียบวินัย รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น และปรับตัวเข้ากับเพื่อน/สังคมรอบตัวได้ดีขึ้น (ร้อยละ 24.7, 23.7, 21.6 และ 13.4 ตามลำดับ) ตลอดจนมีความมั่นใจในตนเอง กล้าคิดกล้าแสดงออก เชื่อฟังคำสั่งสอน และมีความรับผิดชอบมากขึ้น

ผู้ปกครองเด็กเกือบทั้งหมดเห็นว่าบุตรหลานของตนมีสติปัญญาพัฒนาไปในทางที่ดีขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ และ พุดจาไพเราะ (ร้อยละ 37.1) ใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม (ร้อยละ 14.4) ฉลาด/ความจำดี/เรียนรู้สิ่งต่างๆ ได้ไว (ร้อยละ 12.1) เข้าใจ และสามารถสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีขึ้น (ร้อยละ 8.2) นอกจากนั้นยังเป็นคนมีเหตุมีผล ช่างสังเกต สนใจในสิ่งแปลกใหม่ และมีสมาธิมากขึ้นอีกด้วย (ดูตารางที่ 4.27)

ตารางที่ 4.27 จำนวนและร้อยละของความคิดเห็นผู้ปกครอง จำแนกตามพัฒนาการในด้านต่างๆ ของเด็ก

พัฒนาการด้านต่างๆ	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาการด้านร่างกาย		
เคลื่อนไหวคล่องแคล่วว่องไว	41	41.2
ร่างกายแข็งแรง	40	40.2
น.น./ส่วนสูงเหมาะสมตามวัย	28	29.4
มีปัญหาด้านสุขภาพและพัฒนาการ	8	7.8
ไม่ตอบ	5	4.9
พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ		
ร่าเริงเบิกบาน	46	47.4
ยิ้มแย้มแจ่มใส	25	25.8
มีความสุข	22	22.7
อารมณ์ดี	19	19.6
พูดเก่ง	11	11.3
กล้าแสดงออก	11	11.3
มีปัญหาด้านอารมณ์และจิตใจ	21	21.6
ไม่ตอบ	6	6.2
พัฒนาการด้านสังคม		
รู้จักช่วยเหลือตนเอง	55	56.7
มีสัมมาคารวะ	24	24.7
มีระเบียบวินัย	23	23.7
รู้จักช่วยเหลือผู้อื่น	21	21.6
ปรับตัวเข้ากับเพื่อน/สังคมได้	13	13.4
ยังมีปัญหาในการปรับตัว	10	10.3
ไม่ตอบ	5	5.2
พัฒนาการด้านสติปัญญา		
มีความคิดสร้างสรรค์	37	38.1
พูดจาไพเราะ	36	37.1
ใช้ภาษาเหมาะสม	14	14.4
ฉลาด/ความจำดี/เรียนรู้ไว	12	12.4
เข้าใจและสื่อสารกับผู้อื่นได้ดีขึ้น	8	8.2
ไม่ตอบ	7	7.2

(2) การดูแลเอาใจใส่เด็ก

เมื่อพิจารณาเรื่องการดูแลเอาใจใส่เด็กของผู้ดูแลเด็กแล้ว พบว่าผู้ปกครองเกือบทั้งหมด (ร้อยละ 87.6) เห็นว่าผู้ดูแลเด็กดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเองดี โดยพยายามให้เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรม รักเด็ก เข้าใจเด็ก ไม่บังคับขู่เข็ญ เป็นกันเองกับเด็ก ฝึกให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตนเอง ดูแลเรื่องความปลอดภัย สุขภาพอนามัย โภชนาการ คอยสังเกตความต้องการ และความผิดปกติของเด็ก ตลอดจนมีการรายงานผลให้ผู้ปกครองทราบ และให้คำแนะนำต่างๆ แก่ผู้ปกครองด้วย มีผู้ปกครองเพียงร้อยละ 7.2 เท่านั้น ที่เห็นว่าผู้ดูแลเด็กยังให้ความเอาใจใส่เด็กไม่เพียงพอ หรือไม่ทั่วถึง

เด็กส่วนใหญ่มากกว่าครึ่ง (ร้อยละ 54.6) มีความสุขเมื่อได้มาอยู่ในสถานเลี้ยงดูเด็ก สนุกสนาน/ร่าเริงแจ่มใส และติดเพื่อน ติดครู มีเพียงส่วนน้อย (ร้อยละ 3.9) เท่านั้นที่ไม่ค่อยมีความสุข และไม่ยอมมาโรงเรียน และมีเพียงร้อยละ 3.0 เท่านั้น ที่แสดงอาการต่อต้านไม่ยอมมาโรงเรียนเลย แต่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 36.0) ที่ไม่แสดงอาการต่อต้าน หรืออาจต่อต้านบ้างในช่วงแรกๆ ที่ยังไม่คุ้นเคยกับสถานเลี้ยงดูเด็ก (ร้อยละ 25.7) หรือต่อต้านบ้างไม่ต่อต้านบ้างแล้วแต่สถานการณ์ (ร้อยละ 31.9) ดูตารางที่ 4.28

ตารางที่ 4.28 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามความเห็นต่อการดูแลเอาใจใส่เด็กของผู้ดูแลเด็กปฏิบัติกรรยา และการร้องไห้ต่อต้านของเด็กเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานรับเลี้ยงเด็ก

การดูแลเด็ก ปฏิบัติกรรยาเด็ก และการต่อต้านของเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
การดูแลเอาใจใส่เด็กของผู้ดูแลเด็ก		
เอาใจใส่ดี	85	87.6
เอาใจใส่ไม่ทั่วถึง	7	7.2
ไม่ตอบ	5	5.1
ปฏิกิริยาของเด็กเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก		
มีความสุข	53	54.6
สนุกสนาน/ร่าเริง	41	42.2
ติดเพื่อน	17	17.5
ติดครู	6	6.1
ไม่ค่อยมีความสุข/ไม่ยอมมาโรงเรียน	8	8.2
ไม่ตอบ	8	8.2
การร้องไห้ต่อต้านของเด็กเมื่อมาสถานเลี้ยงเด็ก		
ต่อต้าน	3	3.0
ไม่ต่อต้านเลย	35	36.0
ต่อต้านในช่วงแรกๆ	25	25.7
ไม่แน่นอน/ตามแต่สถานการณ์	31	31.9
ไม่ตอบ	6	6.1

(3) การช่วยเหลือตนเองของเด็ก

เมื่อพิจารณาถึงการช่วยเหลือตนเองของเด็ก พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่ประมาณ ร้อยละ 46.3 เห็นว่าบุตรหลานของตนรับประทานอาหารด้วยตนเองได้มากขึ้น เริ่มแต่งตัวเอง และเข้าห้องน้ำ/ อาบน้ำแปรงฟันเองได้ (ร้อยละ 31.9 และ 28.8 ตามลำดับ) มีเพียงร้อยละ 2.9 ที่เห็นว่าบุตรหลานของตนยังช่วยเหลือตนเองไม่ได้มาก ทั้งนี้เนื่องมาจากปัญหาสุขภาพของเด็กเอง และเด็กยังอายุน้อยเกินไปที่จะช่วยเหลือตนเอง ส่วนในเรื่องการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเกือบร้อยละ 42.3 เห็นว่าบุตรหลานของตนอ้วนขึ้นเมื่อเข้ามาอยู่ในสถานเลี้ยงเด็ก มีเพียงร้อยละ 3.1 เท่านั้นที่เห็นว่าเด็ก

ผอมลง แต่ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 43.3) เห็นว่าเด็ก ไม่ได้อ้วนขึ้นหรือผอมลงแต่มีการเติบโตเป็นปกติตามวัย และเมื่อถามผู้ปกครองถึงการได้รับบันทึก/รายงานพัฒนาการ/การให้วัคซีนของเด็กจากสถานเลี้ยงดู พบว่า ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 51.5) ได้รับรายงานดังกล่าว ที่เหลืออีกร้อยละ 38.1 ยังไม่เคยได้รับ (ดูตารางที่ 4.29)

ตารางที่ 4.29 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามการช่วยเหลือตนเองของเด็ก การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเด็ก และการได้รับบันทึก/รายงานพัฒนาการ/การให้วัคซีนของเด็กจากสถานเลี้ยงดูเด็ก

พัฒนาการและการรายงานเกี่ยวกับเด็ก	จำนวน	ร้อยละ
การช่วยเหลือตนเองของเด็ก		
รับประทานอาหารเองได้	45	46.3
แต่งตัวเองได้	31	31.9
เข้าห้องน้ำ/อาบน้ำ/แปรงฟันเองได้	28	28.8
ช่วยเหลือตนเองไม่ได้มาก	3	2.9
ไม่ตอบ	7	7.2
การเปลี่ยนแปลงทางกายภาพของเด็ก		
อ้วนขึ้น	41	42.3
ผอมลง	3	3.1
เป็นปกติตามวัย	42	43.3
ไม่ตอบ	11	11.3
รวม	97	100.0
การได้รับบันทึก/รายงานพัฒนาการ/การให้วัคซีนของเด็กจากสถานเลี้ยงดูเด็ก		
ได้รับ	50	51.5
ไม่ได้รับ	37	38.1
ไม่ตอบ	8	8.2
รวม	97	100.0

(4) ความคาดหวังของผู้ปกครอง

ความคาดหวังในการพาเด็กมาใช้สถานเลี้ยงดูเด็ก อันดับแรกคือ สถานที่ต้องสะอาด และเด็กต้องได้รับอาหารเพียงพอกับความต้องการของร่างกายและได้รับคุณค่าทางอาหารครบถ้วน (ร้อยละ 55.7) รองลงมาคือ เด็กต้องมีความปลอดภัยเมื่ออยู่ในสถานเลี้ยงดูเด็ก ต้องได้รับการปลูกฝังมารยาทที่ดีงาม และมีครู/ผู้ดูแลเด็กที่ใจดีมีเมตตาต่อเด็กด้วย (ร้อยละ 52.6, 52.6 และ 49.5 ตามลำดับ) นอกจากนั้นยังมีส่วนผู้ปกครองเกือบครึ่ง (ร้อยละ 42.3) ที่อยากให้บุตรหลานของตนมีความสามารถทางวิชาการ มีพัฒนาการด้านกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหว ตลอดจนมีโอกาสได้ค้นหาความสามารถของตนเองตั้งแต่ยังเล็ก และในขณะที่เดียวกันก็คาดหวังว่าทางสถานเลี้ยงดูเด็กจะมีการติดต่อกับผู้ปกครองของเด็กอย่างสม่ำเสมอไม่ขาดเพื่อรายงานให้ทราบเกี่ยวกับพฤติกรรมและพัฒนาการต่างๆ ของเด็กอีกด้วย (ร้อยละ 34.0) และมีผู้ปกครองหลายคนที่ยากจะให้บุตรหลานของตนได้พัฒนาความสามารถในด้านกีฬา มีพัฒนาการในด้านต่างๆ เหมาะสม สามารถปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนๆ และสังคมได้ มีพื้นฐานความรู้สำหรับเรียนในชั้นสูงขึ้นไป เป็นเด็กที่กล้าคิด/กล้าทำ/กล้าแสดงออกในสิ่งที่ถูกต้อง มีสุขภาพร่างกายแข็งแรง มีน้ำใจ รู้จักการเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และการเสียสละ เป็นเด็กดีมีคุณธรรมศีลธรรม จริยธรรม ตลอดจนเป็นเด็กที่มีสุขภาพจิตดีและมีความสุข มีความรับผิดชอบ สามารถช่วยเหลือตนเองได้ นอกจากตัวเด็กแล้ว ทางโรงเรียนก็ควรให้ความรักและการดูแลเอาใจใส่เด็กเป็นอย่างดี และมีอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนที่เพียงพอและมีคุณภาพด้วย (ดูตารางที่ 4.30)

ตารางที่ 4.3 จำนวนและร้อยละของผู้ปกครอง จำแนกตามความคาดหวังในการพาเด็กมาใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

ความคาดหวังในเรื่องต่างๆ	จำนวน	ร้อยละ
สถานที่สะอาด	54	55.7
เด็กได้รับอาหารเพียงพอและมีคุณค่าทางอาหารครบถ้วน	54	55.7
เด็กมีความปลอดภัย	51	52.6
เด็กได้รับการปลูกฝังมารยาท	51	52.6

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ความคาดหวังในเรื่องต่างๆ	จำนวน	ร้อยละ
ครูใจดี	48	49.5
เด็กมีความสามารถทางวิชาการ	41	42.3
เด็กมีพัฒนาด้านกล้ามเนื้อและการเคลื่อนไหว	38	39.2
เด็กได้มีโอกาสค้นหาความสามารถของตนเอง	36	32.1
สถานเลี้ยงดูเด็กมีการติดต่อกับผู้ปกครองสม่ำเสมอ	33	34.0
เด็กมีความสามารถทางด้านกีฬา	23	23.7
เด็กมีพัฒนาการในด้านต่างๆเหมาะสม	18	18.6
เด็กสามารถปรับตัวเข้ากับเพื่อนและสังคมได้	16	16.5
เด็กมีพื้นฐานความรู้สำหรับเรียนในชั้นสูงขึ้น	12	12.4
เด็กกล้าคิด/กล้าทำ/กล้าแสดงออก	7	7.2
เด็กมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง	5	5.2
เด็กมีน้ำใจ/เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่/รู้จักเสียสละ	4	4.1
เป็นเด็กดี/มีศีลธรรม/จริยธรรม/คุณธรรม	4	4.1
เด็กมีสุขภาพจิตดี/มีความสุข	3	3.1
เด็กได้รับความรัก/การดูแลเอาใจใส่เป็นอย่างดี	2	2.1
มีอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนเพียงพอและมีคุณภาพ	2	2.1
เด็กรู้จักรับผิดชอบและช่วยเหลือตนเองได้	2	2.1

4.3.2 การประเมินคุณภาพการให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กของผู้ปกครอง

ในการประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งที่เป็นศูนย์หรือโรงเรียนอนุบาล นอกจากจะทำโดยคณะผู้วิจัยแล้ว ก็ยังให้ผู้ปกครองเด็กที่เป็นกรณีศึกษาประเมินคุณภาพการบริการของศูนย์เด็กในด้านต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมหรือบริการที่ศูนย์หรือโรงเรียนอนุบาลจัดไว้ให้ และการดูแลเอาใจใส่ของผู้ดูแลเด็ก พบว่า ผู้ปกครองส่วนใหญ่เห็นว่ากิจกรรมที่ศูนย์เด็กหรือโรงเรียนอนุบาลจัดให้นั้นเหมาะสมแล้ว และการดูแลเอาใจใส่ของผู้ดูแลเด็กก็อยู่ใน

ระดับดี ทำให้คะแนนคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กค่อนข้างสูง และมีสถานเลี้ยงดูเด็กที่ได้คะแนนเกินค่าเฉลี่ยซึ่งถือว่ามียุทธภาพในระดับดี จำนวน 10 แห่ง และอยู่ในระดับปานกลาง (คะแนนต่ำกว่าค่าเฉลี่ย) จำนวน 9 แห่ง (ดูตารางที่ 4.31)

ตารางที่ 4.31 คะแนนเฉลี่ยคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กตามความเห็นผู้ปกครอง

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	คะแนนเฉลี่ย
สถานเลี้ยงดูเด็กทั่วไป	
1. ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต	27.3***
2. โรงเรียนอนุบาลปรีณายก	29.4***
3. โรงเรียนวัดคณิกามล	26.8**
4. โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิประเวศวิทยา (สตรีวิทยาอุปถัมภ์ 4)	25.0**
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน คณะแพทยศาสตร์ ร.พ. รามาธิบดี	25.8**
6. ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก คณะกรรมการ มหาวชิราวุธวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	28.0***
7. สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ	27.6***
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม	26.3**
9. ศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนเทศบาล 4 นนงแคอนุสรณ์	29.8***
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยไทร	27.8***
11. โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่	28.5***
12. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบัวหลวง	25.3**
13. มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์	28.8***
14. โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก	26.8**
15. ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร	26.5**
16. โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์	29.5***
17. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง	25.2**
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ	
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่หน่วยกระบัง	27.6***
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ	30.0***
20. สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์	-

หมายเหตุ : 1. ความคิดเห็นของผู้ปกครองที่มีต่อคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก :

*** ระดับดี (คะแนนเกินคะแนนเฉลี่ย 27.0) มี 11 แห่ง, ** ระดับปานกลาง (คะแนนต่ำกว่าคะแนนเฉลี่ย 27.0) มี 9 แห่ง

2. สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ รับเลี้ยงเด็กกำพร้าหรือถูกทอดทิ้ง ทำให้ไม่มีข้อมูลผู้ปกครอง

4.4 คุณภาพของเด็กปฐมวัย

ผลการศึกษาในส่วนนี้ ได้จากการสังเกตพฤติกรรมของเด็กปฐมวัย จำนวน 101 คน จากสถานเลี้ยงดูเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็ก หรือโรงเรียนอนุบาล จำนวน 20 แห่งทั่วประเทศ ประกอบด้วยข้อมูลทั่วไปของเด็ก (อายุ/เพศ) ภาวะโภชนาการ และระดับพัฒนาการเด็ก โดยมีผลการศึกษาดังต่อไปนี้

4.4.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการสังเกตพัฒนาการเด็ก

1) ข้อมูลทั่วไปของเด็ก

เด็กปฐมวัยในการวิจัยนี้ ประกอบด้วยเด็กทั้งหมด 101 คน ซึ่งมีอายุตั้งแต่ 7 เดือน ถึง 6 ปีบริบูรณ์ ในจำนวนนี้เป็นเด็กชาย จำนวน 52 คน และเด็กหญิงจำนวน 49 คน คิดเป็นร้อยละ 51.5 และ 48.5 ตามลำดับ โดยแบ่งเป็นเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี จำนวน 46 คน คิดเป็นร้อยละ 45.5 และ เด็กอายุ 3-6 ปี จำนวน 55 คน คิดเป็นร้อยละ 54.5 ทั้งนี้เมื่อจำแนกเด็กตามอายุ พบว่า มีเด็กอายุ 2-3 ปีมากที่สุด เป็นจำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 24.8 รองลงมาเป็นเด็กอายุ 3-4 ปี จำนวน 22 คน คิดเป็นร้อยละ 21.8 (ดูตารางที่ 4.32)

ตารางที่ 4.32 จำนวนและร้อยละของเด็กปฐมวัยในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามอายุ

อายุ (เดือน)	จำนวน	ร้อยละ
0-12	4	4.0
13-24	17	16.8
25-36	25	24.8
37-48	22	21.8
49-60	15	14.9
61	18	17.8
รวม	101	100.0

2) ภาวะโภชนาการของเด็ก

จากข้อมูลการบันทึกน้ำหนักและส่วนสูงของเด็กในสถานเลี้ยงดูเด็กขณะทำการเก็บข้อมูล ปรากฏว่าสถานเลี้ยงดูเด็กบางแห่งไม่มีการชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงของเด็กประจำเดือนไว้ ทำให้ข้อมูลนี้ของเด็กบางส่วนขาดหายไป จึงมีข้อมูลสำหรับการประเมินภาวะโภชนาการของเด็กเพียง 83 คน คิดเป็นร้อยละ 82.2 พบว่า เมื่อเปรียบเทียบน้ำหนักและส่วนสูงของเด็กในกลุ่มตัวอย่างกับเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็กชายและเด็กหญิงตามอายุและภาวะโภชนาการของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข (ดูภาคผนวกที่ 6) พบว่า เด็กส่วนใหญ่มีภาวะโภชนาการปกติ จำนวน 58 คน คิดเป็น ร้อยละ 57.4 ส่วนที่เหลือ จำนวน 25 คน คิดเป็นร้อยละ 25.2 พบว่า มีปัญหาน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์ จำนวน 20 คน ในจำนวนนี้มีเด็กที่แสดงถึงภาวะโภชนาการระดับ 1 ถือว่ามีการขาดโปรตีนและแคลอรีในระดับเริ่มต้น จำนวน 12 คน คิดเป็นร้อยละ 11.9 และมีเด็กที่พบภาวะโภชนาการระดับ 2 ที่แสดงถึงการขาดโปรตีนและแคลอรีในระดับปานกลาง จำนวน 3 คน คิดเป็นร้อยละ 3.9 ตลอดจนมีปัญหาน้ำหนักเกินกว่าเกณฑ์ จำนวน 5 คน คิดเป็นร้อยละ 5.0 (ดูตารางที่ 4.33)

ตารางที่ 4.33 จำนวนและร้อยละของเด็กปฐมวัยในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามภาวะโภชนาการ

ภาวะโภชนาการ	จำนวน	ร้อยละ
ปกติ	58	57.4
มีปัญหาระดับ 1	12	11.9
มีปัญหาระดับ 2	3	3.0
มีปัญหาน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์	5	5.0
มีปัญหาน้ำหนักเกินเกณฑ์	5	5.0
มีปัญหาลูสมิน	5	5.0
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	13	12.9
รวม	101	100.0

เมื่อจำแนกภาวะโภชนาการของเด็กตามช่วงอายุของเด็ก พบว่าเด็กที่มีปัญหาโภชนาการระดับ 1 อยู่ในช่วงอายุ 1 ปีขึ้นไปจนถึง 5 ปี มากกว่าเด็กที่มีปัญหาโภชนาการระดับ 2 ในช่วงอายุเดียวกัน สำหรับเด็กที่มีน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์และไม่สามารถเทียบตามเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็ก 0-6 ปีได้พบในช่วงอายุ 4 ปีขึ้นไปถึง 6 ปี ส่วนเด็กที่มีน้ำหนักเกินเกณฑ์ อยู่ในช่วงอายุ 2 ปีขึ้นไปถึง 6 ปี นอกจากนี้เด็กที่มีปัญหาสุขภาพอยู่ในช่วงอายุ 1 ปีขึ้นไปถึง 3 ปี และ 6 ปีขึ้นไป (ดูตารางที่ 4.34)

ตารางที่ 4.34 ภาวะโภชนาการของเด็กปฐมวัยในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามช่วงอายุของเด็ก

ภาวะโภชนาการ	อายุ (เดือน)						รวม
	0-12	13-24	25-36	37-48	49-60	60 ⁺	
ปกติ	100.0 (4)	70.6 (12)	60.0 (15)	50.0 (11)	33.3 (5)	61.1 (11)	57.4 (58)
มีปัญหาระดับ 1	-	11.8 (2)	12.0 (3)	18.2 (4)	20.0 (3)	-	11.9 (12)
มีปัญหาระดับ 2	-	5.9 (1)	4.0 (1)	-	6.7 (1)	-	3.0 (3)
มีปัญหาน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์	-	-	-	-	6.7 (1)	22.2 (4)	5.0 (5)
มีปัญหาน้ำหนักเกินเกณฑ์	-	-	8.0 (2)	4.5 (1)	6.7 (1)	5.6 (1)	5.0 (5)
มีปัญหาลู่วลม	-	11.8 (2)	8.0 (2)	-	-	5.6 (1)	5.0 (5)
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	-	-	8.0 (2)	27.3 (6)	26.7 (4)	5.6 (1)	12.9 (13)
รวม	100.0 (4)	100.0 (17)	100.0 (25)	100.0 (22)	100.0 (15)	100.0 (18)	100.0 (101)

$\chi^2 = 40.031$

Sig = 0.033

ทั้งนี้เมื่อจำแนกภาวะโภชนาการของเด็กตามกลุ่มอายุ 0-3 ปี และ 3-6 ปี พบว่า เด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี มีภาวะโภชนาการอยู่ในเกณฑ์ปกติมากกว่ากลุ่มอายุ 3-6 ปี เด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี มีปัญหาภาวะโภชนาการระดับ 1 มากกว่ากลุ่มอายุ 0-3 ปี และเด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี มีปัญหาภาวะโภชนาการระดับ 2 มากกว่ากลุ่มอายุ 3-6 ปี ในขณะที่เด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี มีปัญหาน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์และเกินเกณฑ์มากกว่า (ดูตารางที่ 4.35)

ตารางที่ 4.35 ภาวะโภชนาการของเด็ก จำแนกตามกลุ่มอายุของเด็กปฐมวัย

ระดับภาวะโภชนาการ	อายุ (ปี)		
	0-3	3-6	รวม
ปกติ	67.4 (31)	49.1 (27)	57.4 (58)
มีปัญหาระดับ 1	10.9 (5)	12.7 (7)	11.9 (12)
มีปัญหาระดับ 2	4.3 (2)	1.8 (1)	3.0 (3)
มีปัญหาน้ำหนักต่ำกว่าเกณฑ์	-	9.1 (5)	5.0 (5)
มีปัญหาน้ำหนักเกินเกณฑ์	4.3 (2)	5.5 (3)	5.0 (5)
มีปัญหาลูสมาร	8.7 (4)	1.8 (1)	5.0 (5)
ไม่ทราบ/ไม่ตอบ	4.3 (2)	20.0 (11)	12.9 (13)
รวม	100.0 (46)	100.0 (55)	100.0 (101)

$\chi^2 = 13.478$ Sig = 0.013

จะเห็นได้ว่าเด็กปฐมวัยในกลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่มีการเจริญเติบโตอยู่ในเกณฑ์ปกติเมื่อเปรียบเทียบกับน้ำหนักและส่วนสูงของเด็กกับเกณฑ์มาตรฐานการเจริญเติบโตของเด็กในรูปของกราฟน้ำหนักและส่วนสูงตามอายุของกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ทั้งนี้เมื่อเปรียบเทียบภาวะโภชนาการของเด็กทุกคนในจำนวนสถานเลี้ยงเด็กทั้งหมด พบว่า มีสถานเลี้ยงเด็กเพียง 3 แห่งที่เด็กในกลุ่มตัวอย่างทุกคนที่เก็บข้อมูลมีภาวะโภชนาการปกติ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี และศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์

3) พัฒนาการของเด็ก

การสังเกตพัฒนาการของเด็กในกลุ่มตัวอย่าง ขณะทำการเก็บข้อมูลในช่วงเช้าของการจัดกิจกรรมประจำวันจนถึงช่วงกลับบ้าน พบว่า เมื่อพิจารณาลักษณะพัฒนาการของเด็กปกติ อายุ 0-6 ปี ของพัฒนาการของเด็กส่วนใหญ่โดยทั่วไปทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา มีพัฒนาการเป็นไปตามวัย (ดูตารางที่ 4.36) โดยเฉพาะพัฒนาการด้านร่างกายสามารถสังเกตได้ชัดเจน ซึ่งเด็กส่วนใหญ่จำนวน 65 คน คิดเป็นร้อยละ 64.4 มีความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่เคลื่อนไหวได้คล่องแคล่วและ

ทรงตัวได้มั่นคง สำหรับการใช้กล้ามเนื้อเล็กสามารถบังคับใช้ได้ดีพอควร ตามวุฒิภาวะของเด็กในแต่ละช่วงอายุ พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจสามารถสังเกตได้ว่าเด็กส่วนใหญ่ มีจำนวน 69 คน คิดเป็นร้อยละ 68.32 มีอารมณ์สดชื่น ร่าเริง เบิกบานแต่ยังมีปัญหาการควบคุมอารมณ์และการแสดงออกที่พึงประสงค์บ้างตามลักษณะพัฒนาการตามวัย ส่วนพัฒนาการด้านสังคม พบว่า เด็กในสถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ มีจำนวน 66 คน คิดเป็นร้อยละ 65.3 รู้จักเล่นและทำกิจกรรมเป็นกลุ่ม มีการช่วยเหลือแบ่งปัน รู้จักปฏิบัติตามข้อตกลง แต่การช่วยเหลือตนเองในเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปียังต้องพัฒนา สำหรับด้านสติปัญญา พบว่า เด็กส่วนใหญ่ มีจำนวน 56 คน คิดเป็นร้อยละ 55.6 สื่อความหมายด้วยคำพูดและท่าทางได้ดี มีความจำสิ่งรอบตัวดี ทำตามคำสั่งได้ ช่างซักถาม และมีความคิดสร้างสรรค์

ตารางที่ 4.36 จำนวนและร้อยละของกลุ่มตัวอย่างเด็กปฐมวัย จำแนกตามระดับพัฒนาการของเด็ก

ระดับพัฒนาการ	จำนวน	ร้อยละ
พัฒนาการด้านร่างกาย		
ดี	65	64.4
พอใช้	32	31.6
ต้องปรับปรุง	4	4.0
พัฒนาการด้านอารมณ์-จิตใจ		
ดี	69	68.3
พอใช้	25	24.8
ต้องปรับปรุง	7	6.9
พัฒนาการด้านสังคม		
ดี	66	65.4
พอใช้	28	27.7
ต้องปรับปรุง	7	6.9
พัฒนาการด้านสติปัญญา		
ดี	56	55.5
พอใช้	37	36.6
ต้องปรับปรุง	8	7.9

เมื่อจำแนกระดับพัฒนาการของเด็กตามกลุ่มอายุ 0-3 ปี และ 3-6 ปี พบว่า เด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี มีพัฒนาการทุกด้านอยู่ในเกณฑ์ดีมากกว่าเด็กกลุ่มอายุ 3-6 ปี อาจเป็นไปได้ที่เด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ได้รับการเลี้ยงดูและดูแลเป็นอย่างดี และพัฒนาการในช่วงวัยนี้ยังปรากฏไม่ชัดเจนเท่าในช่วงอายุ 3-6 ปี (ดูตารางที่ 4.37)

ตารางที่ 4.37 ระดับพัฒนาการของเด็ก จำแนกตามกลุ่มอายุของเด็กปฐมวัย

ระดับพัฒนาการ	อายุ (ปี)		รวม
	0-3	3-6	
พัฒนาการทางด้านร่างกาย			
ดี	65.2 (30)	64.8 (35)	65.0 (65)
พอใช้	30.4 (14)	31.5 (18)	32.0 (32)
ต้องปรับปรุง	4.3 (2)	3.7 (2)	4.0 (4)
พัฒนาการทางด้านอารมณ์-จิตใจ			
ดี	73.9 (34)	63.0 (34)	68.0 (68)
พอใช้	17.4 (8)	31.5 (17)	25.5 (25)
ต้องปรับปรุง	8.7 (4)	5.6 (3)	7.0 (7)
พัฒนาการทางด้านสังคม			
ดี	65.2 (30)	64.8 (36)	66.0 (66)
พอใช้	23.9 (11)	31.5 (17)	28.0 (28)
ต้องปรับปรุง	10.9 (5)	3.7 (2)	7.0 (7)
พัฒนาการทางด้านสติปัญญา			
ดี	67.4 (31)	46.3 (25)	56.0 (56)
พอใช้	26.1 (12)	45.4 (25)	37.0 (37)
ต้องปรับปรุง	6.5 (3)	9.3 (5)	8.0 (8)
รวม	100.0 (46)	100.0 (55)	100.0 (101)

4.4.2 การประเมินคุณภาพของตัวเด็กจากสุขภาพและการพัฒนาการ

1) เกณฑ์คุณภาพการประเมินพัฒนาการของเด็ก

ในการประเมินพัฒนาการเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง จากกรณีศึกษา 20 แห่ง ใช้เกณฑ์คุณภาพที่เกี่ยวข้องกับการเจริญเติบโตและพัฒนาการได้ 5 เกณฑ์ ประกอบด้วย ภาวะโภชนาการ พัฒนาการทางร่างกาย พัฒนาการทางอารมณ์ พัฒนาการทางสังคม และ พัฒนาการทางสติปัญญา และตัวชี้วัด 15 ตัว ดังตารางที่ 4.38

ตารางที่ 4.38 เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านสุขภาพและการพัฒนาการของเด็ก ที่เป็นกรณีศึกษา

เกณฑ์คุณภาพ	ตัวชี้วัด
1. ภาวะโภชนาการ	1 น้ำหนักตามเกณฑ์มาตรฐาน กรมอนามัย 2 ส่วนสูงตามเกณฑ์มาตรฐาน กรมอนามัย 3 ความแข็งแรงของสภาพร่างกาย
2. พัฒนาการทางร่างกาย	4 ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อใหญ่ ตามวัย 5 ความสามารถในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก ตามวัย 6 ความสัมพันธ์ระหว่างประสาท และกล้ามเนื้อ
3. พัฒนาการทางอารมณ์-จิตใจ	7 การแสดงออกทางอารมณ์ ตามวัย 8 ความสามารถในการควบคุมอารมณ์/การแสดงออก 9 การรับรู้ ความผิดชอบ ชั่วดี
4. พัฒนาการทางสังคม	10 รู้จักช่วยตนเอง 11 การปรับตัวเข้ากับผู้อื่น 12 การเล่นร่วมกับผู้อื่น
5. พัฒนาการทางสติปัญญา	13 ความสามารถในการจดจำชื่อและสิ่งต่างๆ 14 ความสามารถในการใช้ภาษา ตามวัย 15 ความสามารถในการคิดอย่างสร้างสรรค์

2) การประเมินพัฒนาการเด็กตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

เมื่อประมวลภาพรวมของระดับพัฒนาการของเด็กในสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่งจากการสังเกตเด็กแต่ละคน และให้คะแนนตามเกณฑ์วัด 3 ระดับ ได้แก่ 3 = ดี 2 = ปานกลาง 1 = ต้องปรับปรุง ตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น และหาค่าเฉลี่ยของคะแนนรวมของเด็กทุกคน พบว่า สถานเลี้ยงเด็กที่มีเด็กมีพัฒนาการอยู่ในระดับดี มี 11 แห่ง ระดับปานกลาง 7 แห่ง และต้องปรับปรุง 2 แห่ง (ดูตารางที่ 4.39) ซึ่งเป็นที่น่าสังเกตว่ามีสถานเลี้ยงเด็กเพียงแห่งเดียว คือศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ (คะแนนเต็ม 12.0) ซึ่งเป็นศูนย์เด็กที่อยู่ในความดูแลของมูลนิธิเด็กอ่อนในสลัมที่เด็กอายุ 17-30 เดือนทั้ง 5 คน มีพัฒนาการทุกด้านอยู่ในระดับดีทุกคน กล่าวคือ มีพัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์จิตใจ สังคม และสติปัญญา เป็นไปตามความสามารถตามวัยของเด็ก ในขณะที่สถานเลี้ยงเด็กอื่นๆ มีระดับพัฒนาการแต่ละด้านแตกต่างกันไป โดยบางด้านดี บางด้านพอใช้ หรือต้องปรับปรุงละกันในเด็กแต่ละคน

ตารางที่ 4.39 ลำดับคะแนนเฉลี่ยของระดับพัฒนาการของเด็กในกลุ่มตัวอย่าง จำแนกตามสถานเลี้ยงเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงเด็ก	คะแนนเฉลี่ย
สถานเลี้ยงเด็กทั่วไป	
1. ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต	10.6***
2. โรงเรียนอนุบาลวัดปิ่นนาถ	11.6***
3. โรงเรียนวัดคณิกาผล	11.2***
4. โรงเรียน ต.ช.ด.บ้านคลองมะลิ ประเวศวิทยา	9.8**
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ คณะแพทยศาสตร์ รพ.รามาธิบดี	11.4***
6. ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์	11.2***
7. สถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ	11.2***
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม	10.8***
9. ศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนเทศบาล 4 นนทบุรีนครสวรรค์	11.0***
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยไทร	8.6**
11. โรงเรียนสาริตสถานบ้านราชวิถีเชียงใหม่	11.0***

ตารางที่ 4.39 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	คะแนนเฉลี่ย
12. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กฯ ชุมชนบัวหลวง	10.2**
13. ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์	12.0***
14. โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก	8.8**
15. ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร	8.2*
16. โรงเรียนอนุบาลบรรจรัตน์	10.6***
17. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง	10.2**
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ	
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ห้วยกระทิง	10.0**
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ	6.6*
20. สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์	10.2**

หมายเหตุ ระดับการประเมินพัฒนาการเด็ก : ระดับดี*** (คะแนนเฉลี่ยเกิน 10.5) มี 11 แห่ง ระดับปานกลาง** (คะแนนเฉลี่ยเกิน 8.5) มี 7 แห่ง ต้องปรับปรุง* (คะแนนเฉลี่ยต่ำกว่า 8.5) มี 2 แห่ง

4.5 คุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

4.5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

การวิจัยครั้งนี้ ได้ทำการสำรวจข้อมูลสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพตามเกณฑ์ของหน่วยงานที่รับผิดชอบ การจัดบริการเลี้ยงดูเด็กและพัฒนาเด็ก อายุ 0-3 ปี ในระบบการศึกษาและนอกระบบการศึกษาที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานครและในส่วนภูมิภาค โดยจำแนกเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กทั่วไป จำนวน 17 แห่ง และสถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะกลุ่ม จำนวน 3 แห่ง จัดเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียน จำนวน 7 แห่ง และอยู่นอกระบบโรงเรียน 13 แห่ง ซึ่งมีที่ตั้งอยู่ในพื้นที่เขตกรุงเทพมหานคร จำนวน 9 แห่ง และอยู่ในส่วนภูมิภาค จำนวน 11 แห่ง เป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินการโดยรัฐ จำนวน 14 แห่ง และเอกชน 2 แห่ง

ในการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก ได้มีการบันทึกภาพวิดีโอทัศนประกอบเริ่มตั้งแต่สภาพแวดล้อมภายนอกของสถานเลี้ยงดูเด็ก สภาพแวดล้อมภายในสภาพการจัด

พื้นที่ใช้สอยภายในตัวอาคาร ลักษณะของกิจกรรมสำหรับเด็กและสื่อการเรียนรู้ ตลอดจนปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก และครูกับผู้ปกครอง ซึ่งจะสะท้อนภาพที่แท้จริงของสถานเลี้ยงเด็กแต่ละแห่ง สำหรับการบันทึกข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสถานเลี้ยง เด็กโดยประยุกต์เกณฑ์มาตรฐานของกรมประชาสงเคราะห์ และแนวปฏิบัติของสมาคมวิชาชีพระดับชาติทางการศึกษาของเด็กเล็กของสหรัฐอเมริกา (NAEYC) ได้สังเกตและสอบถามข้อมูลในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพสถานเลี้ยงเด็ก 10 หัวข้อ ดังนี้

1) **ข้อมูลทั่วไป** จากการสำรวจสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพได้ทำการศึกษารายกรณี พบว่า รูปแบบการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก มีความหลากหลายแตกต่างกันไป ทั้งในด้านประเภทของการให้บริการ อายุเด็กที่ให้บริการ จำนวนเด็กที่ให้บริการ จำนวนผู้ให้บริการดูแลเด็ก จำนวนห้องดูแลเด็ก ช่วงเวลาให้บริการและอัตราค่าบริการ (ดูตารางที่ 4.40) โดยมีลักษณะของการให้บริการแบบให้การอบรมเลี้ยงดูและเตรียมความพร้อมทางพัฒนาการ และการเรียนรู้ในระบบโรงเรียนให้กับเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ในโรงพยาบาล ได้แก่ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ และสถาบันการศึกษา ได้แก่ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ นอกจากนี้มีการให้บริการในลักษณะเดียวกันในรูปของสถานเลี้ยงเด็กหรือศูนย์พัฒนาเด็ก สำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี ที่จัดเป็นสวัสดิการของหน่วยงาน ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ จัดขึ้นโดยความร่วมมือของคณะกรรมการพัฒนาเด็กในชุมชน (พช.) (ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กระทุมล้ม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยโธน) หรือคณะกรรมการบริหารศูนย์เด็กในชุมชน (กรมอนามัย) ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาการเด็กวัยเตาะแตะ โดยผู้สูงอายุบ้านโพหนอง ศูนย์พัฒนาการเด็กชุมชนบัวหลวง กรุงเทพมหานคร) จัดขึ้นโดยสถานประกอบการนิคมอุตสาหกรรม (ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร) จัดขึ้นโดยมูลนิธิ (ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์) จัดขึ้นโดยการสนับสนุนของกรมการศาสนา (ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต) รวมทั้งการให้บริการเด็กในถิ่นทุรกันดาร (ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่ห้วยกระทิง) ส่วนการจัดบริการพัฒนาเด็กปฐมวัยในรูปของชั้นเตรียมประถมศึกษาของการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา ให้บริการแก่เด็กอายุตั้งแต่ 2 1/2 - 6 ปี (ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรีณายก โรงเรียนวัด

ตารางที่ 4.40 ข้อมูลทั่วไปของสภาพการให้บริการในสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย

สถานเลี้ยงดูเด็ก	ปีเริ่มดำเนินการ	ประเภทการให้บริการ	อายุเด็กให้บริการ	จำนวนเด็กทั้งหมด (คน)	จำนวนแม่ครู (คน)	จำนวนห้องดูแลเด็ก (ห้อง)	ช่วงเวลาให้บริการ	อัตราให้บริการ	หน่วยงานสังกัดกำกับ
สถานเลี้ยงดูเด็กทั่วไป									
1. ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศรีพงษ์ธรรมมิต	2518	ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์	3 ปี-6 ปี	279	แม่ครู 11 คน	10	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	825 บ/ท	มูลนิธิกรรมการศาสนา
2. ร.ร.อนุบาลวัดบึงนาราง	2540	ชั้นเตรียมประถมฯใน รร.	4 ปี-6 ปี	326	ครู 11 ครูพยาบาล 1 พี่เลี้ยง 2	11	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	1,700 บ/ท	ส.ป.กม./ส.ป.ช.
3. ร.ร.วัดศรียาณิล	2533	ชั้นเตรียมประถมฯใน รร.	3 ปี 6 ด. ถึง 5 ปี 6 ด.	88	ครู 3 พี่เลี้ยง 3	3	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	1,200 บ/ท	สำนักงานศึกษาฯกม.
4. ร.ร.ด.ช.ด.ฯ บ้านคลองมะลิ ปรุเวศวิทยา	2529	ชั้นเตรียมประถมฯใน รร.	4 ปี-6 ปี	25	ครู 2	1	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	ฟรี	กองกำกับการตรวจ/สนง.ตำรวจแห่งชาติ
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ โรงพยาบาลรามอินทรี ๑	2510	สถานรับเลี้ยงเด็กใน รพ.	3 ด. ถึง 2 ปี 6 ด.	28	พยาบาล 2 พี่เลี้ยง 5	4	จ.ศ. ตลอดปี	2,500-3,000 บ/ด	คณะแพทย์ ศาสตราจารย์ รามาฯ มหิดล
6. ศูนย์รับบาลเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์	2540	ศูนย์รับบาลเด็ก/พัฒนาเด็กเล็กในสถานการศึกษา	แรกเกิดถึง 3 ปี	37	ครู 1 พยาบาล 1 พี่เลี้ยง 11	3	จ.ศ. ตลอดปี	4,000 บ/ท1 3,500บ/ท2	สาขาวิชาคนกรรม ม.เกษตร
7. สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ	2539	สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กใน รพ.	แรกเกิด-6 ปี	158	ครู 5 พี่เลี้ยง 46	8	จ.ศ. ตลอดปี	2,100 บ/ท 3,100 บ/ท	กองทัพอากาศ/กรมประชาสัมพันธ์
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม	2541	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน	2 ปี 6 ด. ถึง 6 ปี	122	เมด. 4 พี่เลี้ยง 1	4	จ.ศ. ตลอดปี	400 บ/ด	กรรมการพัฒนาชุมชน

ตารางที่ 4.40 (ต่อ)

สถานเลี้ยงเด็ก	ปีเริ่มดำเนินการ	ประเภทการให้บริการ	อายุเด็กให้บริการ	จำนวนเด็กทั้งหมด (คน)	จำนวน ผด.ด/คู่ (คน)	จำนวนห้องดูแลเด็ก (ห้อง)	ช่วงเวลาให้บริการ	อัตราให้บริการ	หน่วยงานสังกัดกำกับ
9. ร.ร.เทศบาล 4 หางองแค ฯ	2526	เตรียมประถม ฯ ใน ร.ร.	3 ปี-6 ปี	631	คู่ 16 พี่เลี้ยง 1	16	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	1,500 บ/ป	สนง.การศึกษาท้องถิ่น/กรมการปกครอง
10. ศูนย์เด็กบ้านห้วยโจน	2530	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน	3 ปี-6 ปี	105	ผด.ด. 4	3	จ.ศ. ตลอดปี	140 บ/ด	กรมการ พัฒนา ชุมชน
11. ร.ร.สาธิตสถานบ้านราชวิถี เชียงใหม่	2526	เตรียมประถม ศึกษาในสถาบัน การศึกษา	2 ปี 6 ด. ถึง 5 ปี	324	คู่ 8 พี่เลี้ยง 7	8	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	9,600 บ/ท1 3,500 บ/ท2	ร.ร.สาธิต สถานบัน ราชวิถี เชียงใหม่/ กรม การ ฝึกหัดครู
12. ศูนย์เด็กบ้านหลวง ฯ	2536	ศูนย์พัฒนาเด็ก ในชุมชน	3 ปี-6 ปี	92	คู่พี่เลี้ยง 4	1	จ.ศ. ตลอดปี	250 บ/ด	ชุมชนกวม
13. ศูนย์พัฒนาเด็ก บ้านศรีนครินทร์ ฯ	2535	ศูนย์พัฒนาเด็ก	4 ด.-5 ปี	54	คู่ 1 พี่เลี้ยง 10	3	จ.ศ. ตลอดปี	ฟรี - 20 บ/วัน	มูลนิธิเด็ก อ่อนในสลัม
14. ร.ร.อนุบาลบ้านรัก	2527	สถานรับเลี้ยงเด็ก และร.ร.อนุบาล	1 ปี 6 ด. ถึง 6 ปี	130	คู่ 7 พี่เลี้ยง 6	7	จ.ศ. 2 ภาคเรียน	3,800-4,200 บ/ท	เอกชนบ.ตช.
15. ศูนย์พัฒนาเด็กฯตามนคร	2537	ศูนย์พัฒนาเด็ก ก่อนวัยเรียน	2 ปี - 5 ปี	69	คู่พี่เลี้ยง 4	3	จ.ศ. ตลอดปี	750-900 บ/ด	สภาพ แรงงาน/กรม ประชา สงเคราะห์

ตารางที่ 4.40 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	ปีเริ่มดำเนินการ	ประเภทการให้บริการ	อายุเด็กให้บริการ	จำนวนเด็กทั้งหมด (คน)	จำนวนแม่เด็ก/พี่เลี้ยง (คน)	จำนวนห้องดูแลเด็ก (ห้อง)	ช่วงเวลาให้บริการ	อัตราให้บริการ	หน่วยงานสังกัดกำกับ
16. ร.ร.อนุบาลบรจรังรัตน์	2541	สถานรับเลี้ยงเด็กและร.ร.อนุบาล	2 ปี 6 ด. ถึง 5 ปี	246	ครู 9 พี่เลี้ยง 11	9	จ.-ศ. 2 ภาคเรียน	8,400 บ/ท1 7,750 บ/ท2	เอกชน/สห.
17. ศูนย์พัฒนาเด็ก บ้านโพหนอง	2540	ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กวัยเตาะแตะ โดยผู้สูงอายุ	1 ปี 3 ด ถึง 4 ปี	35	แม่เด็ก 4 ผู้สูงอายุ 1	1	จ.-ศ. ตลอดปี	20 บ/ด	รพ. ภูษบาลย์/กรมอนามัย
18. ศูนย์เลี้ยงดูเด็กเฉพาะ เด็กที่ ห่วยกระทั้ง	2542	ศูนย์พัฒนาเด็ก เต็มพื้นที่	3 ปี - 6 ปี	35	มดต. 3	1	ไม่แน่นอน	ฟรี	กรมการ พัฒนา ชุมชน
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ภาคเหนือ	2537	สถานบริการ ครอบครัวยุคใหม่ มีปัญหา พัฒนาการ	เด็กทุกวัย	ไม่แน่นอน	แพทย์ พยาบาล นักจิตวิทยา นักสังคม สงเคราะห์	6	จ.-ศ. ตลอดปี	แล้วแต่กรณี	กรมสุขภาพ จิต
20. บ้านเวียงพางคำ	2529	สถานสงเคราะห์ เด็ก	แรกเกิด- 6 ปี	77	ครู 6 พี่เลี้ยง 11	5	ทุกวัน ตลอดปี	สงเคราะห์	กรมประชา สงเคราะห์

คณิกาผล โรงเรียน ต.ช.ด.บ้านคลองมะลิประเวศวิทยา โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน) สำหรับการจัดบริการพัฒนาเด็กปฐมวัยสำหรับเด็กในภาวะยากลำบาก มีการให้บริการในลักษณะของการสงเคราะห์เด็กที่ถูกพ่อแม่ทอดทิ้งหรือขาดการอุปการะจากพ่อแม่ (ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์) และในในลักษณะของการให้บริการตรวจรักษาและฟื้นฟูสภาพบกพร่องทางพัฒนาการของเด็ก (ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ)

2) ข้อมูลการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

(1) **สภาพทั่วไป** จากการสังเกต พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในระบบโรงเรียน จะจัดห้องเรียนของเด็กชั้นอนุบาลแยกจากเด็กชั้นอื่น แม้จะอยู่ในตัวอาคารเดียวกัน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล แต่บางแห่งมีการจัดแยกบริเวณต่างหากคนละส่วนกันกับระดับชั้นประถมศึกษา ได้แก่ โรงเรียน ต.ช.ด.บ้านคลองมะลิ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ โรงเรียนบรรจจรัตน และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ นอกจากนี้มีการจัดสภาพคล้ายบ้าน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ส่วนสถานเลี้ยงดูเด็กนอกระบบโรงเรียนหลายแห่ง มีสภาพเป็นอาคารชั้นเดียว ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ ศูนย์พัฒนาเด็กระทุมล้ม ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยโธน ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านโพหนอง ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง บางแห่งมีสภาพเป็นอาคารหลายชั้น ตั้งแต่ 2 ชั้นขึ้นไป ได้แก่ ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ แต่บางแห่งยังไม่มีอาคารถาวร ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่ห้วยกระทิง นอกจากนี้มีสถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในโรงพยาบาล ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพอากาศ สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันโรงพยาบาลรามธิบดี ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ อีกทั้งมีสถานเลี้ยงดูเด็กในสถานสงเคราะห์เด็ก ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ ทั้งนี้สถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่มีเนื้อที่และบริเวณพอสมควร ยกเว้นศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวงมีเนื้อที่จำกัด และไม่มีบริเวณรอบตัวอาคาร ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก อยู่ในตัวอาคารชั้น 4 ไม่มีบริเวณที่ติดพื้นดิน ทั้งนี้สถานเลี้ยงดูเด็กในระบบการศึกษาส่วนใหญ่ เปิดให้บริการวันจันทร์-ศุกร์ ตั้งแต่เวลา 8.30-15.30 น. เป็นระยะเวลาตามภาคการศึกษา ส่วนสถานเลี้ยงดู

เด็กนอกระบบการศึกษาค่อนข้างยืดหยุ่นในการเปิดให้บริการประจำวัน (7.00-14.30 น.) และดำเนินการตลอดทั้งปี ไม่มีการหยุดตามระบบโรงเรียน ขนาดของสถานเลี้ยงดูเด็กขึ้นอยู่กับจำนวนเด็ก และจำนวนห้องที่ให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กในระบบการศึกษา พบว่า ส่วนใหญ่มีจำนวนเด็กและห้องเรียนมากกว่าสถานเลี้ยงดูเด็กนอกระบบโรงเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ มีจำนวนเด็กมากที่สุด คือ 631 คน และมีชั้นเรียนเตรียมอนุบาลถึงอนุบาล 2 จำนวน 16 ห้อง โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก มีเด็กจำนวน 256 คน และมีชั้นเรียนจำนวน 11 ห้อง โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก มีเด็กจำนวน 130 คน มีห้องเรียนจำนวน 7 ห้อง แต่ก็มีสถานเลี้ยงดูเด็กนอกระบบโรงเรียนบางแห่งที่มีเด็กจำนวนมาก ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ จำนวน 300 คน และสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ จำนวน 158 คน

(2) *การบริหารงานทั่วไป* จากการสังเกตและสอบถามข้อมูล พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กในระบบการศึกษาที่ดำเนินการโดยภาครัฐไม่จำเป็นต้องขออนุญาตจัดตั้งโดยการจดทะเบียนทำการ ส่วนสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินการโดยภาคเอกชนในเชิงธุรกิจ จำเป็นต้องขออนุญาตจัดตั้งกับกรมประชาสงเคราะห์ สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 3-6 ปี ในการจัดทำทะเบียนและการจัดเก็บข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก สถานเลี้ยงดูเด็กทุกแห่งที่มีการจัดทำบัญชีรายชื่อเด็กและทะเบียนรับ-จำหน่ายเด็ก หลายแห่งมีการแสดงตารางกิจกรรมประจำวันของเด็ก และรายการอาหารประจำวันของเด็กติดไว้ชัดเจนที่หน้าห้องเรียนหรือผนังในห้องเรียนสำหรับตารางกิจกรรม และเขียนบอร์ดรายการอาหารประจำวันไว้ที่หน้าห้องรับประทานอาหารหรือหน้าห้องเตรียมอาหาร สำหรับบันทึกประจำวันของเด็กในการติดตามพัฒนาการและสุขภาพ มีสถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งที่จัดทำขึ้นใช้เอง โดยมีรายละเอียดข้อมูลส่วนตัวของเด็ก ประวัติสุขภาพ ระยะเวลาเรียนในรอบปี รายงานการเจริญเติบโตของเด็ก รายงานประเมินพัฒนาเด็ก ความคิดเห็นของครู-ผู้ปกครอง ทั้งนี้มีสถานเลี้ยงดูเด็กบางแห่งที่พัฒนาบัตร/สมุดบันทึกสุขภาพและพัฒนาการเด็กที่เป็นแบบอย่างที่ดี ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม. เกษตรศาสตร์ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก และโรงเรียนวัดคณิกามผล ในการรับบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าทำงาน พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กในระบบโรงเรียน

ส่วนใหญ่รับครูที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านอนุบาล ส่วนสถานเลี้ยงเด็กนอกระบบ ส่วนใหญ่รับผู้ดูแลเด็กที่จบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น/ตอนปลาย การฝึกอบรมบุคลากรก่อนประจำการ มีดำเนินการไม่กี่แห่ง ได้แก่ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก สถานเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ

(3) **การจัดการอาคารสถานที่** ในด้านความเหมาะสมของที่ตั้ง พบว่า สถานเลี้ยงเด็กที่ศึกษาเกือบทุกแห่ง มีที่ตั้งอยู่ในบริเวณที่ไม่เสี่ยงต่ออันตรายหรือมลภาวะ ยกเว้นศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง อยู่ในบริเวณชุมชนแออัดที่มีปัญหาการค้ายาเสพติด แต่ก็มีคณะกรรมการชุมชนหมุนเวียนมาดูแลความปลอดภัยให้กับเด็กวันละ 2 คน ส่วนอีกแห่งเป็นสถานเลี้ยงเด็กที่อยู่ในย่านชุมชนกองขยะ ได้แก่ ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์ ซึ่งตั้งอยู่ในสภาพแวดล้อมของสลัมกองขยะ แต่ก็ได้ถูกรบกวนจากกลิ่นเน่าเหม็น เนื่องจากอยู่ห่างจากกองขยะพอสมควร สำหรับสภาพอาคารของสถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่ เป็นอาคารคอนกรีตที่มีชั้นเดียวถึงหลายชั้น อาคารสถานเลี้ยงเด็กที่สูงเกิน 2 ชั้น ได้แก่ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ ซึ่งอยู่ในระหว่างขอใช้เป็นการชั่วคราว ขณะที่กำลังสร้างอาคารถาวร ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร เป็นอาคาร 3 ชั้น โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ (อยู่ชั้นที่ 1) โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก (อยู่ชั้นที่ 1-2) โรงเรียนวัดคณิกาผล (อยู่ชั้นที่ 2) มีสถานเลี้ยงเด็กเพียง 6 แห่งที่เป็นอาคารเฉพาะชั้นเดียว ได้แก่ โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ ศูนย์เด็กเล็กโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทู้ล้ม ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านห้วยไอน ส่วนที่เป็นอาคาร 2 ชั้น ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ วัดศิริพงษ์ฯ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ นอกจากนี้ยังมีสภาพอาคารที่มีลักษณะคล้ายบ้านอยู่อาศัย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ (1 ชั้น) โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก (1 และ 2 ชั้น) ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์ (1 และ 2 ชั้น) ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบัวหลวง (1 ชั้น 2 ระดับ) อีกทั้งมีอาคารลักษณะแบบศาลาเป็นห้องโถงโล่ง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิ์ทอง ศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่ห้วยกระทิง (ชั่วคราว)

แต่เมื่อสำรวจดูพื้นที่ใช้สอยในสถานเลี้ยงดูเด็ก พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี มีการจัดพื้นที่ในอาคารให้เด็กทำกิจกรรมและใช้นอนบริเวณเดียวกัน แต่มีการทำความสะอาดและดูแลความปลอดภัยอย่างดีบริเวณรับประทานอาหาร บริเวณเตรียมอาหาร บริเวณทำความสะอาดแยกเป็นสัดส่วนจากห้องประกอบอาหาร ห้องส้วม และห้องพักเด็กป่วย ซึ่งเห็นได้ชัดเจนที่ศูนย์บริบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ ซึ่งมีการจัดแบ่งพื้นที่และบริเวณที่เป็นสัดส่วนดี มีห้องเด็กเล่นโดยเฉพาะ เนื่องจากไม่มีสนามเด็กเล่นที่ติดพื้นดิน นอกจากนี้สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ และสถานเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาธิบดี ก็มีการจัดพื้นที่ใช้สอยคล้ายคลึงกัน แม้จะมีขนาดใหญ่เล็กต่างกัน แต่การจัดห้องดูแลเด็กวัยทารกจะแยกต่างหากจากเด็กวัยเตาะแตะ และมีการดูแลสภาพอนามัยมากกว่า นอกจากนี้ยังพบว่าสถานเลี้ยงดูเด็กบางแห่งจัดให้มีโถส้วมขนาดสำหรับเด็กนั่งได้ สำหรับใช้ฝึกสุขนิสัยในการขับถ่ายให้เด็กด้วย ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ และศูนย์บริบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ สำหรับบ้านไผ่ภายในอาคารมีสถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งที่มีบันไดค่อนข้างมากและไม่มีราวที่มีขนาดพอเหมาะให้เด็กจับได้สะดวก ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล สำหรับการจัดตกแต่งสภาพแวดล้อมภายในอาคาร พบว่า มีการติดแผ่นภาพตัวอักษร/ตัวเลขวันในสัปดาห์/ชื่อเดือน ตามผนังห้อง มีการประดิษฐ์วัสดุเหลือใช้ทำเป็นกล่องเก็บผลงานเด็ก ทำเป็นโมบายประดับห้อง ทำเป็นสื่อการเรียนรู้ของเด็ก ทั้งมีการจัดห้องในลักษณะของมุมประสบการณ์สำหรับเด็ก ซึ่งจะพบในสถานเลี้ยงดูเด็กในระบบโรงเรียนเป็นส่วนใหญ่ อันประกอบด้วยมุมวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ มุมดนตรี มุมไม้บล็อก มุมบ้าน และอื่นๆ บางแห่งอาจเรียกเป็นศูนย์การเรียนรู้ ซึ่งการจัดมุมประสบการณ์หรือศูนย์การเรียนรู้สำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ในช่วงกิจกรรมเสรีให้เด็กเลือกตามความสนใจ สถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งจัดได้หลากหลายพอเหมาะกับพื้นที่ในห้องเรียน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต โรงเรียนวัดคณิกาผล ศูนย์พัฒนาเด็กกระทู้มล้ม แต่มีบางแห่งที่มีศูนย์การเรียนรู้หลายศูนย์ แต่พื้นที่ห้องจำกัด ได้แก่

ศูนย์เด็กของโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ และบางแห่งไม่มีเลย ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กชุมชนบัวหลวง

ในด้านความเหมาะสมของอนามัยสิ่งแวดล้อม พบว่า สถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่ ภายในห้องต่างๆ มีแสงสว่างพอเพียงจากแสงที่ส่องเข้ามาตามช่องประตูหน้าต่าง และแสงไฟฟ้าสม่ำเสมอทั่วห้อง มีการถ่ายเทอากาศสะดวกผ่านทางช่องระบายอากาศทางประตูหน้าต่าง บางแห่งมีพัดลมเพดานและติดเครื่องปรับอากาศ สภาพพื้นภายในอาคารสถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่ปูด้วยวัสดุที่ไม่ลื่น และไม่ชื้นทำความสะอาดได้ง่าย เช่น กระเบื้องยาง เสื่อน้ำมัน ไม้ปาเก้ กระเบื้องและไม้ หลายแห่งที่พื้นปูกระเบื้องยางและเสื่อน้ำมัน ส่วนการจัดการภายนอกอาคาร พบว่า สถานเลี้ยงเด็กทุกแห่งมีการกันรั้วเป็นสัดส่วน เพื่อความปลอดภัยของเด็ก และมีทางเข้า-ออกไม่น้อยกว่าทางเดียว สภาพแวดล้อมนอกอาคาร บางแห่งมีระเบียบทางเดินหน้าห้องเรียนกว้างประมาณ 1.50-2.50 เมตร หลายแห่งใช้เป็นบริเวณรับประทานอาหารของเด็กเฉพาะเวลาอาหารว่างและอาหารเที่ยง มีการจัดวางโต๊ะเก้าอี้สำหรับเด็ก และเลื่อนเก็บหลังใช้งาน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โรงเรียนวัดคณิกามล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ ส่วนพื้นที่สนามเด็กเล่นหรือที่เล่นกลางแจ้ง มีสถานเลี้ยงเด็กเพียงไม่กี่แห่งที่มีบริเวณเฉพาะให้เด็กได้เล่นกลางแจ้ง และมีเครื่องเล่นสนามที่ทันสมัยเหมาะกับวัยของเด็ก ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ มีสนามหญ้าบริเวณกว้างขวางประมาณ 15 X 15 ตารางเมตร และมีเครื่องเล่นสนามหลากหลาย เช่น ชิงช้าโยก เครื่องปั่นปายโค้ง ขบวนรถไฟ ม้าหมุนอุโมงค์ลอด บ้านไม้ ไม้ลื่น กระบะทราย เป็นต้น หลายแห่งมีสนาม และมีเครื่องเล่นทำด้วยวัสดุธรรมชาติ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต โดยมีการปลูกต้นไม้ร่มรื่น มีเนินดินให้เด็กปีนขึ้น-ลง ชิงช้าเชือก หมุดไม้สูง-ต่ำ เครื่องปั่นปายทำด้วยไม้/บ้านไม้ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต

(4) การจัดการวัสดุอุปกรณ์ จากการสังเกตในห้องดูแลเด็กหรือห้องเรียนที่ใช้เป็นห้องกิจกรรมเด็ก พบว่ามีตู้หรือชั้นวางของรอบห้องทั้งในลักษณะของตู้ปิดติด

ผนังห้อง ตู้กระจก ชั้นวางของเล่น ตู้เตี้ยมีลิ้นชักเก็บผลงานเด็ก และช่องเก็บของใช้เด็ก สถานเลี้ยงดูเด็กเกือบทุกแห่ง จะมีช่องเก็บของใช้ส่วนตัวของเด็กแต่ละคน และมีสัญลักษณ์ติดเป็นรูปต่างๆ แทนชื่อเด็ก ส่วนใหญ่จะจัดวางชนิดผนังห้องเป็นแนวยาว ส่วนบนใช้เป็นที่วางสิ่งของต่างๆ ได้ มีหลายแห่งที่มีการจัดวางตู้และชั้นวางสิ่งของขนาดพอเหมาะสำหรับเด็ก และจัดวางได้พอเหมาะ กับพื้นที่ห้อง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกามผล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยโธน นอกจากนี้มีหลายแห่งที่ไม่มีชั้นวางของหรือตู้ในห้องเลย ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ โรงเรียน ต.ช.ด.บ้านคลองมะลิฯ ศูนย์พัฒนาเด็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง แต่บางแห่งก็ประยุกต์ใช้พื้นที่ว่างทำเป็นชั้น หิ้ง สำหรับวางผลงานเด็กด้วย นอกจากชั้นวางของที่มีจำกัด ได้แก่ ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์

ในด้านการจัดโต๊ะ เก้าอี้สำหรับเด็กในห้องเรียน/ห้องกิจกรรมพบว่า มีสถานเลี้ยงดูเด็ก อายุ 3-6 ปี เพียงไม่กี่แห่งที่จัดโต๊ะ-เก้าอี้ สำหรับทำกิจกรรมให้กับเด็กที่มีขนาดเหมาะสมกับวัยของเด็กและมีความปลอดภัย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก เป็นโต๊ะ-เก้าอี้หวาย-เก้าอี้ไม้ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ เป็นโต๊ะ-เก้าอี้ไม้ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนวัดคณิกามผล ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม หลายแห่งที่ใช้โต๊ะ-เก้าอี้พลาสติก ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพเรือ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ และบางแห่งไม่มีโต๊ะ ไม่มีเก้าอี้ในห้องเรียน โดยให้เด็กนั่งกับพื้น ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพเรือ (มีเฉพาะห้องกิจกรรมเสรี) ซึ่งบางแห่งมีเป็นโต๊ะ-เก้าอี้ยาว สำหรับนั่งรับประทานอาหารเช้า ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยโธน ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง แต่บางแห่งไม่มีโต๊ะ-เก้าอี้เลย ได้แก่ โรงเรียน ต.ช.ด.บ้านคลองมะลิฯ ศูนย์พัฒนาเด็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง ส่วนสถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ส่วนใหญ่จะยังไม่ได้จัดให้มีโต๊ะ-เก้าอี้ในห้อง นอกจากเตียงหรือเปลเด็ก สำหรับเด็กทารก และเด็กวัยเตาะแตะ ให้นั่งกับพื้นหรือปู/เบาะ/ยาง เพื่อยืน เดิน ไปมาได้สะดวก ไม่มีเครื่อง

กิดขวาง ได้แก่ สถานเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาธิบดี ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์

สำหรับการจัดของเล่นและสื่อพัฒนาเด็ก พบว่า สถานเลี้ยงเด็ก ในระบบโรงเรียนและที่อยู่ในเขตเมืองจะมีของเล่นเด็กที่หลากหลาย และส่งเสริมพัฒนาการ เด็กหลายด้านอย่างพอเพียง ให้เด็กได้เล่น โดยไม่จำเป็นต้องแก่งแย่งกัน ของเล่นสำหรับเด็ก อายุต่ำกว่า 3 ปี จะเป็นประเภทเครื่องเล่นสัมผัส ตุ๊กตาผ้า/ยาง แท่งบล็อกทำด้วยผ้า ยาง หรือ พลาสติกหลากสี ลูกบอล กระเจ๊กเงา พลาสติกข้าวของเครื่องใช้ที่ไม่มีคม กล้องดนตรี กล้อง รูปทรง ได้แก่ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม. เกษตรศาสตร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาธิบดี ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ ส่วนของเล่นสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี จะมีหลากหลายชนิด เช่น หมุดไม้ตอก ที่ขึงน้ำหนัก ตัวต่อ พลาสติก ของเล่นลากจูง ตุ๊กตา เครื่องดนตรี ของเล่นเลียนแบบของจริง เกมการศึกษา ภาพติดต่อบล็อกไม้ ของเล่นสอนเรื่องสี ขนาด รูปร่าง เครื่องเล่นสัมผัส เครื่องเล่นทราย/น้ำ หนังสือนิทาน เป็นต้น สถานเลี้ยงเด็กหลายแห่งมีของเล่นจำนวนมากจนเหลือเพื่อต้องเก็บ ใใส่ตู้ไว้ ได้แก่ โรงเรียนวัดคณิกามล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ ในขณะที่บางแห่ง ขาดแคลนของเล่นอย่างมาก ได้แก่ โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชน บัวหลวง ศูนย์พัฒนาเด็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ หลายแห่งให้ความสนใจกับของเล่นที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก และจัดให้เด็กได้เล่นตามความสนใจอย่างจริงจัง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรีชาญาณ โรงเรียนวัดคณิกามล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพอากาศ โรงเรียนสาริตถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่ บางแห่งเน้นของเล่นที่เป็นวัสดุธรรมชาติหรือมาจากธรรมชาติ เช่น เมล็ดพืช/ ผัก ลูกสน หิน ขอนไม้ตัด หลายขนาด ลูกบิดไม้ กระดาษสา ผ้าป่านหลากสี ได้แก่ โรงเรียน อนุบาลบ้านรัก ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ฯ บางแห่งมีของเล่นน้อยมาก เพราะเน้นการทำ สมุดแบบฝึกหัดทักษะ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กนคร สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งมีตู้ของเล่น ต่างๆ ไว้ด้วยกันและจัดระบบให้ผู้ปกครองยืมไปบ้านได้ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์

สำหรับเครื่องใช้ในการนอนของเด็ก พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี บางแห่งใช้ผ้าปูที่นอนเบาะยาง/หนัง ให้เด็กนอนพร้อมหมอนที่มีปลอกหมอนถอดซักทุกวัน ได้แก่ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กองค์พิเรื่อ สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 3-6 ปี หลายแห่ง มีการจัดเครื่องนอนเด็กเฉพาะของแต่ละคนไว้ในช่องใส่ของใช้ประจำตัวของเด็กทำให้ไม่ปะปนกัน และเด็กหิบบผ้าปูรองเบาะ/เบาะฟูก หรือผ้ารองนอน หมอนของตนมาปูได้ทันที ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ บางแห่งใช้เบาะฟองน้ำ มีการเขียนชื่อเด็กติดไว้ด้วย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก แต่หลายแห่งยังใช้เบาะหรือผ้ารองนอน แต่หมอนที่เตรียมไว้ให้เด็กปนกัน ไม่มีการระบุชื่อหรือมีปลอกเปลี่ยน โดยเฉพาะปลอก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยอิน ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิทอง ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ โรงเรียนวัดคณิกามล

ส่วนภาชนะที่ใช้ในการบริโภค พบว่า ส่วนใหญ่จะใช้ถาดหลุมอลูมิเนียมใส่อาหารให้เด็กและช้อนอลูมิเนียมแบบช้อนกลางตักอาหาร ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก (ใช้ช้อน-ชอม) โรงเรียนวัดคณิกามล ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิทอง ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยอิน บางแห่งใช้ภาชนะเมลามีน ได้แก่ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กองค์พิเรื่อ บางแห่งใช้ภาชนะใส่อาหารเด็กทำด้วยสแตนเลส ได้แก่ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน นอกจากนี้บางแห่งใช้ภาชนะกระเบื้องเคลือบ (จาน/ชาม/ถ้วยน้ำ) ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก และศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ฯ

ในเรื่องการทำความสะอาดเครื่องใช้ พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กเกือบทุกแห่งให้เด็กนำของใช้ประจำตัว ได้แก่ แปรงสีฟัน แก้วน้ำ และผ้าเช็ดตัว และเสื้อผ้าอีกชุดมาไว้ใช้ประจำวัน โดยมีการเตรียมยาสีฟันไว้ให้ บางแห่งไม่ได้ระบุให้เด็กนำมา ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง รวมทั้งไม่มีการดูแลให้เด็ก

รักษาสุขภาพฟัน สำหรับในด้านอุปกรณ์ซึ่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูง พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กเกือบทุกแห่งมีเครื่องชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูงอย่างน้อย 1 ชุด ยกเว้น ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิ์ทอง ซึ่งมีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขนำเครื่องชั่งมาชั่งให้เอง และศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวงไม่มีเครื่องชั่งน้ำหนักและวัดส่วนสูง

(5) การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก จากการสังเกตและสอบถามพบว่า ในด้านกิจกรรมเพื่อสุขภาพและการเจริญเติบโต สถานเลี้ยงดูเด็กเกือบทุกแห่งมีการชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูงของเด็กเป็นประจำเดือนละครั้ง โดยมีการจดบันทึกไว้ในสมุดรายงานสุขภาพเด็ก ได้แก่ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคนุสรณ์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล บางแห่งมีการติดตามเฝ้าระวังภาวะโภชนาการของเด็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ บางแห่งมีการชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูงไม่แน่นอน ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร บางแห่งก็มีเจ้าหน้าที่สาธารณสุขมาทำให้ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิ์ทอง สำหรับสถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี มีการชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูง และบันทึกการเจ็บป่วยของเด็กค่อนข้างละเอียด ได้แก่ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็ก ม.เกษตรศาสตร์

ในด้านกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็ก พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งมีการจัดตารางกิจกรรมประจำวัน และมีการจัดกิจกรรมตามตาราง เริ่มตั้งแต่กิจกรรมเคลื่อนไหวตามจังหวะในช่วงเช้ามีการออกกำลังกายบริหารพัฒนากล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก กิจกรรมสร้างสรรค์ให้เด็กได้เล่นตามมุม กิจกรรมในวงกลม มีการเล่านิทานให้เด็กฟัง/ให้เด็กออกมาเล่าเรื่องให้เพื่อนฟัง กิจกรรมกลางแจ้งให้เด็กได้ออกไปวิ่งเล่นปีนป่าย/วิ่งไล่จับ/เล่นน้ำ/เล่นทราย ซึ่งการจัดกิจกรรมมีหลากหลายแตกต่างกันในแต่ละแห่ง สถานเลี้ยงดูเด็กที่จัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการตามวัยของเด็ก ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ฯ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ บางแห่งจัด

กิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้เขียน-อ่าน ให้เด็กทำแบบฝึกทักษะและท่องจำไม่มีการเล่นอิสระ ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กนคร แต่บางแห่งมีการเล่นตามศูนย์การเรียนรู้หลังจากทำกิจกรรมที่ครูต้องการ ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ บางแห่งไม่ค่อยให้เด็กเล่นอิสระ ไม่มีกิจกรรมอะไรมากนัก อาจมีการเล่นิทานบ้าง ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโพธิ์ทอง โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ

ในเรื่องโภชนาการและสุขภาพอนามัย พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กมีการจัดอาหารให้เด็ก เป็นอาหารว่าง 1 มื้อ และอาหารเที่ยง 1 มื้อ ส่วนใหญ่อาหารว่างช่วงเช้าจะเป็นนมสด ช่วงบ่ายเป็นน้ำหวานกับขนมหรือผลไม้ อาหารเที่ยงมีลักษณะเป็นอาหารจานเดียว เช่น ข้าวผัด ก๋วยเตี๋ยวผัด หรือเป็นข้าวกับอาหาร 1 อย่าง เช่น แกงจืด ผัดผัก หรือเนื้อหมู/ไก่ทอด และมีของหวานหรือผลไม้ สถานเลี้ยงดูเด็กที่จัดอาหารที่ให้คุณค่าอาหารครบสารอาหาร 5 หมู่ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โรงเรียนวัดคณิกาผล โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กหมู่บ้านโพธิ์ทอง โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ บางแห่งยังจัดรายการอาหารไม่ครบสารอาหาร เช่น มาม่าต้ม ข้าวต้มหมู ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนคร ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ สำหรับการพักผ่อนนอนหลับ พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กทุกแห่งจัดเวลาให้เด็กได้นอนในช่วงบ่ายหลังรับประทานอาหารและล้างหน้า แปรงฟัน ประมาณ 2 ชั่วโมง ตั้งแต่เวลา 12.00 น. ถึงเวลา 14.00 น. สำหรับเด็กเล็กอายุต่ำกว่า 3 ปี มีการอาบน้ำ ล้างหน้า แปรงฟัน และแต่งตัวก่อนให้นอนดูดนตรีที่จัดไว้ ส่วนเด็กอายุ 3-6 ปี หลังจากรับประทานอาหาร แปรงฟันเข้าห้องน้ำเรียบร้อย เด็กๆ จะนำเบาะนอนของตนมาวางหรือบางแห่งจะมีการหมุนเวียนนำเบาะหรือเสื่อของโรงเรียนมาวางเรียงก่อนที่เด็กแต่ละคนจะนำผ้าปูมารองนอนพร้อมหมอน ก่อนนอนจะมีการสวดมนต์ไหว้พระ ระลึกถึงผู้มีพระคุณด้วย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โรงเรียนวัดคณิกาผล โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิฯ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยไอน ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชน

บัวหลวง บางแห่งมีการให้เด็กทำสมาธิก่อนนอน ได้แก่ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ บางแห่งเปิดเพลงเบาๆ ช่วงเด็กนอน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ส่วนกิจกรรมนันทนาการ มีการจัดกิจกรรมในร่มหลายอย่าง ให้เด็กได้เล่นอย่างอิสระตามมุมต่างๆ ที่จัดไว้ สังเกตได้ว่า เด็กจะชอบเล่นมุมบ้านหรือมุมบทบาทสมมุติมากกว่ามุมอื่นๆ สถานเลี้ยงเด็กหลายแห่ง ได้จัด ให้เด็กได้เล่นในร่มมีมุมประสบการณ์ที่หลากหลายให้เด็กได้เลือกตามความสนใจ ได้แก่ มุมบ้าน มุมวิทยาศาสตร์ มุมหนังสือ มุมบล็อก มุมประสาทสัมผัส มุมดนตรี และกิจกรรมศิลปะ บางแห่ง จัดวางของเล่นหลากหลายชนิด จำแนกไว้ในชั้นวางของที่เด็กหยิบได้ง่าย ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็ก กระจุก่มลัม โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ นอกจากนี้มีกิจกรรมกลางแจ้งที่เริ่มตั้งแต่เด็ก วัยในโรงเรียนก่อนเคารพธงชาติ เด็กเข้าแถวเคารพธงชาติ เด็กออกกายบริหารตามจังหวะเพลง ก่อนเข้าห้องเรียน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคนุสรณ์ ศูนย์พัฒนาเด็กกระจุก่มลัม โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โรงเรียนสาธิตสถาบัน ราชภัฏเชียงใหม่

(6) **คุณสมบัติบุคลากร** จากการสอบถามข้อมูล พบว่า ผู้บริหารหรือ ผู้รับผิดชอบสถานเลี้ยงเด็กไม่กี่แห่งที่ผ่านการปฐมนิเทศเป็นเจ้าของกิจการ ได้แก่ โรงเรียน บรรจจรัตน์ คุณวุฒิของครูส่วนใหญ่มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี ส่วนครูพี่เลี้ยงมักมีการ ศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นและปลาย ไม่มีรายใดอายุต่ำกว่า 15 ปีบริบูรณ์ มีการตรวจ สุขภาพก่อนรับเข้าทำงานไม่ให้เป็นโรคที่แพร่เชื้อสู่เด็กได้ ครูที่พบมีลักษณะใจเย็น คล่องแคล่ว จิตใจรักเด็ก และพร้อมจะชี้แนะให้เด็กเกิดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับวัย ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัด ปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ โครงการเลี้ยง เด็กกลางวันโรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เกษตรศาสตร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กกระจุก่มลัม โรงเรียนสาธิต สถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์

(7) **อัตราส่วนครู/ผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก** ตามเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำของ กรมประชาสงเคราะห์กำหนดให้ครู/ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 0-ต่ำกว่า 2 ปี ไม่เกิน 5 คน ต่อ เด็กอายุ 2-ต่ำกว่า 4 ปี ไม่เกิน 10 คน และต่อเด็กอายุ 4-6 ปี ไม่เกิน 20 คน จากการสังเกตพบว่า

สถานเลี้ยงดูเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ที่มีอัตราส่วนผู้ดูแลเด็กเป็นไปตามเกณฑ์ ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกึ่งหอพักเรื่อ มีอัตราส่วนสำหรับเด็กอ่อน 1:2 เด็กเล็ก 1:3 เด็ก 1 1/2 - 1:5 และเด็ก 2 1/2 - 4 ปี 1:10 ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็ก ม.เกษตรศาสตร์ มีอัตราส่วนสำหรับเด็กอ่อน 1:3 เด็กวัยเตาะแตะ 1:4 และเด็ก 2-3 ปี 1:5 โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ มีอัตราส่วนสำหรับเด็ก 3 เดือน -1 ปี 1:3-4 เด็ก 1-2 ปี 1:4-5 ส่วนสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 3-6 ปี อายุ 3-6 ปี หลายแห่งอัตราส่วนครูต่อเด็กค่อนข้างสูงราว 1:30 ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแค อนุสรณ์ (1:30-40) โรงเรียนวัดคณิกามล (1:30) โรงเรียนอนุบาลวัดปรีนัยก (1:25-30)

(8) พฤติกรรมของครู/ผู้ดูแลเด็กกับเด็ก จากการสังเกตพบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่มีครู/ผู้ดูแลเด็กที่มีจิตใจรักเด็กและทำงานกับเด็กด้วยความรู้สึกเต็มใจที่จะช่วยเหลือ ชี้แนะและสั่งสอนเด็กด้วยท่าทางที่เป็นมิตร ไม่แสดงออกต่อเด็กด้วยอารมณ์ขุ่นมัว ขุนเฉียวรุนแรงหรือใช้วาจาที่ไม่สุภาพ ครูหลายคนรู้จักใช้คำพูดที่ชัดเจนสุภาพ และเป็นแบบอย่างที่ดีในการเรียนรู้ภาษาของเด็ก มีการแสดงออกต่อเด็กด้วยความรัก รู้จักชมเชยให้กำลังใจกับเด็กด้วยกิริยาท่าทางยิ้มแย้มแจ่มใส มีเหตุผลในการตัดสินใจ รู้จักวางแผนกิจกรรมและทำงานกับเด็กด้วยท่าทางคล่องแคล่ว ตลอดจนเข้าใจจิตวิทยาเด็กและสามารถเข้าใจความต้องการของเด็ก ทั้งยังตอบสนองได้อย่างเหมาะสม สถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งที่สังเกตเห็นพฤติกรรมของครู/ผู้ดูแลเด็กที่สร้างสรรค์ต่อเด็กเสมือนลูก ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรีนัยก โรงเรียนวัดคณิกามล โรงเรียน ต.ช.ด. บ้านคลองมะลิข โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็ก ม.เกษตรศาสตร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกึ่งหอพักเรื่อ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยโธน โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ ทั้งนี้บางแห่งครูมีลักษณะเป็นผู้มีอำนาจในห้องเรียนที่เป็นผู้กำหนดกิจกรรมต่างๆ และมีปฏิสัมพันธ์ค่อนข้างห่างเหินต่อเด็กในลักษณะที่ใช้คำพูดแบบออกคำสั่ง และใช้คำเรียกระหว่างครูกับเด็กด้วยสรรพนามเรียกเด็กว่าคุณ/นักเรียน ได้แก่ โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแค อนุสรณ์ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร

(9) **พฤติกรรมของครู/ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง** จากการสังเกตพบว่าสถานเลี้ยงเด็ก ส่วนใหญ่มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างครู/ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครองเด็ก มีการพูดคุยทักทายเมื่อนำเด็กมาส่งช่วงเช้าและรับกลับช่วงเย็น บางครั้งมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเด็ก มีการจัดกิจกรรมสื่อสารสัมพันธ์บ้าน-โรงเรียนโดยมีการจัดส่งเอกสารข่าวหรือบันทึกพฤติกรรมเด็กส่งให้พ่อแม่ มีการรายงานลักษณะพัฒนาการของเด็กหรือปัญหาที่พบ สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งสามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ระหว่างครู/ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครองได้อย่างต่อเนื่อง มีการเยี่ยมบ้านและร่วมมือกันเฝ้าระวังติดตามภาวะโภชนาการและพัฒนาการเด็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ฯ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านโนนทอง

(10) **การประเมินผล** จากการสังเกตและสอบถามข้อมูล พบว่าสถานเลี้ยงเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี บางแห่งมีการบันทึกพฤติกรรมเด็กและรายงานผลพัฒนาการที่เด็กสามารถทำได้ให้ผู้ปกครองทราบทุกวัน และให้ผู้ปกครองแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพอากาศ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก ม.เกษตรศาสตร์ สำหรับโครงการเลี้ยงเด็กกลางวันโรงพยาบาลรามธิบดี มีการบันทึกพฤติกรรมทุก 2 สัปดาห์ และประเมินพัฒนาการเด็กเดือนละครั้ง โดยใช้แบบทดสอบ Denver I บางแห่งมีการประเมินพัฒนาการเด็กทุกเดือน เพื่อเฝ้าระวังติดตามภาวะโภชนาการและพัฒนาการของเด็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ สถานเลี้ยงเด็กอายุ 3-6 ปี หลายแห่งมีการประเมินพัฒนาการเด็กทุก 3 เดือน หรือภาคการศึกษาครั้งเป็นระยะๆ ได้แก่ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนวัดคณิกาผล โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคนอนุสรณ์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านห้วยโธณ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ่มล้ม บางแห่งมีการประเมินพัฒนาการเด็กจากแฟ้มสะสมงานของเด็ก ตลอดจนการประเมินจังหวะการเคลื่อนไหวทางความคิดตลอดเวลาในการถักทอกิจกรรมของเด็กตลอดทั้งปี ได้แก่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ฯ บางแห่งใช้วิธีจดบันทึกพฤติกรรมของเด็กในแต่ละวันของเด็กแต่ละคน ทุกวันไม่มีแบบฟอร์ม ได้แก่ โรงเรียน ต.ช.ด

บ้านคลองมะลิฯ. ในขณะที่บางแห่งไม่เคยมีการจัดบันทึกหรือประเมินพัฒนาการเด็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนวนคร ศูนย์พัฒนาเด็กชุมชนบัวหลวง

4.5.2 การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

1) เกณฑ์คุณภาพการประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กใช้เกณฑ์คุณภาพ 10 ตัววัด และ 30 ตัวชี้วัด ซึ่งได้ประยุกต์มาจากมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) ของกรมประชาสงเคราะห์และแนวปฏิบัติของสมาคมวิชาชีพระดับชาติทางการศึกษาของเด็กเล็ก ของประเทศสหรัฐอเมริกา (ANEYC) ในการผสมผสานองค์ประกอบของเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่ให้ความสำคัญทั้งในลักษณะทางกายภาพของสถานเลี้ยงดูเด็ก และพฤติกรรมปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็กและผู้ปกครอง (ดูตารางที่ 4.41) โดยให้ระดับคุณภาพเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับดี ปานกลาง และต้องปรับปรุง

ตารางที่ 4.41 เกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษา

เกณฑ์คุณภาพ	ตัวชี้วัด
1. สภาพทั่วไป	1. ความปลอดภัยของที่ตั้งจากภาวะเสี่ยงอันตราย 2. ความสะอาดของสภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก 3. การแสดงป้ายชื่อหน้าที่ตั้งสถานเลี้ยงดูเด็กที่เปิดเผย 4. การขออนุญาตจัดตั้งสถานเลี้ยงดูเด็ก 5. การจัดระบบการดำเนินงานตามมาตรฐาน 6. การจัดทำทะเบียนและข้อมูลตัวเด็ก
2. การบริหารงานทั่วไป	7. การดูแลความปลอดภัยของตัวอาคารสถานที่ 8. การจัดแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นสัดส่วน 9. การดูแลอนามัยสิ่งแวดล้อมทั้งภายใน/นอกอาคาร
3. การจัดอาคารสถานที่	10. การจัดให้มีตู้หรือชั้นวางอุปกรณ์เครื่องใช้พอเหมาะกับเด็ก 11. การจัดให้มีอุปกรณ์เครื่องใช้และของเล่นเหมาะกับเด็ก 12. การจัดให้มีเครื่องชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูง
4. การจัดการวัสดุ-อุปกรณ์	13. การจัดกิจกรรมส่งเสริมสุขภาพและโภชนาการของเด็ก 14. การจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก 15. การฝึกสุขนิสัยและดูแลกิจวัตรประจำวันของเด็ก
5. การจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาการเด็ก	16. คุณวุฒิและประสบการณ์ของเจ้าของ/ผู้ดำเนินงาน 17. คุณวุฒิและประสบการณ์ของครู/ผู้ดูแลเด็ก 18. คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของครู/ผู้ดูแลเด็ก
6. การจัดการบุคลากร	19. อัตราส่วนสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 2 ปี ไม่เกิน 5 คน 20. อัตราส่วนสำหรับเด็กอายุต่ำกว่า 4 ปี ไม่เกิน 10 คน 21. อัตราส่วนสำหรับเด็กอายุ 4-6 ปี ไม่เกิน 20 คน
7. อัตราส่วนครู/ผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก	22. ความมั่นคงทางอารมณ์ในการแสดงออกกับเด็ก 23. ความสนใจ เอาใจใส่ต่อพฤติกรรมเด็ก 24. ความสามารถในการใช้คำพูดกับเด็กอย่างสร้างสรรค์
8. พฤติกรรมระหว่างครู/ผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก	25. การแลกเปลี่ยนข้อมูลระหว่างครู-ผู้ปกครอง 26. การประสานความร่วมมือระหว่างบ้าน-สถานเลี้ยงดูเด็ก 27. การประสานความร่วมมือระหว่างชุมชน-สถานเลี้ยงดูเด็ก
9. พฤติกรรมระหว่างครู/ผู้ดูแลเด็กต่อผู้ปกครอง	28. การประเมินผลพัฒนาการเด็ก 29. การประเมินผลการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็ก 30. การประเมินผลการดำเนินงานของสถานเลี้ยงดูเด็ก
10. การประเมินผล	

2) การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กตามเกณฑ์ที่กำหนดขึ้น

เมื่อประมวลภาพรวมระดับคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็กจากการสังเกตพบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพอยู่ในระดับดีมี 10 แห่ง ระดับปานกลาง 7 แห่ง และระดับต้องปรับปรุง 3 แห่ง (ดูตารางที่ 4.42) จะเห็นได้ว่าสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในระดับดี มีรูปแบบการจัดบริการที่แตกต่างกันไป โดยสถานเลี้ยงดูเด็กในระบบโรงเรียนที่มีคุณภาพ ได้แก่ โรงเรียนอนุบาล วัดปรินายก โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ซึ่งมีการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี โดยมุ่งส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านและการเรียนรู้ตามวัย นอกจากนี้มีสถานเลี้ยงดูเด็กนอกระบบโรงเรียนที่มีคุณภาพ ได้แก่ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน โรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ ซึ่งให้การอบรมเลี้ยงดูอายุต่ำกว่า 3 ปี ในด้านสุขภาพอนามัยและการเตรียมความพร้อมทางพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก

[illegible]

ตารางที่ 4.42 (ต่อ)

สถานเลี้ยงเด็ก	สภาพทั่วไป			การบริหารงานทั่วไป			การจัดบริการ อาหาร สถานที่			การจัดบริการ วัสดุอุปกรณ์			การจัด กิจกรรม ให้เด็ก			คุณสมบัติ บุคลากร			อัตราส่วน ครู เด็ก			พฤติกรรม ครูกับ ผู้ปกครอง			การ ประเมินผล			รวม	
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1		
สถานเลี้ยงเด็กเฉพาะ 18 ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ หน่วยกะทิง		✓						✓			✓			✓					✓								18		
19 ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ภาคเหนือ	✓			✓						✓				✓								✓					28		
20 สถานสงเคราะห์เด็กบ้าน เวียงพิงก์	✓			✓						✓				✓								✓					28		
รวมจำนวนแห่ง	10	10	-	13	5	1	6	13	1	11	6	3	5	13	2	11	9	-	8	9	1	15	4	1	10	9	7	11	1

หมายเหตุ ระดับการประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงเด็กจากกาสรังเกด

... ระดับดี (คะแนน 25-30) มี 11 แห่ง ...ระดับปานกลาง (คะแนน 20-24) มี 7 แห่ง ...ระดับต้องปรับปรุง (คะแนนต่ำกว่า 20) มี 3 แห่ง

4.6 รูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ

4.6.1 รูปแบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ

จากการวิเคราะห์กรณีศึกษาสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ 20 แห่ง เปรียบเทียบกันโดยมีการให้คะแนนตามเกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดด้านคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็ก (ตารางที่ 4.38) พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กที่มีการจัดบริการมีคุณภาพอยู่ในระดับดีมี 11 แห่ง ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันโรงพยาบาลรามาริบัติ ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทู้ล้ม โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจรัตน์ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ และสถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ ซึ่งสามารถจัดกลุ่มรูปแบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ ตามประเด็นต่อไปนี้

1) **รูปแบบการจัดสถานบริหารและพัฒนาเด็กปฐมวัย (แรกเกิด - 3 ปี) นอกกระบบโรงเรียน** เป็นลักษณะของการให้บริการเลี้ยงดูและดูแลเพื่อพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามศักยภาพและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ในรูปแบบของการดูแลให้เด็กได้รับการตอบสนองความต้องการทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ครบทุกด้านพร้อมๆ กับการเตรียมความพร้อมให้เด็กเกิดการเรียนรู้สิ่งต่างๆ รอบตัวทีละเล็กละน้อยตามความสามารถของวัย ตลอดจนมีการติดตามเฝ้าระวังสุขภาพอนามัย ภาวะโภชนาการ และพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่อง เพื่อป้องกันปัญหาบกพร่องทางพัฒนาการที่อาจเกิดขึ้นได้ และหากมีปัญหาก็สามารถดำเนินการแก้ไขได้ทันเวลาที่ทั้งนี้รูปแบบการจัดบริการลักษณะนี้ ได้แก่ โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันโรงพยาบาลรามาริบัติ และศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ ซึ่งพบว่ามีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ในการดำเนินงาน ดังนี้

(1) **ปรัชญา/หลักการพื้นฐานในการพัฒนาเด็ก** การจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พบว่า ได้ยึดหลักพัฒนาการตามวัยของเด็กที่คำนึงถึงความต้องการ

และความสามารถของเด็กในแต่ละกลุ่มอายุ ความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก และสภาพครอบครัวของเด็ก เป็นสำคัญในการใช้เป็นแนวปฏิบัติต่อเด็กในความดูแลรับผิดชอบ

(2) **บริการที่จัดให้เด็ก** การดูแลให้บริการเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พบว่าเด็กได้รับการดูแลให้ได้รับอาหารที่สะอาด มีคุณค่า ถูกสุขลักษณะทางโภชนาการ ในปริมาณที่ตรงกับความต้องการตามวัยอย่างพอเพียง มีการจัดให้อนอนหลับพักผ่อนในสถานที่สงบเงียบ และเฝ้าดูอย่างใกล้ชิดตลอดเวลา มีกิจกรรมให้เด็กได้ออกกำลังกายเคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่างๆ มีการเล่นพูดคุยหยอกล้อกันระหว่างผู้ดูแลเด็กกับเด็กและระหว่างเด็กด้วยกัน มีการจัดของเล่นที่เหมาะสมกับวัยให้เด็กได้เรียนรู้สิ่งต่างๆ พร้อมการชี้แนะให้เด็กรู้จักใช้ภาษาสื่อความหมาย เรียกชื่อสิ่งรอบตัว มีการเฝ้าระวังติดตามและบันทึกการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ และมีรายงานพฤติกรรมเด็กตามกิจวัตรประจำวันให้ผู้ปกครองทราบทุกวัน สำหรับการดูแลสุขภาพอนามัย มีการจัดให้เด็กได้รับภูมิคุ้มกันโรคและให้การรักษายาบาล มีการให้ยาแก่เด็กยามเจ็บป่วยจากพยาบาลประจำ ตลอดจนมีการดูแลความสะอาดปลอดภัยของบริเวณต่างๆ ที่ใช้เลี้ยงดูเด็กอย่างสม่ำเสมอ

(3) **สถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับเด็ก** ทำเลที่ตั้งของสถานบริบาลและพัฒนาเด็กปฐมวัย พบว่าอยู่ในทำเลที่มีการคมนาคมไปมาสะดวก ไม่ได้อยู่ในบริเวณเสี่ยงอันตรายหรือมีมลภาวะใดๆ อาคารสถานที่มีความมั่นคงแข็งแรง มีทางเข้า-ออกหลายทางที่สะดวกต่อการเคลื่อนย้ายเด็กหากเกิดอุบัติเหตุหรือภัยพิบัติอื่นๆ ได้ทันที มีพื้นที่ใช้สอยที่สะอาดปลอดภัยกว้างขวางเพียงพออย่างน้อยไม่ต่ำกว่า 2 ตารางเมตร ต่อเด็ก 1 คน ในการทำกิจกรรมต่างๆ ที่เด็กต้องเคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มีสภาพพื้นที่ไม่ลื่นหกล้มง่าย โดยปูพื้นด้วยกระเบื้องยาง มีอุปกรณ์ของใช้สำหรับเด็กที่ทำจากวัสดุผิวเรียบไม่เป็นอันตรายต่อเด็กและขนาดพอเหมาะกับตัวเด็ก ได้แก่ เตียนนอน เปลเด็ก มีของเล่นและเครื่องเล่นสีสันสดใสที่หลากหลายเหมาะสมกับวัยของเด็กในปริมาณที่เพียงพอกับจำนวนเด็กที่ดูแล มีหนังสือนิทานสำหรับเด็ก เล่มกระดาดษนาทนทานต่อการหยิบจับของเด็ก พร้อมเครื่องเล่นเทปเสียงเพลงเด็ก สำหรับของใช้ส่วนตัวของเด็กมีการเขียนชื่อและ ได้จัดให้มีที่เก็บเฉพาะตัวของเด็กแต่ละคนและไม่ใช้ปะปนกัน ทั้งนี้พื้นที่ที่ใช้ดูแลเด็กมีการแบ่งเป็นห้องๆ ได้แก่ห้องทำความสะอาดร่างกายและ

แต่งตัว ห้องเตรียมอาหาร ห้องรับประทานอาหาร ห้องนอน และห้องทำกิจกรรม สำหรับบางแห่งมีห้องน้ำสำหรับเด็กโดยเฉพาะที่มีโถส้วมนั่งขนาดเล็กของเด็ก เพื่อฝึกการขับถ่ายและเข้าห้องน้ำของเด็กด้วย พร้อมทั้งมีอ่างล้างมือที่สูงเท่าตัวเด็กและพื้นกันลื่น

(4) บรรยากาศภายในห้องดูแลเด็ก การจัดห้องดูแลเด็ก พบว่า มีขนาดกว้างขวาง ไม่แออัด อากาศถ่ายเทได้สะดวก มีเครื่องปรับอากาศ ผนังห้องติดกระเบื้องรอบด้าน มีแสงสว่างเพียงพอเพียงพอสม่ำเสมอทั่วทั้งห้อง ปราศจากฝุ่นละออง เสียงดัง หรือมลภาวะใดๆ มีการป้องกันยุงหรือแมลง ระบายด้วยประตูกระจกปิดตลอดเวลา หรือประตูมุ้งลวด มีการตกแต่งบริเวณนอกห้อง/ในห้องให้สวยงามน่าอยู่ ด้วยการแขวนโมบายล์ห้อยจากเพดานและตกแต่งผนังด้วยกระดาษสีเป็นรูปต่างๆ ที่เด็กชอบ มีเครื่องเล่นและของเล่นจัดวางไว้ให้เด็กได้หยิบเล่นตามความพอใจ

(5) ช่วงเวลาให้บริการ การให้บริการสถานบริบาลและพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พบว่า สามารถเปิดให้บริการได้อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี โดยเปิดให้บริการในช่วงที่พ่อแม่ไปทำงานตั้งแต่วันจันทร์-ศุกร์ ยกเว้นเสาร์-อาทิตย์ ให้บริการแบบเข้าไปเย็นกลับ คือสถานเลี้ยงดูเด็กรับเด็กแต่เช้าตั้งแต่ 6.30 น. จนกระทั่งพ่อแม่เลิกงานมารับกลับในตอนเย็นประมาณ 16.30 น. เป็นต้นไป และให้บริการตลอดทั้งปี โดยคิดค่าบริการเป็นรายเดือน

(6) การจัดกลุ่มเด็ก เด็กในแต่ละช่วงอายุ มีพัฒนาการที่แตกต่างกัน อันส่งผลต่อความสามารถและความสนใจของเด็กที่แตกต่างกันไปด้วย ในการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี พบว่า การแบ่งกลุ่มเด็กในการดูแลใช้หลักพัฒนาการเด็ก โดยแบ่งกลุ่มเด็กตามความสามารถในการช่วยเหลือตนเองหรือการบังคับใช้กล้ามเนื้อในการทรงตัว แบ่งเป็นกลุ่มเด็กอ่อนอายุต่ำกว่า 1 ปี ซึ่งจะมีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 3-4 คน กลุ่มเด็กอายุ 1-2 ปี ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 4-5 คน และกลุ่มเด็กโตอายุ 2-3 ปี มีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 5-6 คน

(7) คุณสมบัติและบทบาทของผู้ดูแลเด็ก คุณภาพของผู้ดูแลเด็กส่งผลกระทบต่อคุณภาพการให้บริการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก ที่มีผลโดยตรงต่อคุณภาพของเด็ก พบว่า ผู้ดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ให้การดูแลเด็กด้วยจิตใจรักเด็ก มีอารมณ์เบิกบาน แจ่มใสมั่นคง พร้อมทั้งจะให้ความเมตตาเอาใจใส่ดูแลส่งเสริมเด็กทุกคนในความดูแล มีความรู้ความเข้าใจใน

ธรรมชาติและพัฒนาการของเด็กแต่ละวัย รู้จักคิดวางแผนกิจกรรม ที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็กอย่างสร้างสรรค์ มีการพูดคุยกับเด็กด้วยคำพูดง่ายๆ ที่สะท้อนความรู้สึกที่ดีต่อเด็ก รวมทั้งทำหน้าที่ตอบสนองความต้องการของเด็กแต่ละคนตามวัยและวุฒิภาวะ ในลักษณะของการช่วยเหลือ ฝึกหัด และส่งเสริมให้เด็กแต่ละคนได้พัฒนาตนเองอย่างครบถ้วนทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา โดยกระทำผ่านการดูแลกิจวัตรประจำวันของเด็ก (ได้แก่ การให้อาหาร การทำความสะอาดร่างกาย การจัดให้นอน การเล่นรวมกัน) การดูแลสุขภาพอนามัย (ได้แก่ การให้ภูมิคุ้มกันโรค การดูแลความสะอาดของร่างกาย การจัดอาหารให้เด็ก) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ (ได้แก่ กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ กิจกรรมศิลปะ กิจกรรมกลางแจ้ง กิจกรรมเล่านิทาน) การจัดสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการพัฒนาเด็ก และการจัดหาของเล่นที่เหมาะสมกับวัยให้เด็ก

(8) การปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง การเสริมสร้างความสัมพันธ์

ระหว่างสถานบริหารและพัฒนาเด็กกับบ้านหรือระหว่างผู้ดูแลเด็กกับพ่อแม่ผู้ปกครองเด็ก เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่ง พบว่า มีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารเกี่ยวกับเด็กถึงผู้ปกครองเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในรูปแบบของการเผชิญหน้าพูดคุยแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างกันในชีวิตประจำวันช่วง รับ-ส่งเด็ก หรือการจัดประชุมสัมมนาผู้ปกครองเป็นครั้งคราว รวมทั้งในรูปแบบของเอกสารสิ่งพิมพ์สื่อสัมพันธ์ระหว่างสถานเลี้ยงดูเด็กและครอบครัว โดยมีการให้ข้อมูลที่รายงานถึงพฤติกรรมของเด็กประจำวัน และรายงานความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็ก/ภาวะสุขภาพและโภชนาการ ความคิดเห็นต่อพฤติกรรมของเด็ก และแนวทางส่งเสริม ตลอดจนการให้ความรู้พ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กในด้านต่างๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ โดยมีการจัดให้ยืมหนังสือหรือวารสาร บทความที่เกี่ยวกับเด็กไปอ่านที่บ้านด้วย

2) รูปแบบการจัดบริการศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย (แรกเกิด-6 ปี) นอก
ระบบโรงเรียน เป็นลักษณะของการให้บริการเตรียมความพร้อมและพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามศักยภาพและพัฒนาการของเด็กแต่ละคน ในรูปแบบของการตอบสนองความต้องการพื้นฐานและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กแบบองค์รวม โดยการจัด

สภาพแวดล้อมต่างๆที่เอื้อต่อประสบการณ์การเรียนรู้ตามความสนใจและความสามารถของเด็กในแต่ละวัย ให้เด็กได้มีโอกาสปฏิสัมพันธ์กับผู้คนและสิ่งต่างๆที่อยู่รอบตัวเด็กอย่างอิสระและปลอดภัย ตลอดจนมีการติดตามเฝ้าระวังสุขภาพอนามัย การเจริญเติบโต และพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ เพื่อการส่งเสริมหรือเอื้ออำนวยให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองได้เต็มศักยภาพ รวมทั้งสามารถช่วยเหลือกระตุ้นพัฒนาการที่ล่าช้าให้ดำเนินได้อย่างราบรื่นขึ้นได้ทันทีทั้งนี้รูปแบบการจัดบริการลักษณะนี้ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพอากาศ ศูนย์พัฒนาเด็กกำพร้า ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์ซึ่งพบว่า มีองค์ประกอบที่สำคัญๆ ดังนี้

(1) **ปรัชญา/หลักการพื้นฐานในการพัฒนาเด็ก** ในการจัดบริการศูนย์พัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี ยึดหลักพัฒนาการตามวัยของเด็กที่คำนึงถึงความต้องการพื้นฐานตามธรรมชาติของเด็ก ลักษณะพัฒนาการด้านต่างๆของเด็กในแต่ละอายุ พฤติกรรมการเรียนรู้ของเด็ก และความแตกต่างระหว่างบุคคลของเด็ก ตลอดจนบริบทของครอบครัวที่เด็กอาศัยอยู่เป็นสำคัญ เพื่อใช้เป็นแนวทางการตอบสนองความต้องการของเด็กและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ที่ส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก

(2) **กิจกรรมที่จัดให้เด็ก** การจัดประสบการณ์ให้เด็กอายุต่ำกว่า 6 ปี พบว่า มีการจัดกิจกรรมที่ตอบสนองความต้องการตามวัยของเด็ก ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา อย่างครบถ้วนทุกด้าน โดยมีการจัดตารางกิจกรรมประจำวันให้เด็กได้ออกกำลังกายกลางแจ้ง มีกิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะให้เด็กได้เคลื่อนไหวกล้ามเนื้อส่วนต่างๆของร่างกายและใช้ประสาทสัมผัส มีการจัดให้นอนหลับพักผ่อนอย่างเพียงพอ มีการปลูกฝังสุขนิสัยที่ดีในกิจวัตรประจำวันขณะรับประทานอาหารและเข้าห้องน้ำ มีการส่งเสริมให้เด็กรู้จักแสดงออกทางอารมณ์อย่างเหมาะสมด้วย กิจกรรมศิลปะสร้างสรรค์ มีการจัดกิจกรรมกลุ่มให้เด็กได้พูดคุยและรู้จักปรับตัวทำงานร่วมกับเด็กอื่นได้มีการจัดสภาพแวดล้อมให้เด็กมีโอกาสเล่นอย่างอิสระตามความสนใจ มีกิจกรรมการเล่นตามมุมที่เด็กได้สำรวจตรวจสอบทดลองหรือลงมือกระทำสิ่งต่างๆด้วยตนเอง มีของเล่นและเกมการศึกษาที่让孩子ได้คิดแก้ปัญหาหรือคิดริเริ่มทำสิ่งใหม่ๆ มีการพูดคุยซักถามให้เด็กใช้ความจำได้คิดรู้จักใช้คำพูดสื่อความหมายต่างๆ มีการเฝ้าระวังติดตามและบันทึกการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นระบบ

ตลอดจนมีการดูแลสุขภาพอนามัยให้เด็กได้รับอาหารที่มีประโยชน์ในปริมาณที่พอเพียงและมีคุณค่าทางอาหารสูง ได้รับภูมิคุ้มกันโรคตามระยะเวลาที่กำหนด และได้รับการรักษาพยาบาลเมื่อเจ็บป่วย

(3) **สถานที่และอุปกรณ์เครื่องใช้สำหรับเด็ก** ทำเลที่ตั้งของศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย พบว่าอยู่ในบริเวณที่มีการคมนาคมไปมาสะดวก มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยจากอันตรายใดๆ อาคารสถานที่มีความแข็งแรงมั่นคง มีทั้งที่เป็นตัวอาคารเฉพาะมีชั้นเดียว และจัดแบ่งเป็นห้องดูแลเด็กหลายห้องแยกตามกลุ่มอายุของเด็ก และมีลักษณะเป็นบ้านอยู่อาศัย ดัดแปลงเป็นอาคารไม้ 2 ชั้น มีการแบ่งเป็นห้องดูแลเด็กตามกลุ่มอายุเด็กเช่นเดียวกัน มีทางเข้า-ออกจากตัวอาคารหลายทาง ซึ่งจำเป็นเมื่อเกิดเหตุการณ์ฉุกเฉินบริเวณภายในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย มีสนามเด็กเล่น และเครื่องเล่นสนามสำหรับเด็กหลายอย่างภายในตัวอาคารที่ใช้ดูแลเด็ก มีพื้นที่ใช้สอยที่สะอาดกว้างขวาง และปลอดภัย มีการจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ส่วนตัวเด็กไว้เป็นที่เป็นที่ทางในตู้เก็บของติดผนังหรือชั้นวางของเป็นสัดส่วนแต่ละคน มีการจัดของเล่นและนิทานไว้ให้เด็กเล่นตามมุมต่างๆ ได้แก่ มุมบ้าน มุมไม้บล็อก มุมนิทานและมุมดนตรี โต๊ะเก้าอี้ที่ใช้มีขนาดพอเหมาะสำหรับเด็ก มีการจัดวางตู้เก็บของหรือชั้นวางของไว้ชิดผนัง ไม่ให้กีดขวางทางเดินของเด็ก สภาพพื้นในตัวอาคารเป็นไม้หรือปูด้วยกระเบื้องยางและถูทำความสะอาดก่อนให้เด็กนอนทุกวัน ส่วนใหญ่ห้องทำกิจกรรมเด็กจะใช้เป็นห้องนอนด้วย มีห้องอาคารแยกเป็นห้องโถงสำหรับเด็กนั่งรับประทานได้เอง และมีห้องน้ำแยกต่างหากด้วย

(4) **บรรยากาศภายในห้องดูแลเด็ก** ในการจัดห้องดูแลเด็ก พบว่า มีอากาศถ่ายเทสะดวก และแสงสว่างและแสงสว่างพอเพียงจากพัดลมเพดานและหน้าต่างรอบห้องทั้งที่เป็นหน้าต่างบานเกร็ดและหน้าต่างเปิดออก มีการจัดตกแต่งผนังห้องด้วยบอร์ด ติดรูปสื่อการเรียนรู้ต่างๆ และผลงานของเด็กหลากหลายแบบด้วยสีเส้นสดใสสวยงาม สิ่งของเครื่องใช้และของเล่นเด็กมีการจัดเก็บไว้เป็นที่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อย มีชั้นกันเป็นช่องๆ สำหรับเก็บของเล่นเด็กที่จัดใส่ภาชนะเป็นพวกๆ เป็นหมวดหมู่

(5) **ช่วงเวลาให้บริการ** การให้บริการการให้บริการศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย พบว่า ค่อนข้างยืดหยุ่นในการให้บริการตลอดทั้งปีในวันธรรมดา (จันทร์-ศุกร์) เว้นวันหยุดราชการ ตั้งแต่เวลา 6 โมงเช้าถึง 6 โมงเย็น เป็นการให้บริการแบบเข้าไปเย็นกลับในช่วงที่ผู้ปกครองไปทำงานนอกบ้าน ในการรับ-ส่งเด็ก จะมีบัตรประจำตัวเด็กและบัตรผู้ปกครองที่มีรูปเด็กติดอยู่ โดยมีผู้รับผิดชอบเป็นเวรดูแลรับ-ส่งเด็กเป็นประจำทุกวัน

(6) **การจัดกลุ่มเด็กในการดูแล** ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยให้การดูแลเด็กในช่วงที่แตกต่างกันไป พบว่า การแบ่งกลุ่มเด็กในการดูแลใช้หลักพัฒนาการเด็ก โดยแบ่งกลุ่มเด็กตามความสามารถในการช่วยเหลือตนเอง และความแข็งแรงของการบังคับใช้กล้ามเนื้อในการเคลื่อนไหวและการทรงตัว ได้แก่ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกึ่งทพเรือ รับบริการเด็กอายุ 3 เดือนถึง 4 ปี แบ่งเป็นเด็ก 4 กลุ่มอายุ ประกอบด้วยกลุ่มเด็กอ่อนอายุ 3-10 เดือน มีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 2 คน กลุ่มเด็กอายุ 1½ - 2½ ปี มีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 3 คน และกลุ่มเด็กอายุ 2½ - 4 ปี มีผู้ดูแลเด็ก 1 คนต่อเด็ก 6 คน ในขณะที่ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทุ่มล้ม รับบริการเด็กอายุ 2½ - 3 ปี 11 เดือน และแบ่งเป็น 4 กลุ่มอายุ ได้แก่กลุ่มอายุ 2 ปี 6 เดือน ถึง 2 ปี 10 เดือน มีผู้ดูแลเด็ก 2 คน ต่อเด็ก 30 คน (มีนักศึกษาฝึกสอนมาช่วยอีก 2 คน) กลุ่มอายุ 2 ปี 10 เดือน ถึง 3 ปี 2 เดือน กลุ่มอายุ 3 ปี 2 เดือน ถึง 3 ปี 6 เดือน และกลุ่มอายุ 3 ปี 6 เดือน ถึง 3 ปี 11 เดือน ซึ่งจะมีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กประมาณ 30 คน/ห้อง นอกจากนี้ศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์รับเด็กอายุ 4 เดือนถึง 5 ปี แบ่งเป็น 3 กลุ่มอายุ ประกอบด้วย กลุ่มเด็กอ่อนอายุ 4-48 เดือน มีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 3 คน กลุ่มเด็กอายุ 1½ - 3 ปี มีผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็ก 6 คน และกลุ่มเด็กโตอายุ 3-5 ปี มีผู้ดูแลเด็ก 1 คนต่อเด็ก 8 คน ทั้งนี้การจำแนกกลุ่มเด็กและการดูแลแตกต่างกันไปตามสภาพของการจัดบริการด้วย

(7) **คุณสมบัติและบทบาทของผู้ดูแลเด็ก** ผู้ที่ทำหน้าที่ให้การอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กในศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย พบว่า ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีจิตใจรักเด็ก มีอารมณ์มั่นคง ใจเย็น พูดจากับเด็กด้วยคำพูดที่อ่อนโยน มีบุคลิกที่คล่องแคล่วในการดูแลเด็ก โดยเฉพาะเด็กเล็กๆ ที่ชอบเดินไปมาไม่อยู่นิ่ง มีความสามารถในการเล่นิทาน ร้องเพลง และชักชวนเด็ก ๆ ให้กล้าแสดงออก รู้จักชมเชยและให้กำลังใจเมื่อเด็กพยายามทำกิจกรรมจนประสบผลสำเร็จ

ผู้ดูแลเด็กแต่ละคนจะเอาใจใส่เด็กในความรับผิดชอบ และคอยดูแลความปลอดภัยรอบๆ ตัวเด็กด้วย ผู้ดูแลเด็กบางคนมีคุณสมบัติสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีด้านอนุบาลศึกษาหรือที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาเด็ก ได้แก่ ศูนย์พัฒนาเด็กกระทู้ล้ม มีผู้ดูแลเด็กจบการศึกษาระดับปริญญาตรี จำนวน 3 คน และระดับมัธยมศึกษา ปีที่ 3 จำนวน 1 คน สำหรับสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ มีครูระดับปริญญาตรี 6 คน และพี่เลี้ยงจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3-6 จำนวน 48 คน ส่วนศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์มีครูสำเร็จการศึกษาระดับปริญญาโทด้านจิตวิทยาคลินิก จำนวน 1 คน และพี่เลี้ยงเด็กระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวน 10 คน ทั้งนี้พี่เลี้ยงประจำการผ่านการฝึกอบรมและทดลองงานในการอบรมเลี้ยงดูเด็กมาแล้ว บทบาทหน้าที่หลักของผู้ดูแลเด็ก อยู่ที่การจัดให้มีตารางกิจกรรมประจำวันและจัดกิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการของเด็กทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ในรูปของกิจกรรมที่หลากหลายรูปแบบตามช่วงความสนใจของเด็กแต่ละกลุ่มอายุ มีการจัดกิจกรรมเคลื่อนไหว กิจกรรมสงบ กิจกรรมในวงกลม กิจกรรมเสรีทั้งในร่มและกลางแจ้ง ให้เด็กได้มีส่วนร่วมในกิจกรรมต่างๆ พร้อมกับปลูกฝังระเบียบวินัยและกิริยามรรยาทที่ดีงามไปด้วย

(8) การปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง ในการประสานความสัมพันธ์อันดีระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัยและครอบครัวเด็กที่มาใช้บริการ พบว่า โดยทั่วไปมีการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารระหว่างศูนย์พัฒนาเด็กฯ และผู้ปกครองเด็กเป็นระยะๆ อย่างสม่ำเสมอ โดยในระยะแรกของการให้บริการจะมีการปฐมนิเทศผู้ปกครอง เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับนโยบายการพัฒนาเด็กจุดมุ่งหมายและรูปแบบการดำเนินงาน มีการพบปะผู้ปกครองในช่วงรับ-ส่งเด็กประจำวัน เพื่อพูดคุยถึงพฤติกรรมของเด็ก มีการจัดกิจกรรมพิเศษเนื่องในโอกาสต่างๆ ที่ขอความร่วมมือผู้ปกครอง เช่น วันขึ้นปีใหม่ วันเด็ก เป็นต้น มีการประชุมผู้ปกครองเป็นครั้งคราว สำหรับศูนย์เด็กบ้านศรีนครินทร์จะมีการจัดพูดคุยกับพ่อแม่เด็กเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย และรายบุคคล โดยให้ผู้ปกครองมารวมกลุ่มย่อยทดสอบพัฒนาการเด็ก 2 เดือน/ครั้ง มีการเยี่ยมบ้านให้คำแนะนำผู้ปกครองเดือนละครั้ง มีการกระตุ้นให้ผู้ปกครองยืมของเล่นหรือหนังสือนิทานไปเล่นกับลูกที่บ้านเดือนละครั้ง มีการประเมินภาวะโภชนาการเด็กร่วมกับผู้ปกครองเดือนละครั้ง มีการให้คำปรึกษาปัญหาสุขภาพแก่ผู้ปกครองเด็กเป็นราย

บุคคล ตลอดจนมีการประชุมกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ ให้ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในการดูแลตนเอง 2 ครั้ง/เดือน ให้ผู้ปกครองทำอาหารเสริมอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง ส่วนสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือจะมีการรายงานพฤติกรรม/พัฒนาการเด็กให้ผู้ปกครองทราบเป็นประจำ โดยเฉพาะผู้ปกครองกลุ่มเด็กอ่อน จะมีการพูดคุยและรายงานพฤติกรรมประจำวันของเด็กทุกวัน และรายงานพฤติกรรมเด็กเป็นรายสัปดาห์ ส่วนเด็กโตจะมีการรายงานพัฒนาการเด็กเป็นรายเดือน นอกจากนี้มีการจัดทำบอร์ดเผยแพร่ความรู้ให้ผู้ปกครองในการพัฒนาเด็กด้านต่างๆ และมีนิตยสาร/วารสารเกี่ยวกับเด็กไว้ให้อ่านด้วย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทุ่มล้มเช่นเดียวกัน มีการพูดคุยซักถามความเป็นไปของเด็กที่บ้านและที่ศูนย์ฯ ระหว่างพ่อแม่และผู้ดูแลเด็กและมีรายงานสุขภาพการเจริญเติบโตและพัฒนาการเด็กให้ผู้ปกครองทราบทุก 3 เดือน

3) รูปแบบการจัดบริการสถานศึกษาเด็กปฐมวัย (2 ½ -6 ปี) ระดับก่อนประถมศึกษาในระบบโรงเรียน เป็นลักษณะของการให้บริการจัดการศึกษาระดับปฐมวัยศึกษาหรือระดับก่อนประถมศึกษาแก่เด็กอายุ 2½-6 ปี ให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ก่อนที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา โดยลักษณะการจัดมีการจัดเป็นหลักสูตร เพื่อเตรียมความพร้อมให้แก่เด็กวัยก่อนเกณฑ์การศึกษาภาคบังคับ ในหลักสูตรอนุบาล 3 ปี หลักสูตรอนุบาล 2 ปี และหลักสูตรเด็ก 1 ปี ซึ่งมีจุดเน้นที่การจัดประสบการณ์ต่างๆ เพื่อเสริมสร้างให้เด็กเกิดการพัฒนาทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญาตามศักยภาพ และให้มีความพร้อมในการเรียนในระดับประถมศึกษาต่อไป ทั้งนี้รูปแบบการจัดบริการลักษณะนี้ได้แก่โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรักและโรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ซึ่งพบว่ามียอดประกอบที่สำคัญในการดำเนินงานดังนี้

(1) **ปรัชญา/หลักการพื้นฐานในการพัฒนาเด็ก** แนวคิดในการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาสำหรับเด็กอายุ 2½-6 ปี พบว่า ได้ยึดหลักการของพัฒนาการเด็ก การเรียนรู้ของเด็ก การเล่นของเด็ก และวัฒนธรรมและสังคมที่แวดล้อมเด็กในการสร้างหลักสูตรที่เหมาะสมกับวัยและประสบการณ์ของเด็ก โดยคำนึงถึงความสำคัญของการสร้างสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก การจัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการ

และการเรียนรู้ของเด็ก การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและครอบครัวของเด็ก ตลอดจนการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก จะเห็นได้ชัดเจนในการจัดการศึกษาของโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่มีการกำหนดหลักการ แนวคิดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาไว้อย่างชัดเจนในการพัฒนาเด็กให้เติบโตถึงขีดสุดศักยภาพและยั่งยืน ด้วยการอบรมเลี้ยงดูของบ้านร่วมกับโรงเรียนในการสร้างเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็ก นอกจากนี้หลายแห่งได้ยึดปรัชญาการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดทำและให้ใช้หลักสูตรก่อนประถมศึกษา พุทธศักราช 2540 เป็นแนวทางการจัดการศึกษาสำหรับเด็กอายุ 3-6 ปี ให้สอดคล้องกับนโยบายของหน่วยงานสังกัด

(2) กิจกรรมที่จัดให้เด็ก การจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กอายุ 2½-6 ปี

พบว่า มีการจัดตารางประจำวันที่ครอบคลุมกิจกรรมพัฒนาร่างกาย กิจกรรมพัฒนาอารมณ์-จิตใจ กิจกรรมพัฒนาสังคม และกิจกรรมพัฒนาสติปัญญา ในรูปแบบบูรณาการผ่านการเล่นที่หลากหลาย เพื่อให้เด็กได้รับประสบการณ์ตรง กิจกรรมที่จัดมีทั้งกิจกรรมที่让孩子ทำเป็นรายบุคคล กลุ่มย่อย และกลุ่มใหญ่ มีทั้งกิจกรรมในห้องเรียนและนอกห้องเรียน มีการจัดกิจกรรมหลายประเภท เช่น กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะ มักทำในช่วงเช้าหลังเคารพธงชาติ กิจกรรมสร้างสรรค์และกิจกรรมเสรี เป็นกิจกรรมให้เด็กได้เลือกทำตามความสนใจ มีการจัดมุมเล่นหรือศูนย์การเรียนรู้ลักษณะต่างๆ อาทิ มุมบล็อก มุมหนังสือ มุมธรรมชาติ มุมบ้าน มุมเครื่องเล่น สัมผัส มุมดนตรี มุมร้านค้า และมุมวิทยาศาสตร์ ไว้ภายในห้องเรียน ให้เด็กเล่นในช่วงเวลาที่กำหนด มีกิจกรรมเสริมประสบการณ์หรือกิจกรรมในวงกลมที่จัดให้มีการเล่านิทาน พูดคุยเล่าเรื่องราว สาธิตให้ดูการทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง หรือทดลองสิ่งใหม่ มีกิจกรรมกลางแจ้งให้เด็กได้วิ่งเล่น เล่นน้ำ เล่นทราย ปีนป่ายเล่นเครื่องเล่นสนามต่างๆ รวมทั้งมีเกมการศึกษาจัดให้เด็กเล่นได้เองก่อนกลับบ้าน ทั้งนี้มีการจัดอาหารและการพักผ่อนประจำวันด้วย พร้อมทั้งมีการติดตามประเมินพัฒนาการเด็กด้วยการสังเกตและเก็บผลงานเด็กรายบุคคล สำหรับการจัดกิจกรรมของโรงเรียนอนุบาลบ้านรักจะแตกต่างจากโรงเรียนอื่น โดยยึดแนวคิดแบบวอร์เตอร์ฟ ที่เน้นการนำสิ่งที่มี

ปีที่ 1 สำหรับเด็กอายุ 3-4 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 2 สำหรับเด็กอายุ 4-5 ปี และชั้นอนุบาลปีที่ 3 สำหรับเด็กอายุ 5-6 ปี ซึ่งคล้ายกับโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ที่รับเด็กช่วงอายุเดียวกัน แต่เรียกชั้นต่างกัน คือ ชั้นเด็กเล็ก สำหรับเด็กอายุ 2½-3 ปี ชั้นเตรียมอนุบาลสำหรับเด็กอายุ 3-4 ปี ชั้นอนุบาลปีที่ 1 สำหรับเด็กอายุ 4-5 ปี และชั้นอนุบาลปีที่ 2 สำหรับเด็กอายุ 5-6 ปี แต่ที่แตกต่างกันชัดเจนได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรักที่รับเด็กอายุ 1 ½-6 ปี และแบ่งเป็น 2 กลุ่มอายุ เป็นกลุ่มเด็กเล็กสำหรับเด็กอายุ 1 ½-3 ปี และกลุ่มเด็กอนุบาล 3-6 ปี โดยเด็กอนุบาลจะคละอายุ 3-4 ปี/ 4-5 ปี/ 5-6 ปี/ ไปด้วยกันในห้องเดียวกัน ทั้งนี้จำนวนครูที่ดูแลเด็กอนุบาลส่วนใหญ่จะพบว่า ครู 1 คน รับผิดชอบเด็กประมาณ 25-30 คน พร้อมพี่เลี้ยงหรือผู้ช่วยครูอีก 1 คน

(7) **คุณสมบัติและบทบาทของครู/ผู้ดูแลเด็ก** ครูเป็นผู้รับผิดชอบดูแลเด็กในห้องเรียนของสถานศึกษาปฐมวัย พบว่า ครูชั้นอนุบาลของโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก จบการศึกษาระดับปริญญาตรีทุกคน และส่วนครูใหญ่ จะได้รับการฝึกอบรมก่อนประจำการและระหว่างประจำการในการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย ครูแต่ละคนมีอัตราค่าจ้างที่เยี่ยมเยียมใจดี และมีจิตใจรักเด็ก ใจเย็น เป็นแบบอย่างที่ดีของเด็ก มีเหตุมีผลในการตัดสินใจเมื่อเด็กมีปัญหาขัดแย้งกัน มักแสดงออกต่อเด็กอย่างอ่อนโยน ด้วยความรักความเอาใจใส่ที่น่าประทับใจ มีการทำงานร่วมกันเป็นทีมในการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างกันในการวางแผนกิจกรรมสำหรับเด็ก และการเตรียมสื่อการสอนร่วมกัน สำหรับโรงเรียนอนุบาลบรรจรัตน์ และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่มีครูที่สำเร็จการศึกษาระดับปริญญาตรีเช่นเดียวกัน และอุปนิสัยใจคอรักเด็ก ใจเย็น ชอบทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก และมีความสามารถในการจัดกิจกรรมที่หลากหลายให้กับเด็ก ทั้งการร้องเพลง แสดงท่าทางประกอบเพลง การเล่านิทาน การเล่าเรื่องต่างๆ การอบรมสั่งสอนเด็กให้มีระเบียบวินัย การพูดจาพูดคุยกับเด็กอย่างไพเราะ ส่วนใหญ่พี่เลี้ยงเด็กจะคอยช่วยเหลือดูแลเด็กให้เข้าร่วมกิจกรรมและทำความสะอาดห้อง สำหรับโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ครูส่วนใหญ่จะจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาขึ้นไป และเข้ารับการฝึกอบรมภายในที่เจ้าของโรงเรียนจัดขึ้นเป็นประจำ โดยฝึกครูให้ครูรู้คุณค่าในตนเองและเป็นแบบอย่าง

ที่ดี งานการสอนเด็กตามแนวคิดวอร์ดอร์ฟ ซึ่งมีการทดลองงาน 3 เดือน และให้ทำงาน 6 เดือน ก่อนที่จะรับให้เข้างานประจำได้

(8) การปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครอง การสื่อสารสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับบ้านของสถานศึกษาปฐมวัย พบว่า ส่วนใหญ่มีการพบปะพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเด็กและการให้บริการของโรงเรียนเป็นประจำทั้งในช่วงของการรับ-ส่งเด็กประจำวัน และการจัดประชุมผู้ปกครอง ตลอดจนการจัดกิจกรรมในโอกาสพิเศษต่างๆ ที่ขอความร่วมมือจากผู้ปกครอง โดยเฉพาะโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก จะมีการเชิญผู้ปกครองมาร่วมกิจกรรมกับเด็กที่โรงเรียนด้วย มีการจัดทำจดหมายข่าวถึงผู้ปกครอง มีทัศนศึกษานอกสถานที่ โดยติดต่อผู้ปกครองที่รับผิดชอบดูแลอยู่ มีการจัดป้ายแสดงผลงานเด็ก และมีการรายงานผลการเจริญเติบโตและพัฒนาการของเด็กเป็นระยะๆ พร้อมทั้งมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างครูและผู้ปกครองเกี่ยวกับพฤติกรรมของเด็กด้วย สำหรับโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก มีการจัดกิจกรรมในร่มให้ความรู้แก่ผู้ปกครองสัปดาห์ละครั้งในหัวข้อต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูเด็ก โดยเชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญมาบรรยาย นอกจากนี้มีการจัดทำบอร์ดให้ข่าวความรู้ใหม่ๆ แก่ผู้ปกครอง ในการติดตามความเคลื่อนไหวในการพัฒนาเด็ก นอกจากนี้ยังมีบริการให้ยืมหนังสือความรู้เกี่ยวกับเด็กไปอ่านที่บ้านด้วย ส่วนโรงเรียนอนุบาลบรรจรงรัตน์ และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ มีการจัดประชุมพิเศษผู้ปกครองเช่นเดียวกับที่อื่น และมีการจัดประชุมผู้ปกครอง ตลอดจนการจัดกิจกรรมโรงเรียนในโอกาสต่างๆ พร้อมทั้งสื่อจดหมายข่าวที่ให้ความรู้ผู้ปกครอง

4) รูปแบบการจัดบริการสถานบริการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยในภาวะยากลำบาก เป็นลักษณะของการให้บริการช่วยเหลือดูแลและบำบัดรักษาเด็กปฐมวัยที่มีปัญหาต่างๆ ให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาได้สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการตามวัย โดยมีรูปแบบของการให้บริการในลักษณะของการแทรกแซงช่วยเหลือที่เป็นไปตามปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็ก เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องต่างๆ ให้เด็กสามารถพัฒนาตนเองทั้งทางร่างกาย อารมณ์-จิตใจ สังคม และสติปัญญา ตามศักยภาพที่มีอยู่ได้ทัดเทียมกับเด็ก

ทั่วไป รวมทั้งเป็นการขจัดปัญหาตั้งแต่ต้นเหตุ ไม่ให้คุกคามเป็นปัญหาที่รุนแรงมากขึ้นในระยะต่อไป มาได้ ทั้งนี้รูปแบบการจัดบริการลักษณะนี้ ได้แก่ ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ และสถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ ซึ่งพบว่ามียุทธศาสตร์การดำเนินงาน ดังนี้

(1) สถานบริการตรวจรักษาและฟื้นฟูแก้ไขปัญหาพัฒนาการ

เด็ก ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ที่จัดให้บริการตรวจรักษาและดูแลเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้าและเด็กที่มีปัญหาด้านพฤติกรรม โดยให้บริการในวันจันทร์-ศุกร์ เวลา 8.30-16.30 น. ด้วยแพทย์ จิตแพทย์ กุมารแพทย์ นักจิตวิทยา และพยาบาลจิตเวช บริการที่จัดเป็นบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็กที่มีพัฒนาการล่าช้า หรือมีปัญหาทางพฤติกรรมในรูปของกิจกรรมเพื่อฝึกทักษะต่างๆ ได้แก่ กิจกรรมการฝึกทักษะ การใช้กล้ามเนื้อมัดใหญ่ (เช่น ฝึกการโยนบอล กากะโด การก้าวขึ้นบันได การฝึกกายบริหารประกอบดนตรี) กิจกรรมการฝึกทักษะการใช้กล้ามเนื้อมัดเล็ก (เช่น การฝึกการปักหมุด การร้อยลูกปัด การปั้นแป้ง) กิจกรรมการฝึกทักษะการเข้าใจภาษา (เช่น การฝึกตามคำสั่งง่ายๆ การรู้จักอวัยวะร่างกายของตนเอง) การรู้จักสิ่งของที่ใช้ในชีวิตประจำวัน (เช่น การฝึกการเปล่งเสียง และการบริหารอวัยวะที่ใช้ในการเปล่งเสียง) และกิจกรรมการฝึกทักษะการช่วยเหลือตนเองและการเข้าร่วมกิจกรรมทางสังคม (เช่น การรับประทานอาหาร การเข้าห้องน้ำ) นอกจากนี้ยังมีบริการฟื้นฟูสมรรถภาพทางการแพทย์ โดยใช้เครื่องมือต่างๆ ในการรักษาและฝึกการเรียนรู้ต่างๆ บริการให้คำปรึกษาแก่ผู้ปกครอง บริการทดสอบทางเชาว์ปัญญา บริการการศึกษาพิเศษ บริการจิตเวชชุมชน และบริการพิเศษต่างๆ ทั้งนี้เด็กที่มาใช้บริการ แบ่งเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ กลุ่มเด็กดาวน์ซินโดรมและมีความบกพร่องทางสมอง กลุ่มเด็กออทิสติกและมีพฤติกรรมอยู่ไม่นิ่งลูกลี้ลูกกลน กลุ่มเด็กกล้ามเนื้ออ่อนแรง และกลุ่มเด็กพิเศษอื่นๆ การบำบัดรักษาจะแตกต่างกันไปตามระดับความรุนแรงของปัญหา บางครั้งจำเป็นต้องให้เด็กเข้ารับการฝึกทักษะ/รักษาตัวที่ศูนย์ โดยให้ผู้ปกครองมาคอยดูแลเด็กเพื่อให้รู้จักวิธีช่วยเหลือดูแลเด็กที่บ้าน พร้อมๆ ไปด้วยฝึกอาชีพไปด้วย เป็นการส่งเสริมครอบครัวให้มีรายได้เลี้ยงชีพ และสามารถอยู่ดูแลเด็กที่บ้าน ในบางรายอาจมีการนัดให้มาตรวจเป็นระยะๆ เพื่อติดตามผลการรักษาให้เด็กด้วย

(2) สถานบริการรับเลี้ยงและสงเคราะห์เด็กที่ถูกทอดทิ้งหรือ

กำพร้า สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ เป็นหน่วยงานในสังกัดกรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม ที่จัดให้บริการอุปการะเลี้ยงดูเด็กกำพร้า เด็กถูกทอดทิ้ง เด็กที่ประสบปัญหาไม่มีผู้อุปการะเลี้ยงดูทั้งชายหญิงอายุแรกเกิดถึง 6 ปี และเด็กหญิงอายุ 7-18 ปี จาก 17 จังหวัดในภาคเหนือ โดยการให้บริการเลี้ยงดูในบรรยากาศของบ้านให้เด็กอยู่อาศัย และมีผู้ดูแลหรือพี่เลี้ยงทำหน้าที่เลี้ยงดู ให้อาหาร นม และดูแลความสะดวก ให้ความรักความอบอุ่นแทนบิดามารดา นอกจากนี้มีบริการด้านการรักษาพยาบาลและอนามัย มีพยาบาลดูแลรักษาเด็กที่เจ็บป่วย และนำส่งโรงพยาบาลเมื่อจำเป็น ให้ภูมิคุ้มกันโรคต่างๆ แก่เด็ก และส่งเสริมการรักษาสุขภาพอนามัย มีบริการส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ให้เด็กมีพัฒนาการและเรียนรู้ตามวัย มีบริการสังคมสงเคราะห์ ในการจัดทำทะเบียนประวัติเด็ก มีการเสริมสร้างประสบการณ์ชีวิตให้เด็กได้ทำกิจกรรมในร่มและกลางแจ้ง ไปทัศนศึกษาและร่วมกิจกรรมทางสังคม ตลอดจนมีบริการจัดหาผู้อุปการะให้เด็ก เพื่อให้เด็กมีโอกาสอยู่กับครอบครัวให้มากที่สุด ทั้งนี้ในการดูแลเด็ก มีการแบ่งกลุ่มเด็กตามช่วงอายุ ได้แก่ ช่วงอายุ 0-1 ปี ช่วงอายุ 2 ปี ช่วงอายุ 2-3 ปี และช่วงอายุ 3-6 ปี ซึ่งจะมีบุคลากรดำเนินการในแต่ละช่วงอายุ กิจกรรมที่จัดให้เด็กแต่ละช่วงอายุจะเน้นการกระตุ้นพัฒนาการทางด้านการใช้กล้ามเนื้อเล็กกล้ามเนื้อใหญ่ ประสาทสัมผัส และประสบการณ์ชีวิต เพื่อให้เกิดพัฒนาการทางด้านร่างกาย สติปัญญา อารมณ์ และสังคมที่สมวัย รวมทั้งมีการเตรียมความพร้อมพื้นฐานให้แก่เด็กในการเรียนขั้นประถมศึกษาต่อไปด้วย ในการจัดกิจกรรมส่งเสริมและกระตุ้นพัฒนาการให้เด็ก จะมีการประเมินผลก่อนดำเนินการและประเมินความก้าวหน้าของพัฒนาการเด็กทุก 3 เดือน มีการวางแผนกิจกรรมประจำสัปดาห์ (จันทร์-ศุกร์) สำหรับเด็กแต่ละช่วงอายุแตกต่างกันไป โดยเฉพาะช่วงอายุ 0-1 ปี มีกิจกรรมการกระตุ้นพัฒนาการของกล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก ประสาทสัมผัส และประสบการณ์ชีวิตกิจกรรมละ 2 ชั่วโมง วันละ 2 กิจกรรม สลับกันไป สำหรับการกระตุ้นพัฒนาการกล้ามเนื้อย่อยทำโดยคณะเทคนิคการแพทย์ (ภาควิชากิจกรรมบำบัด) มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ทุกอังคารเช้า สำหรับช่วงอายุ 1-2 ปี มีกิจกรรมที่ต้องไปกระตุ้นกล้ามเนื้อใหญ่ที่คณะเทคนิคการแพทย์ทุกวันอังคารเช้า และมีกิจกรรมเพิ่มเติม ได้แก่ การ

ฝึกพูดที่โรงพยาบาลมหาราช ทุกวันพุธเช้า และกิจกรรม Mini Hiking ทุกวันพฤหัสบดีเช้า ส่วนช่วงอายุ 2-3 ปีมีการกระตุ้นกล้ามเนื้อใหญ่ที่คณะเทคนิคการแพทย์ทุกวันจันทร์เช้า มีการฝึกพูดที่โรงพยาบาลมหาราช มีกิจกรรม Mini Hiking และมีกิจกรรมเพิ่มเติม ได้แก่ Play Therapy ทุกวันจันทร์-อังคารบ่าย ในช่วงอายุ 3-6 ปี มีกิจกรรมเตรียมความพร้อมในลักษณะของศูนย์การเรียนรู้ต่างๆ มากขึ้น รวมทั้งมีการกระตุ้นพัฒนาการเด็กด้านศิลปศึกษาที่คณะเทคนิคการแพทย์ ทุกวันอังคารเช้า มีการฝึกพูดที่โรงพยาบาลมหาราชเช่นเดียวกับช่วงอายุอื่น มีการเล่นเกมการศึกษา และกิจกรรมใช้สื่อโสตศึกษา ตลอดจนทัศนศึกษานอกสถานที่ นอกจากนี้สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ยังมีบริการจัดหาครอบครัวอุปถัมภ์และครอบครัวบุญธรรมให้แก่เด็กในการดูแลด้วย

4.6.2 ระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ

จากกรณีศึกษาของสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพที่เป็นกรณีศึกษาทั้งหมด 20 แห่ง ในที่นี้จะนำมาสรุปเฉพาะสถานบริการเลี้ยงเด็กทั่วไป 17 แห่งว่าสถานเลี้ยงเด็กมีระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพอย่างไร ตามประเด็นต่อไปนี้

1) **ระบบการบริหารจัดการ** แม้ว่าสถานบริการตัวอย่างจะมีความหลากหลายในด้านการบริหารจัดการก็ตาม และมีข้อสรุปที่น่าสนใจสำหรับการบริหารจัดการสถานบริการที่มี คุณภาพ ดังนี้

(1) **มีปรัชญา แนวคิด และเป้าหมายของโรงเรียนที่ชัดเจน** ซึ่งจะเป็นหลักที่บุคลากรทุกระดับจะใช้เป็นแนวในการดำเนินงานไปสู่เป้าหมายที่ชัดเจน และผู้บริหารก็ใส่ใจที่จะดูแลติดตามให้การดำเนินงานเป็นไปตามแผนที่วางไว้ สอดคล้องกับศักยภาพของโรงเรียนทั้งทางด้านทรัพยากร บุคลากร และสิ่งแวดล้อม เพื่อสนองตอบต่อความต้องการของผู้รับบริการ และมีปรัชญาแนวคิดที่แสดงถึงจุดเน้นของสถานบริการแต่ละแห่ง ได้แก่ การเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เน้นการพัฒนาเด็กในทุกด้าน เน้นสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของเด็ก เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เน้นการจัดสวัสดิการแก่บุคลากร และเน้นการเรียนรู้ เขียน อ่าน แต่ที่คิดว่าจะถูกต้องและสอดคล้องกับการพัฒนาเด็ก ได้แก่ ศูนย์เด็กที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง ไม่ใช่ครูหรือผู้ดูแลเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านควบคู่กันไป

รวมทั้งการดูแลสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของเด็ก เพื่อสนองต่อความต้องการของผู้ใช้บริการ และชุมชนได้มีส่วนร่วมในการดูแลเด็กด้วย ศูนย์เด็กที่มีปรัชญา แนวคิด และเป้าหมายที่ชัดเจน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก สถานรับเลี้ยงเด็กกองทัพเรือ และโรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ เป็นต้น ซึ่งทั้งหมดจะเน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง แม้จะทำได้ทุกเรื่อง แต่ก็ได้พยายามทำ เพื่อรักษาธรรมชาติของเด็กไว้ และให้เด็กรู้สึกอบอุ่นเหมือนบ้าน แม้จะอยู่ที่โรงเรียน เช่น

บ้านรัก : มีแนวคิดในการรักษาความเป็นธรรมชาติของเด็ก เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนจากธรรมชาติ เพื่อให้เด็กได้มีพัฒนาการทุกด้าน ทั้งทางร่างกาย อารมณ์ สังคม และสติปัญญาไปพร้อมๆ กันอย่างสมดุล เพื่อเตรียมความพร้อมของเด็กก่อนวัยเรียน

โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก : ใช้แนวคิดในการส่งเสริมพัฒนาการเด็กในทุกๆ ด้าน เพื่อเตรียมความพร้อมก่อนที่จะเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา โดยมุ่งการเป็นผู้นำในการจัดประสบการณ์ให้แก่เด็กปฐมวัยตามหลักสากล และส่งเสริมการเรียนรู้การสอนที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง แม้ว่าจะทำได้เป็นบางกิจกรรม

สถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาการเด็กกองทัพเรือ : มีแนวคิดในการดูแลเด็ก โดยมุ่งพัฒนาเด็กในทุกๆ ด้านให้มีพัฒนาการสมวัย ใส่ใจด้านคุณธรรม และการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน

โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ : ปรัชญาและแนวคิดตามคำขวัญที่ว่า "เน้นกิจกรรม นำการศึกษา เสริมพลานามัย ใฝ่คุณธรรม" และมีนโยบายหลัก คือ พัฒนาทั้งตัวเด็กและบุคลากรทุกคน และเร่งรัดพัฒนาบริการให้ไปสู่มาตรฐานการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา

(2) การบริหารงานบุคคล ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็กต่างมีสไตล์ในการบริหาร แตกต่างกันไป แต่ที่น่าสนใจ ได้แก่

ก การคัดเลือกบุคลากร พบว่า ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากร 3 ด้านหลักๆ ได้แก่

- วุฒิการศึกษาของครูหรือผู้ดูแลเด็ก ซึ่งบางแห่งระบุชัดเจนว่าต้องจบปริญญาตรีด้านปฐมวัย/อนุบาลศึกษา เพื่อให้สามารถนำความรู้ที่เรียนมานำมาใช้ได้เลย ในกรณีที่มิบุคคลากรบางคนยังไม่จบปริญญาตรีก็จะสนับสนุนให้เรียนต่อจนจบปริญญาตรี (เช่น ที่โรงเรียนอนุบาลบรรจรัตน์ ปริณายก เป็นต้น)

- มีประสบการณ์ในการสอนหรือการดูแลดูแลบุตร/เด็กปฐมวัย
- บุคลิกภาพและความประพฤติของครู ซึ่งต้องเป็นคนใจเย็น อดทน มีความรับผิดชอบ ตั้งใจทำงานและที่สำคัญต้อง “รักเด็ก” นอกจากนั้นก็อาจมีเกณฑ์คัดเลือกอื่นๆ เช่น มีที่อยู่อาศัยใกล้สถานบริการ สุขภาพดี ไม่มีโรคติดต่อ อายุไม่เกิน 35 ปี

ข การพัฒนาบุคลากร ส่วนใหญ่จะสนับสนุนให้บุคลากรเข้าไปรับการฝึกอบรมหรือดูงานทั้งในและต่างประเทศอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเพิ่มพูนประสบการณ์ ทั้งก่อนและระหว่างประจำการในหลักสูตรที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็กปฐมวัย เช่น การทำสื่อ การดูแลเด็กที่ไม่ปกติ เป็นต้น โดยการพัฒนาบุคลากร โดยเฉพาะการอบรมในระหว่างประจำการจะเป็นไปอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ ทั้งในส่วนที่โรงเรียนดำเนินการเอง และในส่วนที่หน่วยงานภายนอกจัด เช่น การอบรม การประชุมปฏิบัติการ การนิเทศงาน เป็นต้น โดยการอบรม/การประชุมเชิงปฏิบัติการโดยหน่วยงานภายนอก มักจัดในช่วงปิดภาคเรียน

ค การสร้างขวัญกำลังใจให้แก่บุคลากร นอกจากการปรับเงินเดือนให้ตามวาระและโอกาสที่เหมาะสม รวมทั้งการดูแลเรื่องรายได้และสวัสดิการแล้ว ผู้บริหารหลายแห่งได้ให้รางวัลตอบแทนความตั้งใจในการทำงานของบุคคลากร โดยการสนับสนุนให้บุคลากรได้มีโอกาสเข้าไปรับการฝึกอบรม รวมทั้งการศึกษาดูงานทั้งในและต่างประเทศ โดยทางสถานบริการเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ นอกจากนี้ยังมีการให้ของขวัญ/รางวัลในโอกาสพิเศษ เช่น ปีใหม่ การให้โล่ให้รางวัลเป็นต้นศูนย์เด็กบางแห่งให้ความสำคัญกับความสะอาดสวยงามของสถานที่ทำงานทั้งบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่ส่งเสริมการทำงาน การบริหารงานบุคคลของสถานเลี้ยงดูเด็กที่น่าสนใจได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก “ที่นี่ให้ความสำคัญกับทีมงานหรือบุคลากรที่ทำงานร่วมกันมาก เพราะคนเดียวไม่สามารถทำงานให้ได้ดี มีการพัฒนาบุคลากรต่อเนื่องสม่ำเสมอทั้งในส่วนที่โรงเรียนดำเนินการเอง เช่น การ อบรม การประชุมเชิง

ปฏิบัติการ การนิเทศภายใน และการไปร่วมกับหน่วยงานอื่นทั้งในกลุ่มโรงเรียนหรือองค์กรอื่น ส่วนใหญ่จะทำในช่วงก่อนเปิดเทอม เช่น การประชุมสมาคมการศึกษาสำหรับเด็กนานาชาติ สาขาประเทศไทย (ACEIP) ซึ่งจัดประชุมสำหรับผู้สอนและผู้บริหารด้วยปีละครั้ง เป็นต้น ใช้วิธีการสร้างมนุษยสัมพันธ์เพื่อเสริมสร้างบรรยากาศการทำงาน และภาวะความเป็นผู้นำของผู้ได้บังคับบัญชา ให้โอกาสบุคลากรได้ไปดูงานทั้งในกรุงเทพฯ และต่างจังหวัด เช่น โรงเรียนบรรจจรัตน์ มีสวัสดิการพื้นฐาน เช่น ทักษะศึกษา หรือไปศึกษาต่อตามความสามารถของแต่ละคน ให้ความช่วยเหลือเมื่อเจ็บป่วย มีการประเมินผลการทำงานปีละ 2 ครั้ง และให้บุคลากรได้ประเมินการทำงานของตนเองประมาณปีละ 1 ครั้ง ให้เสนอแนะและแสดงความคิดเห็นได้ โดยการจัดประชุมกลุ่มย่อยอย่างสม่ำเสมออย่างไม่เป็นทางการเพื่อเพิ่มศักยภาพของบุคลากร มีวัฒนธรรมการทำงานแบบเปิด ทุกคนต้องมีความเข้าใจขั้นพื้นฐานในนโยบายของโรงเรียน ตรงกันหมด หลังจากนั้นทุกคนจะมีอิสระในการคิดสร้างสรรค์ภายใต้กรอบเดียวกัน จะได้เห็นศักยภาพหรือความถนัดของบุคลากรแต่ละคนโดยโรงเรียนจะช่วยสนับสนุนทางงบประมาณ ให้อำนาจ เพื่อให้ครูทำงานได้เต็มที่ ทางโรงเรียนมีการรับนักศึกษาฝึกงานอย่างต่อเนื่องทุกปี เช่น จากจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย สถาบันราชภัฏสวนดุสิต สถาบันราชภัฏบ้านสมเด็จ เป็นต้น”

(3) *การบริหารจัดการด้านการเงิน* สถานบริการเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่จะมีระบบการเงินที่รัดกุม กล่าวคือมีการจัดทำระบบบัญชีรับ-จ่ายอย่างรัดกุม และเป็นปัจจุบัน สถานเลี้ยงดูเด็กที่อยู่ในระบบราชการ หรือสังกัดกระทรวง ทบวง กรม ต่างมักจะมีการตรวจสอบการใช้จ่ายเงินทั้งภายในและภายนอก (เช่นสำนักงานตรวจเงินแผ่นดิน) กันอย่างจริงจังและต่อเนื่อง ส่วนภาระกิจของผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็กที่สำคัญที่สุดก็คือการระดมทุน เพราะสถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่ง แม้จะได้รับงบประมาณสนับสนุนจากภาครัฐก็ตาม แต่ส่วนใหญ่จะมาใช้จ่ายเป็นเงินเดือนบุคลากร ชื้อวัสดุ-อุปกรณ์การเรียน การสอน ได้น้อยแต่ก็ไม่ค่อยเพียงพอ ดังนั้นค่าใช้จ่ายที่จะนำมาใช้ในการจัดกิจกรรม/ทำสื่อ/การเรียน-การสอน/ส่งบุคลากรไปฝึกอบรมมักมีอยู่น้อย ไม่เพียงพอ ผู้บริหารจึงต้องระดมทุนจากแหล่งอื่น เช่น จากผู้ปกครองเด็ก (ศูนย์เด็กในชุมชน มักไม่ค่อยระดมทุนจากผู้ปกครอง เพราะส่วนใหญ่ยากจน) จากชุมชนโดยการทอดผ้าป่าหรือจัดงานต่างๆ จากนักการเมือง นักธุรกิจ

องค์กรเอกชน เป็นต้น ทั้งในรูปของตัวเงิน และการบริจาคสิ่งของ นอกจากนี้สถานเลี้ยงเด็กบางแห่งยังมีการจัดตั้งเป็นกองทุน โดยนำดอกผลที่ได้มาใช้ในการดำเนินการของสถานเลี้ยงเด็ก รวมทั้งมีการหารายได้ต่างๆจากผู้ปกครองเด็ก เช่น การบริการรับ-ส่งเด็ก และมาตรการประหยัดค่าใช้จ่ายโดยวิธีต่างๆ (เช่น การผลิตสื่อที่ใช้ในการจัดกิจกรรมให้เด็กโดยครู/พี่เลี้ยงเด็ก แทนการซื้อ)

(4) **ตัวผู้บริหาร** โดยทั่วไปผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็ก จะต้อง มีลักษณะที่เป็นผู้นำ หรือมีภาวะความเป็นผู้นำสูง สามารถปกครองหรือทำงานร่วมกับผู้บังคับบัญชาได้ดี เป็นผู้ที่มีกล้าคิด กล้าตัดสินใจ ภายใต้อาณัติการงานต่างๆ อย่างเหมาะสม เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือ และเป็นแบบอย่างที่ดี มีความยุติธรรม ให้อิสระแก่ทุกคนเท่าเทียมกัน ยกย่องชมเชยผู้ใต้บังคับบัญชาเมื่อเขามีความสามารถ และให้โอกาสแก่ทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน คุณสมบัติที่สำคัญของผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็กปฐมวัยคือ 1) ผู้บริหารต้องมีความรู้หรือความเข้าใจเกี่ยวกับการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย เพราะจะมีความแตกต่างจากการศึกษาในระดับอื่น เนื่องจากการให้บริการที่เน้นการจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการเด็ก (ไม่ใช่เน้นการเรียน เขียน อ่าน) ซึ่งจะต้องใช้สื่อการสอนและการจัดสิ่งแวดล้อม เพื่อให้เด็กได้เรียนรู้และเสริมประสบการณ์การเรียนรู้ เพื่อให้เด็กเกิดความพร้อมในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา (คือการคิดเองเป็น) เมื่อผู้บริหารเข้าใจในหลักการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัยแล้ว ผู้บริหารอาจเป็นผู้ถ่ายทอดแนวคิดดังกล่าวให้แก่บุคลากร หรืออาจจะส่งบุคลากรเข้ารับการอบรม "การจัดหลักสูตรรูปแบบใหม่ และวิธีการจัดกิจกรรมสำหรับหลักสูตรใหม่ต่างๆ" โดยผู้บริหารจะต้องให้การสนับสนุนในทุกๆ ด้าน เช่น งบประมาณในการจัดทำสื่อ การอำนวยความสะดวกแก่ครูที่มีการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ เป็นต้น

นอกจากนี้ผู้บริหารควรมีทัศนคติที่ดีต่อการพัฒนาคุณภาพของสถานเลี้ยงเด็กในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านปัจจัยนำเข้า (เช่น อาคารสถานที่ สิ่งแวดล้อม สื่ออุปกรณ์ต่างๆ คุณภาพของบุคลากร และผู้บริหารเอง ด้านกระบวนการ (ได้แก่ คุณภาพในการจัดกระบวนการเรียน-การสอน หรือการจัดกิจกรรม การดูแลด้านโภชนาการ-สุขภาพอนามัย ความปลอดภัย เป็นต้น) และคุณภาพของเด็ก ซึ่งได้แก่ เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน

ครบถ้วนตามวัยของเด็ก รวมทั้งความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มาใช้บริการ ผู้บริหารควรจะเห็นความสำคัญของการพัฒนาคุณภาพในทุกด้าน โดยเฉพาะด้านผลลัพธ์ ซึ่งผู้บริหารต้องกระตุ้นให้บุคลากรรายงานการประเมินผลพัฒนาการเด็กอย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง หรือเทอมละ 1 ครั้ง ผู้บริหารส่วนใหญ่เห็นด้วยกับการที่รัฐกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำของสถานเลี้ยงดูเด็ก มีผู้บริหารบางคนเสนอให้มาตรฐานขั้นต่ำ ได้แก่ ครู/ผู้ดูแลเด็ก ต้องมีใบประกอบวิชาชีพ สถานเลี้ยงดูเด็กต้องดูแลความปลอดภัยของเด็ก เป็นต้น

ประการสุดท้ายคือผู้บริหารต้องเป็นคนที่มีความสัมพันธ์ดี สามารถมีปฏิสัมพันธ์กับผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งกับครู เด็ก ผู้ปกครอง ชุมชน (วัด) รวมทั้งผู้บริหารท้องถิ่นและนักการเมือง เพื่อว่าจะได้ระดมความมีส่วนร่วมจากทุกฝ่ายได้ ผู้บริหารศูนย์เด็กมีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์กับผู้ปกครองเด็ก ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็ก ตลอดจนการสร้างเครือข่ายระหว่างศูนย์เด็กกับชุมชนและบุคคลภายนอกชุมชน เพราะความร่วมมือจากชุมชน นับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งต่อศูนย์เด็ก และโรงเรียนอนุบาลหลายแห่ง โดยเฉพาะศูนย์เด็กในชนบท ซึ่งนอกจากความร่วมมือจากผู้ปกครองในการส่งบุตรหลานเข้ามาอยู่ในความดูแลของศูนย์เด็กแล้ว ชุมชนหลายแห่งยังสามารถให้ความช่วยเหลือศูนย์เด็กได้เป็นอย่างดี ทั้งในด้านการช่วยหารายได้ อุปกรณ์ประกอบการเรียน การสอนต่างๆ ซึ่งได้รับการบริจาคจากผู้ปกครองเด็ก และคนในชุมชน ตลอดจนความร่วมมือในด้านอื่นๆ เช่น ช่วยซ่อมแซมศูนย์เด็ก ช่วยเลี้ยงดูเด็กในศูนย์ และช่วยทำอาหารเลี้ยงเด็กในศูนย์ เป็นต้น ซึ่งเป็นหน้าที่สำคัญของผู้บริหารในการประชาสัมพันธ์และขอความร่วมมือไปยังชุมชนและขยายวงกว้างออกไปสู่คนนอกชุมชน มีผู้บริหารเด็กบางแห่งที่สร้างความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอกชุมชน เช่น นักการเมืองท้องถิ่น หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เพื่อระดมทรัพยากรมาช่วยศูนย์เด็ก

2) การปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็ก

(1) การจัดตารางกิจกรรมประจำวัน

ส่วนใหญ่ศูนย์เด็กเกือบทุกแห่งจะมีการจัดตารางกิจกรรมประจำวันสำหรับเด็ก แต่เมื่อนำไปปฏิบัติจริงอาจต้องมีการปรับเปลี่ยนและยืดหยุ่น เช่น การจัด

กิจกรรมของโรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก ถึงแม้จะมีการกำหนดตารางกิจกรรมไว้ในทางปฏิบัติอาจไม่ได้ดำเนินการตามตารางครบถ้วนทุกกิจกรรม แต่จะมีการปรับเปลี่ยนยืดหยุ่นไปตามสถานการณ์ โดยยึดที่ความพร้อมของเด็กเป็นหลัก นอกจากนั้นเนื้อหาในการจัดกิจกรรมก็เป็นสิ่งสำคัญ จากการศึกษาการจัดกิจกรรมของศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาลต่างๆ พบว่าเนื้อหาการจัดกิจกรรมที่น่าสนใจคือ การจัดกิจกรรมของโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ซึ่งกิจกรรมที่จัดขึ้นจะเป็นกิจกรรมที่เน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์จริงของเด็ก กล่าวคือ กิจกรรมประจำวันที่เด็กต้องทำเป็นประจำ เพื่อฝึกให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตนเอง และเตรียมความพร้อมในการดำเนินชีวิตในสังคม เช่น กิจกรรมสัตว์เลี้ยง กิจกรรมการทำขนม เป็นต้น และจะมีหลักสูตรพิเศษซึ่งปรับเปลี่ยนไปตามฤดูกาลและเทศกาลสำคัญๆต่างๆ เช่น กิจกรรมในฤดูฝนจะเป็นเรื่องเกี่ยวกับต้นไม้ กิจกรรมวันสำคัญ เช่น เทศกาลลอยกระทง วันสำคัญทางพุทธศาสนา เป็นต้น เน้นความสอดคล้องกับธรรมชาติรอบตัวเด็ก และเป็นการถ่ายทอดศิลปะวัฒนธรรมไทยให้แก่เด็กด้วย ซึ่งคล้ายคลึงกับเนื้อหากิจกรรมของศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตที่เน้นให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองจากธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมรอบตัวเช่นกัน ตัวอย่างเช่น ในฤดูหนาวจะมีผีเสื้อวางไข่ ฤดูฝนจะเกิดรุ้งหลังฝนตก เป็นต้น และที่สำคัญคือจะมีการสอดแทรกหลักธรรมทางพุทธศาสนาในกิจกรรม เพื่อพัฒนาการอารมณ์และจิตใจของเด็กด้วย จะเห็นได้ว่ากิจกรรมที่ดีและเหมาะสมกับเด็กปฐมวัยไม่ควรจะเน้นเรื่องการเรียนรู้เขียนอ่าน แต่ควรให้เด็กได้มีพัฒนาการตามธรรมชาติทุกด้านอย่างสมบูรณ์โดยใช้กิจกรรมต่างๆ เป็นตัวกระตุ้น

(2) การเตรียมอุปกรณ์การสอน

ศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาลหลายแห่ง ครูจะต้องเป็นผู้เตรียมอุปกรณ์การสอนเอง ซึ่งอุปกรณ์ที่เป็นสื่อการสอนที่ดี ควรเป็นอุปกรณ์ที่มีการหมุนเวียนสับเปลี่ยน และมีความแปลกใหม่ เพื่อกระตุ้นความสนใจของเด็ก อุปกรณ์ที่หาได้ง่าย และไม่ยุ่งยาก จึงเป็นสิ่งที่หาได้ตามธรรมชาติ หลายโรงเรียน เช่น ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทู้ล้ม โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก และบ้านศรีนครินทร์ จึงหันมาใช้วัสดุจากธรรมชาติมาประยุกต์ เป็นอุปกรณ์ประกอบการสอน

เช่น ใบไม้ ดอกไม้ เอาก้านผักมาใช้เป็นแท่นพิมพ์สี ในวิชาศิลปะ เป็นต้น เพราะเป็นของหาง่าย มีสีสันตามธรรมชาติ และปลอดภัยสำหรับเด็ก

นอกจากวัสดุตามธรรมชาติแล้ว ครูบางโรงเรียนยังรู้จักนำวัสดุเหลือใช้มาประดิษฐ์อุปกรณ์การสอน และของเล่นให้เด็ก เช่น โรงเรียนอนุบาลวัดปริมาเยน ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตร และสถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็กกึ่งหอพักเรื้อ ที่ครูนำวัสดุเหลือใช้ เช่น เศษผ้า แกนหลอดด้าย แกนกระดาษทิชชู มาประดิษฐ์ของเล่นให้เด็ก เป็นการช่วยประหยัดค่าใช้จ่ายได้อีกทางหนึ่งด้วย โดยเฉพาะโรงเรียนอนุบาลวัดปริมาเยน นอกจากครูจะประดิษฐ์ของใช้เด็กเล่นแล้ว ยังมีการจัดทำกล่อง ให้สำหรับเด็กแต่ละคน ได้นำผลงานของตนเองมาเก็บสะสมไว้อีกด้วย

(3) การดูแลสุขภาพอนามัยเด็ก

ครูในทุกศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาล จะมีหน้าที่ในการดูแลสุขภาพอนามัยเด็ก โดยการปฐมพยาบาลเบื้องต้น เมื่อเด็กเจ็บป่วย แต่มีบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ที่จะมีครูพยาบาล ซึ่งผ่านการอบรมด้านการดูแลสุขภาพอนามัย และการปฐมพยาบาลเบื้องต้น จากสาธารณสุขจังหวัดโดยเฉพาะ เป็นผู้รับผิดชอบดูแลเด็กที่เจ็บป่วย และมีห้องปฐมพยาบาลสำหรับเด็กที่เจ็บป่วยโดยเฉพาะ และบางโรงเรียน เช่น โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ จะมีตู้ยาสามัญประจำบ้าน อยู่ทุกห้องเรียน โดยมีครูประจำชั้นเป็นผู้ดูแล

สิ่งที่สำคัญในการดูแลสุขภาพอนามัยเด็ก คือ การจดบันทึกภาวะสุขภาพหรืออาการผิดปกติของเด็กแต่ละคนอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป็นข้อมูลสำคัญ ในการประเมินพัฒนาของเด็ก และการดูแลรักษาของแพทย์ในเบื้องต้น เช่น การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูงเด็ก ซึ่งโครงการเลี้ยงเด็กกลางวันของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงพิงค์ และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ที่ทำอยู่เป็นประจำ นอกจากนั้น ในโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคนอนุสรณ์ จะมีการบันทึกสุขภาพเด็ก ลงในสมุดบันทึกสุขภาพของเด็กแต่ละคน เป็นประจำทุกเดือน และตรวจความสะอาดร่างกายเด็กทุกวัน และเด็กแต่ละคนในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทุ่มล้ม ก็จะมี

สมุดบันทึกการฉีดวัคซีนของเด็กทุกคน และบางโรงเรียนจะมีการจัดบริการพิเศษอื่นๆ เช่น โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก จะมีบริการตรวจฟันเด็ก จากทันตแพทย์ เป็นประจำอีกด้วย

(4) การดูแลโภชนาการ

ครูในศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาลบางแห่ง เช่น สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทู้ล้ม จะมีส่วนร่วมในการกำหนดรายการอาหารสำหรับเด็กด้วยเพื่อให้เด็กได้รับสารอาหารต่างๆ ที่จำเป็นครบถ้วนและในศูนย์เด็กของโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ นอกจากครูจะทำหน้าที่ดูแลเด็กในเวลารับประทานอาหารแล้วยังมีการปลูกฝังมารยาทในการรับประทานอาหารให้เด็กด้วย เช่นเดียวกับที่โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก ที่ปลูกฝังให้เด็กรู้จักมารยาทในการรับประทานอาหารและสอนให้รู้จักคุณค่าของอาหารที่เด็กรับประทาน เช่น ข้าวมาจากไหน มีคุณค่าอย่างไร ควรจะรับประทานให้หมดไม่เหลือทิ้ง เป็นต้น

(5) การดูแลอาคารสถานที่

ส่วนใหญ่เกือบทุกแห่งจะมีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนี้โดยตรง โดยมีครูประจำชั้นแต่ละห้องช่วยดูแลความสะอาดเรียบร้อยของห้องที่ตนเองรับผิดชอบด้วย และในบางแห่งครูจะตกแต่งห้องเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก เช่น ศูนย์เด็กของโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ โรงเรียนอนุบาลวัดคณิกาผล ซึ่งครูจะจัดแสดงผลงานของเด็กไว้ตามผนังห้องเรียนให้เด็กและเพื่อนๆ ได้เห็นผลงานของตนเอง และครูโรงเรียนอนุบาลบ้านรักที่ตกแต่งห้องเรียนให้คล้ายคลึงกับบ้าน โดยใช้วัสดุและสีที่เรียบง่าย

(6) การบริหารงานทั่วไป

การจัดทำบัญชีรายชื่อเด็ก ครูเกือบทุกแห่งได้มีการจัดทำแล้ว แต่มีเพียงบางแห่งเท่านั้นที่มีการจัดทำบัตรประจำตัวเด็ก และมีการจัดเวรครูคอยรับ-ส่งเด็กทุกวันเพื่อความปลอดภัย เช่น ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก คณะกรรมการ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ บ้านศรีนครินทร์ และ โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ เป็นต้น

(7) การทำรายงานผลการปฏิบัติงาน

นอกจากการทำรายงานการปฏิบัติงานถึงผู้บังคับบัญชาตามหน้าที่ของครูแล้ว ครูควรจะทำรายงานเกี่ยวกับตัวเด็กส่งให้ผู้ปกครองได้รับทราบด้วย เช่น ที่ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก คณะกรรมการ มหาวินิจฉัยเกษตรศาสตร์ และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ที่ครูจะมีการรายงานเกี่ยวกับเด็กให้ผู้ปกครองทราบเป็นประจำทุกวัน และที่สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กกองทัพเรือซึ่งครูจะทำบันทึกเกี่ยวกับพัฒนาการเด็กทุกคนในทุกด้านเป็นประจำทุกสัปดาห์ เพื่อรายงานให้ผู้อำนวยการทราบทุกเดือน เช่นเดียวกับโครงการเลี้ยงเด็กกลางวันของคณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดีซึ่งจะมีการบันทึกสุขภาพเด็กทุกๆ 2 สัปดาห์ และที่น่าสนใจอีกอย่างหนึ่งคือ ครูของศูนย์เด็กโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ ซึ่งครูจะเป็นผู้จัดทำสมุดแบบฝึกหัด (work book) ให้กับเด็กเอง และรวบรวมสมุดแบบฝึกหัดของเด็กส่งให้ผู้ปกครองดูอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้ผู้ปกครองเห็นผลงานของเด็กและประเมินพัฒนาการของลูกจากสมุดแบบฝึกหัดได้ และวิธีการในการรายงานผลการปฏิบัติงานของครูและโรงเรียนแก่ผู้ปกครองอีกทางหนึ่งคือการทำจดหมายข่าวจากโรงเรียนถึงผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอซึ่งมีหลายโรงเรียนได้จัดทำแล้ว เช่น โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ เป็นต้น

(8) การประเมินผลการทำงาน

นอกจากการประเมินผลการทำงานของครูโดยครูใหญ่/ผู้อำนวยการ/หน่วยงานต้นสังกัดแล้ว มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ครูควรที่จะประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเองอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง เช่น ครูในโรงเรียนอนุบาลบ้านรัก บ้านศรีนครินทร์ โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ และ โรงเรียนวัดคณิกาผล หรือ การประเมินผลการทำงานโดยใช้การประชุมกลุ่มครูด้วยกันเอง หรือ ให้ครูห้องอื่นมาช่วยประเมิน เช่น โรงเรียนอนุบาลวัดปริณายก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กกระทู้ล้ม และโรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ เป็นต้น เพื่อตรวจสอบคุณภาพการปฏิบัติงานของตนเองและพัฒนาศักยภาพในการทำงานของครู ซึ่งบางแห่งก็ประเมินผลการทำงานของตนเองโดยอาศัยการประเมินพัฒนาการเด็กที่ตนดูแลอยู่

เช่น โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ซึ่งครูจะประเมินผลการทำงานของตนเองโดยการทดสอบเด็กด้วยตนเองโดยวิธีการพูดคุยซักถาม เป็นต้น

(9) การประเมินพัฒนาการเด็ก

มีศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาลหลายแห่งที่ยังไม่มีการประเมินพัฒนาการเด็ก ในแห่งที่มีการประเมินก็จะใช้วิธีการประเมินที่แตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่จะเป็นการประเมินโดยการสังเกตพฤติกรรม การพูดคุย การเล่นของเด็ก เช่น โรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ โรงเรียนสาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่ ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิตร โรงเรียนอนุบาลวัดคณิกามผล แต่บางแห่งจะประเมินเด็กโดยดูจากผลงานที่เด็กทำ เช่น ศูนย์เด็กของโรงเรียนเทศบาล 4 หนองแคอนุสรณ์ ซึ่งจะประเมินเด็กจากสมุดแบบฝึกหัด (work book) ของเด็กที่ครูเป็นคนทำขึ้น จากการศึกษา พบว่า แนวทางการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กจะขึ้นอยู่กับนโยบายของศูนย์หรือโรงเรียนอนุบาลแต่ละแห่ง และ ขึ้นอยู่กับลักษณะของครู/ผู้ดูแลเด็กแต่ละคนด้วย เช่น ความรู้ความสามารถ ความรับผิดชอบ ความคิดสร้างสรรค์ และความเสี่ยงสละ เป็นต้น ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่จะทำให้กิจกรรมต่างๆที่กำหนดไว้ประสบผลได้ตามจุดหมาย ดังนั้นการกำหนดคุณสมบัติหรือเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรจึงเป็นสิ่งสำคัญ ครูสำหรับเด็กปฐมวัยควรมีวุฒิการศึกษาที่เหมาะสม เช่น จบการศึกษาในสาขาวิชาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาหรือเกี่ยวกับเด็กปฐมวัยโดยเฉพาะ เคยผ่านการอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็ก และได้รับการอบรมในเรื่องดังกล่าวอย่างต่อเนื่อง นอกจากนั้นสิ่งสำคัญยิ่งอีกประการหนึ่งก็คือ เนื้อหาของกิจกรรมที่จัดขึ้น ซึ่งการจัดกิจกรรมที่เหมาะสมที่สุดสำหรับเด็กปฐมวัยควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้เด็กได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมรอบตัว โดยใช้กิจกรรมต่างๆเป็นสื่อช่วยกระตุ้นให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมบูรณ์ โดยยึดตัวเด็กเป็นศูนย์กลาง (child center) มากกว่าให้เด็กทำตามที่ครู/ผู้ดูแลต้องการแต่เพียงอย่างเดียว อย่างไรก็ตามในทางปฏิบัติ กิจกรรม child center อาจทำได้ไม่เต็มที่ เนื่องจากในสถานการณ์บางอย่างยังต้องอาศัยครูเป็นผู้แนะนำหรือกระตุ้นให้เด็กได้แสดงความต้องการที่แท้จริงได้อย่างเต็มที่ และในศูนย์เด็ก/โรงเรียนอนุบาลบางแห่งมีจำนวนเด็กในแต่ละห้องมาก ทำให้

ครู/ผู้ดูแลเด็กดูแลได้ไม่ทั่วถึง แต่อาจแก้ไขได้โดยการมีผู้ช่วยครูในแต่ละห้องอย่างน้อย 1 คน เพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กได้อย่างเพียงพอ

การประเมินผลการปฏิบัติงานของครูและการประเมินผลพัฒนาการเด็กในปัจจุบันอาจยังดำเนินการได้ไม่จริงจังเท่าที่ควร เนื่องจากบางแห่งอาจเน้นหนักทางด้านเนื้อหาการจัดกิจกรรมมาก จนมองข้ามความสำคัญในส่วนนี้ไป ซึ่งการปฏิบัติงานของครู/ผู้ดูแลเด็กจะมีประสิทธิภาพเพิ่มมากขึ้น ถ้าครูมีการประเมินผลการทำงานของตนเองอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่องอย่างน้อยสัปดาห์ละ 1 ครั้ง และ ควรมีการประเมินผลตัวเด็กแต่ละคนทั้งในด้านพัฒนาการและภาวะสุขภาพของเด็ก โดยการสังเกตและจดบันทึกพฤติกรรม การเล่นของเด็ก และอาการผิดปกติที่อาจเกิดขึ้น ตลอดจนการทดสอบโดยการซักถามพูดคุยกับเด็กเป็นประจำทุกวัน เป็นต้น

3) ผู้ปกครองเด็ก

ผู้ปกครองเด็กซึ่งอยู่ในฐานะผู้ให้บริการ และผู้ที่มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กโดยการจ่ายค่าบริการ เข้าร่วมกิจกรรมของสถานบริการ และแลกเปลี่ยนข้อมูลเกี่ยวกับตัวเด็กกับผู้ดูแลเด็ก ผู้ปกครองส่วนใหญ่ส่งลูกมายังสถานบริการรับเลี้ยงเด็กด้วยเหตุผล 3 ประการหลักๆคือ ต้องการให้ลูกมีพัฒนาการสมวัย มีการเตรียมความพร้อมก่อนวัยเรียน และผู้ปกครอง/พ่อ-แม่ไม่มีเวลาดูแลเลี้ยงดูเด็ก/ต้องออกไปทำงานนอกบ้าน ผู้ปกครอง 7 ใน 10 คนพยายามหาข้อมูลจากครู เพื่อน หรือ ผู้ปกครองที่เคยนำลูกมาใช้บริการ โดยมีการสอบถามเรื่องการดูแลเลี้ยงดูเด็กและการเรียนการสอนมากที่สุด รองลงไปก็เป็นเรื่องระเบียบการ ค่าเทอม และความสะดวก ปลอดภัย และสถานที่ อย่างไรก็ตาม มีผู้ปกครองส่วนหนึ่ง (ประมาณ 3 ใน 10) ที่ขอดูแผนการเรียนการสอนของสถานบริการเลี้ยงดูเด็ก เพื่อจะได้ทราบว่าในแต่ละวันลูกทำกิจกรรมอะไรบ้าง เวลาอยู่บ้านจะได้ดูแลเด็กให้สอดคล้องกับทางโรงเรียน ผู้ปกครองเกือบ 9 ใน 10 ที่มีส่วนร่วมกับการสถานเลี้ยงดูเด็กโดยการจ่ายค่าบริการตามระเบียบ (ประมาณ 5 ใน 10 คน) เข้าร่วมประชุม หรือ ประชุมนิเทศ (เกือบ 5 ใน 10 คน) นอกนั้นก็มีส่วนร่วมในการบริจาคสิ่งของ การปรับปรุงซ่อมแซมสถานบริการ และร่วมงานเทศกาลต่างๆ ที่สถานบริการจัดขึ้น

สำหรับความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อคุณภาพสถานเลี้ยงเด็ก ดังที่ได้กล่าวไว้แล้วว่า มีผู้ปกครองจำนวนน้อย (3 ใน 10 คน) ที่สนใจถามไถ่เรื่องการจัดกิจกรรม/การจัดการเรียนการสอนของสถานบริการ ดังนั้นเมื่อให้ประเมินคุณภาพของกิจกรรมของสถานเลี้ยงเด็กส่วนใหญ่จึงเห็นว่ากิจกรรมที่สถานเลี้ยงเด็กจัดไว้ให้เหมาะสมดีแล้ว ยกเว้นเรื่องอุปกรณ์การเรียนการสอนที่มีน้อยหรือไม่เหมาะสมสำหรับเด็กเล็ก ส่วนคุณภาพหรือพัฒนาการเด็ก พบว่า ผู้ปกครองเกือบครึ่งหนึ่งเห็นว่าลูกมีพัฒนาการด้านร่างกายดีขึ้นและมีความสุขแข็งแรงใส่มากขึ้น และผู้ปกครอง 1 ใน 3 เห็นว่าบุตรหลานมีพัฒนาการทางสติปัญญาเป็นไปในทางที่ดีขึ้น เช่น ใช้ภาษาได้อย่างเหมาะสม ฉลาด เรียนรู้สิ่งต่างๆได้ไวขึ้น มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และพูดจาไพเราะ ผู้ปกครองส่วนใหญ่ (เกือบ 9 ใน 10 คน) เห็นว่าผู้ดูแลเด็กเอาใจใส่ดูแลเด็กดี พยายามให้เด็กได้เข้าร่วม กิจกรรม รักเด็ก เข้าใจเด็ก ฝึกให้เด็กรู้จักการช่วยเหลือตนเอง ดูแลเรื่องความปลอดภัย สุขภาพอนามัย โภชนาการ คอยสังเกตความต้องการและความผิดปกติของเด็ก ตลอดจนรายงานให้ผู้ปกครองทราบ และให้คำแนะนำต่างๆแก่ผู้ปกครอง แม้ว่าผู้ปกครองส่วนใหญ่จะมีความคาดหวังต่อสถานบริการเลี้ยงเด็กตามลำดับคือ 1) ความสะอาดของสถานที่ 2) เด็กได้รับอาหารที่มีคุณค่าทางโภชนาการและพอเพียงต่อความต้องการของร่างกาย 3) เด็กได้รับความปลอดภัย 4) เด็กได้รับการปลูกฝังมารยาทที่ดีงาม และ 5) ครู/ผู้ดูแลเด็กต้องมีเมตตาต่อเด็ก 6) เด็กมีความสามารถทางวิชาการ 7) สถานเลี้ยงเด็กต้องติดต่อกับผู้ปกครองอย่างสม่ำเสมอ เพื่อรายงานให้ผู้ปกครองได้ทราบถึงพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก ดังนั้นในการดำเนินการของสถานเลี้ยงเด็กคงมีความจำเป็นที่จะต้องให้มีระบบบริการที่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้ปกครองดังกล่าวด้วย

4.6.3 ภาพรวมของการประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพเฉพาะกรณีศึกษา

เมื่อนำข้อมูลที่ได้จากการจัดระดับคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงเด็กที่มีคุณภาพ 20 แห่ง มาวิเคราะห์เปรียบเทียบในภาพรวมของการให้คะแนนตามเกณฑ์คุณภาพในองค์ประกอบที่จำเป็นต้องคำนึงถึง 5 ประการ ได้แก่การบริหารจัดการของผู้บริหารสถานเลี้ยงเด็ก การปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กหรือครู ความพึงพอใจของผู้ปกครองที่มาใช้

บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก คุณภาพของเด็กในแง่ของพัฒนาการเด็กตามวัย และสภาพแวดล้อมทั่วไปของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก พบว่า มีสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพที่ได้ศึกษาวิเคราะห์เฉพาะกรณีเพียง 5 แห่ง ที่มีคะแนนรวมตามเกณฑ์คุณภาพขององค์ประกอบรวมที่ใช้พิจารณาคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กในระดับดีทั้ง 5 ด้าน ได้แก่ โรงเรียนอนุบาลวัดปรินายก ศูนย์บริหารและพัฒนาเด็กเล็ก มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ ศูนย์พัฒนาเด็กบ้านศรีนครินทร์ และโรงเรียนอนุบาลบรรจงรัตน์ (ดูตารางที่ 4.43)

ข้อมูลการเปรียบเทียบเกณฑ์คุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในภาพรวมนี้ สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า ในการประเมินคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพิจารณาถึงองค์ประกอบทุกด้านที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการอย่างเป็นระบบ จึงจะส่งผลต่อการจัดบริการที่มีคุณภาพอย่างแท้จริงได้ เนื่องจากปัจจัยที่กำหนดคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กครอบคลุมทั้งในเรื่องของการบริหารจัดการและการดำเนินงานพัฒนาเด็กอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล โดยมีจุดเน้นอยู่ที่คุณภาพของการบริหารงาน คุณภาพของการดำเนินงาน คุณภาพของผู้ให้บริการ คุณภาพของสภาพแวดล้อมและคุณภาพของผู้มารับบริการ (ผู้ปกครอง) ที่จะนำไปสู่คุณภาพของตัวเด็ก

ตารางที่ 4.43 ระดับคุณภาพของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กจากการสัมภาษณ์และการสังเกต

สถานเลี้ยงดูเด็ก	การสัมภาษณ์									การสังเกต					
	บริหารจัดการ			ผู้ดูแลเด็ก			ความพึงพอใจ ผู้ปกครอง			พัฒนาการเด็ก			สภาพแวดล้อม ทั่วไป		
	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1	3	2	1
สถานเลี้ยงดูเด็กทั่วไป															
1. ศูนย์เด็กฯ วัดศิริพงษ์ธรรมนิมิต		✓			✓		✓			✓				✓	
2. ร.ร.อนุบาลวัดปิ่นนาถ	■			■			■			■			■		
3. ร.ร.วัดคณิกามล	✓			✓				✓		✓				✓	
4. ร.ร.ด.ช.ด. บ้านคลองมะลิ		✓			✓			✓			✓			✓	
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ		✓		✓				✓		✓			✓		
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กฯ	■			■			■			■			■		
7. สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กฯ	■			■			■			■			■		
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทู้มลิ	✓			✓				✓		✓			✓		
9. ร.ร.เทศบาลฯ หนองแคอนุสรณ์	✓				✓		✓			✓				✓	
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยไอน			✓		✓		✓				✓			✓	
11. ร.ร.สาธิตสถาบันราชภัฏเชียงใหม่		✓		✓			✓			✓			✓		
12. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ บัวหลวง			✓			✓		✓			✓				✓
13. บ้านศรีนครินทร์	■			■			■			■			■		
14. ร.ร.อนุบาลบ้านรัก	✓			✓				✓			✓		✓		
15. ศูนย์พัฒนาเด็กฯ นานคร			✓			✓		✓				✓			✓
16. ร.ร. อนุบาลบรรจรัตน์	■			■			■			■			■		
17. ศูนย์เด็กบ้านโพธิ์ทอง	•	•	•			✓		✓			✓				✓
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ															
18. ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ห้วยกระทิง	•	•	•	•	•	•	✓					✓			✓
19. ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กฯ ภาคเหนือ	✓			•	•	•	✓				✓		✓		
20. บ้านเวียงพิงค์		✓		•	•	•	๑	๑	๑		✓		✓		
รวมจำนวน	10	5	3	10	4	3	11	8	-	11	7	2	11	5	4

หมายเหตุ * ข้อมูลไม่พึงพอใจในการประเมิน

๑ ไม่มีผู้ปกครอง

คะแนน 3 = ดี, 2 = ปานกลาง, 1 = ต้องปรับปรุง

■ สถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพตามเกณฑ์คุณภาพทุกด้าน

4.7 เกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กในสังคมไทย

ปัจจุบันหน่วยงานหลายแห่งทั้งภาครัฐและเอกชน ต่างเห็นความสำคัญของการจัดบริการเพื่อพัฒนาเด็กอายุ 0-6 ปี และจัดให้มีบริการสถานเลี้ยงเด็กในรูปแบบต่างๆ ทั้งในเมืองและในชนบท โดยสถานเลี้ยงเด็กเหล่านี้มีรูปแบบของการจัดบริการสำหรับเด็กอายุ 0-6 ปี ที่หลากหลายมาก ทั้งในด้านนโยบายและเป้าหมายของการจัดบริการ ระบบการดำเนินงาน และคุณภาพมาตรฐานของการจัดบริการ ซึ่งแตกต่างกันไปในแต่ละหน่วยงานที่จัดบริการสถานเลี้ยงเด็ก โดยเฉพาะการประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงเด็กของหน่วยงานแต่ละแห่ง ที่ใช้กันเฉพาะในหน่วยงานนั้น เช่น สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ กรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย กรมประชาสัมพันธ์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข เป็นต้น ซึ่งแต่ละแห่งก็จะมีเกณฑ์คุณภาพที่บางอันเหมือนและบางอันแตกต่างกันไป จึงเป็นสิ่งที่น่าสนใจที่จะศึกษา เกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กของแต่ละแห่งที่มีในประเทศไทยและนำเกณฑ์ของต่างประเทศมาพิจารณาร่วมกัน แล้วสร้างเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทยขึ้นมา เพื่อให้สถานเลี้ยงดูเด็กโดยทั่วไปได้ใช้เป็นมาตรฐานขั้นต่ำ

4.7.1 มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน กระทรวงศึกษาธิการ ได้กำหนดเกณฑ์และตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน โดยการสังเคราะห์เนื้อหาขององค์ประกอบและมาตรฐานคุณภาพที่สำนักงานได้เคยกำหนดไว้ พร้อมทั้งศึกษาจากเกณฑ์มาตรฐานที่หน่วยงานอื่นๆ เช่น กรมวิชาการ และสำนักงานสภาสถาบันราชภัฏกำหนดไว้ และปรับปรุงให้กระชับรัดกุมเหมาะสมกับสภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชน ทั้งประเภทสามัญศึกษา อาชีวศึกษา และการศึกษานอกระบบ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2541:33-47) แต่ในที่นี้ได้นำเสนอเฉพาะมาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดของระดับก่อน

ประถมศึกษา ซึ่งครอบคลุมปรัชญาและเป้าหมาย มาตรฐานด้านปัจจัย มาตรฐานด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านผลผลิต รวมทั้งดัชนีชี้วัด (ดูตารางที่ 4.44) ดังนี้

ตารางที่ 4.44 มาตรฐานคุณภาพการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน พ.ศ. 2541

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
ปรัชญาและเป้าหมาย	
1. ปรัชญาและเป้าหมายที่ใช้เป็นเครื่องชี้นำการดำเนินการ	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ - มีปรัชญาชี้นำการดำเนินงาน - มีเป้าหมายเพื่อสนองความต้องการของสังคมฯ - มีแนวทางการดำเนินการ - มีบุคลากรที่เข้าใจปรัชญาและเป้าหมายตรงกัน
มาตรฐานด้านปัจจัย	
2. บุคลากร	มี 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ - มีความรู้ ความสามารถและวิสัยทัศน์ - มุ่งมั่นปฏิบัติตนและงาน เป็นแบบอย่างที่ดี
2.1 มีผู้บริหารมืออาชีพที่มีความรู้ ความสามารถ วิสัยทัศน์ และมีความมุ่งมั่นในการทำงานเป็นแบบอย่างที่ดี	
2.2 ครูทุกคนมีความรู้คุณธรรม มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู และมีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาตนเองสู่มาตรฐาน	- มีความรู้พอเพียงในการปฏิบัติงาน - มีจรรยาบรรณวิชาชีพครู
2.3 บุคลากรสนับสนุนทุกคนมีความรู้ ความสามารถและปฏิบัติงานเต็มศักยภาพ	- มีความมุ่งมั่นต่อการพัฒนาตนเองสู่มาตรฐาน - มีความรู้และประสบการณ์ - มีความมุ่งมั่นต่อความสำเร็จในการทำงาน
3. ทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอน	มี 12 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 การจัดอาคารเรียน อาคารประกอบห้องเรียน และสภาพแวดล้อม ให้เหมาะสมแก่การใช้งาน	- อาคารแข็งแรงปลอดภัย มีการบำรุงรักษาที่เหมาะสม - มีมุมหนังสือ/ห้องสมุด และอื่นๆ ที่เอื้อต่อการเรียนรู้ - มีอุปกรณ์และสิ่งอำนวยความสะดวกเพียงพอเหมาะสม - จัดบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนการสอน
3.2 การจัดสื่อวัสดุอุปกรณ์และนวัตกรรมที่มีคุณภาพ และเพียงพอต่อการเรียนการสอน	- มีระบบการจัดหา/รักษาที่มีประสิทธิภาพ - มีการบริการและส่งเสริมการใช้อย่างทั่วถึงและเป็นระบบ

ตารางที่ 4.44 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
3.3 การจัดระบบการเงินที่เอื้อประโยชน์ต่อการพัฒนาคุณภาพการเรียนการสอน	- มีแผนการใช้จ่ายเงินที่มุ่งเน้นคุณภาพการเรียนการสอน - ใช้จ่ายเงินตามแผนอย่างมีประสิทธิภาพ - มีการตรวจสอบและรายงานด้านการเงินอย่างเป็นระบบ
3.4 จัดระบบข้อมูล/เครือข่ายการเรียนรู้	- จัดทำและพัฒนาฐานข้อมูลเพื่อใช้ในการวางแผนและพัฒนาการเรียนรู้ - ให้บริการข้อมูลและสารสนเทศอย่างทั่วถึงและทันต่อความต้องการ - สร้างความสัมพันธ์และได้รับความร่วมมือจากองค์กรภายนอก
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
4. กระบวนการเรียนการสอน	มี 8 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 การจัดประสบการณ์และกิจกรรมเตรียมความพร้อมให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน	- มีแผนการจัดประสบการณ์ที่เหมาะสมครอบคลุมพัฒนาการทุกด้าน - มีการจัดกิจกรรมที่สอดคล้องกัน - มีการวิเคราะห์สภาพเด็ก - มีการใช้สื่อที่เหมาะสม - ผู้ปกครองมีส่วนร่วมในกิจกรรม - มีการจัดนิเทศ การจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
4.2 ประเมินพัฒนาการเด็กทุกด้าน โดยวิธีที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย	- ประเมินพัฒนาการทุกด้านได้เหมาะสมกับวัยเป็นรายบุคคลและรายกลุ่ม - นำผลการประเมินไปพัฒนาและปรับปรุงการเรียนการสอน
5. การบริหารจัดการที่ทันสมัย	มี 9 ตัวชี้วัด ได้แก่
5.1 มีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย	- โครงสร้างการบริหารชัดเจน - มีคู่มือปฏิบัติงาน - มีธรรมนูญโรงเรียน - มีเทคโนโลยี และระบบข้อมูลสารสนเทศ - มีพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึงและต่อเนื่อง
5.2 สร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นประชาธิปไตย	- มีการทำงานเป็นทีม - เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถเป็นผู้นำ

ตารางที่ 4.44 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5.3 มีระบบการกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน คุณภาพภายในที่เหมาะสม	- มีการกำหนดขอบข่ายสาระกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน - บุคลากรเข้าใจและดำเนินการตามระบบได้ - มีการเสนอรายงาน การตรวจสอบคุณภาพภายใน อย่างต่อเนื่อง
6. กิจการนักเรียน	มี 10 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 จัดบริการและสวัสดิการต่างๆ แก่ผู้เรียน เพื่อ ส่งเสริมพัฒนาการ	- มีการบริการโภชนาการ - มีการจัดสันทนการ และบริการตรวจสอบสุขภาพ - มีการจัดระบบความปลอดภัย - มีการจัดสวัสดิการที่เอื้ออำนวยให้นักเรียนที่มีความจำเป็น - มีการจัดบริการแนะแนวทุกด้านอย่างทั่วถึงและเป็นระบบ - มีกฎ ระเบียบ และแนวปฏิบัติที่ชัดเจน
6.2 ดำเนินงานปกครองที่เป็นระบบ	- มีการติดตามความประพฤตินักเรียนอย่างใกล้ชิด - มีการใช้ข้อมูลด้านความประพฤติมาใช้ในการ ด้านปกครอง
6.3 จัดกิจกรรมที่มุ่งส่งเสริมทักษะ คุณธรรม จริยธรรม และลักษณะที่พึงประสงค์	- มีการเปิดโอกาสให้นักเรียนทุกคนเข้าร่วมกิจกรรม ตามความสมัครใจ - มีการติดตามและประเมินผลการจัดกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง
มาตรฐานด้านผลผลิต	
7. สมรรถนะของผู้เรียน	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
7.1 พัฒนาการด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญาเด็ก	- มีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์ มีน้ำหนัก/ส่วนสูงสมวัย - มีความร่าเริง แจ่มใส มีความสุข แสดงอารมณ์ ได้เหมาะสม - รู้จักการช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น - สามารถใช้ภาษาตอบโต้ สนทนา และแก้ สถานการณ์ได้เหมาะสม
7.2 พัฒนาการของเด็กก้าวหน้า เดิมศักยภาพ	- มีพัฒนาการก้าวหน้าทุกด้านสอดคล้องตามวัย - มีผลงานที่แสดงความก้าวหน้าในการเรียนรู้

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากมาตรฐานคุณภาพการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, 2541 หน้า 34-47

4.7.2 มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ (2541) ได้กำหนดมาตรฐานโรงเรียน พ.ศ 2541 ขึ้น โดยมีมาตรฐานที่สำคัญ 4 มาตรฐานด้วยกัน ได้แก่ มาตรฐานด้านปัจจัย ซึ่งยังคงใช้มาตรฐานวัสดุ ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้างโรงเรียนประถมศึกษา พ.ศ. 2538 มาตรฐานด้านกระบวนการในเรื่องการเรียนการสอน มาตรฐานการบริหารโรงเรียน และมาตรฐานด้านผลผลิต หรือมาตรฐานคุณภาพนักเรียน ซึ่งมีการกำหนดไว้ทั้งระดับก่อนประถมศึกษา ระดับประถมศึกษา และระดับมัธยมศึกษา โดยมาตรฐานในแต่ละด้านจะมีตัวบ่งชี้ที่แตกต่างกันออกไป และมีการแบ่งระดับคุณภาพออกเป็น 3 ระดับ ได้แก่ ระดับคุณภาพน่าพอใจขั้นต่ำ น่าพอใจค่อนข้างสูง และน่าพอใจขั้นสูง สำหรับมาตรฐานและตัวชี้วัดที่กำหนดไว้สำหรับระดับก่อนประถมศึกษา มีทั้งหมด 4 มาตรฐาน (26 เกณฑ์) และ 48 ตัวชี้วัด มีรายละเอียดดังต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 4.45)

ตารางที่ 4.45 มาตรฐานโรงเรียน สำหรับระดับก่อนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2541

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. มาตรฐานด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ และสิ่งก่อสร้าง	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 วัสดุ ครุภัณฑ์	- วัสดุ ครุภัณฑ์ทั่วไป ใช้มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา (2538) - วัสดุ ครุภัณฑ์ประจำห้องเรียน ใช้มาตรฐานของ ส.ป.ช. (2540) - แผนการจัดประสบการณ์ คู่มือครู สื่อ และเครื่องเล่น ใช้มาตรฐานของ ส.ป.ช. (2536)
1.2 สิ่งก่อสร้าง	- สิ่งก่อสร้าง ใช้มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา (2538)

ตารางที่ 4.45 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
2. มาตรฐานการเรียนการสอน ● การวางแผนการเรียนการสอน 2.1 ให้สอดคล้องกับหลักสูตรและความต้องการของนักเรียนและท้องถิ่น ● การจัดการเรียนการสอน 2.2 ให้นักเรียนได้ฝึกคิด ปฏิบัติจริง ประเมิน และปรับปรุงตนเอง 2.3 ให้นักเรียนแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง 2.4 ให้นักเรียน เรียนรู้และทำงานร่วมกันโดยเน้นกระบวนการกลุ่ม 2.5 เชื่อมโยงกับชุมชนและสิ่งแวดล้อม 2.6 ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่ดี 2.7 สิ่งแวดล้อม บรรยากาศการเรียน การสอน ส่งเสริมให้นักเรียนเรียนรู้อย่างมีความสุข และประสบความสำเร็จ 2.8 ให้นักเรียนได้พัฒนาความรู้ ความสามารถ ความถนัดได้ตามศักยภาพ โดยเสริมจุดด้อยนักเรียนเป็นรายบุคคล 2.9 ใช้สื่อหลากหลายที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักเรียน ● การประเมินผล 2.10 ประเมินนักเรียนครอบคลุมทุกด้านอย่างต่อเนื่อง ด้วยเครื่องมือ และวิธีการที่เหมาะสม 3. มาตรฐานการบริหารโรงเรียน 3.1 ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ	มี 10 ตัวชี้วัด เขียนเช่นเดียวกับมาตรฐาน มี 14 ตัวชี้วัด ได้แก่ - จัดระบบข้อมูล สารสนเทศครบถ้วน ถูกต้องตรงกับความต้องการ - แผนเกิดจากการมีส่วนร่วมของชุมชน เป้าหมายชัดเจน เน้นคุณภาพนักเรียน - จัดระบบงานชัดเจน มอบหมายงานตรงความรู้ความสามารถ - ควบคุม กำกับ นิเทศงานให้บรรลุตามแผน

ตารางที่ 4.45 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
3.2 สนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา 3.3 จัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนรู้และการสอน 3.4 ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียน 3.5 ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ	- ส่งเสริมบุคลากรให้พัฒนาตนเองและงานอย่างต่อเนื่อง - จัดสวัสดิการและประโยชน์ตอบแทน - จัดกิจกรรมทางวิชาการ แะแนว บริการสุขภาพอนามัย โภชนาการ และช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึงและเหมาะสม - จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ ศิลปะ วัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม - จัดแหล่งความรู้ สื่อ เทคโนโลยี ที่เอื้อต่อการเรียน - จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้ - ประสานความร่วมมือกับกรรมการโรงเรียน ชุมชน และหน่วยงานอื่นเพื่อพัฒนาโรงเรียน - ประชาสัมพันธ์โรงเรียนได้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์ และต่อเนื่อง - ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการหลากหลาย และความร่วมมือจากทุกฝ่าย - นำผลการประเมินไปพัฒนางานเสมอ
มาตรฐานด้านผลผลิต	
4. มาตรฐานคุณภาพนักเรียน 4.1 มีความรู้ ความสามารถตามระดับการศึกษา 4.2 มีความสามารถในการใช้ภาษาและความสามารถทางคณิตศาสตร์ 4.3 มีความสามารถในการคิดและการแก้ปัญหา 4.4 มีความสามารถในการแสวงหาความรู้ และมีนิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน 4.5 มีความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน/อาชีพ และความสามารถใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต	มี 20 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ความรู้พื้นฐานตามหลักสูตรแต่ละระดับการศึกษา - ความสามารถในการใช้ภาษาในการสื่อสาร - ความสามารถทางคณิตศาสตร์ - ความสามารถในการคิดและแก้ปัญหา - ความสามารถในการแสวงหาความรู้ - นิสัยใฝ่รู้ใฝ่เรียน - ความสามารถในการปฏิบัติงานในชีวิตประจำวัน/อาชีพ - ความสามารถในการใช้เทคโนโลยีในการดำรงชีวิต

ตารางที่ 4.45 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ		ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านผลผลิต		
4.6	สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้ตามวิถีทางประชาธิปไตย	- การเคารพสิทธิส่วนบุคคล ส่วนรวม และกฎระเบียบของสังคม - ความร่วมมือร่วมใจประสานประโยชน์เพื่อส่วนรวม - การใช้เหตุผลในการแก้ปัญหาาร่วมกัน
4.7	มีสุขภาพ สมรรถภาพทางกาย ตามเกณฑ์	- การมีน้ำหนัก ส่วนสูง และสมรรถภาพทางกายตามเกณฑ์มาตรฐานเด็กไทย - การมีสุขนิสัยในการรักษาสุขภาพอนามัยและความปลอดภัย - การมีสุขภาพจิตดี
4.8	มีคุณธรรม จริยธรรม ที่จำเป็นในการดำรงชีวิตอยู่อย่างมีความสุข	- ความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข รู้จักแบ่งปันช่วยเหลือ และตอบแทนคุณ - ความซื่อตรงต่อหน้าที่และความถูกต้อง - การใช้ทรัพย์สินและสิ่งของอย่างประหยัดและคุ้มค่า - การปฏิบัติหน้าที่รับผิดชอบด้วยความมุ่งมั่น รอบคอบและถูกต้อง
4.9	เห็นคุณค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ศิลปวัฒนธรรม และภูมิใจในความเป็นไทย	- การเห็นคุณค่า อนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และศิลปวัฒนธรรม - ความภูมิใจในความเป็นไทย

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากมาตรฐานโรงเรียน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, 2541 : หน้า 11-116

4.7.3 กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และกรมอนามัยกระทรวงสาธารณสุข

กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม และกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข ได้ร่วมกันจัดทำมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดบริการรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) ซึ่งเป็นข้อกำหนดที่ต้องถือปฏิบัติในการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กตั้งแต่แรกเกิดจนถึง 6 ปีบริบูรณ์ จำนวน 5 คนขึ้นไป เพื่อตอบสนองความต้องการ

พื้นฐานทุกด้านของเด็ก ได้แก่ ด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา ตามสภาพการณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน โดยคำนึงถึงความเป็นไปได้ในการบริหารจัดการ ซึ่งมีมาตรฐานทั้งหมด 7 ด้าน (3 เกณฑ์) 50 ตัวชี้วัด (ดูตารางที่ 4.46) ดังนี้

ตารางที่ 4. 46 มาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี)
กรมประชาสัมพันธ์ และกรมอนามัย พ.ศ. 2537

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. อาคารสถานที่	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 ที่ตั้ง	- ต้องไม่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงอันตราย
1.2 จำนวนชั้นของอาคาร	- ไม่ควรเกิน 2 ชั้น นับจากพื้น
1.3 ความสูงของห้อง	- ความสูงของพื้นถึงเพดานต้องไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร
1.4 ทางเข้า-ออกและประตูหน้าต่าง	- ต้องมีทางเข้า-ออกอย่างเหมาะสม อย่างน้อยต้องมีทางเข้า-ออก 2 ทาง
1.5 พื้นที่ใช้สอย	- ประตู หน้าต่าง ต้องมีขนาดและจำนวนเหมาะสมกับขนาดห้อง
	- ต้องจัดให้สะอาด ปลอดภัย แยกเป็นสัดส่วน เช่น บริเวณสำหรับนอน บริเวณสำหรับพัฒนาการเด็ก บริเวณที่รับประทานอาหาร บริเวณที่พักเด็กป่วย บริเวณที่ประกอบอาหาร บริเวณใช้ทำความสะอาดตัวเด็ก ห้องส้วมสำหรับเด็กและห้องเอนกประสงค์
2. อนามัยสิ่งแวดล้อม	มี 8 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 ภายในอาคาร	- มีแสงสว่างเพียงพอโดยสม่ำเสมอทั่วห้อง
	- มีอากาศถ่ายเทได้สะดวก
	- พื้นต้องไม่ลื่น และไม่ชื้น
	- ความกว้างและความชันของบันไดต้องคำนึงถึงความปลอดภัยของเด็ก
2.2 ภายนอกอาคาร	- มีรั้วกันบริเวณเป็นสัดส่วนเพื่อความปลอดภัยของเด็ก
	- มีสภาพแวดล้อมที่ปลอดภัยและเพียงพอกับเด็ก
	- มีระเบียบที่สูงกว่ามาตรฐานพอสมควร
3. วัสดุ-อุปกรณ์	มี 8 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 ตู้หรือชั้นวางสิ่งของ	- มีเพียงพอ และอยู่ในสภาพที่ใช้การได้
3.2 เครื่องใช้ในการนอน	- มีเพียงพอ ถูกสุขลักษณะ สะอาด ไม่ใช้ด้วยกัน

ตารางที่ 4. 46 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
3.3 ภาชนะสำหรับเด็กใช้ในภากรบริโภค	- เพียงพอและทำจากวัสดุไม่เป็นพิษ ทนทาน และทำความสะอาดง่าย
3.4 ที่ดื่ม	- มีฝาปิด ถูกสุขลักษณะ
3.5 เครื่องใช้ในการทำความสะอาด	- เพียงพอและจัดทำจากวัสดุไม่เป็นพิษ ทนทาน ทำความสะอาดง่าย
3.6 โต๊ะ และเก้าอี้	- มีขนาดหลากหลายเหมาะสมกับวัยเด็ก และมีความปลอดภัย
3.7 ของเล่นและสื่อพัฒนาเด็ก	- มีจำนวนเพียงพอทั้งในร่มและกลางแจ้งหลากหลาย และเหมาะสมกับวัยเด็ก
3.8 เครื่องชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูง	- จัดให้มีอย่างน้อย 1 ชุด เพื่อวัดความเจริญเติบโตเด็กอย่างน้อย 3 เดือนต่อครั้ง
3.9 ที่เก็บสิ่งปฏิกูล	- ต้องมีเพียงพอทั้งภายในและภายนอกอาคาร ถูกสุขลักษณะ และมีการกำจัดทุกวัน
4. คุณสมบัติของบุคลากร	มี 15 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 เจ้าของ	- อายุไม่ต่ำกว่า 20 ปีบริบูรณ์
	- ไม่เป็นผู้มีความประพฤติเสื่อมเสีย
	- ไม่เคยได้รับโทษจำคุก
	- มีใบรับรองแพทย์รับรองสุขภาพ
	- ผ่านการปฐมนิเทศสำหรับการเป็นเจ้าของกิจการ
4.2 ผู้ดำเนินการ	- คุณสมบัติเช่นเดียวกับเจ้าของ
	- มีวุฒิการศึกษาเกี่ยวกับพัฒนาเด็กหรือจบ ชั้น ม. 3 เป็นอย่างน้อย
	- ผ่านการอบรมก่อนประจำการตามหลักสูตรที่กำหนด
	- มีประสบการณ์การทำงานในสถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็กปฐมวัยไม่น้อยกว่า 2 ปี
4.3 ผู้ดูแลเด็ก	- มีอายุไม่น้อยกว่า 15 ปี บริบูรณ์
	- มีสุขภาพแข็งแรงทั้งร่างกายและจิตใจ
	- มีพื้นความรู้ขั้นต่ำ ม. 3 หรือเทียบเท่า
	- อัตราส่วนระหว่างผู้ดูแลเด็กอยู่ในเกณฑ์ที่เหมาะสม
4.4 ผู้ประกอบอาหาร/แม่ครัว	- ต้องมีความรู้ประสบการณ์เรื่องโภชนาการพอสมควร
	- มีสุขภาพอนามัยดี มีใบรับรองแพทย์

ตารางที่ 4. 46 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
5. การบริหารทั่วไป	มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
5.1 เจ้าของกิจการ	- ต้องจัดให้มีบุคลากรที่จำเป็นในการดำเนินงาน เช่น ผู้ดูแลเด็ก ครู แม่ครัว คนทำความสะอาด - รับบุคลากรที่เหมาะสม - จัดบริการเลี้ยงดูเด็กตามมาตรฐานพื้นฐาน
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5.2 การขออนุญาตจัดตั้ง	- ต้องยื่นขออนุญาตจัดตั้งจากหน่วยงานที่รับผิดชอบ
5.3 การจัดทำทะเบียนและการจัดเก็บข้อมูล	- จะต้องมีการบันทึก ทำบัญชีรายชื่อเด็ก ทะเบียน รับ-ส่งเด็ก สมุดบันทึกประจำวันของเด็ก ตาราง กิจกรรมประจำวัน และสมุดบันทึกประจำวันเด็กด้วย
6. การจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก	มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 กิจกรรมเพื่อสุขภาพและการเจริญเติบโต	- ต้องมีการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และให้ภูมิคุ้มกัน บันทึกสุขภาพ และแจ้งแก่ผู้ปกครอง
6.2 กิจกรรมเพื่อพัฒนาการเด็ก	- จัดกิจกรรมเสริมประสบการณ์ที่เหมาะสม เพื่อพัฒนาการทุกด้านของเด็ก
6.3 โภชนาการ	- จัดอาหารให้ครบ 5 หมู่ ในปริมาณที่เหมาะสมกับวัย
6.4 กิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้และการออกกำลังกาย	- ให้เด็กได้พัฒนาทุกด้านอย่างพอเพียงและเหมาะสมกับวัย
6.5 การพักผ่อน	- ให้เด็กได้นอนพักผ่อนอย่างน้อย 1-2 ชั่วโมงต่อวัน
7. การรายงานและการประเมินผล	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
7.1 ประเมินตัวเด็ก	- โดยการสังเกต ทำบันทึกพฤติกรรมและสุขภาพ
7.2 ประเมินการดำเนินงาน	- ประเมินทั้งก่อนขออนุญาตจัดตั้งและหลังรับอนุมัติให้จัดตั้งแล้ว 6 เดือน และก่อนขอต่อใบอนุญาตจัดตั้ง
7.3 รายงานผล	- รายงานข้อมูลที่ได้จากการประเมินเด็กให้ผู้ปกครอง และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบ

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากมาตรฐานขั้นพื้นฐานในการจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) กองสงเคราะห์เด็กและบุคคลวัยรุ่น กรมประชาสงเคราะห์ กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม , 2537 หน้า 1-9

4.7.4 กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย

ในการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมการพัฒนาชุมชน ได้กำหนดเกณฑ์การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กไว้ 7 ด้าน ได้แก่ เรื่อง เด็ก บุคลากร การจัดการ การตรวจสอบภาพ วัสดุอุปกรณ์ และของเล่น อาคารสถานที่ และการมีส่วนร่วมของชุมชนมีตัวชี้วัด 37 ตัว

กรมพัฒนาชุมชนได้กำหนดหลักเกณฑ์การจัดระดับการพัฒนาของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เพื่อให้ทราบว่าศูนย์พัฒนาเด็กใดมีองค์ประกอบที่เข้าเกณฑ์หรือไม่เข้าเกณฑ์ ซึ่งจะมีผลต่อการจัดระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก โดยพิจารณาจากเกณฑ์การประเมินสำคัญ 11 ตัว ซึ่งเป็นเกณฑ์บังคับสำคัญ แล้วจัดระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็กออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับดี หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีเกณฑ์ประเมิน 11 ตัว เข้าเกณฑ์รวม 9 ข้อขึ้นไป ระดับปานกลาง หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่มีเกณฑ์ประเมิน 11 ตัว เข้าเกณฑ์รวม 6 – 8 ข้อขึ้นไป และระดับที่ต้องปรับปรุง หมายถึง ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กที่เข้าเกณฑ์ต่ำกว่า 6 ข้อ (ดูตารางที่ 4.47)

ตารางที่ 4.47 เกณฑ์การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของกรมพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2540

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. เด็ก	มี 1 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 อัตราส่วนเด็กต่อจำนวนผู้ดูแลเด็ก	- เด็กอายุ 3-6 ปี จำนวน 20 คน ต่อผู้ดูแลเด็ก 1 คน
2. บุคลากร	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 ระดับการศึกษาสูงสุดของผู้ดูแลเด็ก	- จบชั้น ม. 3 หรือ ม.ศ. 3 และผ่านการฝึกอบรมด้านการพัฒนาเด็กมาแล้วทุกคน
2.3 การฝึกอบรมคณะกรรมการพัฒนาเด็ก	- มีการจัดประชุมอย่างน้อยปีละ 12 ครั้ง
2.4 คณะกรรมการพัฒนาเด็กจัดทำแผนปฏิบัติงาน	- มีการจัดทำแผนปฏิบัติงาน
3. วัสดุอุปกรณ์และเครื่องเล่น	มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 อุปกรณ์การเรียนการสอนเพื่อพัฒนาเด็ก	- จำนวนอุปกรณ์ 6 ชิ้นขึ้นไป ต่อเด็ก 20 คน
3.2 อุปกรณ์เครื่องเล่นกลางแจ้ง	- จำนวนอุปกรณ์ 3 ชิ้นขึ้นไป ต่อ เด็ก 20 คน

ตารางที่ 4.47 เกณฑ์การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ของกรมพัฒนาชุมชน พ.ศ. 2540

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
4. อาคารสถานที่	มี 12 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 สถานที่ตั้งศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	- ที่ดินที่ประชาชนบริจาคหรืออื่นๆ ที่มีเอกสารสิทธิ์หรือหนังสือยินยอมให้ใช้ประโยชน์
4.2 เอกสารสิทธิ์หรือหลักฐานในที่ดินที่ตั้งศูนย์	- มีหนังสือยินยอมหรือเอกสารสิทธิ์หรือ น.ส. 3 หรือโฉนดอย่างใดอย่างหนึ่ง
4.3 ลักษณะอาคารของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	- เป็นอาคารถาวร
4.4 ความเป็นเอกเทศของศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	- มีความเป็นเอกเทศ
4.5 สภาพอาคารศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก	- มีสภาพดี
4.6 สัดส่วนพื้นที่ภายในอาคารศูนย์ฯ	- มีพื้นที่เฉลี่ยอย่างน้อย 2 ตารางเมตร/เด็ก 1 คน
4.7 สัดส่วนพื้นที่สนามเด็กเล่น	- มีพื้นที่เฉลี่ยอย่างน้อย 2 ตารางเมตร/เด็ก 1 คน
4.8 องค์ประกอบของอาคารศูนย์ฯ	- มี 4 รายการขึ้นไป (ห้องครัว ห้องส้วม มุ้งลวด มุม/ห้องพยาบาล รั้ว เสาธง ภาชนะใส่น้ำดื่ม เช่น โอ่ง แท็งค์น้ำ ฯลฯ)
4.9 น้ำดื่ม น้ำใช้	- มีน้ำสะอาดดื่ม/ใช้อย่างเพียงพอ
4.10 การปลูกต้นไม้ชนิดต่างๆ	- มีการปลูกพืชผักสวนครัว ไม้ดอก ไม้ประดับ และไม้ยืนต้น
4.11 การรักษาความสะอาดบริเวณศูนย์ฯ	- มีทั้งที่รองรับขยะ และทางระบายน้ำ
4.12 บริเวณศูนย์ฯ มีความปลอดภัย	- ต้องมีรั้วที่มีความมั่นคงถาวร แหล่งน้ำต้องมีรั้วกัน ไม่มีหลุมหรือบ่อน้ำขัง เครื่องเล่นกลางแจ้งไม่ชำรุด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5. การจัดการ	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
5.1 การจัดทำสิ่งต่างๆ ในศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก เช่น บันทึกประจำตัวเด็ก รายชื่อเด็ก รายการอาหาร แผนการสอน ข้อมูลต่างๆ	- มีการจัดทำทุกรายการ
5.2 การจัดมุมในศูนย์พัฒนาเด็ก	- มีการจัดมุมอย่างน้อย 4 มุม
5.3 หน้าที่ของคณะกรรมการพัฒนาเด็ก	- อย่างน้อย 4 กิจกรรมต่อปี
6. การตรวจสอบสุขภาพ	มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 การตรวจสอบสุขภาพและป้องกันโรคแก่เด็ก	- มีการตรวจสอบสุขภาพทุกเดือน
6.2 การตรวจทำความสะอาดร่างกายของเด็ก	- มีการตรวจทุกวันทำการ

ตารางที่ 4.47 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
7. การมีส่วนร่วมของชุมชน	มี 13 ตัวชี้วัด ได้แก่
7.1 ผู้ปกครองจ่ายค่าบำรุงศูนย์ฯ	- ร้อยละ 95 ของจำนวนผู้ปกครองทั้งหมด
7.2 ผู้ปกครองประชุมกับผู้ดูแลเด็ก	- อย่างน้อยปีละ 4 ครั้ง
7.3 ผู้ปกครองร่วมอบรมเลี้ยงดูเด็กในศูนย์ฯ	- เดือนละ 4 ครั้งขึ้นไป
7.4 ผู้ปกครองร่วมทำอาหารกลางวัน/อาหารเสริม	- เดือนละ 4 ครั้งขึ้นไป
7.5 ผู้ปกครองร่วมจัดหา/ผลิต/ซ่อมแซมอุปกรณ์การเรียนการสอนเครื่องเล่นกลางแจ้ง	- ปีละ 3 ครั้ง
7.6 ผู้ปกครองร่วมจัดหาทุนสำหรับศูนย์ฯ	- อย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง
7.7 ผู้ปกครองร่วมจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ	- อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
7.8 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมประชุมกับผู้ดูแลเด็ก	- อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง
7.9 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมอบรมเลี้ยงดูเด็ก	- อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
7.10 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมประกอบอาหารกลางวัน/อาหารเสริม	- อย่างน้อยเดือนละ 1 ครั้ง
7.11 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมจัดหา/ผลิต/ซ่อมแซมอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอนและเครื่องเล่นกลางแจ้ง	- ปีละ 3 ครั้ง
7.12 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมจัดหาทุนสำหรับศูนย์ฯ	- อย่างน้อยปีละ 3 ครั้ง
7.13 ผู้นำท้องถิ่นกลุ่มต่างๆ และประชาชนร่วมจัดกิจกรรมวันสำคัญต่างๆ	- อย่างน้อยปีละ 2 ครั้ง

หมายเหตุ: เกณฑ์สำคัญบังคับดัดแปลงจากเกณฑ์การประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก กรมพัฒนาชุมชน.
2540 หน้า 2-6

4.7.5 เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา

กรมการปกครองโดย สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ในฐานะหน่วยงานส่งเสริมสนับสนุนการจัดการศึกษาแก่องค์กรปกครองท้องถิ่นเทศบาลและเมืองพัทยา ได้ทำการประเมินคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนในสังกัด มาตั้งแต่ปีการศึกษา 2528 โดยได้จัดทำเครื่องมือประเมินคุณภาพการศึกษาขึ้นใช้ และได้ปรับปรุงเครื่องมือเพื่อความเหมาะสม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องกับเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาแห่งชาติของสถาบันส่งเสริมการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ และเกณฑ์มาตรฐานการศึกษาตามหลักสูตร ของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ขึ้นอีกในปีการศึกษา 2540 ซึ่งได้กำหนดมาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยาไว้เป็น 3 กลุ่มคือ 1) กลุ่มมาตรฐานด้านปัจจัยหรือทรัพยากรทางการศึกษา (ซึ่งประกอบไปด้วยมาตรฐานด้านบุคลากร งบประมาณ วัสดุครุภัณฑ์ และอาคาร-สถานที่ รวม 10 มาตรฐานย่อย และ 46 ตัวชี้วัด) 2) กลุ่มมาตรฐานด้านกระบวนการบริหารจัดการ (ประกอบด้วยมาตรฐานด้านการบริหารการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน สัมพันธภาพของบุคลากร และการประกันคุณภาพ รวม 13 มาตรฐานย่อย และ 74 ตัวชี้วัด และ 3) กลุ่มมาตรฐานด้านผลผลิตหรือคุณลักษณะนักเรียน การประเมินด้านผลผลิต ตามเกณฑ์มาตรฐานของโรงเรียนเทศบาล แบ่งออกเป็น 2 ส่วนคือ ประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน (เฉพาะชั้นปีที่ 2,4,7,9) และประเมินความพึงพอใจของชุมชนที่มีต่อสถานศึกษา รวม 5 มาตรฐานย่อย ได้แก่ ด้านความสามารถทางการเรียนของนักเรียน ด้านความสามารถทางการบริหารโรงเรียนและการจัดการเรียนการสอน ด้านการจัดบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนการสอน ด้านการให้ความร่วมมือระหว่างชุมชนและโรงเรียน และด้านการประชาสัมพันธ์ รวม 20 ตัวชี้วัด รวมทั้งจัดทำคู่มือประเมินคุณภาพวิธีประมวผล การจัดการศึกษาในแต่ละด้านไว้อย่างชัดเจน ในที่นี้จะนำเสนอเฉพาะมาตรฐาน (ดูตารางที่ 4.48) ดังนี้

ตารางที่ 4.48 มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา พ.ศ. 2541

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. บุคลากร	มี 29 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 ผู้บริหารสถานศึกษามีคุณธรรม จริยธรรม และมีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการ	- มีหลักธรรมในการบริหาร เป็นแบบอย่างที่ดี - มีความรู้ ความสามารถ เข้าใจในหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน จัดระบบนิเทศการศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ - พัฒนตนเองให้ทันต่อวิวัฒนาการทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง - เป็นผู้นำที่ดี รับผิดชอบ เสียสละ - สร้างความสัมพันธ์กับชุมชน - ส่งเสริมและสนับสนุนการทำงานเป็นทีม - สามารถจัดทำแผนพัฒนาคุณภาพสถานศึกษา - มนุษยสัมพันธ์ดี เคารพสิทธิและศักดิ์ศรีผู้อื่น - มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
1.2 ครูมีคุณวุฒิ มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะในการจัดการเรียนการสอนได้อย่างมีประสิทธิภาพ และมีจำนวนเพียงพอ	- มีวุฒิ ความเชี่ยวชาญตรงกับงานที่ปฏิบัติ - มีความรู้ ความสามารถเข้าใจหลักสูตร กระบวนการเรียนการสอนและการใช้สื่อ - ปรับปรุงการสอนและผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ - ปฏิบัติกิจกรรมทางวิชาการ การพัฒนาวิชาชีพครูอยู่เสมอ - มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใช้ข้อมูลสารสนเทศในการพัฒนาผู้เรียน - รับผิดชอบ เสียสละ - มีคุณธรรม จริยธรรม และเป็นแบบอย่างที่ดี - มีมนุษยสัมพันธ์ดี เคารพในสิทธิ ศักดิ์ศรีผู้อื่น - มีจำนวนครูต่อนักเรียนตามเกณฑ์ที่กำหนด
1.3 สถานศึกษามีบุคลากรสนับสนุนในการบริหารและจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมและเพียงพอ	- มีเจ้าหน้าที่ธุรการ การเงิน พัสดุ ประจําอยู่ - มีบุคลากรด้านรักษาความสะอาด และความปลอดภัย - มีบุคลากรด้านห้องสมุด สุขอนามัย และโครงการอาหารกลางวัน - มีบุคลากรและภูมิปัญญาท้องถิ่นร่วมจัดการเรียนการสอนและพัฒนาการศึกษา

ตารางที่ 4.48 มาตรฐานการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา พ.ศ. 2541

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1.4 สถานศึกษามีการดำเนินการให้ผู้เรียนมีความพร้อมและมีประสบการณ์พื้นฐาน โดยมีจำนวนและเกณฑ์อายุตามที่กฎหมายกำหนด	- ผู้เรียนมีความพร้อมและความรู้พื้นฐานเหมาะสมกับวุฒิภาวะ - อัตราส่วนผู้เรียนกับห้องเรียนตรงตามที่กำหนด - ผู้เรียนมีเกณฑ์อายุตาม พ.ร.บ. การศึกษาแห่งชาติ
1.5 สถานศึกษามีการนำทรัพยากร ภูมิปัญญาไทย และภูมิปัญญาท้องถิ่นสนับสนุนการจัดทรัพยากรคุณภาพการศึกษา	- นำข้อมูลทรัพยากร ภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้ประโยชน์ในการศึกษา - สถานศึกษามีแผนปฏิบัติการร่วมกับผู้ปกครองและชุมชน - มีบริการแก่ชุมชน และรับการสนับสนุนจากชุมชน - มีคณะกรรมการสถานศึกษา มูลนิธิ ชมรม สมาคม ร่วมมือในการพัฒนาการศึกษา
2. งบประมาณ	มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 สถานศึกษามีงบประมาณเพื่อใช้ในการบริหาร การศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ และเหมาะสม	- มีงบประมาณสนับสนุนจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างเหมาะสม - บริหารการใช้งบประมาณอย่างมีประสิทธิภาพ
3. วัสดุ ครุภัณฑ์ และอื่นๆ	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 สถานศึกษามีวัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อการเรียนการสอน และทรัพยากรที่เอื้อต่อการบริหารจัดการเรียน การสอนอย่างเหมาะสมและเพียงพอ	- มีบุคลากรจัดทำแผนงานและทะเบียนควบคุม - มีวัสดุ ครุภัณฑ์ สื่อที่มีประสิทธิภาพ และปริมาณเหมาะสม - มีระบบการเก็บรักษาซ่อมแซมที่เป็นระเบียบ
3.2 สถานศึกษามีข้อมูล ระบบสารสนเทศ และใช้ประโยชน์ในการบริหาร การจัดการ และการพัฒนาคุณภาพการศึกษา	- มีธรรมนูญการศึกษาเป็นแนวทางจัดการศึกษา - ใช้ประโยชน์สารสนเทศในการจัดการเรียนการสอน - ประชาสัมพันธ์กิจการของสถานศึกษาอย่างต่อเนื่อง
4. อาคาร สถานที่	มี 9 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 สถานศึกษามีอาคารเรียน อาคารประกอบ ห้องเรียน ห้องพิเศษ ที่เอื้อต่อการบริหารและการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม	- มีผังอาคารเรียนต่างๆ อย่างเป็นระบบ - มีอาคารเรียนที่มีมาตรฐานใช้การได้ - มีห้องเรียนต่างๆ ที่มีมาตรฐานและเพียงพอ
4.2 สถานศึกษามีสภาพแวดล้อม และบรรยากาศที่เอื้อต่อการบริหาร และการจัดการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม	- มีผังบริเวณต่างๆ อย่างมีระบบ - มีสภาพแวดล้อมร่มรื่น สวยงามเป็นระเบียบ - ปลอดภัย ไม่มีสิ่งมอมเมา สิ่งเสพติด โรคเอดส์ โรคติดต่อร้ายแรง และอาชญากรรม

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
	- มีระบบสาธารณูปโภคที่ดี มีน้ำดื่มโภชนาการเพียงพอ สะอาด ถูกสุขลักษณะ - มีระบบสุขาภิบาล และรักษาสภาพแวดล้อมที่ดี
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5. การบริหารสถานศึกษา 5.1 สถานศึกษาจัดระบบการบริหารงานวิชาการให้สอดคล้องกับความต้องการของหลักสูตร ความต้องการของท้องถิ่น และเป้าหมายของการพัฒนาประเทศ 5.2 สถานศึกษาจัดการบริหารงานบุคคลให้มีประสิทธิภาพ 5.3 สถานศึกษาบริหารจัดการอาคาร สถานที่ สิ่งแวดล้อม ให้ถูกหลักสุขาภิบาล เชื้อต่อการพัฒนาทุกด้าน มีความปลอดภัยและเกิดประโยชน์สูงสุด	มี 27 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ให้ปรัชญาและนโยบายเป็นเครื่องชี้นำการบริหาร โดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วม - ปฏิบัติตามแผนงานซึ่งมีเป้าหมาย กิจกรรม ระยะเวลา การประเมินผล และตัวชี้วัดความสำเร็จที่เป็นปัจจุบัน และสอดคล้องกับจุดมุ่งหมาย - บริหาร ติดตาม รายงานและประเมินผลการดำเนินงานอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง - ใช้ระบบข้อมูล สารสนเทศได้ตรงกับความต้องการ - ให้บริการสื่อการเรียนการสอน เอกสาร และนำเทคโนโลยีทางการศึกษา มาใช้อย่างเหมาะสม - เน้นแนวการศึกษาอาชีพ และสอนเสริม - วางแผนการใช้บุคลากรให้สอดคล้องกับปัญหาและความต้องการ - หาบุคลากรตามความจำเป็น ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่น และผู้ทรงคุณวุฒิเข้ามาร่วมจัดการสอน - กำหนดหน้าที่อย่างชัดเจน และเหมาะสม - มอบหมายงานตรงตามความรู้ ความสามารถ - พัฒนาศักยภาพอย่างต่อเนื่อง ตามการเปลี่ยนแปลง - ทำข้อมูลด้านบุคลากรสม่ำเสมอ - ใช้ระบบคุณธรรม ในการสร้างกำลังใจ - ใช้ระบบการประเมินบุคคล - จัดการอาคารสิ่งแวดล้อมให้ถูกหลักสุขาภิบาลและความปลอดภัย - จัดทำและใช้ผังแม่บท อาคารสิ่งแวดล้อม - ให้บุคลากรและชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดบริเวณให้ร่มรื่นและเป็นระเบียบ

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5.4 สถานศึกษาดำเนินงานธุรการ การเงิน และพัสดุ อย่างเป็นระบบ เป็นปัจจุบัน และมีประสิทธิภาพ เอื้อต่อการจัดการศึกษา	- ใช้แผนงานสารบรรณ การเงิน บัญชี และพัสดุ สอดคล้องกับการเรียนการสอน - จัดการงานธุรการ การเงิน พัสดุครุภัณฑ์ อย่างเป็น ระบบและมีประสิทธิภาพ - ตรวจสอบและรายงานผลการดำเนินการ อย่างต่อเนื่อง ตามเวลาที่กำหนด
5.5 สถานศึกษาจัดกิจกรรมและบริการต่างๆ ที่ส่งเสริม สนับสนุนพัฒนาการ และความ ต้องการของผู้เรียน	- ใช้แผนในการจัดกิจกรรมวิชาการ แนะแนวบริการ โภชนาการ และอื่นๆ - บริหารและดำเนินการ กิจกรรมนักเรียนอย่าง เหมาะสมทั่วถึง - ส่งเสริมการเรียนรู้คุณธรรม จริยธรรม ประเพณี สุขภาพ การปกครอง สุนทรีภาพ วัฒนธรรม และสิ่งแวดล้อม
5.6 สถานศึกษา ชุมชน ช่วยเหลือเกื้อกูลและร่วมมือ กันจัดการศึกษาและพัฒนาชุมชน	- กำหนดโครงสร้างหน้าที่ของกรรมการชุมชน ในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษา - สถานศึกษาและชุมชนร่วมกันจัดทำและใช้สื่อ สารสนเทศ เพื่อพัฒนาการศึกษาและชุมชน - สถานศึกษาและชุมชน จัดให้มีบริการซึ่งกันและกัน
6. กระบวนการเรียนการสอน	มี 39 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 สถานศึกษาจัดและพัฒนาการเรียนการสอน ให้ สอดคล้องกับจุดหมายหลักของหลักสูตร ให้ เหมาะสมกับสภาพปัญหาความต้องการของ ผู้เรียนและท้องถิ่น	- กำหนดจุดประสงค์การเรียนการสอนที่เหมาะสมกับ ความสามารถของผู้เรียน - จัดกิจกรรมเหมาะสมกับจุดประสงค์และความ สามารถของผู้เรียน - มีสื่อการเรียนการสอนที่เหมาะสมกับเนื้อหาและ สภาพแวดล้อม - ประเมินผลทั้งก่อน ระหว่าง หลังเรียน - มอบงานให้เหมาะสมกับจุดประสงค์ เนื้อหา เวลา และ ความสามารถของผู้เรียน

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
6.2 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการตามขั้นตอนการเรียนรู้	- เสนอสถานการณ์ตัวอย่างให้นักเรียนเข้าใจในเรื่องที่ศึกษา - ให้นักเรียนคิด วิเคราะห์ วิเคราะห์ อย่างมีเหตุผล - ให้นักเรียนได้แสวงหาทางเลือกในการแก้ปัญหา - ให้นักเรียนตัดสินใจเลือกทางแก้ปัญหาที่เหมาะสม - ให้นักเรียนวางแผนงานของตนเองและกลุ่ม - ให้นักเรียนปฏิบัติตามอย่างซื่อสัตย์ - ให้นักเรียนประเมินการทำงานเป็นระยะ - ให้นักเรียนปรับปรุงการทำงานสม่ำเสมอ - ให้นักเรียนประเมินผลรวม เพื่อให้เกิดความภูมิใจ
6.3 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน โดยเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	- จัดกิจกรรมให้หลากหลาย เพื่อให้นักเรียนเลือกตามความสนใจ - จัดกิจกรรมตามธรรมชาติให้การกระทำของผู้เรียนเกิดจากความรู้สึกนึกคิดอิสระ - ให้นักเรียนได้เรียนรู้จากครอบครัว ชุมชน สิ่งแวดล้อม และสื่อ โดยมีครูช่วยแนะนำ - จัดสิ่งแวดล้อมที่กระตุ้นให้อยากเรียนรู้ - ให้นักเรียนได้แสดง ประเมินผลงานตนเองและผู้อื่น - จัดกิจกรรมที่กระตุ้นให้นักเรียน รู้จักคิดและมีส่วนร่วมในการคิดอย่างมีเหตุผล - ให้นักเรียนทำกิจกรรมและเรียนรู้จากกลุ่ม - จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้แสดงออกและคิดอย่างสร้างสรรค์ - ให้นักเรียนได้ฝึกค้นคว้า สังเกต วิเคราะห์ ด้วยตนเอง - นำเทคโนโลยี และภูมิปัญญาท้องถิ่นมาปรับใช้ - ใช้แหล่งเรียนรู้หลากหลาย และเชื่อมโยงกับชีวิตจริง - ฝึกกิริยามารยาทตามวิถีไทย และฝึกวินัยความรับผิดชอบในการทำงาน - อนุรักษ์และจัดกิจกรรมให้นักเรียนเห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวมและพัฒนาสิ่งแวดล้อม - ให้นักเรียนได้รับการพัฒนาทางด้านดนตรี กีฬา และศิลปะ

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
6.4 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอนที่เน้นกระบวนการกลุ่ม	- ส่งเสริมความเป็นเลิศทางดนตรี กีฬา และศิลปะ - สังเกต และประเมินพัฒนาการของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องและสม่ำเสมอ - ให้ทำงานเป็นกลุ่ม โดยกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลา และขั้นตอนการทำงาน - แบ่งงานตามความสามารถ โดยความเห็นชอบของกลุ่ม - ทำงานตามหน้าที่อย่างรับผิดชอบ - รับฟังคำชี้แนะและวิจารณ์จากผู้อื่น เพื่อปรับปรุง - ชื่นชมในผลงานร่วมกัน
6.5 สถานศึกษาจัดการเรียนการสอน ซ้อมเสริม เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้เต็มศักยภาพ	- ตรวจสอบความรู้ที่ใช้ในการสอนเสริม - แก้ไขข้อบกพร่องของผู้เรียน - ส่งเสริมความรู้ ความสามารถของผู้เรียน
7. สัมพันธภาพของบุคลากร	มี 2 ตัวชี้วัด ได้แก่
7.1 บุคลากรในสถานศึกษามีสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน ในการปฏิบัติงาน	- ผู้บริหารปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานผู้บริหาร - ผู้สอนปฏิบัติตามเกณฑ์มาตรฐานวิชาชีพครู
8. การประกันคุณภาพ	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
8.1 สถานศึกษาประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา เพื่อปรับปรุงและยกระดับการจัดการศึกษา ให้มีมาตรฐาน	- สร้างเครื่องมือประกันคุณภาพทางการศึกษาให้สอดคล้องกับธรรมนูญการศึกษา - ประเมินคุณภาพหลากหลายรูปแบบ - บันทึกและรายงานผลการประเมินให้ผู้เกี่ยวข้อง - นำผลการประเมินเปรียบเทียบกับเกณฑ์มาตรฐาน - เปรียบเทียบและรายงานผลความก้าวหน้าในการพัฒนาการศึกษาไปยังผู้เกี่ยวข้องและชุมชน - ปรับปรุงเครื่องมือประเมินให้สอดคล้องกับธรรมนูญ และมีหลักฐานในการปรับปรุงเครื่องมือประเมินทุกครั้ง
มาตรฐานด้านผลผลิต/พัฒนาการเด็ก	
9. ด้านร่างกาย	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
9.1 ผู้เรียนมีสุขนิสัย สุขภาพพลานามัย และ บุคลิกภาพที่ดี	- สุขนิสัยและสุขภาพกายดี - สุขภาพจิตดี - บุคลิกภาพดี

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านผลผลิต/พัฒนาการเด็ก	
10. ด้านจิตใจ 10.1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรม และมีค่านิยมที่พึงประสงค์ 11. ด้านสติปัญญา 11.1 ผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานทุกกลุ่มประสบการณ์ตามระดับการศึกษา 11.2 ผู้เรียนสามารถใช้ภาษาสื่อสารได้อย่างมีประสิทธิภาพ 11.3 ผู้เรียนมีทักษะในการคิดคำนวณ	มี 1 ตัวชี้วัด ได้แก่ - เห็นคุณค่าและปฏิบัติตามคุณธรรมพื้นฐาน มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ - มีความรู้ ความเข้าใจในความคิดรวบยอด เนื้อหาวิชาตามเกณฑ์ที่พึงประสงค์ - ฟังพูด อ่าน เขียนได้ถูกต้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ - แสดงออกได้เหมาะสมถูกกาลเทศะ - คำนวณทางคณิตศาสตร์ได้ถูกต้องรวดเร็ว
มาตรฐานด้านความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชน	
12. ความพึงพอใจต่อผู้เรียน 12.1 ผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน 13. ความพึงพอใจต่อผู้บริหารและครู 13.1 ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นที่ศรัทธาและยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน 14. ความพึงพอใจต่อสถานศึกษา 14.1 สถานศึกษาได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจและ 14.2 สถานศึกษามีการประชาสัมพันธ์ข้อมูลข่าวสารทางวิชาการ อื่นๆ เป็นศูนย์ข้อมูลหรือของท้องถิ่นอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ - พึงพอใจในความรู้ ความสามารถของผู้เรียน - พึงพอใจในความสามารถทางด้านกีฬาและอื่นๆ - ยอมรับด้านความมีวินัย คุณธรรม จริยธรรม และพฤติกรรมที่พึงประสงค์ของผู้เรียน มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ความประพฤติและจรรยาบรรณของผู้บริหารและครู - การจัดกิจกรรมของผู้บริหารและครู - การให้ความช่วยเหลือให้คำปรึกษาแก่ชุมชน มี 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ความสะอาดเป็นระเบียบของสถานที่ - มีมาตรฐานการดูแลความปลอดภัยแก่ผู้เรียน - การให้บริการด้านอาคาร สถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ วิชาการ และอื่นๆ แก่ชุมชน - ผู้ปกครองและชุมชนให้ความร่วมมือทุกด้าน คอยดูแล เสนอแนะต่อสถานศึกษาให้ทันเหตุการณ์ - การได้รับทราบผลการดำเนินงานผลสำเร็จของสถานศึกษา - การบริการข่าวสารความรู้แก่ชุมชน - การจัดให้บริการห้องสมุดแก่ชุมชน

ตารางที่ 4.48 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชน	
15. ความพึงพอใจต่อผู้ปกครองและชุมชน	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่
15.1 ผู้ปกครองและชุมชนให้การสนับสนุน และเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการศึกษา	- การมีส่วนร่วมในคณะกรรมการสถานศึกษา - มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้เข้ากับความต้องการของชุมชน - ยินดีสนับสนุนทรัพยากรในการจัดการสอน - เข้าร่วมประเมินผลงานและรับทราบผลการทำงาน

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากเกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา, 2541 หน้า 6-42

4.7.6 แนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ กรมการศาสนา

กรมการศาสนามีการอนุญาตให้จัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้นในศาสนสถานต่างๆ กระจายอยู่ทั่วประเทศ เพิ่มขึ้นจากจำนวน 353 แห่ง ในปี พ.ศ. 2535 เป็นจำนวน 3,782 แห่งในปี พ.ศ. 2542 กรมศาสนาจึงได้จัดทำแนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ขึ้น เพื่อมุ่งหวังให้ชุมชน สังคม และภาครัฐ บังเกิดปฏิสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน อันเป็นรากฐานที่สำคัญต่อการปรับปรุง และพัฒนางานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ แนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. 2542 ได้ระบุแนวทางการจัดการศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ที่มีคุณภาพไว้ 10 ด้าน ได้แก่ อาคารสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ บุคลากร การประเมินผล มารการป้องกันความปลอดภัย การจัดกิจกรรมให้บริการแก่เด็ก ความสัมพันธ์กับชุมชน และการประชาสัมพันธ์ การจัดทำทะเบียนและการจัดทำข้อมูล การรายงานผล และการจัดบริการเสริมอื่นๆ แม้ว่าจะไม่ได้ระบุว่าเป็นเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพ เช่นเดียวกับหน่วยงานในสังกัดอื่นก็ตาม แต่ก็เป็นการกำหนดแนวทางการดำเนินการปฏิรูปการศึกษาศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ตามเกณฑ์มาตรฐานทั่วไปและมีแนวปฏิบัติที่เมื่อเทียบกับหน่วยงานอื่นก็คือตัวชี้วัดในแต่ละด้านนั่นเอง ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (ดูตารางที่ 4.49)

ตารางที่ 4.49 แนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ กรมการศาสนา พ.ศ. 2542

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. อาคารสถานที่	มี 20 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 สถานที่ตั้ง	- อากาศถ่ายเทดี ไม่อยู่ในบริเวณเสี่ยงอันตราย
1.2 ลักษณะอาคาร	- ปลอดภัยภาวะ ถูกสุขอนามัย
	- ไม่เป็นอาคารที่ใช้ประโยชน์ประจำ
	- เป็นอาคารชั้นเดียวหรือไม่เกิน 2-4 ชั้น
	- ไม่ใช่อาคารที่สร้างยังไม่เสร็จ
	- มีรั้วกันเป็นสัดส่วน
	- บรรยากาตร่มรื่นด้วยต้นไม้
	- ชุมชนมองเห็นและเข้าไปเยี่ยมได้
	- มีที่โล่งกว้าง และพื้นที่นุ่มไว้วางเครื่องเล่นเด็ก
	- อาคารไม่มีมุมแหลมเป็นอันตราย
	- ไม่ใช่หน้าต่างกระจก
1.3 ห้อง	- มีทางเข้า-ออกเหมาะสมอย่างน้อย 2 ทาง
	- ห้องอบรมควรเป็นชั้นล่างหรือไม่เกินชั้นสอง
	- ขนาดประตู หน้าต่าง ความสูงของห้องพอเหมาะ
1.4 พื้นที่ใช้สอย	- พื้นที่กว้างขวางพอสมควร ปลอดภัย
	- พื้นที่จัดกิจกรรมแยกเป็นสัดส่วน เช่น พื้นนอน
	ที่รับประทานอาหาร ที่พักเด็กป่วย ที่ประกอบอาหาร ที่ทำ
	ความสะอาดตัวเด็ก ส้วม
1.5 ที่เล่นกลางแจ้ง	- ที่เล่นกลางแจ้งกว้างขวางพอ มีจำนวนเครื่องเล่นเพียงพอ
1.6 ภายในอาคาร	- ภายในอาคารมีแสงสว่างเพียงพอ
	- พื้นไม่ชื้น ไม่ลื่น
	- บันไดและระเบียงมีความกว้างพอสมควร และไม่สูงเกินไป
2. วัสดุ-อุปกรณ์	มี 9 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 ตู้หรือชั้นวางสิ่งของ	- ต้องมีเพียงพอและอยู่ในสภาพใช้การได้ สะดวกต่อการหยิบใช้ จัดเก็บดูแลรักษา
2.2 ของเล่นและสื่อพัฒนาการเด็ก	- มีเพียงพอทั้งในร่มและกลางแจ้ง มีความปลอดภัยหลากหลาย และเหมาะสมกับวัยเด็ก
2.3 เครื่องใช้ในการนอน	- สะอาด เพียงพอ ไม่ใช้ร่วมกัน
2.4 เครื่องใช้ในการทำความสะอาด	- ต้องจัดให้มีทุกคน

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
2.5 ภาชนะสำหรับใส่อาหาร 2.6 ที่ตักน้ำ/ภาชนะใส่น้ำ 2.7 โต๊ะ / เก้าอี้ 2.8 เครื่องชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูง 2.9 ที่เก็บสิ่งปฏิกูล 3. บุคลากร 3.1 ผู้บริหาร 3.2 คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ 3.3 พระสงฆ์ 3.4 ครูพี่เลี้ยง 3.5 ผู้ประกอบอาหาร	- เพียงพอ ทำจากวัสดุทำความสะอาดง่าย ทนทานไม่เป็นพิษ - สะอาด มีฝาปิด ไม่ใช้ร่วมกัน - มีขนาดหลากหลาย เหมาะสมกับวัย และปลอดภัย - ควรมีอย่างน้อยอย่างละ 1 ชุด - ต้องมีทั้งในและนอกอาคาร เพียงพอ และกำจัดทิ้งทุกวัน มี 9 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ต้องเป็นเจ้าของหรืออิหม่ามเป็นผู้จัดตั้ง - ให้คำปรึกษาและควบคุมการดำเนินงาน - อบรม ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม ทางศาสนา ประเพณี และวัฒนธรรมไทย ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตของสังคมไทย - มีอายุไม่ต่ำกว่า 18 ปี - จบชั้น ม. 3 เป็นอย่างน้อย - ผ่านการฝึกอบรมโดยกรมศาสนาหรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้อง - สุขภาพแข็งแรง จิตใจอ่อนโยน - มีความรู้และประสบการณ์ในเรื่องโภชนาการ - สะอาด ไม่เป็นโรคติดต่อรุนแรง สุขภาพอนามัยดี
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
4. มาตรการป้องกันความปลอดภัย 4.1 การติดตั้งเครื่องตัดไฟ/เครื่องดับเพลิง 4.2 การฝึกซ้อมการป้องกัน 4.3 เครื่องใช้ต่างๆ 4.4 การติดตั้งปลั๊กไฟ 5. การจัดกิจกรรมการให้บริการแก่เด็ก 5.1 กิจกรรมเพื่อสุขภาพและการเจริญเติบโต 5.2 กิจกรรมเพื่อพัฒนาเด็ก 5.3 โภชนาการ	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่ - ควรมีอย่างน้อยอย่างละ 1 เครื่องต่อ 1 ชั้น - มีการฝึกซ้อมไม่น้อยกว่าปีละครั้ง - หลีกเลี่ยงอุปกรณ์ที่แตกหักหรือมีเสียง - ควรติดตั้งให้ห่างจากมือเด็ก มี 7 ตัวชี้วัด ได้แก่ - จัดให้มีการชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง และให้ภูมิคุ้มกัน และจัดทำบันทึกให้ผู้ปกครองทราบ - จัดประสบการณ์ให้เด็กได้พัฒนาทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ จิตใจ สังคม และสติปัญญา - ให้เด็กได้รับอาหาร ในปริมาณและคุณค่าอาหารที่เพียงพอ - ฝึกให้เด็กมีนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
5.4 กิจกรรมนันทนาการ การเรียนรู้ และการออกกำลังกาย	- ให้เด็กได้พักผ่อนหรืออาหารเสริมทุกคน ทุกวัน - จัดกิจกรรมให้เด็กได้พัฒนาการทุกด้านอย่างเพียงพอและเหมาะสมกับวัยทั้งในร่มและกลางแจ้ง
5.5 การพักผ่อน	- ให้เด็กได้พักผ่อนนอนหลับอย่างน้อยวันละ 1-2 ชั่วโมง
6. ความสัมพันธ์กับชุมชนและการประชาสัมพันธ์	มี 4 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 ก่อนการจัดตั้งศูนย์ฯ	- ควรมีการประชุมชี้แจงให้ชุมชนทราบ - ชักชวนให้เห็นประโยชน์และขอความช่วยเหลือ - ไม่ควรจัดตั้งศูนย์เด็กซ้ำซ้อนในชุมชนที่มีศูนย์เด็กเพียงพอแล้ว
6.2 ระหว่างดำเนินงาน	- มีการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนรับทราบกิจกรรมของศูนย์เป็นระยะ
7. การจัดการ	มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
7.1 การจัดทำทะเบียน	- จัดทำบัญชีรายชื่อเด็ก - จัดทำทะเบียนรับ-จำหน่ายเด็ก
7.2 การจัดทำข้อมูล	- จัดทำสมุดแสดงรายการและเวลาอาหารประจำวันของเด็ก - จัดทำตารางกิจกรรมประจำวัน - จัดทำบันทึกประจำวันของเด็ก เช่น เรื่องการติดตามการเจริญเติบโต พัฒนาการและบริการสุขภาพ
8. การรายงานผล	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
8.1 การรายงานเกี่ยวกับเด็ก	- รายงานให้ผู้ปกครองและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบทุก 1 ภาคเรียน - ต้องรายงานข้อมูลฉุกเฉิน เช่น อุบัติเหตุ การเกิดโรคติดต่อให้ผู้ปกครองหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทราบโดยด่วน
8.2 รายงานผลการดำเนินงาน	- รายงานผลการดำเนินงานแก่ผู้ปกครอง หน่วยงานที่รับผิดชอบทุกภาคเรียน รายงานกรมศาสนาทุกปีตามระยะเวลาที่กำหนด
9. การประเมินผล	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
9.1 การประเมินผลเกี่ยวกับตัวเด็กแต่ละคน	- ประเมินความเจริญเติบโต จากการสังเกต พูดยุติจากความเห็นของผู้ปกครอง โดยมีบันทึกพฤติกรรมของเด็กเพื่อแจ้งให้ผู้ปกครองทราบและช่วยกันแก้ไข

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
9.2 ประเมินผลการดำเนินงานของศูนย์ฯ	- ประเมินสุขภาพจากบันทึกสุขภาพ การชั่งน้ำหนัก วัดส่วนสูง การให้ภูมิคุ้มกัน การเจ็บป่วย โดย ประเมินอย่างน้อย 3-6 เดือน ต่อ 1 ครั้ง - ประเมินโดยกรมศาสนา สำนักงานศึกษาธิการจังหวัด สำนักงานประมาณ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง
10. การจัดการบริการเสริมอื่นๆ	มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
10.1 รถรับ-ส่ง	- ศูนย์ที่มีความพร้อมจัดรถรับ-ส่งเด็ก - คนขับรถ มีอายุไม่น้อยกว่า 30 ปี จบชั้น ม.3 เป็นอย่างต่ำ สุขภาพกายและจิตดี ไม่กินเหล้าหรือติดสิ่งเสพติด มีความรับผิดชอบสูง มีใบอนุญาตขับขี่ที่สาธารณะ มีผู้ดูแลนั่งไปด้วยทุกครั้ง
10.2 ส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างสถานรับเลี้ยง เด็ก เด็ก ครอบครัว และชุมชน	- ควรจัดให้มีการบริการส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่าง สถานรับเลี้ยงเด็กและพัฒนาเด็กกับครอบครัว และชุมชนเป็นประจำสม่ำเสมอ
10.3 การจัดตั้งกองทุน	- มีการจัดตั้งกองทุนช่วยเหลือสถานรับเลี้ยงเด็ก
มาตรฐานด้านผลผลิต	
11. พัฒนาการของเด็ก	มี 21 ตัวชี้วัด
11.1 พัฒนาการด้านร่างกาย	- มีสุขภาพดี มีอัตราการเจริญเติบโตเหมาะสมตามวัย - มีสุขนิสัยที่ดี รักความสะอาด
11.2 พัฒนาการด้านสติปัญญา	- มีความใฝ่รู้ สามารถคิด - กล้าคิด กล้าถาม กล้าพูด กล้าทำ - รู้จักแสวงหาความรู้ และเรียนรู้ด้วยตนเอง - สามารถแก้ปัญหา และมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์
11.3 พัฒนาการด้านคุณธรรม	- ปฏิบัติดีตามโอวาท 3 ของพุทธศาสนา คือ เว้นชั่ว - มีคุณธรรมต่างๆ ได้แก่ มีวินัย มีสติ กตัญญู เมตตา กรุณา อดทน ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน และไม่เห็นแก่ตัว
11.4 พัฒนาการด้านบุคลิกภาพ	- มีความร่าเริงแจ่มใส เป็นมิตรต่อผู้อื่น - มีกิริยา มารยาทแบบไทย ทั้งกาย วาจา ใจ - มีความเชื่อมั่นในตนเอง รู้จักพึ่งตนเอง - มีความรับผิดชอบ - รู้จักยืดหยุ่น สามารถปรับตัวให้เหมาะสมกับสถานการณ์ต่างๆ

ตารางที่ 4.49 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านผลผลิต	
11.5 พัฒนาการด้านสังคม	- สามารถเล่นและทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ - รู้จักเคารพในสิทธิและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น - ปฏิบัติตามกฎหมายระเบียบของสังคม - กล้าแสดงออกอย่างเหมาะสมกับกาลเทศะ - รู้จักแก้ปัญหาความขัดแย้งอย่างสันติวิธี - รักษา ศาสนา พระมหากษัตริย์ - เห็นคุณค่าในศิลปะและวัฒนธรรมของชาติ - รู้จักรักษาและใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากแนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ กรมการศาสนา, 2542 หน้า 18-27

4.7.7 แนวทางการดำเนินงานสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนในความรับผิดชอบของกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจัดบริการเปิดสอนระดับปฐมวัย ในพื้นที่ชนบทห่างไกล โดยจัดตั้งเป็นสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียน เริ่มดำเนินการมาตั้งแต่ปี พ.ศ. 2525 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของประชาชนที่ยากจนในท้องที่ชนบทห่างไกล ในการอบรมเลี้ยงดูเด็ก จัดดำเนินการเป็น 2 รูปแบบคือ ศูนย์พัฒนาเด็กในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน และศูนย์พัฒนาเด็กนอกโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ซึ่งเป็นศูนย์รับเลี้ยงบุตรหลานของตำรวจตระเวนชายแดนที่ต้องออกไปปฏิบัติหน้าที่ โดยจัดตั้งในบริเวณกองร้อยตำรวจตระเวนชายแดน และกองกำกับการตำรวจตระเวนชายแดน

ถึงแม้ว่าโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนจะไม่ได้มีการกำหนดเกณฑ์ หรือ มาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดคุณภาพการจัดบริการสถานสงเคราะห์เด็กก่อนวัยเรียนไว้อย่างชัดเจนและเป็นระบบ แต่การดำเนินการที่ผ่านมาก็ได้มีการกำหนดแนวทางการดำเนินงานไว้ตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ซึ่งเป็นแผนงานตามพระราชดำริในสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และให้สอดคล้องกับแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติด้วย กล่าวคือ แผนพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ ตามพระราชดำริ ในระยะของแผน 5 ปี (2535-2539) ซึ่งมีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดาร ให้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น (สำนักงานโครงการส่วนพระองค์สมเด็จพระเทพฯ, 2537 : 4-5) โดยมีแผนงานหลักในการดำเนินงาน 5 แผนหลักดังต่อไปนี้คือ

1) แผนงานด้านอาหารโภชนาการและสุขภาพอนามัย ซึ่งมุ่งแก้ไข ปัญหาการขาดแคลนอาหาร และขจัดปัญหาโรคขาดสารอาหารที่สำคัญ 2 โรค ได้แก่ โรคขาดโปรตีนและพลังงาน และโรคขาดสารไอโอดีน อันจะมีผลทำให้เด็กและเยาวชนมีสุขภาพแข็งแรง

2) แผนงานพัฒนาทางการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาของเด็กนักเรียนโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน โดยเน้นที่การพัฒนาบุคลากรคือครู และพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น และเพื่อขยายโอกาสให้นักเรียนที่จบการศึกษาแล้วสามารถศึกษาต่อในระดับสูงอย่างมีคุณภาพและสามารถประกอบอาชีพได้ โดยจัดทำเป็นโครงการที่สำคัญคือ “โครงการส่งเสริมคุณภาพการศึกษา” ซึ่งดำเนินการขึ้นตั้งแต่ปี 2526 โดยมีกิจกรรมสำคัญที่จัดขึ้นเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษา ซึ่งเน้นปัจจัยนำเข้า และปัจจัยด้านกระบวนการ ดังต่อไปนี้ คือ

(1) การจัดการเรียนการสอน มีแนวทางดำเนินงาน ดังนี้

ก. ครูทุกคนควรจัดทำแผนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับแผนการสอนของกลุ่ม และทำการสอนตามแผนอย่างจริงจัง

ข. ครูทุกคนควรจัดทำระบบข้อมูลด้านการศึกษาของโรงเรียนที่ตนรับผิดชอบ เพื่อนำข้อมูลมาใช้ในการปรับปรุงการเรียนการสอน

ค. ทุกระดับของการบังคับบัญชาควรจัดทำระบบข้อมูลด้านการศึกษาของโรงเรียนที่ตนรับผิดชอบ

ง. ผู้บังคับบัญชาที่เกี่ยวข้องควบคุมกำกับดูแลให้มีการเรียนการสอนตามแผนอย่างใกล้ชิด

จ. มอบความรู้แก่ผู้บังคับบัญชาและเจ้าหน้าที่ตำรวจตระเวนชายแดนที่เกี่ยวข้องกับงานโรงเรียนให้มีความเข้าใจงานด้านการศึกษา

ฉ. จัดทำหลักสูตรการฝึกอบรมประจำปีสำหรับครูตำรวจตระเวนชายแดน และฝึกอบรมครูให้มีความรู้และทักษะในกระบวนการเรียนการสอน

ช. จัดอบรมเพื่อเพิ่มคุณวุฒิทางการศึกษาให้แก่ครูตำรวจตระเวนชายแดน

(2) การปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

ก. สนับสนุนสิ่งจำเป็นในการปรับปรุงอาคารสถานที่และสิ่งแวดล้อม

ข. ผนึกการพัฒนาโรงเรียน เพื่อสร้างบรรยากาศที่เหมาะสมกับการเรียน

(3) การจัดหาวัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนการสอน

ก. จัดหาแบบเรียนที่ทันสมัยให้แก่โรงเรียนให้ทันเวลา

ข. สนับสนุนการจัดทำสื่อการสอนโดยใช้วัสดุในท้องถิ่น

(4) การจัดกิจกรรมสัมพันธ์ชุมชน

ก. จัดให้ผู้ทรงคุณวุฒิประจำท้องถิ่น ได้ถ่ายทอดความรู้เกี่ยวกับประวัติ ขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนภูมิปัญญาท้องถิ่น

(5) การจัดกิจกรรมร่วมหลักสูตร โดยเน้นที่กิจกรรมการเกษตร การอาชีพ การสหกรณ์การส่งเสริมสุขภาพอนามัย การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

(6) การจัดการเรียนการสอนทางไกล

(7) การพัฒนาหลักสูตรประถม และหลักสูตรสำหรับเด็กเล็กที่ได้มาตรฐาน

(8) การจัดห้องสมุด ให้เป็นที่สำหรับศึกษาค้นคว้าของนักเรียนและชุมชน โดยการ

ก. จัดสถานที่สำหรับเป็นห้องสมุดให้เป็นสัดส่วน

ข. สนับสนุนหนังสือที่เหมาะสมสำหรับนักเรียนและชุมชน

3) **แผนงานด้านเศรษฐกิจ** เพื่อยกระดับรายได้ของชุมชน โดยการฝึกอาชีพให้แก่ศิษย์เก่าที่ไม่มีโอกาสเรียนต่อ และพัฒนาอาชีพตามรูปแบบสหกรณ์

4) **แผนงานด้านสิ่งแวดล้อม** เพื่อให้เด็กและเยาวชนมีทัศนคติที่ดีต่อสิ่งแวดล้อมในชุมชน

5) **แผนงานบริหารแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนในถิ่นทุรกันดารตามพระราชดำริ** เพื่อให้องค์กรบริหารงานกลางสามารถอำนวยความสะดวกและสนับสนุนให้โครงการตามแผนฯ ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพและสอดคล้องกัน

หลังจากได้มีการดำเนินงานตามแผนพัฒนาเด็กและเยาวชนดังกล่าวแล้ว ก็ได้มีการติดตามและประเมินผลการดำเนินงานอย่างต่อเนื่อง เป็นระยะๆ ทั้งในประเด็นการพัฒนาเด็กและเยาวชนในด้านต่างๆตามแผนฯ และประเด็นการสนับสนุนงานการพัฒนาเด็กและเยาวชนฯ ทั้งในด้านงบประมาณ ด้านบุคลากร และด้านระบบข้อมูลเพื่อสนับสนุนการพัฒนา

4.7.8 สรุปมาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนและสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานแต่ละสังกัด

เมื่อพิจารณามาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดของการจัดการศึกษาในระดับก่อนประถมศึกษาเปรียบเทียบกันระหว่างหน่วยงานต่างๆ พบว่า หน่วยงานส่วนใหญ่จะมีมาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดแบ่งได้เป็น 3 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านปัจจัย (Input) มาตรฐานด้านกระบวนการ (Process) และ มาตรฐานด้านผลผลิต (Output) (ดูตารางที่ 4.50) แต่มีความแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดและความครบถ้วน

จากการศึกษาเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพการจัดบริการของหน่วยงานสังกัดต่างๆ ดังกล่าวข้างต้น จะเห็นได้ว่าหน่วยงานที่ให้บริการแก่เด็กปฐมวัย ในรูปแบบโรงเรียนอนุบาลซึ่งอยู่ในระบบโรงเรียน ได้แก่ สำนักงานการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.) สำนักงานการศึกษาเอกชน (สช.) สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง ได้มีการกำหนดเกณฑ์

มาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนไว้ครบทุกด้าน คือด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยสพช. เพิ่มมาตรฐานด้านบริหารโรงเรียน ซึ่งบางแห่งจะรวมไว้ในมาตรฐานด้านกระบวนการ สช. เพิ่มปรัชญาเป้าหมาย และสำนักการศึกษาท้องถิ่นเพิ่มมาตรฐานด้านความพึงพอใจของชุมชน ซึ่งบางแห่งจะรวมไว้ในมาตรฐานด้านผลผลิต โดยกำหนดเป็นมาตรฐานรวมของทั้งโรงเรียน มีเฉพาะ สช. และ สพช. เท่านั้น ที่มีการกำหนดเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพของระดับก่อนประถมศึกษา ส่วนสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น ได้จัดทำแบบประเมินคุณภาพในแต่ละด้านไว้อย่างชัดเจน โดยมาตรฐานด้านคุณภาพของผลผลิตสำหรับชั้นอนุบาล กำหนดมาตรฐานที่เน้นความพึงพอใจของ ชุมชนเป็นหลัก ส่วนหน่วยงานที่จัดการศึกษานอกระบบโรงเรียนในรูปของสถานเลี้ยงเด็ก/ศูนย์เด็ก สังกัดกรมพัฒนาชุมชน กรมประชาสงเคราะห์ และกรมอนามัย ได้กำหนดมาตรฐานการจัดบริการขั้นพื้นฐานสำหรับเด็กปฐมวัยไว้เพียง 2 ด้าน คือด้านปัจจัย และด้านกระบวนการ กรมการศาสนา ได้จัดทำแนวทางการดำเนินงานและการจัดการที่มีคุณภาพของศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ ไว้ทั้ง 3 ด้าน ทั้งด้านปัจจัยนำเข้า ด้านกระบวนการ และด้านผลผลิต โดยเน้นการปฏิรูปการศึกษาของศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์ใน 4 ด้าน ได้แก่ ด้านบริหารและการจัดการ ด้านหลักสูตร ด้านกระบวนการเรียนและการสอน และด้านวิชาชีพของบุคลากร โดยที่แนวทางการดำเนินการด้านผลผลิตหรือพัฒนาการเด็ก ให้ใช้คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของเด็กปฐมวัยของไทย ได้แก่ พัฒนาการเด็กในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย ด้านสติปัญญา ด้านคุณธรรม ด้านบุคลิกภาพ และด้านสังคม และได้กำหนดมาตรฐานคุณลักษณะที่พึงปรารถนาตามวัยของเด็กไว้อย่างชัดเจน (กรมการศาสนา, 2542 : 34-37)

ตารางที่ 4.50 จำนวนเกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดคุณภาพการศึกษา จำแนกตามประเภทของ มาตรฐานและหน่วยงาน

หน่วยงาน	ประเภทของมาตรฐาน									
	ด้านปัจจัย		ด้านกระบวนการ		ด้านผลผลิต		ด้านอื่นๆ		รวม	
	เกณฑ์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์	ตัวชี้วัด	เกณฑ์	ตัวชี้วัด
1. ส.ป.ช.	2	4	10	10	9	20	5*	14*	26	48
2. ส.ช.	7	19	8	27	2	6	1**	4**	18	56
3. กรมการปกครอง	10	46	13	74	14	47	5***	17***	42	184
4. กรมพัฒนาชุมชน	19	19	18	18	-	-	-	-	37	37
5. กรมประชาสัมพันธ์	20	37	11	13	-	-	-	-	31	50
6. กรมการศาสนา	20	38	20	31	5	21	-	-	45	90

หมายเหตุ : กรมประชาสัมพันธ์และกรมอนามัย ใช้เกณฑ์มาตรฐานและตัวชี้วัดแบบเดียวกัน

* มาตรฐานด้านการบริหารโรงเรียน

** มาตรฐานด้านปรัชญาและเป้าหมาย

*** มาตรฐานด้านความพึงพอใจของชุมชน

อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาถึงตัวชี้วัดต่างๆที่แต่ละหน่วยงานนำมาเป็นเกณฑ์ กำหนดคุณภาพแล้ว พบว่า ตัวชี้วัดหลายตัวที่มีความเป็นนามธรรมสูง และไม่สามารถยืนยัน ได้ว่าจะวัดมาตรฐานในเรื่องดังกล่าวได้จริง จากเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพที่กำหนดโดยหน่วยงาน ต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัย เห็นว่ามีเกณฑ์/มาตรฐานหลายๆ อย่างที่หน่วยงานต่างๆ ค่อนข้างให้ความสำคัญ ได้แก่

1) มาตรฐานในด้านปัจจัย

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพ และสังคมของสถานเลี้ยงดูเด็ก เช่น อาคารเรียนทั้งภายในและภายนอก โดยยึดหลัก ความมั่นคง แข็งแรงของตัวอาคาร ความปลอดภัย ไม่อยู่ในบริเวณที่เสี่ยงอันตราย ความสะอาด มีการบำรุงรักษาอย่างเหมาะสม มีการแบ่งพื้นที่ใช้สอยเป็นที่สำหรับการเรียน การเล่นอิสระของเด็ก ที่สำหรับรับประทานอาหาร แยกเป็นสัดส่วนเหมาะสม และมีห้องสมุด หรือมุมหนังสือที่เอื้อประโยชน์ต่อการเรียนรู้ของเด็ก

ตลอดจนถึงสภาพอากาศที่ถ่ายเท รมรื่น และบรรยากาศภายในซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอบอุ่น ให้เด็กรู้สึกถึงความเป็นบ้าน

(2) บุคลากร ได้แก่ เจ้าของกิจการหรือผู้บริหาร ครู ผู้ดูแลเด็ก และเจ้าหน้าที่ฝ่ายอื่นๆ ควรเป็นผู้ที่มีความรู้ ความสามารถเพียงพอสำหรับการปฏิบัติงาน และควรได้รับการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวกับพัฒนาการของเด็กมาก่อน ตลอดจนเรียนรู้วิธีการปฐมพยาบาลเบื้องต้น มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีทั้งกับตัวเด็ก และผู้ปกครองเด็กด้วย นอกจากนี้ยังต้องมีสุขภาพแข็งแรงทั้งทางร่างกายและจิตใจ

(3) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน มีคุณภาพและเพียงพอต่อการเรียนการสอน เช่น จำนวนเครื่องเล่น/ของเล่น/โต๊ะ/เก้าอี้ต่อจำนวนเด็กอยู่ในสัดส่วนที่เหมาะสมและปลอดภัย มีระบบจัดหาและบำรุงรักษาที่เป็นระบบและมีประสิทธิภาพ ให้บุคลากรและเด็กได้ใช้อย่างทั่วถึง

2) มาตรฐานด้านกระบวนการ

(1) กระบวนการเรียนการสอน และกิจกรรม มีการวางแผนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรมที่เน้นในด้านการเตรียมความพร้อมของเด็ก ให้มีพัฒนาการทุกๆ ด้านอย่างเหมาะสม ทั้งด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา โดยใช้กิจกรรมที่สอดคล้องและเหมาะสมกับสภาพของเด็กในแต่ละวัย เช่น กิจกรรมนันทนาการ การออกกำลังกาย การพักผ่อน การฝึกให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตัวเองในกิจวัตรประจำวัน เรียนรู้การใช้ประสาทสัมผัส ฝึกให้เด็กได้คิดเอง ปฏิบัติเองเพื่อให้เกิดความคิดสร้างสรรค์ นอกจากนี้ไม่ควรละเลยในเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และคุณลักษณะที่ดีเพื่อเป็นพื้นฐานให้กับเด็ก

(2) การรายงานผล และการประเมินผล ทั้งทางด้านการบริการและในด้านตัวเด็ก โดยการจัดทำบันทึกเกี่ยวกับตัวเด็ก และสัมฤทธิ์ผลในการปฏิบัติงาน โดยพิจารณาจากผลการเรียนรู้ หรือพัฒนาการโดยรวมของเด็กในทุกๆ ด้านให้มีความเหมาะสมตามวัย สภาพะสุขภาพ ตลอดจนพฤติกรรมของเด็ก โดยต้องมีการทำรายงานและการประเมินผลอย่างสม่ำเสมอ

(3) การบริหาร และการจัดการ มีโครงสร้างการบริหารที่ชัดเจน มีการรายงานและตรวจสอบการทำงานของบุคลากรที่เหมาะสม มีการพัฒนาคุณภาพของบุคลากรอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง และมีการจัดทำทะเบียนและข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก เช่น ประวัติ บัญชีรายชื่อ สมุดบันทึกประจำวันเด็ก สมุดบันทึกสุขภาพ ตลอดจนตารางกิจกรรมต่างๆ เป็นต้น

(4) สุขภาพอนามัยและโภชนาการเด็ก โดยเริ่มจากครู ผู้ดูแล และผู้ที่ใกล้ชิดเด็ก ต้องมีสุขภาพแข็งแรง ดูแลความสะอาดทั้งของตนเองและของเด็ก ควรมีการตรวจและบันทึกสุขภาพเด็กทุกๆ เดือน เพื่อป้องกันการเกิดโรคและการติดต่อของโรค อีกทั้งในด้านบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับโภชนาการ เช่น แม่ครัว ผู้ประกอบอาหาร ซึ่งต้องมีความรู้ในด้านโภชนาการพอสมควร รักษาความสะอาดสุขภาพร่างกายแข็งแรง เด็กควรจะได้รับอาหารที่มีทั้งปริมาณและคุณค่าทางโภชนาการที่เหมาะสมเพียงพอกับความต้องการของร่างกาย

3) มาตรฐานด้านผลผลิต

(1) คุณภาพของเด็ก หรือ สมรรถนะของเด็ก เน้นพัฒนาการของเด็กทั้งในด้านร่างกาย ให้เด็กมีสุขภาพแข็งแรง น้ำหนักส่วนสูงเหมาะสม พัฒนาการทางสังคม ให้เด็กได้รู้จักช่วยเหลือตนเองและผู้อื่น ใช้ชีวิตในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้ พัฒนาการทางอารมณ์และจิตใจ ให้เป็นเด็กที่แสดงความรู้สึกด้วยความเหมาะสมตามสถานการณ์ ตลอดจนพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของเด็ก ให้เด็กมีความสามารถในการใช้ภาษาและทักษะที่จำเป็นสมกับวัยของเด็กนอกจากนั้น มีบางหน่วยงานที่เพิ่มคุณสมบัติของเด็กในด้านที่เกี่ยวข้องกับคุณธรรม จริยธรรม และความสำนึกต่อส่วนรวมในเรื่องต่างๆ เช่น ด้านศิลปวัฒนธรรม การรักษาและเห็นคุณค่าของสิ่งแวดล้อม ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่ควรปลูกฝังตั้งแต่วัยเด็ก แต่อาจจะเป็นเรื่องที่ปลูกฝังได้ค่อนข้างยากและมองเห็นเป็นรูปธรรมได้น้อยกว่าพัฒนาการของเด็กที่กล่าวมาข้างต้น

เป็นที่น่าสังเกตว่าในจำนวนมาตรฐานในแต่ละด้าน หลายๆ หน่วยงานจะเน้นการกำหนดมาตรฐานในด้านปัจจัยและกระบวนการเป็นส่วนใหญ่ ส่วนมาตรฐานในด้านผลผลิตยังให้ความสำคัญไม่มากเท่าที่ควร นอกจากนี้ตัวชี้วัดที่นำมาใช้วัด

มาตรฐานดังกล่าวยังมีความเป็นนามธรรมสูง นอกจากเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพหลักของสถานเลี้ยงดูเด็กตามที่กล่าวข้างต้นแล้ว ยังมีเกณฑ์มาตรฐานคุณภาพอื่นๆ ที่น่าสนใจ ซึ่งกำหนดขึ้นตามพื้นฐานของหน่วยงานแต่ละแห่ง ได้แก่

(1) ปรัชญาและเป้าหมายที่ใช้ชี้้นำการดำเนินงาน ซึ่งทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชนกำหนดขึ้นเพื่อเป็นกรอบ ขอบเขต ตลอดจนจุดมุ่งหมายของการทำงานที่ชัดเจนซึ่ง ถ้าบุคลากรทุกคนในหน่วยงาน หรือศูนย์เลี้ยงดูเด็กมีความเข้าใจในปรัชญาและเป้าหมายตรงกันแล้ว ก็จะมีผลให้การปฏิบัติงานในหน่วยงานดังกล่าวมีประสิทธิภาพมากขึ้น เพราะทุกคนเข้าใจในบทบาทหน้าที่ และความรับผิดชอบของตนเองที่มีต่อหน่วยงาน

(2) การมีส่วนร่วมของชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้ปกครองเด็ก ผู้นำชุมชน ตลอดจนประชาชนอื่นๆ ในชุมชน ได้ร่วมกันให้ความช่วยเหลือและพัฒนาศูนย์เด็กเล็กในชุมชนของตนให้มีคุณภาพตามแต่ความสามารถของแต่ละบุคคล เช่น การร่วมบริจาควัสดุอุปกรณ์ต่างๆ ที่มีประโยชน์ บริจาคเงิน และทรัพย์สิน และการช่วยเหลือในด้านแรงงาน แทนที่จะรอความช่วยเหลือจากหน่วยงานของรัฐแต่เพียงอย่างเดียว ซึ่งบางครั้งอาจจะไม่ทัน่วงที่เป็นสิ่งที่ทางกรมพัฒนาชุมชนค่อนข้างให้ความสำคัญกับเรื่องนี้

(3) ความพึงพอใจของชุมชน ซึ่งทางสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครองตั้งใจกำหนดให้เป็นมาตรฐานอีกด้านหนึ่งของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา นอกจากมาตรฐานในด้านปัจจัย กระบวนการ และด้านผลผลิต เพราะนอกจากโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กจะเป็นที่พึงพอใจของผู้มารับบริการแล้ว ควรจะให้บริการให้เป็นที่ยอมรับของชุมชนด้วย โดยการให้ผู้เรียนมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน ให้ผู้บริหารสถานศึกษาและครูเป็นที่ศรัทธาและยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน ให้สถานศึกษาได้มาตรฐานเป็นที่พึงพอใจและยอมรับของผู้ปกครองและชุมชน เป็นต้น

(4) เด็กปลอดจากสิ่งเสพติดให้โทษ สิ่งมอมเมา โรคเอดส์ และโรคติดต่อร้ายแรง ซึ่งเป็นเรื่องใกล้ตัวเด็ก เป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอย่างยิ่งสำหรับเด็กในยุคปัจจุบัน ที่มีสิ่งยั่วยุต่างๆ อันจะทำให้เด็กต้องตกเป็นทาสของสิ่งเหล่านี้ อันจะส่งผลทั้งต่อตัว

เด็กเอง ครอบครัว สังคม และ ประเทศชาติต่อไปในอนาคต ทางสำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครองจึงได้ระบุคุณภาพของเด็กในเรื่องดังกล่าวเข้าไว้ในมาตรฐานคุณภาพด้วย โดยควรให้เด็กได้รู้และเข้าใจโทษของสิ่งเสพติดโรคร้ายแรง รู้จักป้องกันตนเองและสังคมจากสิ่งเหล่านี้ ตลอดจนไม่แสวงหาประโยชน์และตกเป็นเครื่องมือจากสิ่งเหล่านี้ด้วย

จะเห็นได้ว่าแต่ละหน่วยงานต่างก็มีมาตรฐานคุณภาพ ตัวชี้วัด และวิธีการประเมินคุณภาพของ โรงเรียนหรือศูนย์พัฒนาเด็ก ที่มีความน่าสนใจแตกต่างกันไป ซึ่งถ้ามีการศึกษาแลกเปลี่ยนกันระหว่างหน่วยงานเพื่อนำสิ่งที่ดีและเป็นประโยชน์ในแต่ละหน่วยงานนั้นๆ มาประยุกต์ใช้กับในหน่วยงานของตน และนำเสนอสิ่งที่ทางหน่วยงานสามารถนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ได้จริง จะสามารถช่วยปรับปรุงและยกระดับคุณภาพของมาตรฐานคุณภาพ ซึ่งจะนำไปใช้ในการประเมินระดับคุณภาพของโรงเรียนและศูนย์พัฒนาเด็กในประเทศไทย ให้สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้จริง และเพิ่มประสิทธิภาพ ความน่าเชื่อถือ ในการประเมินมากขึ้น ซึ่งจะนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพของการจัดการศึกษาในระดับปฐมวัยของไทยในลำดับต่อไป

4.8 เกณฑ์คุณภาพหรือมาตรฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กในต่างประเทศ

4.8.1 มาตรฐานคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กในสหรัฐอเมริกา

Stewart (1993) ได้กล่าวถึงศูนย์เด็กเล็กที่มีคุณภาพเชิงเปรียบเทียบ (Relative Quality) ว่าจะต้องมีความสมดุลกันระหว่างราคาค่าบริการ (Costs) กับความสะดวกสบาย (Convenience) และ คุณภาพของศูนย์เด็ก (Quality) ที่ผู้ให้บริการพึงจะได้รับ ซึ่งมีตัวชี้วัดดังต่อไปนี้

1) สุขภาพอนามัยและความปลอดภัย (Health and safety) สิ่งแรกที่ผู้ปกครองต้องการจากศูนย์เด็กเล็ก คือ ความมั่นใจว่าลูกของตนจะได้รับความปลอดภัย ตัวอย่างเช่น ไม่มีผู้ใหญ่คนใดสูบบุหรี่ในสถานที่ที่เด็กอยู่ อากาศสดชื่นไม่มีมลภาวะ พื้นสะอาดปูพรมหรือไม่ลื่นไถล บริเวณที่เด็กรับประทานอาหารสะอาดสะอาดอันชวนมอง มีผู้ใหญ่อยู่อยู่กับเด็กอย่างน้อย 1 คน ตลอดเวลาคอยให้คำปรึกษาเด็ก ไม่มีเด็กคนใดเลือกกระป๋องเลอะเทอะ

นอกจากนั้นพวกสารเคมีทำความสะอาด ยา จะต้องเก็บไว้ในลิ้นชัก หรือในที่ที่ห่างมือเด็ก ส่วนอุปกรณ์ไฟฟ้า เช่น ปลั๊กไฟต้องมีที่ปิด และมีตู้ยาสำหรับการปฐมพยาบาลเบื้องต้น อุปกรณ์เครื่องเล่น ของเล่นอยู่ในสภาพที่ดี เฟอร์นิเจอร์ที่ใช้ต้องคงทนแข็งแรง สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งคือ บุคลากรต้องมีการจัดบันทึกรายละเอียดของเด็กแต่ละคน เช่น เบอร์โทรศัพท์ เพื่อติดต่อยามฉุกเฉิน รวมทั้งจัดรายละเอียดเกี่ยวกับการใช้ยาของเด็กไว้ด้วย วัสดุอุปกรณ์ จำพวกงานไม้ เครื่องมือทำครัว ต้องมีผู้ดูแลในการใช้งานเครื่องเล่นประเภทปืน ปาย ไกลเหวี่ยง ต้องไม่สูงมากนัก และวางอยู่บนพื้นทรายหรือดินเหนียว แยกห่างจากเครื่องเล่นอื่น ผู้ดูแลต้องล้างมือเมื่อหยิบ/จับอาหารในช่วงเตรียมอาหาร และห้องหรือพื้นที่สำหรับเด็กป่วย ควรแยกออกจากเด็กอื่น เพื่อไม่ให้เกิดการติดต่อ

2) **ความปลอดภัยจากการถูกล่วงละเมิดทั้งทางร่างกายและทางเพศ (Abuse)** เด็กต้องปลอดภัยจากการล่วงละเมิดทางด้านร่างกาย หรือการล่วงละเมิดทางเพศในศูนย์เด็ก เช่น เด็กจะไม่ถูกตี อนุญาตให้ผู้ปกครองเข้ามาได้ทุกเมื่อ บุคลากรต้องไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ไม่เหมาะสมกับเด็ก เป็นต้น

3) **สภาพแวดล้อมทางด้านกายภาพของศูนย์ (Physical space)** สิ่งที่ผู้ปกครองควรตรวจสอบ เช่น พื้นที่เก็บของส่วนตัว สถานที่ที่ไม่มีเสียงดังรบกวน หน้าต่างเตี้ยให้เด็กได้มองเห็นภายนอก มีที่เก็บของเล่นและอุปกรณ์ ห้องน้ำขนาดพอเหมาะกับเด็ก มีลานเล่นนอกอาคารทั้งที่มีหลังคาและไม่มีที่ไม่ไกลจากสายตาผู้ดูแล มีที่เล่นภายในที่มีผิวเรียบนุ่ม นวลไม่แคบเกินไป

4) **วัสดุอุปกรณ์ ของเล่น สำหรับการจัดกิจกรรม (Materials, equipment, and activities)** ซึ่งเป็นสิ่งอำนวยความสะดวกในศูนย์เด็ก จะต้องดึงดูดและน่าสนใจ เช่น มีสีไม้ สีเทียน ดินสอ กาว ดินทราย กรรไกรที่ปลอดภัย วัสดุอุปกรณ์สำหรับให้เด็กได้เล่นสนุกคนเดียว เช่น หนังสือ เกมสปริศนา และการเล่นสนุกเป็นกลุ่ม เช่น ม้าหมุน อุปกรณ์ปืน ปาย ดึง ลาก ของเล่นสำหรับเด็กชาย หญิง อย่างเพียงพอ นอกจากนั้นควรมีแผนการจัดกิจกรรมในแต่ละวันรวมทั้งการเล่นอิสระ โดยทั้งเด็กและผู้ใหญ่ต้องร่วมกันทำความสะอาดหลังเล่นเสร็จ

5) **จำนวนผู้ดูแลเด็ก และพฤติกรรมผู้ดูแลเด็ก (Care providers)** พฤติกรรมของผู้ดูแลเด็กเป็นกุญแจสำคัญในการดูแลเด็กที่ดี การมีผู้ดูแลเด็กเพียงพอกับจำนวน

เด็ก เช่น สดส่วน ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อ จำนวนเด็กทารกเท่ากับ 1 : 3 เด็กวัยเตาะแตะเท่ากับ 1 : 4 เด็กก่อนวัยเรียน เท่ากับ 1 : 8 ผู้ดูแลเด็กต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจ โดยใช้วิธีกระตุ้น ชมเชย มากกว่าการออกคำสั่ง การห้าม หรือวิจารณ์เด็ก ผู้ดูแลเด็กต้องตอบคำถามเด็กและสังเกตเด็ก เวลาสอน ผู้ดูแลเด็กต้องได้รับการอบรมหลักสูตรเฉพาะบางอย่าง เช่น การผลิตสื่อ ด้านการดูแลเด็ก และพัฒนาการเด็ก ผู้ดูแลต้องไม่ใช้เวลาทั้งหมดกับเด็กคนใดคนหนึ่ง ต้องสนใจ ในงานดูแลเด็กในฐานะวิชาชีพหนึ่ง และต้องชวนขวายเป็นหนังสือ เข้าประชุม สัมมนา กับ เครือข่ายสนับสนุน องค์กรทางด้านเด็ก ไม่ใช่ทำเป็นงานชั่วคราว อย่างไรก็ตามผู้ดูแลเด็กต้องมีรายได้มากพอแก่การยังชีพ ในปีที่ผ่านมา ควรมีครูลาออกได้ไม่เกิน 20% และควรมีผู้ดูแล หรือครูสำรองไว้ เพื่อดูแลเด็กในยามจำเป็น เช่น ครูลาป่วย หรือไปประชุม เป็นต้น

6) **ตัวเด็ก (Children)** หนทางหนึ่งในการประเมินคุณภาพศูนย์เด็ก คือ ดู ที่เด็กว่าเด็กมีความสุข ได้มีกิจกรรมทำตลอด ยิ้ม หัวเราะ เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความ กระตือรือร้น เด็กมีปฏิสัมพันธ์ร่วมกันกับเพื่อน สนุกสนานกับการเล่นกับเพื่อน ไม่ตีกัน ทะเลาะกัน โดยที่ในห้องเรียนต้องไม่มีเด็กอยู่กันหนาแน่นจนเกินไป เช่น ในห้องเรียนเด็กก่อนวัยเรียน (preschools) ควรมีเด็กอยู่ประมาณ 16-17 คน เด็กวัยเตาะแตะ (toddlers) ประมาณ 11-12 คน เด็กทารก (infants) ประมาณ 6-7 คน ส่วนการรับเลี้ยงเด็กที่บ้าน ควรดูแลเด็กประมาณ 3-4 คน

7) **ผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์ (Parents)** ผู้ดูแลเด็กต้องกระตุ้นให้ผู้ปกครองเข้ามาเยี่ยมเยียนศูนย์เด็ก และยินดีตอบคำถามของผู้ปกครองซึ่งผู้ดูแลเด็กอาจตกลงกับผู้ปกครองในการจัดระเบียบวินัยของเด็กได้

เมื่อนำมาตรฐานคุณภาพของ Stewart มาจัดเป็นกลุ่ม พบว่า มี มาตรฐานด้านปัจจัยอยู่ 3 มาตรฐาน คือ ด้านสภาพแวดล้อมกายภาพ วัสดุอุปกรณ์ ของเล่น และผู้ดูแลเด็ก (มี 43 ตัวชี้วัด) มาตรฐานด้านกระบวนการ 3 มาตรฐาน ได้แก่ การดูแลสุขภาพ อนามัยและความปลอดภัย การป้องกันการล่วงละเมิดเด็ก การมีส่วนร่วมของผู้ปกครองในกิจกรรมของศูนย์ (มี 29 ตัวชี้วัด) และมาตรฐานด้านผลผลิต ได้แก่ ตัวเด็ก เน้นที่พัฒนาการ ด้านอารมณ์และสังคม (มี 11 ตัวชี้วัด) ดูตารางที่ 4.51

ตารางที่ 4.51 มาตรฐานคุณภาพของศูนย์เด็กและตัวชี้วัดของ Alison Clark-Stewart (1993)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านปัจจัย	
1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	มี 14 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 อาคาร สถานที่	- มีพื้นที่เก็บของส่วนตัว
1.2 พื้นที่ใช้สอย	- สถานที่ไม่มีเสียงดังรบกวน
	- มีที่เก็บของเล่นและอุปกรณ์
	ฯลฯ
2. วัสดุ อุปกรณ์ ของเล่น	มี 15 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 ลักษณะและคุณภาพ	- จะต้องมีความดึงดูด น่าสนใจ สำหรับเด็ก
2.2 จำนวนเครื่องเล่นต่อจำนวนเด็ก	- มีอุปกรณ์และเครื่องเล่นเพียงพอกับความต้องการของเด็ก โดยไม่ต้องรอลงเล่นต่อเกิน 2 นาที
	- มีอุปกรณ์และเครื่องเล่นที่让孩子ได้เล่นคนเดียว เช่น หนังสือ เกมปริศนา และสำหรับการเล่นเป็นกลุ่ม เช่น ม้าหมุน อุปกรณ์ปั้นแป้ง อุปกรณ์การก่อสร้าง และของเล่นเฉพาะสำหรับเด็กชาย และเด็กหญิง
	มีจำนวนใกล้เคียงกัน
2.3 การเข้าถึงอุปกรณ์ของเล่น	- เด็กสามารถเข้ามาเล่นได้ทุกเมื่อ โดยไม่ต้องขออนุญาตก่อน
	ฯลฯ
3. ผู้ดูแลเด็ก	มี 14 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 จำนวนผู้ดูแลเด็กต่อจำนวนเด็ก	- มีผู้ดูแลเด็กเพียงพอกับจำนวนเด็ก เช่น ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 3-6 ปี ประมาณ 6-7 คน
3.2 คุณสมบัติของผู้ดูแลเด็ก	- ต้องอธิบายให้เข้าใจโดยวิธีกระตุ้น ชมเชย มากกว่าการออกคำสั่ง การห้าม หรือวิจารณ์เด็ก
	- ต้องได้รับการอบรมหลักสูตรเฉพาะบางอย่าง เช่น การผลิตสื่อ การดูแลเด็ก พัฒนาการเด็ก
	ฯลฯ
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
4. การดูแลสุขภาพอนามัยและความปลอดภัยของเด็ก	มี 16 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 สุขภาพอนามัย	- ไม่มีผู้ใหญ่คนใดที่สูบบุหรี่ ในสถานที่ที่เด็กอยู่
4.2 โภชนาการ	- บริเวณที่เด็กรับประทานอาหารสะอาดสะอ้าน ชวนมอง

ตารางที่ 4.51 มาตรฐานคุณภาพของศูนย์เด็กและตัวชี้วัดของ Alison Clark-Stewart (1993)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
4.3 ความปลอดภัย	- เก็บสารเคมีที่เป็นอันตราย ให้มิดชิด ห่างมือเด็ก ฯลฯ
5. การถูกล่วงละเมิดทั้งทางร่างกายและทางเพศ	มี 10 ตัวชี้วัด ได้แก่
5.1 การป้องกันเด็กจากการล่วงละเมิดทางร่างกาย	- ผู้ปกครองควรมารับมาส่งเด็กทุกครั้ง - ประตุน้ำควรเปิดอยู่ทุกครั้ง เมื่อเด็กใช้
5.2 การป้องกันเด็กจากการล่วงละเมิดทางเพศ	- ไม่มีการลงโทษ โดยการทำร้ายร่างกาย ฯลฯ
6. ผู้ปกครองต้องเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์	มี 3 ตัวชี้วัด ได้แก่
6.1 การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง	- ผู้ดูแลเด็กควรกระตุ้นให้ผู้ปกครองมาที่สถานเลี้ยงดูเด็ก อยู่เสมอ
6.2 ความร่วมมือระหว่างผู้ปกครองกับผู้ดูแลเด็ก	- ผู้ดูแลเด็กยินดีที่จะตอบปัญหาจากผู้ปกครอง - ผู้ดูแลเด็กอาจตกลงกับผู้ปกครองในการจัดระเบียบวินัย ของเด็กได้ ฯลฯ
มาตรฐานด้านผลผลิต	
7. ตัวเด็ก	มี 11 ตัวชี้วัด ตัวอย่างเช่น
7.1 การแสดงออกของเด็กทางอารมณ์	- เด็กยิ้มแย้ม และหัวเราะ เมื่ออยู่กับผู้ดูแล - เด็กดูท่าทางมีความสุข
7.2 การเข้าร่วมกิจกรรมของเด็ก	- เข้าร่วมกิจกรรมด้วยความกระตือรือร้น
7.3 ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับเด็ก	- เด็กไม่ตีกัน ไม่ทะเลาะกัน
7.4 ความสัมพันธ์ระหว่างเด็กกับผู้ดูแล	- ทั้งเด็กผู้ชายและเด็กผู้หญิง ได้รับการดูแลเช่นเดียวกัน ฯลฯ

หมายเหตุ : ดัดแปลงจากคุณภาพของศูนย์เด็กและตัวชี้วัดของ Alison Clark-Stewart, 1993 หน้า 135-143

สมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาของเด็กเล็ก (National Association for the Education of Young Children NAEYC) แห่งสหรัฐอเมริกา (1999) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง The Cost, Quality and Child Outcomes in childcare centers พบว่า การจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัยต้องการทรัพยากรเพื่อปรับปรุงในด้านค่าตอบแทนแก่บุคลากรและปรับปรุงสัดส่วน

ของบุคลากรต่อเด็ก เพื่อลดอัตราเข้า-ออกของงาน เนื่องจากตัวแปรด้านบุคลากรเป็นตัวกำหนดผลผลิตคือพัฒนาการของเด็ก นอกจากนี้การกำหนดมาตรฐานคุณภาพขั้นต่ำ (minimum quality standards) ของแต่ละรัฐ และการบังคับใช้มาตรฐานดังกล่าวเป็นสิ่งจำเป็น เกณฑ์ใหม่ในการประกันคุณภาพของ NAEYC (1999) ประกอบด้วย

1) มาตรฐานด้านปัจจัย

- (1) จำนวนบุคลากรต่อเด็กเป็นไปอย่างเหมาะสม
- (2) จำนวนเด็กในแต่ละกลุ่มจะต้องไม่มาก
- (3) บุคลากรมีการศึกษาสูง (มากกว่าภาคบังคับ) และได้รับการฝึกอบรมเฉพาะด้าน โดยเฉพาะความรู้เกี่ยวกับเด็กปฐมวัย
- (4) อัตราเข้า-ออกจากงานของบุคลากรต่ำ

2) มาตรฐานด้านกระบวนการ

- (1) บุคลากรได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมกับภาระงาน
- (2) มีการบริหารงานที่มั่นคง
- (3) มีการพัฒนาสภาพแวดล้อมให้เหมาะสมกับอายุของเด็ก
- (4) มีการจัดกิจกรรมที่เป็นความคิดริเริ่มของเด็ก
- (5) จัดสิ่งแวดล้อมด้านกายภาพที่มีเด็กเป็นศูนย์กลาง เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของเด็ก
- (6) บุคลากร/ครู มีปฏิสัมพันธ์ที่สนองตอบต่อเด็กตลอดเวลา ไม่หยาบคายกับเด็ก
- (7) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรด้วยกัน
- (8) มีปฏิสัมพันธ์ที่ดีระหว่างบุคลากรและผู้ปกครอง
- (9) จัดบริการด้านสุขภาพและความปลอดภัย รวมทั้งบริการอาหารและโภชนาการที่มีคุณภาพ
- (10) มีการวางแผนและประเมินผลเด็กอย่างต่อเนื่อง

3) มาตรฐานด้านผลผลิต

- (1) เด็กมีความสุขสบายกับการเล่นและการทำกิจกรรม
- (2) เด็กต้องได้รับการพัฒนาทุกด้านอย่างสมดุล ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์และสังคม

4.8.2 มาตรฐานคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กระดับชาติของออสเตรเลีย (National Standards for the Long Daycare Centers)

ออสเตรเลียเป็นประเทศแรกๆในโลกที่ได้พัฒนาระบบการปรับปรุงคุณภาพและการประกันคุณภาพศูนย์เลี้ยงเด็กโดยรัฐบาลให้ทุนสนับสนุนอย่างเต็มที่ โดยตั้งอยู่บนความเชื่อที่ว่าคุณภาพของศูนย์เลี้ยงเด็กที่ดีจะต้อง

- 1) มีปรัชญาและเป้าหมายที่ชัดเจน เป็นข้อตกลงระหว่างศูนย์และผู้ปกครอง ที่เรียกว่าธรรมนูญโรงเรียน ซึ่งใช้เป็นแนวทางในการทำกิจกรรมทุกอย่างในศูนย์
- 2) ให้ความสนใจและเอาใจใส่ดูแลเด็กแต่ละคน รวมทั้งเด็กที่มีความต้องการพิเศษ เอาใจใส่ต่อความสัมพันธ์ของบุคลากรและผู้ปกครอง เพื่อให้สามารถสนับสนุนและส่งเสริมบทบาทซึ่งกันและกัน และกระตุ้นผู้ปกครองให้เข้ามามีส่วนร่วมด้วยความรู้สึที่อบอุ่นเป็นกันเอง

วัตถุประสงค์ในการปรับปรุงและประกันคุณภาพก็คือ ให้เด็กในศูนย์เลี้ยงเด็กได้รับบริการที่ดีอันเป็นสิทธิขั้นพื้นฐานในการที่จะได้รับประสบการณ์ทางบวก และการมีปฏิสัมพันธ์กับคนรอบข้าง ซึ่งจะช่วยกระตุ้นพัฒนาการของเด็ก เป็นการช่วยเหลือแบ่งเบาภาระของผู้ปกครอง และช่วยบุคลากรให้มีความก้าวหน้าในวิชาชีพ

การปรับปรุงคุณภาพเป็นกระบวนการและความร่วมมือระหว่างกลุ่มผู้ที่สนใจในคุณภาพของการบริการดูแลเด็ก โดยผู้บริหารจัดการศูนย์ บุคลากรของศูนย์ และผู้ปกครองเด็ก จะต้องมีบทบาทหลักร่วมกับรัฐบาลกลางซึ่งจะให้ทุนสนับสนุนแก่สภาการประกันคุณภาพศูนย์เลี้ยงเด็กแห่งชาติ (National Childcare Accreditation Council - NCAC) ในด้านการจัดการระบบการฝึกอบรม และให้การสนับสนุนศูนย์ โดยจุดเด่นของระบบการปรับปรุงคุณภาพ คือ การกระตุ้นให้ศูนย์แต่ละศูนย์ และผู้ปกครองเด็กมาทำงานร่วมกันใน

ด้านการเสริมบทบาทซึ่งกันและกัน และร่วมกันสร้างปรัชญาและเป้าหมายเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงาน หารูปแบบของการปฏิสัมพันธ์กัน และการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ในศูนย์ **สภาการประกันคุณภาพศูนย์เลี้ยงเด็กแห่งชาติ** ได้กำหนดหลักการและมาตรฐานของการดูแลเด็ก (Principles and Standards of Care, 1993) ไว้ทั้งหมด 4 ด้าน (ดูตารางที่ 4.52) ดังต่อไปนี้

ตารางที่ 4.52 มาตรฐานการดูแลเด็ก (Standards of Care) ของ National Childcare Accreditation Council (NCAC)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
1. ปฏิสัมพันธ์	มี 15 ตัวชี้วัด ได้แก่
1.1 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก	* อ่อนน้อมและเป็นมิตรกับเด็ก * ปฏิบัติต่อเด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกันและพยายามให้เป็นไปตามความต้องการของแต่ละบุคคล โดยยอมรับความแตกต่างพื้นฐานของเด็ก * ปฏิบัติต่อทั้งสองเพศอย่างไม่มีอคติ * ใช้มาตรการทางบวกในการให้คำชี้แนะและการจัดระเบียบวินัย - ตอบสนองต่อความรู้สึกและความต้องการของเด็ก - รักษาความสม่ำเสมอในการสื่อสารกับเด็ก - ยอมรับการพัฒนาความสามารถของเด็ก - มีปฏิสัมพันธ์กับเด็กเพื่อกระตุ้นความอยากรู้อยากเห็น - สร้างบรรยากาศที่สนุกสนาน รื่นรมย์กับเด็ก
1.2 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง	* สื่อสารโดยการพูดจาและเขียนข้อความโต้ตอบกับผู้ปกครองในเรื่องที่เกี่ยวกับศูนย์/เด็ก * มีการแลกเปลี่ยนข่าวสารระหว่างครูกับผู้ปกครอง - มีการประชุมพิเศษผู้ปกครองของเด็กใหม่ - พ่อแม่ และสมาชิกอื่นในครอบครัวต้องได้รับการกระตุ้นให้เข้ามามีส่วนร่วม
1.3 ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรด้วยกัน	* มีการสื่อสารกันอย่างดีระหว่างบุคลากร - บุคลากรต้องยอมรับซึ่งกันและกัน

ตารางที่ 4.52 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
2. การจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก (Program)	มี 12 ตัวชี้วัด ได้แก่
2.1 การวางแผนกิจกรรม	* วางแผนที่สะท้อนให้เห็นถึงปรัชญา และเป้าหมายของศูนย์ * ใส่ประสบการณ์การเรียนรู้ที่เหมาะสมสำหรับเด็กแต่ละคน * จัดให้เด็กได้มีโอกาสเลือกและหาสิ่งท้าทายใหม่ๆ
2.2 การจัดกิจกรรม	- การวางแผนตารางเวลาประจำวันเป็นไปตามความต้องการ ความสามารถ และความสนใจของเด็ก - การเปลี่ยนกิจกรรมหนึ่งไปอีกรายการหนึ่ง ควรเป็นไปอย่างราบรื่น * ฝึกให้เด็กช่วยเหลือตนเอง เช่น เข้าห้องน้ำ เปลี่ยนเสื้อผ้า * เวลาอาหารควรเป็นช่วงที่เด็กมีความสุข - ให้มีความหลากหลายในการจัดประสบการณ์ทั้งรายบุคคลและรายกลุ่ม - การจัดกิจกรรมประจำวันควรมีความยืดหยุ่น และมีการพัฒนาอย่างเหมาะสม - จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมพัฒนาการด้านร่างกาย สติปัญญา ภาษา อารมณ์อย่างเหมาะสม และสมดุล - จัดกิจกรรมให้สำหรับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ - มีการประเมินผลกิจกรรมอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้บรรลุเป้าหมาย
3. สุขภาพ โภชนาการ และความปลอดภัย	มี 14 ตัวชี้วัด ได้แก่
3.1 สุขภาพ	* บุคลากรต้องกระตือรือร้นต่อเรื่องสุขภาพและสวัสดิการของเด็กแต่ละคน - ต้องคำนึงถึงหลักสุขอนามัยเพื่อลดการกระจายตัวของเชื้อโรค - บุคลากรต้องกระตุ้นให้เด็กปฏิบัติตามสุขอนามัยง่ายๆ เช่น ล้างมือก่อนรับประทานอาหาร แปรงฟันหลังรับประทานอาหาร - ต้องจัดทำบันทึกการฉีดวัคซีนของเด็ก

ตารางที่ 4.52 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านกระบวนการ	
3.2 โภชนาการ	- ต้องเขียนนโยบายด้านสุขอนามัย การรักษา กรณีฉุกเฉิน และการได้รับอุบัติเหตุ - บุคลากรต้องได้รับการฝึกฝนให้เกิดความคุ้นเคยกับกระบวนการด้านการรักษาพยาบาลเบื้องต้น กรณีฉุกเฉิน และอุบัติเหตุ - บุคลากรควรให้คำปรึกษาแก่เด็กตลอดเวลา - บุคลากรต้องมีข้อมูลทางด้านสุขภาพของเด็กและข้อมูลอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง - อาหารและเครื่องดื่มมีเพียงพอกับความต้องการทางด้านโภชนาการของเด็กและเหมาะสมกับวัฒนธรรม ประเพณี - การกำหนดเวลาอาหารเป็นการส่งเสริมสุขนิสัยด้านโภชนาการของเด็ก - อาหารต้องถูกจัดเตรียมและเก็บไว้อย่างถูกหลักอนามัย
3.3 ความปลอดภัย	* เด็กได้รับการดูแลป้องกันอย่างเหมาะสมในการเล่น ทั้งในร่มและกลางแจ้ง และการนอน - ผลัดกันขี้ที่มีแนวโน้มว่าจะเป็นอันตรายควรเอาไว้นอกจากเด็ก - อาคารและอุปกรณ์ต้องสะอาดปลอดภัย
4. การบริหารจัดการและพัฒนาบุคลากร	มี 5 ตัวชี้วัด ได้แก่
4.1 การบริหารจัดการ	* บุคลากรและผู้ปกครอง มีการปรึกษาหารือกันในเรื่องเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก และมีการประเมินผลร่วมกัน - ให้บุคลากรและผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารจัดการของศูนย์
4.2 การพัฒนาบุคลากร	* บุคลากรใหม่ต้องได้รับการปฐมนิเทศบอกกล่าวให้เข้าใจถึงปรัชญาและเป้าหมายของศูนย์ - ควรให้โอกาสบุคลากรได้ไปศึกษาและเข้ารับการฝึกอบรม - บุคลากรสนับสนุนควรมีการจัดเตรียมไว้ เพื่อการดูแลเด็กอย่างต่อเนื่อง - ข้อมูลด้านการบริหารจัดการควรมีไว้

ตารางที่ 4.52 (ต่อ)

มาตรฐานคุณภาพ	ตัวชี้วัด
มาตรฐานด้านผลผลิต	
5. ตัวเด็ก	มี 6 ตัวชี้วัด ได้แก่
5.1 พัฒนาการของเด็ก	- ส่งเสริมให้เด็กมีพัฒนาการด้านต่างๆอย่างเหมาะสมและสมดุล * เด็กมีพัฒนาการทางด้านบุคลิกภาพและสังคม * เด็กมีพัฒนาการในด้านทักษะ การเคลื่อนไหว * เด็กมีพัฒนาการทางด้านความคิดสร้างสรรค์ และการตื่นตัวทางศิลปะ * เด็กมีพัฒนาการทางด้านสติปัญญาและภาษา

หมายเหตุ : ดัดแปลงจาก Standards of Care ของ National Childcare Accreditation Council (NCAC), 1993

* ตัวชี้วัดหลัก (Core principles and standards of care) ซึ่งเป็นมาตรฐานขั้นต่ำของศูนย์เด็กที่มีคุณภาพดี รวมทั้งหมด 20 ตัวชี้วัด

อย่างไรก็ตาม จะเห็นได้ว่า NCAC ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการกำหนดมาตรฐานด้านปัจจัย แต่ให้ความสำคัญกับมาตรฐานด้านกระบวนการเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะมาตรฐานด้านกระบวนการปฏิสัมพันธ์ ซึ่งมีตัวชี้วัด 1 ใน 3 ของตัวชี้วัดด้านนี้ทั้งหมด 15 ตัว จากตัวชี้วัดมาตรฐานด้านกระบวนการ 46 ตัว) และถ้าเปรียบเทียบกับมาตรฐานของอเมริกาจะมีมาตรฐานทุกด้าน ทั้งมาตรฐานด้านปัจจัย ด้านกระบวนการ และมาตรฐานด้านผลผลิต ในขณะที่ของ NCAC ออสเตรเลีย มี 2 มาตรฐานหลังเท่านั้น (ดูตารางที่ 4.53)

ตารางที่ 4.53 มาตรฐานในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในต่างประเทศ เปรียบเทียบระหว่าง
ประเทศสหรัฐอเมริกาและออสเตรเลีย

มาตรฐาน	ประเทศ	
	สหรัฐอเมริกา (Clark-Stewart)	ออสเตรเลีย (NCAC)
มาตรฐานด้านปัจจัย		
1. ครู/ผู้ดูแลเด็ก	✓	
2. วัสดุอุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน	✓	
3. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ	✓	
รวม	6	-
มาตรฐานด้านกระบวนการ		
1. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับเด็ก		✓
2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างครูกับผู้ปกครอง	✓	✓
3. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร		✓
4. การจัดกิจกรรม		✓
5. สุขภาพอนามัย	✓	✓
6. โภชนาการ	✓	✓
7. ความปลอดภัย	✓	✓
8. การส่งเสริมพัฒนาการร่างกายและเพศ	✓	
9. การบริหารจัดการ		✓
10. การพัฒนานักเรียน		✓
รวม	7	10
มาตรฐานด้านผลผลิต (คุณภาพของเด็ก)		
1. พัฒนาการด้านร่างกาย		✓-
2. พัฒนาการด้านสังคม	✓	✓-
3. พัฒนาการด้านอารมณ์	✓	
4. พัฒนาการด้านบุคลิกภาพ		✓-
5. พัฒนาการด้านสติปัญญา		✓-
รวม	4	1

หมายเหตุ: * มีมากกว่า 1 มาตรฐาน
** รวมอยู่ในมาตรฐานข้อเดียวกัน

1) ระดับคุณภาพของตัวชี้วัด

จากมาตรฐานสถานเลี้ยงดูเด็กทั้ง 5 ด้าน ดังกล่าวข้างต้น (มีตัวชี้วัดทั้งหมด 52 ข้อ) ตัวชี้วัดแต่ละตัวมีระดับคุณภาพได้ 4 ระดับ คือ

- (1) ระดับดีมาก (high quality)
- (2) ระดับดี (good quality)
- (3) ระดับเป็นที่น่าสนใจ (basic)
- (4) ระดับยังไม่เป็นที่น่าสนใจ (unsatisfy)

2) มาตรฐานสำหรับการประกันคุณภาพ

วิธีการประเมินคุณภาพที่น่าสนใจของ NCAC คือ มีระบบการตรวจสอบการประกันคุณภาพเป็นช่วงเวลาแต่ละปี คือ ประกันคุณภาพ 1 ปี 2 ปี และ 3 ปี โดยมีการกำหนดว่า ในแต่ละปีศูนย์เด็กหรือโปรแกรมที่จัดขึ้นสำหรับเด็กที่จะได้รับการประกันคุณภาพจะต้องมีคุณสมบัติของตัวชี้วัดที่มีคุณภาพดี/ดีมากที่ตัว และตัวใดบ้าง มาตรฐานคุณภาพของตัวชี้วัดที่จำเป็นสำหรับการประกันคุณภาพมีดังนี้

ก. การประกันคุณภาพ 1 ปี

ศูนย์เด็กจะต้องมีตัวชี้วัดในระดับคุณภาพดี จำนวน 32 ข้อ (60% ของตัวชี้วัดทั้งหมด) ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดหลักที่คุณภาพอยู่ในระดับ (good quality) จำนวน 12 ตัวจาก 20 ตัว ที่เหลืออีก 20 ตัว ให้สถานบริการเลือกจากตัวชี้วัดที่เหลือ โดยตัวชี้วัดแต่ละตัวจะต้องมีคุณภาพอยู่ในระดับดี ส่วนตัวชี้วัดที่เหลือนอกนั้นต้องอยู่ในระดับที่น่าสนใจ (basic)

ข. การประกันคุณภาพ 2 ปี

ศูนย์เด็กจะต้องมีตัวชี้วัดในระดับคุณภาพดีมาก 26 ข้อ (50% ของตัวชี้วัดทั้งหมด) ประกอบด้วย ตัวชี้วัดหลักสำหรับศูนย์เด็กที่มีคุณภาพดี 17 ข้อ (จาก 20 ข้อ) โดยตัวชี้วัดแต่ละตัวต้องมีคุณภาพระดับดีมาก และตัวชี้วัดอื่นอีก 9 ข้อที่อยู่ในระดับคุณภาพดีมากที่ศูนย์เด็กเป็นผู้เลือก ที่เหลืออีก 26 ข้อ (50% ของตัวชี้วัดทั้งหมด) จะต้องมีความอยู่ในระดับที่น่าสนใจถึงระดับดี

ค. การประกันคุณภาพ 3 ปี

ศูนย์เด็กจะต้องมีตัวชี้วัดในระดับคุณภาพดีมากถึง 42 ข้อ (80% ของตัวชี้วัดทั้งหมด) ซึ่งประกอบด้วย ตัวชี้วัดหลัก 17 ข้อ และตัวชี้วัดอื่นอีก 25 ข้อ ซึ่งแต่ละข้อจะมีระดับคุณภาพดีมาก และตัวชี้วัดที่อยู่ในระดับคุณภาพดีอีก 10 ข้อ (20% ของตัวชี้วัดทั้งหมด) จากที่เหลือ

4.8.3 มาตรฐานคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กในอังกฤษ

ในประเทศอังกฤษ กฎหมายสำหรับเด็ก (Child Act, 1989) กำหนด “Good Child Care Practice” ของ Penny Sparke, 1993 ไว้ดังต่อไปนี้คือ

- 1) โปรแกรมสำหรับดูแลเด็กจะต้องวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนที่เด็กจะมาถึง
- 2) กิจกรรมจะต้องเหมาะสมกับอายุของเด็ก และพัฒนาการของเด็ก
- 3) เด็กจะได้รับโอกาสการเรียนรู้เพื่อกระตุ้นพัฒนาการในหลายๆ ด้าน
- 4) ต้องมีเวลา และสถานที่สำหรับกิจกรรมที่ไม่มีเสียงดังรบกวน
- 5) เด็กจะได้รับการยินยอมให้ทำงานด้วยตนเอง
- 6) การลงโทษแบบเขียนตีถือว่าผิดกฎหมาย
- 7) เด็กจะต้องได้รับการตอบสนองอย่างกระตือรือร้น (sensitive) และด้วยความรักจากผู้ใหญ่
- 8) รับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครองเด็ก

นอกจากนั้นในการขออนุญาตจัดตั้งศูนย์รับเลี้ยงเด็ก (Nurseries) สิ่งที่จะต้องถูกตรวจเป็นอันดับแรกคือ สถานที่ ความปลอดภัยของสิ่งแวดล้อม สัดส่วนของบุคลากรต่อจำนวนเด็ก และสัดส่วนของห้องน้ำต่อจำนวนเด็ก และในด้านการดำเนินงาน จำเป็นจะต้องมีผู้ดูแลเด็ก ที่ได้รับการฝึกอบรมมาเรียบร้อยแล้ว และมีนโยบายในด้านการดูแลเด็กที่ชัดเจน เพื่อให้แน่ใจได้ว่า การดูแลเด็กจะเป็นไปอย่างมีคุณภาพ เพื่อขจัดความวิตกกังวลของผู้ปกครองเด็กที่นำลูกมาฝากเลี้ยงที่ศูนย์เด็กแห่งใดแห่งหนึ่ง

Penny Sparke (1993) ได้กล่าวถึงเครื่องชี้วัดคุณภาพ (Criterion for quality) ของศูนย์เด็กไว้ดังต่อไปนี้ คือ

- (1) จัดให้มีการดูแลที่มีความมั่นคงปลอดภัยทางสภาพแวดล้อม
- (2) เพิ่มความเข้าใจ และความสำคัญให้กับการเล่น การใช้ภาษา และพัฒนาการทางด้านสังคม ตลอดจนกระตุ้นให้เกิดการเล่นที่มีอิสระและไม่เป็นทางการสำหรับเด็ก
- (3) สนับสนุนและให้ความสนใจกับปัจจัยทางด้านสังคมและสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีอิทธิพลต่อความเจริญก้าวหน้าของเด็ก
- (4) สร้างให้เด็กอยู่ในสิ่งแวดล้อมที่มีการเปิดโอกาสและมีความเท่าเทียมกัน

The Annie E. Casey Foundation (AEC, 1998) ได้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพว่า จะต้องทำให้เด็กมีพัฒนาการในทุกๆ ด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ พัฒนาการด้านภาษา การปฏิสัมพันธ์ทางสังคม มีความสามารถในการแก้ปัญหา หรือขยายความสนใจออกไปได้ โดยจะเน้นในเรื่อง ความปลอดภัย (Safe) สุขภาพอนามัย (Healthy) มีการส่งเสริมหรือกระตุ้นพัฒนาการด้านต่างๆ อย่างเหมาะสม (Appropriate Stimulated) เป็นสำคัญ ดังนั้นโปรแกรมที่จัดขึ้นเพื่อดูแลเด็กที่ดีจะต้องมีคุณสมบัติดังต่อไปนี้ คือ

- (1) ให้การดูแลด้วยความรับผิดชอบอย่างเหมาะสมและสม่ำเสมอ
- (2) บุคลากรต้องมีคุณภาพดี
- (3) ให้เด็กได้อยู่กับผู้ใหญ่ที่ให้การอบรมเลี้ยงดูให้เด็กรู้สึกมั่นคงและปลอดภัย
- (4) ให้เด็กได้เข้าร่วมกิจกรรมที่เหมาะสมกับตนเอง เพื่อให้เด็กได้มีการเจริญเติบโต และมีพัฒนาการตามวัย
- (5) ช่วยกระตุ้น ส่งเสริม สนองตอบต่อพลัง และความต้องการของครอบครัว และชุมชน

การจะทำให้สถานรับเลี้ยงเด็กมีคุณภาพได้ตามที่กล่าวข้างต้นนั้น จำเป็นที่จะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

- (1) ควรมีการจัดขนาดของกลุ่มเด็ก และสัดส่วนของเด็กต่อผู้ดูแลให้เหมาะสม ไม่มากเกินไป เพื่อให้ผู้ดูแลได้ดูแลเด็กทุกคนในความดูแลได้อย่างทั่วถึง
- (2) เปิดโอกาสให้บุคลากร ไม่ว่าจะเป็นครู หรือ ผู้ดูแลเด็ก ได้รับฝึกอบรมเพิ่มเติมในเรื่องที่มีประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน
- (3) ให้ผู้ดูแลเด็กได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างต่อเนื่องด้วยการปรับค่าตอบแทน และสวัสดิการอื่นๆ ให้ตามระยะเวลาที่เหมาะสม
- (4) มีปรัชญาการศึกษาและหลักสูตร
- (5) มีการสนับสนุนในด้านงบประมาณ

4.8.4 การจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยของประเทศอิสราเอล

โครงสร้างระบบการศึกษาของอิสราเอล กระทรวงศึกษาธิการจะกำกับและดูแลการศึกษาปฐมวัย โดยมี National Director รับผิดชอบหลักสูตรและดูแลการศึกษาจำนวน 6 เขต มีผู้ประสานงานประจำเขตต่างๆ Supervisors รับผิดชอบดูแลโรงเรียนและครูอนุบาล เทศบาลดูแลงบประมาณด้านอาคาร สิ่งก่อสร้างต่างๆ รวมทั้งเงินเดือนครู ซึ่งระบบการศึกษาเด็กปฐมวัยดังกล่าวมีประเด็นที่น่าสนใจ พอจะสรุปได้ดังนี้

- 1) การศึกษาปฐมวัยของอิสราเอล เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง คือ เด็กจะต้องได้รับประโยชน์สูงสุด
- 2) กระบวนการพัฒนาเด็ก เน้นการจัดกิจกรรมที่มีความหลากหลาย สื่อและกระบวนการเรียนการสอน ถือเป็นสิ่งสำคัญ เพื่อที่เด็กจะได้ฝึกการเลือก มีอิสระที่จะคิด ตัดสินใจ รวมทั้งฝึกความรับผิดชอบ เพื่อพัฒนากระบวนการทางสังคม และกระบวนการทางปัญญา

3) **หน่วยสนับสนุนการจัดการศึกษา** มีพิพิธภัณฑ์ห้องสมุดที่สมบูรณ์ และอยู่ใกล้สถานศึกษา เพื่อให้เด็กสามารถค้นคว้า และที่สำคัญมีศูนย์วิชาชีพครู (Pedagogic Center) ที่ครูจะเข้าไปแสวงหาความช่วยเหลือ เพื่อนำมาใช้ในการเรียนการสอน การสนับสนุนทางวิชาการ มีความหลากหลายและสะดวกต่อการที่ครูจะเข้าถึงบริการ ครูมีอิสระ มีโอกาสใช้ความคิดสร้างสรรค์

4) **การพัฒนาครู** สนับสนุนครูที่มีประสบการณ์และสามารถเป็นครูได้ ให้สามารถพัฒนาการสอนเฉพาะเรื่อง เช่น ดนตรี ศิลปะ พัฒนาโรงเรียนอนุบาลที่ชำนาญเฉพาะเรื่อง ให้มีรูปแบบที่ครูโรงเรียนอนุบาลอื่น สามารถมาเรียนรู้หรือรับการฝึกอบรมเฉพาะด้านได้

5) **จัดระบบการส่งต่อ** จากเด็กเล็กไปสู่อนุบาล อนุบาลไปสู่ประถม ประถมไปมัธยม โดยเฉพาะช่วงต่อระหว่างบ้านมาโรงเรียน จากอนุบาลไปประถม ต้องไม่ทำให้เด็กเครียดและหวาดกลัวต่อสิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนไป ดังนั้นครูต้องเปิดใจคือ ครูประถม และครูอนุบาลต้องมาคุยปรึกษาหารือและทำกิจกรรมร่วมกัน เช่น ครูอนุบาลไปช่วยสอนเด็ก ป.1 ครู ป.1 มาสร้างความคุ้นเคยกับเด็กอนุบาล เป็นต้น

6) **สหสาขาวิชา** นักการศึกษาควรมองเรื่องการศึกษาปฐมวัยเป็นสหสาขาวิชา ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านสาธารณสุข แต่ต้องรู้ว่ามีการสุขภาพอยู่ที่ใด จะไปใช้บริการได้อย่างไร นักการศึกษาที่ดีต้องมองกว้างและมองลึกในสายงานของตนเองเป็นหลัก

7) **ครูและบุคลากร** ต้องได้รับการฝึกอบรมทุกปี มีสิ่งจูงใจพร้อมให้รางวัล คุณสมบัติของครูอนุบาลในอิสราเอล จะต้องผ่านการอบรมด้านการสอนอนุบาลเป็นเวลา 4 ปี จึงจะสอนได้ โดยทุกปีครูจะต้องได้รับการอบรม โดยเก็บเป็นคะแนนไว้ เงินเดือนจะขึ้นตามระบบคะแนน ที่สำคัญต้องนำสิ่งที่ได้รับจากการอบรมมาใช้ในการชั้นเรียน โดยมี Supervisor เป็นผู้ติดตามผล และมีสหภาพครู (Teacher union) คอยดูแลครู ถ้าเด็กเรียนเกิน 35 คน/ห้อง สามารถร้องเรียนได้ (เด็กอนุบาล 35 คน/ห้อง/ครูที่ผ่านการอบรม 1 คน และไม่ผ่านการอบรม 1 คน)

4.8.5 ปัจจัยที่ทำให้ศูนย์เด็กมีคุณภาพดี

จากการศึกษาสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษาทั้ง 20 แห่ง พบว่า ศูนย์เด็กจะมีคุณภาพดีได้ จำเป็นจะต้องมีปัจจัยหลายอย่างทั้งที่เป็นปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน ซึ่งรวมกันก่อให้เกิดคุณภาพของบริการที่ดี และเด็กมีพัฒนาการครบทุกด้าน ดังมีรายละเอียดคือ

1) ปัจจัยกำหนด (Determining Factors) คุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่สำคัญ ได้แก่

- (1) การปฏิบัติงานตามภาระกิจหลัก มีการพัฒนาอย่างเหมาะสม
- (2) มีการรับรู้ที่ชัดไว มีความรับผิดชอบและมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร

กับเด็ก เช่น

- ก. การให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคล
- ข. การให้ความสนใจกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ
- ค. มีมุมมองของความหลากหลายด้านวัฒนธรรม

(3) มีปรัชญา/แนวคิด/วัตถุประสงค์และเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อใช้ในการปฏิบัติงาน

(4) มีความสมดุลของโครงการ/กิจกรรมที่จัดให้เด็ก เพื่อให้เด็กมีพัฒนาการทุกด้าน

(5) มีมาตรฐานสูงในด้านโภชนาการ สุขภาพ และความปลอดภัย

(6) ความสัมพันธ์ระหว่างบุคลากรและผู้ปกครองเป็นไปในทางบวก และเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน

2) ปัจจัยสนับสนุน (Contributing Factors) ได้แก่

(1) บริบท (context)

- ก. มีเงินทุน/งบประมาณที่เพียงพอ
- ข. มีกฎหมายและระเบียบปฏิบัติทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่นที่รัดกุม เช่น การออก/ต่อใบอนุญาต

(2) บุคลากร

- ก. มีความพึงพอใจในงาน
- ข. มีเงินเดือนพอเพียงในการเลี้ยงชีพ
- ค. มีสภาพการทำงานดี
- ง. มีการฝึกอบรมและการพัฒนาความสามารถ
- ฉ. มีประสบการณ์การทำงาน
- ช. มีความมั่นคงในการทำงาน

(3) สภาพแวดล้อมที่เอื้ออำนวย

- ก. มีนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัยที่ชัดเจน
- ข. มีพื้นที่พอเพียงสำหรับการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก
- ค. มีอุปกรณ์หลากหลายและพอเพียงกับเด็ก

(4) การจัดการ

- ก. จำนวนและอายุของกลุ่มเด็กใกล้เคียงกัน
- ข. สัดส่วนครูต่อเด็ก มีขนาดเหมาะสม
- ค. มีโปรแกรม/โครงการที่ส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านอย่างสมดุล
- จ. มีบุคลากรสนับสนุน

ปัจจัยกำหนดและปัจจัยสนับสนุนดังกล่าวข้างต้นนี้ จะร่วมกันก่อให้เกิดคุณภาพการบริการที่ดี ทั้งด้านการดูแลและการเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งจะนำไปสู่พัฒนาการที่ดีของเด็ก ทั้งทางด้านร่างกาย สุขภาพจิต สติปัญญา สังคม อารมณ์ที่มั่นคง ภาษา บุคลิกภาพ และความคิดสร้างสรรค์ เป็นต้น

4.9 สรุปเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กไทยเปรียบเทียบกับต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กของไทยเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอิสราเอล ดังที่ได้ศึกษาข้างต้นแล้ว พบว่า หลายประเด็นที่หน่วยงานที่รับผิดชอบของไทยกำหนดขึ้นแล้ว ได้แก่

1) มาตรฐานด้านปัจจัย

(1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานเลี้ยงดูเด็ก เช่น อาคารเรียน พื้นที่ใช้สอย

(2) คุณสมบัติ และ คุณภาพของบุคลากรที่ให้บริการ ได้แก่ ผู้บริหาร กรรมการ ครู ผู้ดูแลเด็ก และบุคลากรสนับสนุนอื่นๆ เช่น แม่ครัว แม่บ้าน นักการภารโรง เป็นต้น

(3) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งมีคุณภาพ และ ปริมาณเพียงพอเหมาะสมกับความต้องการของเด็ก และจำนวนเด็กที่ให้บริการ

2) มาตรฐานด้านกระบวนการ

(1) กระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม

(2) ระบบการบริหารและจัดการ

(3) การดูแลสุขภาพอนามัย โภชนาการ และความปลอดภัยของเด็ก

(4) การรายงานผล และ การประเมินผลการปฏิบัติงาน

(5) ปรัชญาและเป้าหมายที่ใช้ในการดำเนินงาน

(7) การมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ปกครองหรือชุมชน

3) มาตรฐานในด้านผลผลิต

(1) คุณภาพของเด็ก ซึ่งเน้นพัฒนาการทุกด้าน ทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา

แต่ยังมีเกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพอีกหลายประเด็นที่ประเทศไทยยังไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1) **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง** เน้นให้ผู้ปกครองเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของศูนย์ (เช่น Sparke, 1993 และ Clark-Stewart, 1993) เพื่อจะได้รับรู้ว่าเด็กได้รับการดูแลอย่างไรจากศูนย์ และศูนย์มีวิธีการเรียนการสอนอย่างไร เพื่อที่ผู้ปกครองจะได้ทำความเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับทางโรงเรียนเมื่อเด็กอยู่ที่บ้าน ซึ่งในขณะเดียวกันทางศูนย์หรือครู/ผู้ดูแลเด็กต้องยินยอม และยินดีให้เข้ามาเยี่ยมเยียนในศูนย์ รวมทั้งตอบคำถามของผู้ปกครอง เพื่อรับฟังความคิดเห็นจากผู้ปกครองเด็ก ผู้ดูแลเด็กอาจทำความเข้าใจกับผู้ปกครองในการจัดระเบียบวินัยของเด็ก ทั้งนี้เพื่อประโยชน์แก่ตัวเด็กเอง และเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างครูกับผู้ปกครอง ซึ่งในไทยมีโรงเรียนอนุบาลหลายแห่งที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมบ้างแล้ว ทั้งในด้านการเข้าเยี่ยมเยียน และการเข้าร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียน เป็นต้น

2) **ปฏิสัมพันธ์** เน้นปฏิสัมพันธ์ครูกับเด็ก ครูกับผู้ปกครอง และระหว่างบุคลากรด้วยกัน (เช่น NCAC, 1993) โดยที่ครูปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความอบอุ่น เท่าเทียมกันโดยไม่ถือคติเข้าใจเด็ก และตอบสนองต่อความรู้สึกและความต้องการของเด็กอย่างเต็มที่และเหมาะสม มีการสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอระหว่างครูกับผู้ปกครองเด็ก (มีโรงเรียนหลายแห่งในไทยปฏิบัติอยู่) ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของสมุดบันทึกผลการเรียนและพัฒนาการของเด็ก ตลอดจนวารสารหรือจดหมายข่าวของทางโรงเรียนที่มีถึงผู้ปกครอง นอกจากนั้นยังมีการแบ่งงานกันทำระหว่างบุคลากรด้วยกัน เพื่อให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น มีการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างบุคลากร ซึ่งเป็นผลดีทั้งต่อการบริหารงานในองค์กร ชุมชน และต่อตัวเด็กเอง

3) **การส่งเสริมพัฒนาการร่างกายและทางเพศ** ได้แก่ การลงโทษเพี้ยนตี ถือว่าเป็นการส่งเสริมพัฒนาการร่างกายของเด็ก ปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดอย่างชัดเจนเกี่ยวกับการลงโทษเด็ก โดยเฉพาะเด็กในระดับปฐมวัย ในอเมริกาการลงโทษเด็กในลักษณะของการเพี้ยนตี ถือว่าผิดกฎหมาย และถือว่าเป็นการส่งเสริมพัฒนาการร่างกายของเด็กด้วย ส่วนการส่งเสริมทางเพศกับเด็ก ถือเป็นเรื่องที่ร้ายแรงและเกิดขึ้นบ่อย

(Sparke, 1993 และ Clark-Stewart, 1993) ในประเทศไทยเองก็เคยเกิดกรณีดังกล่าวขึ้น ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรละเลยที่จะพิจารณาในเรื่องนี้

4) **การให้ความสำคัญกับกลุ่มเด็กพิเศษ** ปัจจุบันมีหลายโรงเรียนที่เปิดให้มีการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างเด็กปกติและเด็กพิเศษตั้งแต่ในระดับปฐมวัย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการ และการตอบสนองความต้องการของเด็กกลุ่มพิเศษเหล่านี้ เช่น ความเท่าเทียมกันในการดูแลเอาใจใส่ ตลอดจนความรู้ความสามารถ และความชำนาญของบุคลากรที่จะเข้ามาดูแลเด็กกลุ่มนี้ อย่างใกล้ชิด (NCAC, 1993)

5) **หน่วยสนับสนุนการศึกษา** ในอิสราเอลให้ความสำคัญต่อหน่วยสนับสนุนการศึกษา เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อ และแหล่งวิชาความรู้อื่นๆ ในฐานะที่เป็นหน่วยสนับสนุนการศึกษาของเด็ก รวมถึงของครูและบุคลากรอื่นๆ ด้วย สำหรับประเทศไทยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ตัวเด็กมากกว่าที่ตัวบุคลากร ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีความสำคัญไม่แพ้กัน เพื่อให้ทั้งเด็กและครูสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมตามความสนใจของตนเอง สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ดังกล่าวมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และประสิทธิภาพในการสอนให้กับครูด้วย

6) **ระบบส่งต่อข้ามชั้นเรียน** จากชั้นเรียนหนึ่งไปสู่อีกชั้นเรียนหนึ่ง ซึ่งมักถูกมองข้าม แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าจะช่วยในเรื่องของการปรับตัวของเด็ก เนื่องจากเด็กต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ เด็กแต่ละคนจะมีความพร้อมในด้านการปรับตัวที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูจะมีส่วนให้ความช่วยเหลือเด็กในเรื่องนี้อย่างไร เพื่อให้เด็กได้เตรียมพร้อม และสามารถปรับตัวเองให้เข้ากับสิ่งใหม่ๆ ที่จะเข้ามาได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง

7) **คำตอบแทนและสวัสดิการอื่นๆ ของบุคลากร** เนื่องจากบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินงานของศูนย์ และมีผลต่อคุณภาพของเด็กเป็นอย่างมาก การจะทำให้บุคลากรดังกล่าวได้ทำงานอยู่ที่ศูนย์อย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งมีผลมาจากคำตอบแทนที่บุคลากรจะได้รับอย่างเหมาะสมด้วย ดังนั้นจึงมีความจำเป็นเช่นกันที่ควรมี

การปรับค่าตอบแทน และสวัสดิการอื่นๆ ให้กับบุคลากรตามค่าครองชีพและระยะเวลาที่เหมาะสม เพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้งจึงควรจัดระบบการปรับค่าตอบแทนให้เป็นระบบชัดเจน ในประเทศไทยครูและคุณครูและคุณครู ส่วนหนึ่งยังได้รับค่าตอบแทนไม่เพียงพอต่อการครองชีพ ซึ่งทำให้เกิดผลกระทบต่อคุณภาพในการเรียนการสอนได้โดยทางอ้อม ทั้งนี้ก็เกี่ยวข้องกับงบประมาณที่ศูนย์จะได้รับการจัดสรรจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้วย รัฐจึงควรให้ความสนใจในเรื่องนี้ด้วยเช่นกัน

8) การมีระบบการประกันคุณภาพตามช่วงระยะเวลา เช่น 1 ปี, 2 ปี, 3 ปี และ 5 ปี โดยการประกันคุณภาพ ในแต่ละปีจะมีการกำหนดมาตรฐาน/เกณฑ์คุณภาพที่สำคัญ และตัวชี้วัดไว้จำนวนหนึ่งจากน้อยไปมาก ตามระยะเวลาของการประกันคุณภาพ เพื่อให้สถานเลี้ยงดูเด็กได้พัฒนาตนเองตามมาตรฐาน เพื่อให้สามารถก้าวไปสู่การประกันคุณภาพระยะยาว

9) การกำหนดเกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดให้เหมาะสมตามกลุ่มอายุเด็ก เช่น ทารก (ต่ำกว่า 1 ปี) เด็ก 1-3 ปี และ เด็ก 3 ปีขึ้นไป ซึ่งมีธรรมชาติและพัฒนาการที่แตกต่างกัน

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 สรุปผลการวิจัย

การศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์ คือ 1) เพื่อสำรวจสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย ทั้งในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียนทั้งภาครัฐและเอกชน โดยการวิเคราะห์เจาะลึกลักษณะการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพเฉพาะรายกรณี เพื่อนำเสนอข้อมูลเชิงลึกเกี่ยวกับรูปแบบ ระบบการดำเนินงาน และปัจจัยกำหนดคุณภาพ การให้บริการในสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ และ 2) ศึกษาเกณฑ์การประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กทั้งภาครัฐและเอกชน เปรียบเทียบกับเกณฑ์ของต่างประเทศ เพื่อวิเคราะห์หาเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสมภายใต้บริบทของสังคมไทย

กลุ่มตัวอย่าง ในการวิจัยครั้งนี้ เลือกสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพจำนวน 20 แห่งที่อยู่ในระบบโรงเรียน 7 แห่ง นอกระบบโรงเรียน 13 แห่ง ซึ่งคัดเลือกโดยการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจงจากสถานเลี้ยงดูเด็กอายุ 0-6 ปี ที่มีคุณภาพตามเกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานที่รับผิดชอบดูแลการจัดบริการอบรมเลี้ยงดูหรือให้การศึกษาแก่เด็ก และจากการแนะนำของนักวิชาการและผู้ให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียน แบ่งเป็นสถานเลี้ยงดูเด็กที่ดำเนินการโดยหน่วยงานภาครัฐ ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดบริการเลี้ยงดูเด็กก่อนวัยเรียน จำนวน 14 แห่ง และภาคเอกชน หรือชุมชนจำนวน 6 แห่ง **ผู้ให้ข้อมูล** ประกอบด้วยผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก ครู/ผู้ดูแลเด็ก เด็กกลุ่มอายุ 0-3 ปี และ กลุ่มอายุ 3-6 ปี และผู้ปกครองของเด็ก **เครื่องมือที่ใช้เก็บข้อมูล** มี 2 แบบ คือแบบสัมภาษณ์ ได้แก่ สัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก แบบสัมภาษณ์ผู้ปฏิบัติงานดูแลเด็ก แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก

และแบบสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตพัฒนาการเด็ก และแบบสังเกตคุณภาพทั่วไปของสถานเลี้ยงดูเด็ก ประกอบการบันทึกภาพวิดีโอ

การวิเคราะห์ข้อมูล ประกอบด้วย 1) การวิเคราะห์เชิงปริมาณข้อมูลพื้นฐานสถานเลี้ยงดูเด็กและข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาโดยใช้สถิติพื้นฐาน และวิเคราะห์เชิงคุณภาพข้อมูลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่งโดยใช้การพรรณนาข้อมูลอย่างมีแบบแผนเพื่อหาข้อสรุปเกี่ยวกับรูปแบบและระบบการจัดบริการ รวมทั้งปัจจัยกำหนดคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษา 2) การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงพรรณนาเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานของหน่วยงานสังกัดต่างๆ ที่รับผิดชอบกำกับดูแลการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของต่างประเทศ รวมทั้ง 3) หาข้อสรุปเกณฑ์คุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กจากคุณลักษณะเด่นที่พบจากการสัมภาษณ์และการสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กแต่ละแห่ง นำมาประมวลสังเคราะห์เป็นเกณฑ์ คุณภาพที่มีความเป็นไปได้ในทางปฏิบัติภายใต้บริบทของสังคมไทย

5.1.1 ผลการวิจัยเกี่ยวกับรูปแบบและระบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพในประเทศไทย เฉพาะกรณีศึกษา

รูปแบบของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ มี 4 รูปแบบ คือ “สถานบริบาลและพัฒนาเด็กปฐมวัย” (แรกเกิด-3 ปี) นอกกระบบโรงเรียน ส่วนใหญ่ใช้ชื่อว่า “ศูนย์บริบาลเด็กเล็กหรือเด็กอ่อน/สถานรับเลี้ยงเด็กเนอสเซอรี่” เป็นการให้บริการเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กอายุต่ำกว่า 3 ปี ให้ได้รับการดูแลอย่างใกล้ชิด ในด้านสุขภาพอนามัย การเจริญเติบโตและพัฒนาการตามวัย โดยเน้นในเรื่องของการให้อาหารแก่เด็ก การดูแลการขับถ่ายและทำความสะอาดร่างกาย การห่มห่อหุ้มให้อุ่น และการจัดกิจกรรมให้เล่น ผู้ดูแลเด็กมักเป็นพยาบาลหรือมีพื้นฐานความรู้ทางพยาบาล สำหรับการดูแลเด็กอายุต่ำกว่า 1 ปี ซึ่งเป็นวัยเปราะบางต่อปัญหาสุขภาพและการเจ็บป่วย สำหรับการดูแลเด็กจิตวิทยาเด็กอายุ 1-3 ปี ซึ่งเป็นวัยที่เริ่มช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้น อัตราส่วนของผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก (1:3) ค่อนข้างน้อย เนื่องจากต้องการดูแลอย่างใกล้ชิด ปลอดภัยเป็นพิเศษ การบริหารจัดการ

ลักษณะนี้ พบทั่วไปในโรงพยาบาลของรัฐและเอกชนตลอดจนในสถาบันการศึกษาอุดมศึกษา บางแห่ง และสถานรับเลี้ยงเด็กเอกชน ที่ขออนุญาตจัดตั้งกับกรมประชาสงเคราะห์ ส่วนใหญ่ ที่จัดขึ้นโดยหน่วยงานของรัฐ ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อช่วยเหลือแบ่งเบาภาระการเลี้ยงดูของ บุคลากร และเป็นสวัสดิการของหน่วยงาน รวมทั้งให้บริการหารายได้แก่ประชาชนทั่วไป ทั้งนี้ รูปแบบการให้บริการในการรับเด็กอายุเริ่มต้นไม่แน่นอน จะแตกต่างกันเท่าใดขึ้นอยู่กับ นโยบายของการจัดบริการ บางแห่งรับเด็กก่อนตั้งแต่แรกเกิด เพื่อช่วยเหลือครอบครัวที่มีความ จำเป็น แต่ก็มีบริการส่งเสริมให้เด็กได้รับนมแม่ด้วย บางแห่งไม่รับเด็กก่อนที่ยังช่วย ตนเองไม่ได้เลย จะเริ่มรับเด็กที่พอจะพูดคุยกันรู้เรื่องตั้งแต่ 1 ปี 6 เดือน เป็นต้นไป การจัด กลุ่มเด็กในการดูแลขึ้นอยู่กับอายุของเด็กที่รับ ถ้ามีเด็กอ่อนวัยทารกมักแยกการดูแลออกจาก วัยอื่น บางแห่งแบ่งกลุ่มเด็กตามช่วงอายุห่างกัน 1 ปี บางแห่งจัดเด็กไว้ด้วยกันไม่แยกตาม กลุ่มอายุ ช่วงเวลาให้บริการตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ ต่อเนื่องกันตลอดปี

รูปแบบที่สองคือ “ศูนย์พัฒนาเด็กปฐมวัย” (แรกเกิด-6ปี) นอกกระบบโรงเรียน มักพบชื่อว่า “ศูนย์พัฒนาเด็ก/สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก” เป็นการให้บริการเลี้ยงดูและ เตรียมความพร้อมให้แก่เด็กอายุแรกเกิด - 6 ปี ให้มีพัฒนาการสมวัย โดยเน้นการตอบสนอง ความต้องการพื้นฐานและส่งเสริมพัฒนาการทุกด้านของเด็กแบบองค์รวม ผ่านการจัดประสพ การณ์ในรูปของกิจกรรมที่หลากหลาย และสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามความสนใจ และความสามารถของเด็กในแต่ละวัย ไม่เน้นการเรียนเขียน-อ่าน-นับเลข แต่ให้เด็กเรียนรู้ผ่าน การเล่น ผู้ดูแลเด็กมักเป็นผู้ที่มีความรู้ทางพัฒนาการเด็ก/จิตวิทยาเด็ก หรือผู้ที่มีประสบการณ์ การอบรมเลี้ยงดูเด็ก และผ่านการฝึกอบรมการดูแลเด็ก ถ้ามีเด็กอ่อน จำเป็นต้องมีพยาบาล ประจำศูนย์พัฒนาเด็กแบบนี้ด้วย การจัดประสพการณ์ให้เด็กในรูปแบบนี้มีความยืดหยุ่นใน การจัดกิจกรรมตามนโยบายหรือปรัชญาที่ยึดถือหรือผสมผสานแนวคิดการพัฒนารูปแบบมาประยุกต์ใช้ได้ อัตราส่วนของผู้ดูแลเด็กต่อเด็กจะแตกต่างกันไปตามอายุเด็กที่ดูแล ส่วนใหญ่จะมีการจำแนกเด็กตามกลุ่มอายุที่เด็กมีพัฒนาการใกล้เคียงกันไว้ด้วยกันอายุเด็ก แรกรับตั้งแต่ 2 ปี 6 เดือน ถึง 6 ปี เป็นเด็กเตรียมอนุบาล (2 ½ -3 ½ ปี) เด็กอนุบาล 1 (3 ½-4 ½ ปี) เด็กอนุบาล 2 (4 ½-5 ½ ปี) และเรียกชื่อแบบในระบบโรงเรียน ช่วงเวลาให้บริการ

ตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ต่อเนื่องกันตลอดปี และเวลารับ-ส่งเด็กค่อนข้างยืดหยุ่นตามความต้องการของผู้ปกครอง การจัดบริการรูปแบบนี้ พบทั่วไปตามศูนย์พัฒนาเด็กในชุมชนของกรมพัฒนาชุมชน ศูนย์พัฒนาเด็กในสถานประกอบการกรมประชาสัมพันธ์ ศูนย์ส่งเสริมและพัฒนาเด็กของกรมอนามัย สถานรับเลี้ยงเด็กกลางวันของสำนักอนามัย กรุงเทพมหานคร ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดของกรมการศาสนา ศูนย์พัฒนาเด็กของมูลนิธิเอกชน และสถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กของเอกชนที่จัดตั้งกับกรมประชาสัมพันธ์ ทั้งนี้วัตถุประสงค์ของการจัดบริการบางแห่งมีวัตถุประสงค์ที่แตกต่างกันไป เช่น กรมอนามัย จะเน้นการเฝ้าระวังและติดตามภาวะโภชนาการและการพัฒนาการของเด็กเป็นพิเศษ เป็นต้น

รูปแบบที่สาม คือ “สถานศึกษาเด็กปฐมวัย” (2 ½ - 6 ปี) ระดับก่อนประถมศึกษาในระบบโรงเรียน มักพบชื่อเรียกว่า “โรงเรียนอนุบาล หรือชั้นอนุบาลในโรงเรียนประถมศึกษา” เป็นการให้บริการจัดการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษาแก่เด็กอายุ 2 ½ - 6 ปี ให้เด็กมีพัฒนาการถึงขีดสุดศักยภาพ ตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ โดยคำนึงถึงความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ของเด็ก การสร้างความสัมพันธ์ระหว่างครูและครอบครัวของเด็กตลอดจนการประเมินพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก มีการจัดการเรียน การสอน และการวางแผนจัดประสบการณ์สำหรับเด็กอย่างเป็นระบบ มีรูปธรรมชัดเจน ในการให้เด็กเรียนรู้จากประสบการณ์ตรง ด้วยสื่อการเรียน การสอนแบบต่างๆ ครูเป็นผู้รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนให้กับเด็ก ซึ่งมีคุณวุฒิระดับปริญญาตรีด้านอนุบาลศึกษา/ปฐมวัยศึกษา และผ่านการฝึกอบรมเกี่ยวกับพัฒนาการเด็ก และมักจะมีผู้ช่วยครูหรือพี่เลี้ยงช่วยอยู่ด้วย มีการแบ่งชั้นเรียนตามวัยของเด็ก แต่ละช่วงอายุห่างกัน 1 ปี เป็นชั้นเด็กเล็ก (เตรียมอนุบาล) อนุบาล 1 และ 2 หรือ อนุบาล 1 2 และ 3 โดยรับเด็กอายุตั้งแต่ 2 ½ - 5 ปีให้อยู่ในชั้นอนุบาลที่แยกส่วนเป็นห้องเรียนต่างหากจากชั้นประถมศึกษาในโรงเรียน และมีการบริหารจัดการแตกต่างออกไป ช่วงเวลาให้บริการ ตั้งแต่วันจันทร์ถึงศุกร์ และมักแบ่งเป็น 2 ภาคการศึกษาตามระบบโรงเรียน ได้แก่ ภาคต้นและภาคปลาย รูปแบบการจัดบริการ พบในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการศึกษาแห่งชาติ และกรุงเทพมหานคร โรงเรียนเทศบาล สังกัดสำนักงานการศึกษา

ท้องถิ่น กรมการปกครอง โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน สังกัดสำนักงานตำรวจแห่งชาติ
โรงเรียนเอกชน สังกัดสำนักงานการศึกษาเอกชน

ส่วนรูปแบบสุดท้ายคือ “สถานบริการช่วยเหลือเด็กปฐมวัยในภาวะยากลำบาก” เป็นการให้บริการช่วยเหลือดูแลและส่งเสริมพัฒนา และบำบัดรักษาเด็กปฐมวัยที่มีปัญหาต่างๆ ให้ได้รับการอบรมเลี้ยงดูและพัฒนาได้สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการตามวัย โดยมีรูปแบบของการให้บริการในลักษณะของการเข้าไปแทรกแซงช่วยเหลือเด็กตามลักษณะของปัญหาที่เกิดขึ้นกับเด็กบนพื้นฐานของสิทธิเด็กที่พึงมี เพื่อแก้ไขข้อบกพร่องหรือขจัดปัญหามิให้ลูกกลามรุนแรงขึ้นได้ การจัดบริการที่พบมีความหลากหลายแตกต่างกันไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ของหน่วยงานให้บริการ ได้แก่ สถานสงเคราะห์เด็ก สังกัดกรมประชาสงเคราะห์ ให้การดูแลเด็กที่ถูกทอดทิ้ง ถูกทำร้ายหรือเป็นเด็กกำพร้า ไม่มีครอบครัวดูแล หรือเด็กพิการ และจัดหาครอบครัวบุญธรรมหรือครอบครัวอุปถัมภ์ให้เด็ก ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการ/โรงพยาบาล สังกัดกรมสุขภาพจิต ให้การบำบัดรักษาและฟื้นฟูแก้ไขปัญหาคพัฒนาการและพฤติกรรมของเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเคลื่อนที่สังกัดกรมการพัฒนาชุมชน ให้บริการการอบรมเลี้ยงดูเด็กที่อาศัยอยู่ในชนบทห่างไกลหรือในท้องถิ่นทุรกันดาร หน่วยงานเหล่านี้ให้บริการที่หลากหลาย เพื่อสนองความต้องการของเด็กที่มีลักษณะพิเศษ

จะเห็นได้ว่า รูปแบบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ มีลักษณะการจัดบริการที่หลากหลาย ขึ้นอยู่กับนโยบายและวัตถุประสงค์ของการจัดบริการ ทั้งนี้คุณภาพของการจัดบริการไม่ว่าจะเป็นรูปแบบใด มีจุดเน้นอยู่ที่การพัฒนาคเด็กแบบองค์รวม ให้เด็กเติบโตอย่างมีความสุข และมีพัฒนาการทุกด้านอย่างสมดุล เต็มตามศักยภาพสูงสุดของเด็กแต่ละคน

ระบบการจัดบริการ ก็พบว่า สถานเลี้ยงดูเด็กส่วนใหญ่มีลักษณะการจัดบริการที่ไม่ค่อยแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ ตอนเช้าจะมีการจัดกิจกรรมเสริมพัฒนาการเด็ก ตอนบ่ายก็อาจจะให้เด็กพักผ่อน หรืออาจมีกิจกรรมอิสระก่อนกลับบ้าน โดยครูหรือผู้ดูแลเด็ก (อาจจะทำโดยแต่ละคนหรือในรูปคณะกรรมการ) เป็นผู้จัดเตรียมตารางกิจกรรม อุปกรณ์ประกอบกิจกรรมต่างๆ นอกจากนี้ผู้ดูแลเด็กยังต้องคอยดูแลเด็กในเวลารับประทานอาหาร และจัดทำสื่อต่างๆ ในช่วงที่เด็กนอนในตอนบ่าย รวมทั้งการสังเกตพฤติกรรมเด็ก เพื่อบันทึก

ผู้ปกครอง และเพื่อการประเมินพัฒนาการเด็กในแต่ละเดือน/แต่ละเทอม มีสถานเลี้ยงเด็กหลายแห่งโดยเฉพาะที่อยู่นอกระบบโรงเรียน ซึ่งครู/ผู้ดูแลเด็กมักจะมีภาระกิจอื่นเพิ่มเติม นอกจากการดูแลเลี้ยงดูเด็ก เช่น การดูแลอาคารสถานที่ทั้งภายในและภายนอกห้องเรียน การทำอาหารกลางวันให้เด็ก การช่วยงานธุรการทั่วไปและรายงานการเงิน นอกจากนี้สถานเลี้ยงดูเด็กหลายแห่งผู้ดูแลเด็กยังมีกิจกรรมหลายอย่างร่วมกับผู้ปกครอง เช่น กิจกรรมประดิษฐ์ตุ๊กตา จัดดอกไม้ ทำสมาธิ สอนทำอาหาร และทัศนศึกษา เป็นต้น **ส่วนสถานบริการเลี้ยงดูเด็กที่มีลักษณะเฉพาะ** ลักษณะการจัดบริการจะแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับกลุ่มเด็ก เช่น ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือก็มีการจัดกิจกรรมเพื่อการฟื้นฟูเด็ก ซึ่งแต่ละคนก็มีการฟื้นฟูไปแต่ละด้านแตกต่างกันไปแล้วแต่ระดับของความพิการ นอกจากนี้ยังมีทีมบุคลากรคอยแนะนำผู้ปกครองที่มาอยู่กับเด็กในศูนย์ฯ ให้ฝึกการดูแลเด็กให้ช่วยตัวเองในกิจวัตรประจำวัน เป็นต้น เพื่อสนองความต้องการเด็กแต่ละกลุ่ม ซึ่งมีลักษณะเฉพาะ

ระบบการบริหารจัดการ การบริหารจัดการศูนย์เด็ก มีการจัดระบบบริหารจัดการใน 2 เรื่องหลักๆ คือ **การบริหารงานบุคคล** และ **การบริหารการเงิน** สำหรับการบริหารงานบุคคลของศูนย์เด็กที่มีคุณภาพ จะมีการจัดระบบในเรื่องเกณฑ์ในการคัดเลือกบุคลากรที่เหมาะสม เช่น ระดับการศึกษา และประสบการณ์ (ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย) การดูงานและการฝึกอบรมเพื่อให้บุคลากรมีความรู้ใหม่ และเห็นความก้าวหน้าของการจัดการศึกษาสำหรับเด็กปฐมวัย และการจัดสวัสดิการหรือเสริมขวัญและกำลังใจให้แก่บุคลากร ส่วน **การบริหารด้านการเงิน** ศูนย์เด็กที่มีคุณภาพดีส่วนใหญ่จะมีการจัดระบบการเงินที่รัดกุมคือ มีบัญชีรายรับ-รายจ่ายที่เป็นปัจจุบันและตรวจสอบได้ มีระบบการตรวจสอบการเงินภายใน หรืออาจมีหน่วยงานภายนอก (เช่น หน่วยงานต้นสังกัด หรือสำนักงานตรวจเงินแผ่นดินหรือ สตง.ไปตรวจสอบอีกครั้ง) สำหรับด้านรายได้ก็อาจจะมีการระดมทุนจากแหล่งต่างๆ ทั้งจากผู้ปกครอง คนในชุมชน เอกชน ธุรกิจและองค์กรเอกชน เพื่อนำรายได้ไปพัฒนาคุณภาพสถานบริการเลี้ยงดูเด็ก

5.1.2 ผลการวิจัยเกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กที่เหมาะสม ในบริบทของสังคมไทย

โดยสรุปจากการศึกษาสถานเลี้ยงดูเด็กที่เป็นกรณีศึกษา ทั้ง 20 แห่ง พบว่า ศูนย์เด็กจะมีคุณภาพดีได้ จำเป็นต้องมีปัจจัยหลายอย่าง ทั้งที่เป็นปัจจัยกำหนด และปัจจัยสนับสนุน ซึ่งจะร่วมกันก่อให้เกิดคุณภาพการบริการที่ดี ซึ่งจะนำไปสู่พัฒนาการที่ดีของเด็กในทุกๆ ด้าน

ปัจจัยกำหนดคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก ที่สำคัญ ได้แก่

- (1) มีปรัชญา/แนวคิด วัตถุประสงค์ และเป้าหมาย (หรือธรรมนูญ) ของสถานเลี้ยงดูเด็กที่ชัดเจน เพื่อใช้เป็นแนวทางในการดำเนินงาน (เช่น ปรัชญาพุทธศาสนา มนุษย์ปรัชญา/แนวการศึกษาของวอลดอร์ฟ/คุณธรรมนำวิชาการ เป็นต้น)
- (2) กระบวนการดำเนินงาน/การปฏิบัติงานตามภาระกิจหลัก มีการพัฒนาเด็กในทุกด้านอย่างสมดุล มีการจัดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพได้อย่างเหมาะสม โดยการทำงานของครูหรือผู้ดูแลเด็ก ต้องมีการเรียนรู้และพัฒนาไปเรื่อยๆ ควบคู่ไปกับการพัฒนาองค์ความรู้
- (3) ผู้บริหารมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย บุคลากรทุกฝ่ายมีความรับผิดชอบ มีการรับรู้ปัญหาอย่างฉับไว และหาทางแก้ไขอย่างทันท่วงที
- (4) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคลากร (ครู/ผู้ดูแลเด็ก) กับเด็ก เช่น การให้ความสนใจเด็กเป็นรายบุคคล ให้ความสนใจกับเด็กที่มีความต้องการพิเศษ และมีมุมมองของความหลากหลายในตัวเด็ก
- (5) มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้บริหารกับบุคลากร ระหว่างบุคลากรกับผู้ปกครอง และผู้บริหารกับบุคคลในชุมชนหรือผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย ที่เป็นไปในทางบวกและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน
- (6) มีมาตรฐานสูงในด้านโภชนาการ ความสะอาด และความปลอดภัย ซึ่งเป็นสิ่งที่ผู้ปกครองของเด็กคาดหวังจากการใช้บริการ โดยโรงเรียนบางแห่งได้รับประกาศนียบัตรรับรอง เช่น โรงเรียนอนุบาลบรรจจรัตน์ ได้รับประกาศนียบัตรรับรองโรงอาหารมาตรฐาน “ดีมาก” จากกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข

(7) กิจกรรมที่จัดให้เด็กควรมีความสมดุลกันเพื่อให้เด็ก ได้มีการพัฒนาในทุกๆ ด้าน ทั้งทางด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม จิตใจ และสติปัญญา ที่เหมาะสมกับวัยของเด็ก รวมทั้งกิจกรรมประจำวันประจำสัปดาห์ประจำเดือน มีความหลากหลายและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามความเหมาะสม/ตามฤดูกาล มีการจัดและปรับปรุงกิจกรรมประจำวันอยู่เสมอ

(8) มีการประเมินผลพัฒนาการของเด็กตามวัยและการตรวจสอบคุณภาพบริการอย่างต่อเนื่อง

ส่วนปัจจัยสนับสนุนให้สถานเลี้ยงดูเด็ก มีคุณภาพ ได้แก่

(1) บุคลากรของสถานเลี้ยงดูเด็ก ควรจะมีคุณสมบัติตามมาตรฐาน คือมีวุฒิการศึกษาปริญญาตรีหรือใกล้เคียง มีประสบการณ์ในการทำงานกับเด็กในระดับปฐมวัย ได้รับการฝึกอบรมในเรื่องที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัยอย่างต่อเนื่อง มีรายได้และสวัสดิการที่พอเพียง มีความพึงพอใจในงาน (รักงาน รักเด็ก) และมีความมั่นคงก้าวหน้าในหน้าที่การงาน

(2) การบริหารจัดการ ผู้บริหารควรต้องเป็นคนมีความรู้ ความเข้าใจในการจัดบริการสำหรับเด็กปฐมวัย มีความชัดเจนในการให้บริการแก่เด็กตามวัย/อายุ (เพราะเด็กในวัยที่ต่างกัน มีความต้องการและพัฒนาการที่แตกต่างกันไป มีสัดส่วนครูต่อเด็กที่ไม่มากเกินไป ถ้ามีเด็กมากต้องมีบุคลากรสนับสนุนเพิ่ม

(3) สภาพแวดล้อม มีการจัดสภาพแวดล้อมสำหรับเด็ก และสภาพแวดล้อมในการทำงานของบุคลากรให้น่าอยู่ สะดวกสบาย สบายงาม ซึ่งจะทำให้ทั้งเด็กและผู้ดูแลเด็กมีความสุข

(4) บริบท (context) ได้แก่ มีหน่วยงาน/เอกชน ที่ให้การสนับสนุนสถานบริการ มีงบประมาณ หรือเงินทุนพอเพียง ในการพัฒนาสถานบริการให้มีคุณภาพ เพื่่มุ่งสู่มาตรฐาน มีกฎระเบียบ ทั้งในระดับชาติ และระดับท้องถิ่นที่รัดกุม และตรวจสอบได้ตลอดเวลา เช่น กฎระเบียบในการออกต่อใบอนุญาต การกำหนดมาตรฐานและการตรวจสอบคุณภาพ รวมทั้งการออกใบอนุญาตในการประกอบอาชีพของผู้ดูแลเด็ก

เกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของหน่วยงานในประเทศไทย

เนื่องจากเกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยมีการจัดทำโดยหน่วยงานต้นสังกัดต่างๆ เพื่อการตรวจสอบคุณภาพของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กภายในสังกัดของตน โดยแต่ละหน่วยงานมีภารกิจ มีจุดเน้น หรือกลุ่มเด็ก และมีพื้นที่ที่รับผิดชอบ/พื้นที่เป้าหมายที่แตกต่างกันไป ทำให้เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดของแต่ละสังกัดแตกต่างกันไป ซึ่งน่าจะเป็นการดี เพราะทำให้เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพและตัวชี้วัดมีความยืดหยุ่นสอดคล้องกับภารกิจของแต่ละหน่วยงาน อย่างไรก็ตามจากการตรวจสอบเกณฑ์/มาตรฐานและตัวชี้วัดของแต่ละสังกัด พบว่ามีการกำหนดเกณฑ์/มาตรฐานและตัวชี้วัดจำนวนมาก ไม่ชัดเจนเป็นนามธรรม ยากแก่การปฏิบัติ เช่น บางสังกัดกำหนดมาตรฐานไว้ถึง 7 ด้าน 42 ตัว และ 184 ตัวชี้วัด เป็นต้น น่าจะเลือกมาตรฐานที่เกี่ยวข้องกับภารกิจของหน่วยงานและความต้องการของชุมชนหรือผู้ปกครอง และเลือกตัวชี้วัดที่สามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างเป็นขั้นตอน เช่น ปีแรกอาจกำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดจำนวนหนึ่ง ปีต่อไปก็กำหนดมาตรฐานและตัวชี้วัดมากขึ้น เป็นต้น เพื่อให้หน่วยงานตรวจสอบภายนอกหรือสำนักงานมาตรฐานกลางมาประเมินคุณภาพเพื่อขอใบรับรองคุณภาพ (ถ้าต้องการ)

เกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพสำคัญที่ใช้ในการประเมินคุณภาพการจัดบริการของสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของหน่วยงานต่างๆ ในประเทศไทย

ก. มาตรฐานด้านปัจจัย

- (1) สภาพแวดล้อมทางกายภาพของสถานเลี้ยงดูเด็ก เช่น อาคารเรียน พื้นที่ใช้สอย สภาพอากาศ
- (2) คุณสมบัติ และคุณภาพของบุคลากรที่ให้บริการ ได้แก่ ผู้บริหาร กรรมการครู ผู้ดูแลเด็ก และบุคลากรสนับสนุนอื่นๆ เช่น แม่ครัว แม่บ้าน นักการภารโรง เป็นต้น
- (3) สื่อ วัสดุ อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน ซึ่งมีคุณภาพ และปริมาณเพียงพอเหมาะสมกับความต้องการของเด็ก และจำนวนเด็กที่ให้บริการ

ข. มาตรฐานด้านกระบวนการ

- (1) ปรัชญาและเป้าหมายที่ใช้ในการดำเนินงาน เช่น แนวคิดการพัฒนาเด็กแบบองค์รวม แนวคิดการอบรมเลี้ยงดูเด็กตามวิถีชีวิตไทย
- (2) กระบวนการเรียนการสอนและการจัดกิจกรรม เช่น การจัดประสบการณ์และสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมกับพัฒนาการและความสนใจตามวัยของเด็กเป็นรายบุคคล
- (3) ระบบการบริหารจัดการ เช่น การจัดทำระบบข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากร การเงิน/งบประมาณ และตัวเด็ก/ครอบครัว เป็นต้น
- (4) การดูแลสุขภาพอนามัย โภชนาการ และความปลอดภัยของเด็ก เช่น การตรวจสุขภาพประจำเดือน การให้ภูมิคุ้มกันโรค การจัดรายการอาหารประจำวัน/สัปดาห์ การเตรียมพร้อมสำหรับสถานการณ์ฉุกเฉิน
- (5) การรายงานผล และการประเมินผลการปฏิบัติงาน เช่น มีสมุดบันทึกสุขภาพ มีใบรายงานผลสุขภาพและพัฒนาการเด็ก ให้แก่ผู้บริหารและผู้ปกครองในรูปแบบต่างๆ ทำรายงานผลการปฏิบัติของผู้ดูแลเด็กแก่ผู้บริหาร
- (6) การมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ปกครองและชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วม การเชิญผู้ปกครองมาร่วมวางแผนและให้ข้อคิดเห็นต่อการปรับปรุงคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

ค. มาตรฐานด้านผลผลิต

- (1) คุณภาพของเด็ก ซึ่งเน้นพัฒนาการทุกด้านทั้งด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และด้านสติปัญญา

เกณฑ์หรือมาตรฐานคุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยของต่างประเทศ

เมื่อพิจารณาเกณฑ์คุณภาพของสถานเลี้ยงดูเด็กของไทย ดังที่ได้กล่าวข้างต้นแล้วเปรียบเทียบกับของต่างประเทศ เช่น ในประเทศสหรัฐอเมริกา ออสเตรเลีย อังกฤษ และอิสราเอล พบว่า มีเกณฑ์/มาตรฐานที่น่าสนใจหลายประเด็น บางประเด็นของประเทศไทยได้มีการกำหนดขึ้นแล้ว เช่น ในเรื่องเกี่ยวกับปรัชญาและเป้าหมาย บุคลากร สภาพแวดล้อม กิจกรรม การประเมินผล อุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน การบริหารจัดการสุขภาพอนามัย

การมีส่วนร่วมของชุมชน โชนนาการ และ ความปลอดภัย แต่ยังมีอีกหลายประเด็นที่ประเทศไทย ยังไม่มีการพูดถึง หรือ ไม่ได้ให้ความสำคัญมากนัก ได้แก่

1) **การมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง** ผู้ปกครองควรได้เข้ามามีส่วนร่วม ในกิจกรรมของศูนย์ เพื่อจะได้รับรู้ว่าเด็กได้รับการดูแลอย่างไรจากศูนย์ และศูนย์มีวิธีการ เรียนการสอนอย่างไร เพื่อที่ผู้ปกครองจะได้ทำความเข้าใจ แล้วนำไปปฏิบัติให้สอดคล้องกับ ทางโรงเรียนเมื่อเด็กอยู่ที่บ้าน ซึ่งในขณะเดียวกันทางศูนย์หรือครู/ผู้ดูแลเด็ก ต้องยินยอมและ ยินดีให้ผู้ปกครองเข้ามาเยี่ยมเยียนศูนย์ และตอบคำถามของผู้ปกครอง รับฟังความคิดเห็น จากผู้ปกครองเด็ก ซึ่งผู้ดูแลเด็กอาจทำความตกลงกับผู้ปกครองในการจัดระเบียบวินัยของ เด็กก็ได้ ทั้งนี้ เพื่อประโยชน์แก่ตัวเด็กเอง และเพื่อลดความขัดแย้งระหว่างครูกับผู้ปกครอง ซึ่ง ในไทยมีโรงเรียนอนุบาลหลายแห่งที่เปิดโอกาสให้ผู้ปกครองได้เข้ามามีส่วนร่วมบ้างแล้ว ทั้งใน ด้านการเข้าเยี่ยมเยียนและการเข้าร่วมกิจกรรมของทางโรงเรียน เป็นต้น

2) **ปฏิสัมพันธ์** ทั้งระหว่างครูกับเด็ก ครูกับผู้ปกครองเด็ก และ ระหว่างบุคลากรด้วยกัน โดยที่ครูปฏิบัติต่อเด็กด้วยความรักและความอบอุ่น เท่าเทียมกันโดย ไม่มีอคติ เข้าใจเด็ก และตอบสนองต่อความรู้สึกและความต้องการของเด็กอย่างเต็มที่และ เหมาะสม มีการสื่อสารถึงกันสม่ำเสมอระหว่างครูกับผู้ปกครองเด็ก แม้ว่าจะมีโรงเรียน หลายแห่งในไทยปฏิบัติอยู่ ไม่ว่าจะเป็นในรูปของสมุดบันทึกผลการเรียนและ พัฒนาการของเด็ก ตลอดจนวารสาร หรือจดหมายข่าวของทางโรงเรียนที่มีถึงผู้ปกครอง นอกจากนั้นยังควรมีการ แบ่งงานกันทำระหว่างบุคลากรด้วยกัน เพื่อให้เข้าใจในบทบาทและหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น ซึ่ง เป็นผลดีทั้งต่อการบริหารงานในองค์กร และ ตัวเด็กเอง

3) **การปกป้องคุ้มครองล่วงละเมิดทางร่างกายและทางเพศ** การ ลงโทษเด็กของครูหรือผู้ดูแลเด็กด้วยการเฆี่ยน ตี หรือใช้วาจาด่าเสียงดสี ซึ่งบางกรณีถือว่าเป็น การล่วงละเมิดทางร่างกายหรือจิตใจของเด็ก เพราะมีความรุนแรงหรือก่อให้เกิดการบาดเจ็บ ปัจจุบันในประเทศไทยยังไม่มีข้อกำหนดอย่างแน่ชัดเกี่ยวกับการลงโทษเด็ก โดยเฉพาะใน เด็กระดับปฐมวัยว่าแบบใดเป็นการล่วงละเมิดเด็ก ซึ่งต้องยอมรับว่ามีโอกาสที่จะเกิดขึ้นได้ เช่นกัน ในประเทศสหรัฐอเมริกาการลงโทษในลักษณะของการเฆี่ยนตี ถือว่าผิดกฎหมาย และ

ถือว่าเป็นการล่วงละเมิดทางร่างกายของเด็กเช่นกัน ส่วนการล่วงละเมิดทางเพศของเด็ก ซึ่งดูเหมือนจะเป็นเรื่องน่าเกลียดสำหรับเด็กในวัยนี้ แต่ในประเทศไทยเองก็เคยเกิดกรณิดังกล่าวขึ้นให้เห็นหลายกรณีด้วยกัน ดังนั้นจึงเป็นสิ่งที่ไม่ควรละเลย

4) การให้ความสำคัญกับเด็กทุกกลุ่มทั้งเด็กปกติ และกลุ่มเด็กพิเศษ เนื่องจากเด็กแต่ละคนมีความแตกต่างระหว่างบุคคล อันเป็นผลมาจากพันธุกรรมและสภาพแวดล้อม การจัดบริการเพื่อตอบสนองความต้องการของเด็กให้เป็นไปอย่างครบถ้วนสมบูรณ์ จำเป็นต้องคำนึงถึงธรรมชาติของเด็กที่แตกต่างกันในด้านวุฒิภาวะ ความสามารถตามวัย ความสนใจ และความถนัด ดังนั้นสถานเลี้ยงดูเด็กจึงต้องตระหนักถึงความสำคัญของเด็กเป็นรายบุคคล ทั้งเด็กปกติและเด็กพิเศษ โดยจัดการเรียนการสอนที่ยึดเด็กเป็นศูนย์กลาง เปิดให้มีการเรียนการสอนร่วมกันระหว่างเด็กปกติและเด็กพิเศษตั้งแต่ในระดับปฐมวัย ซึ่งมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องให้ความสนใจในเรื่องเกี่ยวกับความต้องการของเด็กแต่ละคน การตอบสนองความต้องการของเด็กทุกคนได้อย่างเหมาะสมและให้การดูแลเอาใจใส่เด็กทุกคนอย่างเท่าเทียมกัน รวมทั้งบุคลากรที่จะเข้ามาดูแลเด็กแต่ละกลุ่มอย่างใกล้ชิดจะต้องมีความรู้ความชำนาญเป็นอย่างดี

5) หน่วยสนับสนุนการศึกษา เช่น ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อ ศูนย์วิทยาศาสตร์ ห้องฟิสิกส์ และ แหล่งวิชาความรู้อื่นๆ ไม่ได้เป็นเพียงหน่วยสนับสนุนการศึกษาของเด็กเท่านั้น แต่ยังเป็นแหล่งความรู้ของครูและบุคลากรอื่นๆ ด้วย สำหรับประเทศไทยส่วนใหญ่จะเน้นไปที่ตัวเด็กมากกว่าที่ตัวบุคลากร ซึ่งในความเป็นจริงแล้วมีความสำคัญไม่แพ้กัน เพื่อให้ทั้งเด็กและครูสามารถค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมตามความสนใจเฉพาะของตนเอง โดยเฉพาะครูซึ่งสามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ดังกล่าวมาใช้ในการเรียนการสอนได้ ช่วยเพิ่มพูนความรู้ และประสิทธิภาพในการสอนให้กับครูด้วย

6) ระบบส่งต่อข้ามชั้นเรียน เนื่องจากเด็กต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ โดยเฉพาะเด็กปฐมวัย จากชั้นเรียนในระดับหนึ่งไปสู่อีกชั้นเรียนหนึ่งในระดับประถมศึกษา ซึ่งมักมีการมองข้าม แต่เมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นว่าเป็นเรื่องที่น่าสนใจ ซึ่งเด็กแต่ละคนจะมีความพร้อมในด้านการปรับตัวที่แตกต่างกัน ดังนั้นครูจะมีส่วนให้ความ

ช่วยเหลือเด็กในเรื่องนี้อย่างไร เพื่อให้เด็กได้เตรียมความพร้อม และสามารถปรับตนเองให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ๆ ได้โดยไม่เกิดความขัดแย้ง

7) **คำตอบแทนและสวัสดิการอื่นๆของบุคลากร** เนื่องจากบุคลากรเป็นปัจจัยสำคัญอย่างหนึ่งในการดำเนินงานของศูนย์ ซึ่งการจะทำให้บุคลากรดังกล่าวได้ทำงานอยู่ที่ศูนย์อย่างต่อเนื่อง ส่วนหนึ่งมีผลมาจากคำตอบแทนที่บุคลากรจะได้รับ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นที่จะให้มีการปรับคำตอบแทนและสวัสดิการอื่นๆ ให้กับบุคลากรตามระยะเวลาที่เหมาะสม และเพื่อป้องกันปัญหาความขัดแย้ง จึงควรจัดระบบการปรับคำตอบแทนให้เป็นระบบชัดเจน เนื่องจากครูและผู้ดูแลเด็กในประเทศไทยส่วนหนึ่ง ยังได้รับคำตอบแทนที่ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายส่งผลเสียต่อขวัญและกำลังใจโดยตรงต่อครูหรือผู้ดูแลเด็ก และกระทบต่อคุณภาพในการเรียนการสอนได้โดยทางอ้อม ทั้งนี้เกี่ยวข้องกับงบประมาณที่ศูนย์ได้รับจัดสรรจากหน่วยงานต้นสังกัด และวิธีการระดมทุนจากแหล่งอื่น (เช่น จากผู้ปกครอง ชุมชน หรือผู้มีจิตศรัทธาด้วย)

8) **การประกันคุณภาพตามระยะเวลา** ในออสเตรเลียมีการประกันคุณภาพเป็นรายปี (1 ปี) ราย 2 ปี และ ราย 3 ปี เพื่อให้สถานบริการเลี้ยงดูเด็กได้มีการจัดระบบการปรับปรุงคุณภาพให้ได้ในปีที่ 2 และ 3 ต่อไป ไม่ใช่เป็นการประกันคุณภาพครั้งเดียว (หรือ 5 ปี แบบของไทย) แล้วปีต่อไปก็ไม่ได้มีการพัฒนาปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งๆ ขึ้นไป

9) **การกำหนดเกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดตามกลุ่มอายุเด็ก** อาจทำให้เหมาะสมตามกลุ่มอายุเด็ก เช่น เด็กทารก (0-1 ปี) เด็กก่อนปฐมวัย (1-2 ปี) แล 3 ปี ขึ้นไป เพราะเด็กมีธรรมชาติและพัฒนาการที่แตกต่างกันไป

ดังนั้นเกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพหลักที่เหมาะสมกับสังคมไทย น่าจะรวมเอามาตรฐานคุณภาพของไทยที่มีอยู่แล้วและมาตรฐานคุณภาพของต่างประเทศบางประการมาร่วมด้วย ดังตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพหลักที่เหมาะสมกับสังคมไทย

เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพหลักของ หน่วยงานต้นสังกัด	เกณฑ์/มาตรฐานคุณภาพของต่างประเทศ ที่ควรนำมาเพิ่มเติม
มาตรฐานด้านปัจจัย 1. สภาพแวดล้อมทางกายภาพ 2. คุณสมบัติและคุณภาพของบุคลากร 3. ความพอเพียงและเหมาะสมของสื่อ วัสดุ อุปกรณ์ การเรียนรู้การสอน	4. ตัวเด็กทุกกลุ่ม โดยเฉพาะเด็กพิเศษ เช่น เด็กพิการ ปัญญาอ่อน เด็กเรื้อรัง เด็กขอทาน เด็กยากจน เป็นต้น 5. หน่วยงานสนับสนุนการศึกษา เช่น วัด โบสถ์ พิพิธภัณฑ์ บุคคล/สถานที่ที่เป็นภูมิปัญญาชาวบ้าน
มาตรฐานด้านกระบวนการ 1. ปรัชญาและเป้าหมายที่ใช้ในการดำเนินงาน 2. กระบวนการเรียน การสอน และการจัดกิจกรรม 3. ระบบการบริหารจัดการ 4. การดูแลสุขภาพ โภชนาการ และความปลอดภัย 5. การรายงานผลและการประเมินผลการปฏิบัติงาน 6. การมีส่วนร่วมและความพึงพอใจของผู้ปกครอง/ชุมชน	7. ระบบคำตอบแทนและสวัสดิการที่พอเพียงและเหมาะสม 8. ปฏิสัมพันธ์โดยเฉพาะระหว่างครูกับเด็ก ครูกับ ผู้ปกครอง และบุคลากรกับบุคลากร 9. ความปลอดภัยจากสิ่งของที่ล่อลวงละเมิดทางร่างกาย และจิตใจของเด็ก และการล่วงละเมิดทางเพศ
มาตรฐานด้านผลผลิต 1. พัฒนาการของเด็กในทุกด้าน ตามวัยของเด็ก	1. ความก้าวหน้าพัฒนาการของเด็กอย่างต่อเนื่องเป็นระยะ โดยให้ความสำคัญกับพัฒนาการและการเรียนรู้ของเด็ก
บริบทแวดล้อม	1. มีการกำหนดนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย ระดับชาติที่เป็นรูปธรรมชัดเจน 2. มีการกำหนดเกณฑ์คุณภาพและตัวบ่งชี้ ตามกลุ่ม อายุของเด็ก 3. มีระบบการประกันคุณภาพตามระยะเวลา

5.2 ข้อเสนอแนะ

การจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กในประเทศไทยให้มีคุณภาพมาตรฐาน เพื่อการพัฒนาเด็กอย่างถูกต้องเหมาะสม โดยเฉพาะในช่วงระยะวิกฤตของชีวิตตั้งแต่แรกเกิดถึง 6 ปี เป็นเรื่องที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความมีคุณภาพของประชากรในอนาคตจึงมีความจำเป็นอย่างเร่งด่วนในการดำเนินงานด้านต่างๆ ตามข้อเสนอแนะต่อไปนี้

5.2.1 การกำหนดให้มีเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย

รัฐบาลจำเป็นต้องให้ความสำคัญอย่างจริงจังในการกำหนดเกณฑ์กลางที่เป็นมาตรฐาน คุณภาพขั้นต่ำของการจัดบริการสถานบริการเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย ที่ทุกหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชน จะต้องยึดถือปฏิบัติ โดยดำเนินการ ดังนี้

1) ทำการศึกษา วิเคราะห์ ประมวล สังเคราะห์ เกณฑ์มาตรฐานของหน่วยงานต่างๆ ที่จัดบริการแก่เด็กปฐมวัยในรูปแบบต่างๆ รวมทั้งเกณฑ์มาตรฐานของต่างประเทศที่มีการรับรองคุณภาพมาตรฐานของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก เพื่อนำมากำหนดเป็นเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำที่คำนึงถึงปรัชญา แนวคิด และนโยบายในการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ระบบการบริหารงาน และดำเนินงาน รูปแบบของการจัดบริการและกระบวนการจัดประสบการณ์สำหรับเด็ก คุณสมบัติและพฤติกรรมการปฏิบัติงานของผู้ที่ทำงานกับเด็ก และครอบครัวของเด็ก สภาพทั่วไป และการจัดสภาพแวดล้อมในสถานเลี้ยงดูเด็ก การประเมินผลพัฒนาการเด็ก และระบบการดำเนินงาน และการมีส่วนร่วมของชุมชนในการดำเนินงาน

2) พัฒนาเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานขั้นต่ำ และตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรมสำหรับการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีรูปแบบแตกต่างกัน ทั้งแบบในระบบโรงเรียนและนอกระบบโรงเรียน ซึ่งมีวัตถุประสงค์และระบบการจัดบริการที่แตกต่างกันมาก รวมทั้งพิจารณาเกณฑ์คุณภาพ/มาตรฐานขั้นต่ำสำหรับการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กตามวัยคืออายุต่ำกว่า 3 ปี และสำหรับเด็กอายุ 3 ปีขึ้นไป

3) นำเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานที่พัฒนาขึ้นไปทดลองใช้ประเมินคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็กรูปแบบต่างๆ เพื่อวิเคราะห์ความเป็นไปได้และความเหมาะสมของตัวชี้วัดต่างๆ สำหรับนำมาปรับปรุงแก้ไขให้สอดคล้องกับสภาพความเป็นจริง และสามารถนำไปปฏิบัติได้อย่างน่าเชื่อถือและมีความมั่นคง ไม่ใช้เกณฑ์คุณภาพที่ต่ำเกินไปหรือสูงเกินไป โดยคำนึงถึงประโยชน์ที่มีต่อตัวเด็กมากที่สุด

4) จัดทำเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานขั้นต่ำของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ซึ่งอาจอยู่ในลักษณะของเกณฑ์มาตรฐานขั้นต่ำเพียงแบบเดียว แต่มีรายละเอียดของตัวชี้วัดที่แตกต่างไป ในองค์ประกอบของเกณฑ์บางตัว ตามรูปแบบและลักษณะการให้บริการที่แตกต่างกัน หรือแยกเป็นเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานหลายแบบก็ได้

5) จัดสมานหน่วยงานที่รับผิดชอบการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กรูปแบบต่างๆ และผู้ที่เกี่ยวข้อง เพื่อพิจารณาความเหมาะสม เกณฑ์คุณภาพมาตรฐานที่จัดทำขึ้นอีกครั้งหนึ่ง และปรับปรุงแก้ไข เป็นการประชาพิจารณ์ รับฟังข้อคิดเห็น และเผยแพร่แนวความคิด ในการใช้เกณฑ์ในทางปฏิบัติไปด้วย

6) ประกาศใช้เกณฑ์คุณภาพมาตรฐานที่พัฒนาสมบูรณ์แล้ว และนำไปใช้เป็นข้อกำหนดในการพิจารณาขออนุญาตจัดตั้งสถานเลี้ยงดูเด็กใหม่ รวมทั้งใช้ในการประเมินคุณภาพมาตรฐานของสถานบริการเลี้ยงดูเด็กที่เปิดบริการมาก่อน เพื่อกำกับดูแลการดำเนินงานให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

5.2.2 การจัดให้มีการประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย
รัฐบาลควรตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย เพื่อรักษาคุณภาพของการจัดบริการให้คงอยู่อย่างต่อเนื่อง และยังประโยชน์ต่อการพัฒนาเด็ก อย่างมีคุณภาพในระยะยาว การประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กเป็นเรื่องที่มีอาจหลีกเลี่ยงได้ในสภาวะการณ์ปัจจุบัน ที่ระบบการประกันคุณภาพการบริการลักษณะต่างๆ เข้ามามีบทบาทในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของคนและสังคมมากขึ้น ทั้งนี้สามารถดำเนินการดังนี้

1) กำหนดนโยบายการกำกับดูแลและประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย จำเป็นต้องมีการผลักดันให้มั่นนโยบายการกำกับดูแลและประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัยที่เป็นรูปธรรมชัดเจน เพื่อให้มีระบบการควบคุมคุณภาพมาตรฐานของสถานเลี้ยงดูเด็กและระบบรองรับมาตรฐานของการให้บริการสถานเลี้ยงดูเด็กขึ้นมาเป็นกลไกการปฏิบัติงาน ในการรักษาคุณภาพมาตรฐานของการให้บริการอย่างสม่ำเสมอ

2) พัฒนาระบบประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก โดยสร้างกลไกการประกันคุณภาพให้มีหน่วยงานรับผิดชอบการประกันคุณภาพนี้โดยตรง และมีบทบาทหน้าที่ในการกำหนดเกณฑ์คุณภาพ และแนวทางการประเมินคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก โดยให้มีคณะกรรมการประกันคุณภาพฯ ที่ประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิ และผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้ และประสบการณ์ในการพัฒนาเด็กปฐมวัยจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และนักวิชาการจากสถาบันการศึกษาต่างๆ หรือองค์กรเอกชน ร่วมกันพิจารณาแนวทางการดำเนินงานในการตรวจสอบ ประเมินและรับรองคณะกรรมการอย่างมีประสิทธิภาพ

3) พัฒนาเกณฑ์คุณภาพและตัวชี้วัดที่เป็นรูปธรรม สำหรับการประเมินคุณภาพมาตรฐานของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก โดยกำหนดให้มีระดับชั้นของมาตรฐานและตัวชี้วัดในแต่ละระดับที่มีความน่าเชื่อถือและแม่นยำ ในการประเมินจัดระดับ ซึ่งต้องใช้ในการพิจารณาเกณฑ์มาตรฐานทั้งที่มีอยู่แล้ว และเกณฑ์มาตรฐานของต่างประเทศ ที่เป็นที่เชื่อถือยอมรับและใช้ปฏิบัติอยู่จริง และพิจารณาช่วงเวลาของการประกันคุณภาพที่เหมาะสม

4) จัดทำคู่มือการปฏิบัติงานในการตรวจสอบคุณภาพ/ประเมินคุณภาพ/รับรองคุณภาพ ที่นำไปสู่การประกันคุณภาพการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีความเที่ยงตรงและน่าเชื่อถือ ซึ่งจำเป็นต้องมีการกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานที่เป็นรูปธรรมชัดเจน

5.2.3 การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการพัฒนาเด็กปฐมวัย

การจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กปฐมวัย มีหลากหลายรูปแบบและมีการดำเนินงานโดยหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน องค์กร ชุมชน หรือท้องถิ่นหลายแห่งมา ซึ่งแต่ละแห่งจะมีนโยบายและวิธีดำเนินงานที่แตกต่างไปตามนโยบายและเป้าหมายที่ตั้งไว้ การประสานความร่วมมือระหว่างหน่วยงานต่างๆ เหล่านี้ย่อมก่อให้เกิดการแลกเปลี่ยนข่าวสารข้อมูล ความรู้

ตลอดจนทรัพยากรต่างๆ ในการพัฒนาและปรับปรุงคุณภาพของการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กให้มีประสิทธิภาพ และประสิทธิผลมากขึ้นได้ โดยดำเนินการดังนี้

1) จัดตั้งศูนย์เครือข่ายเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัยอย่างเป็นทางการ เพื่อให้เป็นศูนย์กลางของการแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นต่างๆ ระหว่างผู้บริหาร ผู้ที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องหรือในสถานเลี้ยงดูเด็ก และผู้ปกครองของเด็กปฐมวัย ในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดบริการลักษณะต่างๆ เพื่อเด็กปฐมวัย โดยมอบหมายให้หน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งรับผิดชอบการดำเนินงานของศูนย์นี้อย่างเป็นทางการ และมีงบประมาณสนับสนุนพร้อมบุคลากร ผู้ปฏิบัติงานในการประสานงานและเชื่อมโยงการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารและความช่วยเหลือต่างๆ ระหว่างหน่วยงานที่จัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กหรือบริการอื่นที่เป็นประโยชน์ต่อเด็กปฐมวัย

2) จัดทำ “ฐานข้อมูลเครือข่ายเพื่อการพัฒนาเด็กปฐมวัย” อย่างเป็นระบบ มีการออกแบบและพัฒนาฐานข้อมูลต่างๆ ที่จะเป็นประโยชน์ต่อการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารต่างๆ โดยกำหนดให้มีฐานข้อมูลทะเบียนสมาชิกเครือข่าย (ที่มีรายละเอียดข้อมูลเกี่ยวกับ ชื่อ ที่อยู่ บุคคลติดต่อ ลักษณะการให้บริการ รูปแบบการดำเนินงาน ทรัพยากรที่ใช้ และข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อเครือข่าย) ฐานข้อมูลเกณฑ์คุณภาพมาตรฐานของหน่วยงานที่จัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก ฐานข้อมูลทำเนียบสถานเลี้ยงดูเด็กทั่วประเทศ ฐานข้อมูลองค์ความรู้ในการพัฒนาเด็ก ฐานข้อมูลหลักเกณฑ์การจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็กและกฎระเบียบที่เกี่ยวข้อง ฐานข้อมูลหลักเกณฑ์การประกันและรับรองคุณภาพมาตรฐานการจัดบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก และฐานข้อมูลงานวิจัยเกี่ยวกับการพัฒนาเด็กปฐมวัย ตลอดจนอาจมีการรวบรวมแหล่งข้อมูลต่างประเทศ ที่เป็นประโยชน์ สำหรับสมาชิกศึกษาค้นคว้าเพิ่มเติมได้

3) จัดให้มีเวทีของการแลกเปลี่ยนข้อมูลความรู้และประสบการณ์ในรูปแบบของการ “ประชุม/สัมมนา ด้านการพัฒนาเด็กปฐมวัย” ของผู้ที่ปฏิบัติงานในหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเด็กปฐมวัย ให้มีการนำเสนอผลงานวิจัย หรือผลงานจากการปฏิบัติงานกับเด็ก

ในลักษณะของวิธีดำเนินงานหรือเทคนิคต่างๆที่ใช้ในการพัฒนาเด็กอย่างมีคุณภาพ มีการจัดแสดงนิทรรศการเผยแพร่ความรู้ในการพัฒนาเด็ก มีการจัดคลินิกให้คำแนะนำปรึกษาปัญหาพฤติกรรม/พัฒนาการเด็ก มีการพบปะแลกเปลี่ยนข้อคิดเห็นและประสบการณ์ระหว่างผู้ปฏิบัติงานต่างๆ ซึ่งควรจัดขึ้นอย่างต่อเนื่องเป็นประจำทุกปี เช่นเดียวกับในต่างประเทศ ที่ถือเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาบุคลากร นอกเหนือจากการฝึกอบรมทางวิชาชีพ

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

กมล รอดคล้าย และคณะ. (2540). *การศึกษาประสิทธิภาพการจัดการเรียนการสอน ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด*. รายงานการวิจัย, ทูลอดหนุนจากกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการ ประจำปีงบประมาณ 2539.

กรมการศาสนา, กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). *แนวทางการดำเนินงานศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์* กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

กรมประชาสัมพันธ์, กระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคม. (ม.ป.ป.). *มาตรฐานขั้นพื้นฐาน การจัดบริการรับเลี้ยงและพัฒนาเด็กปฐมวัย (0-6 ปี) และมาตรฐานหลักสูตร การฝึกอบรมผู้ดูแลเด็กปฐมวัย (0-6 ปี)*. เอกสารอัดสำเนาเย็บเล่ม.

กรมอนามัย, กระทรวงสาธารณสุข. (2541). *หลักสูตรการอบรมผู้ดำเนินการสถานเลี้ยงและพัฒนาเด็ก (แรกเกิด-3 ปี)*.

กองพัฒนาเด็ก, กรมพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย. (2540). *รายงานการประเมินระดับ การพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประจำปี 2539*. เอกสารอัดสำเนา.

----- . *รายงานการประเมินระดับการพัฒนาศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ประจำปี 2540*. (2541). เอกสารอัดสำเนา.

สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. การประเมินมาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา ปีการศึกษา 2538. รายงานการวิจัย, กองวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ

----- . เกณฑ์มาตรฐานโรงเรียนประถมศึกษา. (ม.ป.ป.). กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ. (อัดสำเนาเย็บเล่ม)

----- . (2524). รายงานการประเมินสัมฤทธิ์ผลทศวรรษที่ 1 โครงการอนุบาลชนบท พ.ศ. 2529-2539. โดยกลุ่มวิจัยและประเมินผลคุณภาพการศึกษาระดับก่อนประถมศึกษา สำนักงานทิศและพัฒนาามาตรฐานการศึกษา.

----- . มาตรฐานโรงเรียน พ.ศ. 2541. (2541). สำนักงานทิศและพัฒนาามาตรฐานการศึกษา สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

----- . แผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา ระดับก่อนประถมศึกษา : ทศวรรษที่สองของอนุบาลชนบท (พ.ศ 2539-2548). กองวิชาการ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, กระทรวงศึกษาธิการ. (2542). การจัดการศึกษาเด็กปฐมวัยของประเทศอิสราเอล. เส้นทางปฏิรูปการศึกษาไทย, 1(10), 7,9.

----- . กรอบนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย 0-5 ปี. (2542). เอกสารประกอบการประชุมระดมความคิด เรื่อง กรอบนโยบายการพัฒนาเด็กปฐมวัย 0-5 ปี. วันที่ 11 มิ.ย. 42.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน, กระทรวงศึกษาธิการ. (2541). *แนวดำเนินการเพื่อการประกันคุณภาพและการรองรับมาตรฐานคุณภาพการศึกษาของโรงเรียนเอกชน*. (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์การศาสนา.

สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ. (2536). *สภาวะความต้องการพื้นฐานและบริการสำหรับเด็ก (ส.พ.ด.)*. พิมพ์ครั้งที่ 3, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก.

สำนักบริหารการศึกษาท้องถิ่น, กรมการปกครอง. (2541). *เกณฑ์มาตรฐานการศึกษาโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดง.

----- (2542). *คู่มือการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาด้านปัจจัย โรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดง.

----- (2542). *คู่มือการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาด้านกระบวนการโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดง.

----- (2542). *คู่มือการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาด้านผลผลิต (ความสัมพันธ์กับชุมชน)* โรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดง.

----- (2542). *คู่มือการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาด้านผลผลิต (คุณลักษณะนักเรียน)* โรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อาสารักษาดินแดง.

----- (2542). รายงานผลการวิเคราะห์การประเมินคุณภาพการจัดการศึกษาของโรงเรียนเทศบาลและเมืองพัทยา ปีการศึกษา 2540. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์อสาการศึกษา ดินแดน.

อุดมสิทธิ์ จิตวิจิตร. (2542). รายงานการศึกษาการสำรวจและประมวลผลข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับสถานเลี้ยงดูเด็กรวัย 0-6 ปี. สำนักพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม เขตการศึกษา 1 สำนักงานปลัดกระทรวงศึกษาธิการ.

ภาษาอังกฤษ

Bredekamp, Sue. Editor. (1986). *Developmentally Appropriate Practice*. Washington : U.S.A.

Clarke- Stewart, Alison. (1993). *Daycare (Revised Edition)*. Harvard University Prees. Cambridge, Massachusetts.

Sparke, Penny. (1993). *Childcare Options in the '90s*. Grate Britain.

The National Childcare Accreditation Council. (1993). *Quality Improvement and Accreditation System Handbook*. Commonwealth of Australia.

National Association for the Education of Young Children. (1999). *NAEYC Accreditation : What research tells us about NAEYC accreditation*. <http://www.naeyc accreditation>.

ภาคผนวก

ตาราง ผ. 1 มาตรฐานการบริหารโรงเรียนของ สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สปช.)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1. ใช้แผนเป็นเครื่องมือในการบริหารอย่างมีประสิทธิภาพ	1. จัดระบบข้อมูลสารสนเทศครบถ้วน ถูกต้องตรงตามความต้องการ 2. แผนเกิดจากการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย เป้าหมายชัดเจน เน้นคุณภาพนักเรียน 3. จัดระบบงานชัดเจน มอบหมายงานตรงตามความรู้ความสามารถ 4. ควบคุม กำกับ นิเทศงานให้บรรลุตามแผน
2. สนับสนุนให้บุคลากรเกิดความมุ่งมั่นในการพัฒนา	5. ส่งเสริมบุคลากรให้พัฒนาตนเองและงานอย่างต่อเนื่อง 6. จัดสวัสดิการและผลประโยชน์ตอบแทน
3. จัดกิจกรรมหลากหลายเพื่อสนับสนุนการเรียนการสอน	7. จัดกิจกรรมทางวิชาการ เน้นแนว บริการสุภาพอนามัย โภชนาการ และช่วยเหลือนักเรียนอย่างทั่วถึง 8. จัดกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ศิลปะวัฒนธรรม และอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 9. จัดแหล่งความรู้ สื่อเทคโนโลยีที่เอื้อต่อการเรียนรู้ 10. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้มีบรรยากาศที่ส่งเสริมการเรียนรู้
4. ประสานความร่วมมือจากทุกฝ่ายเพื่อพัฒนาโรงเรียน	11. ประสานความร่วมมือกับกรรมการโรงเรียน กรรมการชุมชน และหน่วยงานอื่น เพื่อพัฒนาศูนย์/โรงเรียน 12. ประชาสัมพันธ์โรงเรียนได้รวดเร็ว ทันเหตุการณ์และต่อเนื่อง
5. ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างเป็นระบบ	13. ประเมินผลการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง โดยวิธีการหลากหลาย และความร่วมมือจากทุกฝ่าย 14. นำผลการประเมินไปพัฒนางานเสมอ

ตาราง ผ. 2 ผลการดำเนินการด้านการบริหารของโรงเรียนตัวอย่าง ประเมินตาม
เกณฑ์ของสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ (สพช.)

ชื่อศูนย์เด็ก/ โรงเรียน	มาตรฐาน1				มาตรฐาน2		มาตรฐาน3				มาตรฐาน4		มาตรฐาน5		รวมตัว ชี้วัด
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	
สถานเลี้ยงเด็กทั่วไป															
1. ศูนย์เด็กวัดศิริพงษ์ฯ	-	✓	-	-	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	7
2. ร.ร.อนุบาลวัดปิ่นนาถ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	14
3. ร.ร.วัดคณิกาผล	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	12
4. ร.ร.ต.ช.ด.บ้านคลอง มะลิประวศวิทยา	-	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	-	8
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวันฯ รพ.รามฯ	-	-	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	-	-	✓	-	7
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนา เด็กเล็ก ม.เกษตรฯ	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	-	11
7. สถานรับเลี้ยงเด็กและ พัฒนาเด็กกึ่งหอพักเรื้อ	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	11
8. ศูนย์พัฒนาเด็กกระทุ้มล้ม	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	11
9. ศูนย์เด็กฯร.ร.เทศบาล 4ฯ *	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	-	-	10
10. ศูนย์เด็กเล็กบ้านห้วยโธ	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-	✓	✓	-	-	-	4
11. ร.ร.สาริตสถานบ้านราชกัญ เชียงใหม่	✓	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	✓	✓	✓	11
12. ศูนย์พัฒนาเด็กฯบัวหลวง	-	-	-	-	-	✓	✓	-	-	-	✓	-	-	-	3
13. บ้านศรีนครินทร์	✓	✓	-	-	✓	✓	✓	-	✓	✓	✓	✓	-	-	9
14. ศูนย์พัฒนาเด็กฯนวนคร	-	-	-	-	-	✓	-	-	-	✓	✓	-	-	-	3
สถานเลี้ยงเด็กเฉพาะ															
15. สถานสงเคราะห์เด็ก บ้านเวียงพิงค์	-	-	✓	✓	✓	✓	✓	-	✓	✓	-	-	-	-	7

หมายเหตุ : * เนื่องจากเกณฑ์มาตรฐานการบริหารของ ร.ร.เทศบาลและเมืองพิทยที่มีอยู่เป็นมาตรฐาน สำหรับโรงเรียนในระดับประถมศึกษา ซึ่ง
เน้นที่ปัจจัยนำเข้าเป็นส่วนใหญ่ ในที่นี้จึงใช้มาตรฐานของ ส.ป.ช.ประเมินแทน

** ศูนย์เด็กอีก 3 แห่ง คือ ศูนย์เด็กบ้านโพธิ์ทอง ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ห้วยกระหิง ศูนย์เด็กรูปแบบพิเศษคือศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก
ภาคเหนือ ไม่มีข้อมูลตามตัวชี้วัด

ตาราง ผ. 3 มาตรฐานการบริหารโรงเรียนของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน (สช.)

มาตรฐาน	ตัวชี้วัด
1. มีระบบการบริหารจัดการที่ทันสมัย	1. โครงสร้างการบริหารชัดเจน 2. มีคู่มือปฏิบัติงานของบุคลากร 3. มีธรรมนูญโรงเรียน * 4. มีเทคโนโลยี และระบบสารสนเทศ 5. มีการพัฒนาบุคลากรอย่างทั่วถึง และต่อเนื่อง
2. สร้างบรรยากาศการทำงานที่เป็นประชาธิปไตย	6. มีการทำงานเป็นทีม เปิดโอกาสให้แสดงความคิดเห็น และปฏิบัติงานอย่างเต็มศักยภาพ 7. เปิดโอกาสให้ผู้มีความสามารถเป็นผู้นำ
3. มีระบบการกำกับ ตรวจสอบ และ รายงาน คุณภาพภายในที่เหมาะสม	8. มีการกำหนดขอบข่ายสาระกำกับ ตรวจสอบ และรายงาน ประเมินประสิทธิภาพและความคุ้มค่า 9. มีบุคลากรเข้าใจและดำเนินงานตามระบบได้ 10. มีการเสนอรายงาน การตรวจสอบ คุณภาพภายในอย่างต่อเนื่อง

หมายเหตุ : * ธรรมนูญโรงเรียน คือ เอกสารแสดงข้อตกลงร่วมกันของโรงเรียนและคณะกรรมการโรงเรียน ที่ใช้เป็นแผนหรือแนวทางในการพัฒนาโรงเรียนสู่จุดมุ่งหมายของการประกันคุณภาพ และการรับรองมาตรฐานคุณภาพการศึกษาตามระยะเวลาที่กำหนด ประกอบด้วย 1) ภาพรวมของโรงเรียน 2) ปรัชญาและเป้าหมาย 3) จุดเน้นในการพัฒนาคุณภาพการศึกษา 4) การตรวจสอบและรายงาน 5) ข้อกำหนดของบุคลากร 6) ข้อกำหนดและหลักปฏิบัติของนักเรียน 7) แผนการเงิน

ตาราง ผ. 4 ผลการดำเนินงานด้านการบริหารของโรงเรียนตัวอย่าง ประเมินตามเกณฑ์ของสท.

มาตรฐาน	ชื่อโรงเรียน	
	โรงเรียนอนุบาลบ้านรัก	โรงเรียนอนุบาลบวรจรัญ
มาตรฐานที่ 1		
ตัวชี้วัดที่ 1	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 2	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 3	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 4	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 5	✓	✓
มาตรฐานที่ 2		
ตัวชี้วัดที่ 6	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 7	-	-
มาตรฐานที่ 3		
ตัวชี้วัดที่ 8	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 9	✓	✓
ตัวชี้วัดที่ 10	✓	✓
รวมตัวชี้วัดที่มี	9	9

ตาราง ผ. 5 ลักษณะการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็ก/ครูพี่เลี้ยง ในสถานบริการ

สถานเลี้ยงดูเด็ก	จัดตาราง และทั่วกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์ การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่วยงานบริหารทั่วไป	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
สถานเลี้ยงดูเด็กทั่วไป 1. ศูนย์เด็กก่อนเกณฑ์วัดศรีพงษ์ธรรมนิมิตร (ครูเรียกว่าแม่ครู)	- จัดกิจกรรมสำหรับเด็กเป็นรายสัปดาห์ให้เด็กได้เรียนด้วยตนเองจากธรรมชาติ - สิ่งแวดล้อม - มีการจัดกิจกรรมประจำวัน - จัดกิจกรรมตามแนวความคิด - ประสบการณ์ของหลักสูตรก่อนประถมศึกษาศึกษา แต่อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความสนใจของเด็ก	- เตรียมอุปกรณ์การสอน - ทำอุปกรณ์การสอนบางอย่างจากวัสดุธรรมชาติ - ประชุมทีมงานเพื่อเตรียมการสอน - ทำอุปกรณ์การสอนจากวัสดุเหลือใช้เพิ่มเติมจากที่ซื้อแล้ว - จัดทำแผนการสอนเด็ก	- คัดต่อแพทย์จากโรงพยาบาลเด็กมาตรวจสุขภาพ 2 ครั้งต่อเดือน - ดูแลเด็กเจ็บป่วย ติดต่อยุ่ปกครองมารับดูแลตามการวินิจฉัย - ดูแลความสะอาดของร่างกาย	- ทำรายการอาหาร - ดูแลรับประทานอาหาร	ทำความสะอาดภายในห้องและอาคารสถานที่	- ช่วยกันทำบัญชีรายรับ-รายจ่าย - ทำบัญชีรายชื่อบุคคล	- ส่งผลงานเด็กให้ผู้ปกครอง - ทำสารสัมพันธ์โรงเรียน-ครู-ผู้ปกครอง	- ประเมินผล - ประเมินผลกิจกรรมทุกวัน	ประเมินเด็กโดยทดสอบพัฒนาการ
2. โรงเรียนอนุบาลปริกหยด (ครู)	- มีการจัดกิจกรรมประจำวัน - จัดกิจกรรมตามแนวความคิด - ประสบการณ์ของหลักสูตรก่อนประถมศึกษาศึกษา แต่อาจปรับเปลี่ยนได้ตามความสนใจของเด็ก	- ประชุมทีมงานเพื่อเตรียมการสอน - ทำอุปกรณ์การสอนจากวัสดุเหลือใช้เพิ่มเติมจากที่ซื้อแล้ว - จัดทำแผนการสอนเด็ก	- ดูแลเด็กเจ็บป่วย ติดต่อยุ่ปกครองมารับดูแลตามการวินิจฉัย - ดูแลความสะอาดของร่างกาย	ดูแลและจัดอาหารให้เด็กรับประทาน	จัดระเบียบอุปกรณ์การเรียน	- ทำบัญชีรายชื่อบุคคล - มีบัญชีรายชื่อบุคคล	- ส่งผลงานเด็กให้ผู้ปกครอง - ทำสารสัมพันธ์โรงเรียน-ครู-ผู้ปกครอง	- ประเมินผล - ประเมินผลไม่มีตัวแบบ - ประเมินผล	ประเมินเด็กโดยทดสอบพัฒนาการ
3. วรรณานุบาลคนิกานล (ครู)	- จัดกิจกรรมตามหัวข้อที่เตรียม - จัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน	- เตรียมอุปกรณ์การสอน - ทำอุปกรณ์การสอน (มีมากมาย)	- ดูแลความสะอาดเด็ก - ดูแลเด็กที่เจ็บป่วย	ที่เลี้ยงเป็นอยู่ดูแลการรับประทานอาหารเด็กในช่วงที่ครูพักเที่ยง	- ดูแลความสะอาดภายในห้องเรียน - ตกแต่งห้องเรียน - จัดแสดงผลงานเด็กในห้องเรียน	- จัดทำบัญชีรายชื่อบุคคล - ไม่มีบัตร	ทำสมุดบันทึกให้ผู้ปกครอง	- รายงานการปฏิบัติงานแก่ผู้อำนวยการใหญ่ โดยการประชุมปรึกษาหารือทุกสัปดาห์ - ผอ ประเมินผลรายปี	ประเมินพัฒนาการเด็กจากพัฒนาการตนเอง

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงเด็ก	จัดตาราง และทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์ การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่วยงานบริหารทั่วไป	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
4 โรงเรียน ส.ช.ด บ้านคลองมะลิประเวศวิทยา (สตรีวิทยาอุปถัมภ์) (คุ)	• มีการจัดตารางเรียนในสัปดาห์ เพื่อง่ายต่อการจัดกิจกรรมตามตาราง	• อุปกรณ์การสอนมีบ้าง ไม่ค่อยจัดทำใหม่	• ดูแลเด็กเล็กไม่ให้ป่วย • มีคู่มือพยาบาลมาบันทึกความเจ็บป่วย	• ดูแลเด็กตอนรับประทานอาหารเช้า ผู้ปกครองเปลี่ยนเวรกันทำ	—	• ทำบัญชีรายชื่อเด็ก	• บันทึกกิจกรรมที่เด็กปฏิบัติในแต่ละวันให้ครูใหญ่ทุกวัน	• ทำบันทึกผลการปฏิบัติงาน • สอนให้ลูกน้องกับการสอน	• ไม่มี
5 สถานรับเลี้ยงเด็กพร. รามเกียรติ์ (ทีเลียง)	• พูดคุยกับผู้ปกครอง • ป้อนอาหารเข้าเด็ก • ทำกิจกรรม • ไม่มีตารางกิจกรรม • ทำกิจกรรมตามกิจวัตรประจำวันของเด็ก	• เตรียมอุปกรณ์ของเล่นสำหรับเด็ก	• ดูแลเด็กเจ็บป่วย • อาบน้ำดูแลความสะอาดร่างกาย • ดูแลความสะอาด • รักษาโรคภัยไข้เจ็บ	• เตรียมอาหารและขนมให้เด็ก • เตรียมอาหารเสริมให้เด็ก • เตรียมอาหารว่าง/ผลไม้ให้เด็ก • รังนก นม/วิธส่วนสูง	• ทำความสะอาดสถานที่ทุกวัน • ทำความสะอาดครั้งใหญ่ทุก 2 เดือน	• ทำบัญชีรายรับ-จ่ายทุกเดือน • ทำบัญชีรายชื้อเด็ก • ไม่มีบัตร	• ทำรายงานผลการปฏิบัติงานทุกวัน • บันทึกพฤติกรรมเด็ก • 2 สัปดาห์/1 ครั้ง	• ประเมินผลการปฏิบัติงานเด็กเดือนละครั้ง • ประเมินสุขภาพ	• ประเมิน พัฒนาการเด็กทุกสัปดาห์
6 ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก ภาคการศึกษากรม-ศาสตร์ ม.เกษตร (0-3 ปี) (ทีเลียง)	• จัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมโดยมีทีเลียงช่วย	• เตรียมอุปกรณ์การเรียนการสอน	• ประสานหน่วยสุขภาพ มาตรวจสุขภาพให้เด็กทุกสัปดาห์	• พยาบาลจะเป็นคนดูแลโภชนาการ	—	• ทำบัญชีรายชื่อเด็ก • บัตร • จัดเวรรับ-ส่ง	• รายงานเกี่ยวกับเด็กให้ผู้ปกครองทราบทุกวัน	• ประเมินผลการทำงานรายเดือน	• ประเมิน พัฒนาการเด็กทุกสัปดาห์

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	จัดตารางและทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่วยงานบริหารทั่วไป	ทำรายงานการปฏิบัติงาน	ประเมินผลการปฏิบัติงาน	ประเมินพัฒนาการเด็ก
7. สถาบันเลี้ยงดูและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ (รท. สมเด็จพระปิ่นเกล้า (ครูพี่เลี้ยง)	• จัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน	• เตรียมอุปกรณ์การสอน	• ดูแลความสะอาดร่างกายเด็ก	• ทำรายการอาหารเสนอฝ่ายโภชนาการ	• ทำความสะอาดสถานที่ มีเจ้าหน้าที่รับผิดชอบการทำความสะอาด	• จัดทำบัญชีรายชื่อ	• บันทึกพัฒนาการเด็กทุกคน (ทุกสัปดาห์ ทุกเดือน) และทุกด้าน	• ผู้อำนวยการให้คะแนนผลการปฏิบัติงาน (ทุกปี) (ไม่มีหน่วยงานภายนอกมาประเมิน)	• ประเมินเด็กทุก 3 เดือน
8. ศูนย์พัฒนาเด็กช่วยเหลือ (มดค.)	• จัดกิจกรรมตามตารางกิจกรรมประจำวัน	• เตรียมอุปกรณ์การสอน โดยให้วัสดุธรรมชาติ	• ทำสมุดบันทึกการฉีดวัคซีน	• คัดเมนูอาหาร	• ดูแลความสะอาดและความเป็นระเบียบของห้องเรียน	• ทำบัญชีรายชื่อเด็ก	• ทำรายงานการปฏิบัติงานให้ครูใหญ่	• ประเมินผลการปฏิบัติงานในกลุ่มครู	• ทำรายงานผลพัฒนาการเด็กทุก 3 เดือน

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	จัดตาราง และทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์ การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่องงานบริหารทั่วไป	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
9 ศูนย์เด็กเล็ก ของ รร. เทศบาล 4 นนทบุรี อู่ทอง (ครู)	- ประชุมครูเพื่อเตรียม กิจกรรม - ผู้ดูแลเด็กจัด กิจกรรมตาม ตาราง กิจกรรม	- เตรียมและ เบิกอุปกรณ์ การสอน - ประดิษฐ์ อุปกรณ์การ สอนจาก วัสดุเหลือใช้	- ดูแลความ สะอาด ร่างกายเด็กทุก เช้า - ดูแลสุขภาพ และให้ยาที่ ผู้ปกครอง เติร์มมา - อำนวยความสะดวก เจ้าหน้า ที่ สาธารณสุขที่ มาฉีดวัคซีน	- ดูแลเด็ก ตอน รับ ประทาน อาหาร - คัดอาหารให้ เด็ก - ฝึกมารยาท เด็ก	- ดูแลความ สะอาดห้อง เรียน (มีที่ เลี้ยงชงูทำ ความสะอาด ในห้องและ เติร์มน้ำดื่ม สำหรับเด็ก) - ตกแต่งห้อง เรียน	- ทำบัญชีราย ชื่อเด็ก - มีผู้รับผิดชอบ รับส่งเด็ก	- ทำสมุดพก - ทำ work book ให้ ผู้ปกครองดู (สมุดแบบ ฝึกหัด) - ทำรายงาน จากสมุด work book ของเด็กให้ ฝ่ายวิชาการ ตรวจสอบ เติร์มและคั้ง	ฝ่ายวิชาการ เป็นคน ประเมิน เติร์มและคั้ง	ประเมิน พัฒนาการเด็ก รายเดือน
10 ศูนย์เด็กเล็ก รัตนภูมิ (บ้านห้วยโสม) (ผด.)	จัดทำกิจกรรม ตามตาราง เพื่อเตรียม พัฒนาการ เด็ก	- เตรียมทำ อุปกรณ์การ ขว่งเรียน - ดูแลเด็กที่เจ็บ ปวย	- จัดซื้อและ ทำอาหารให้ เด็ก โดย ผลัดเวรกัน - ทำความสะอาด ภาษาได้ อาหาร	ดูแลทำ ความสะอาด ภายใต้น้ำ ท้องเรียน	- ทำบัญชี ครูฝึก - ทำบัญชีเิ่ม - ทำบัญชีเด็ก	ทำบันทึกราย ละเียัด ประจําตัวเด็ก เติร์มได้ส่งให้ ผู้ปกครองดู	กรรมการ หมู่บ้าน ประเมินผล การปฏิบัติ งานของ เติร์ม ทุก เติร์ม	ทำทุก 3 เติร์ม	- ประเมิน พัฒนาการเด็กในสมุด - ประเมิน สุขภาพเด็กกลง ในสมุด
11 ศูนย์เด็ก สถาบัน ราชภัฏ เชียงใหม่ (ครู)	- จัดกิจกรรม พัฒนาการ เด็ก - จัดกิจกรรม การฟัง พูด อ่าน	- เตรียม อุปกรณ์การ สอนทุก ตัวดำห์ - มีของเล่น หลากหลาย เติร์มกับวัย ของเด็ก	- ประสานกับ เจ้าหน้า ที่ สาธารณสุขใน การตรวจ สุขภาพ - ดูแลการเจ็บ ปวยเบื้องต้น - ล้างมือ วัคซีน	ดูแลเด็ก ตอน รับ ประทาน อาหาร	ดูแลทำ ความสะอาด ภายใต้น้ำ ท้องเรียน	ตรวจสอบ บัญชีรายชื่อ นักเรียน ส่ง ผู้อำนวยการ	ทำสมุดราย งานพฤติกรรม เด็กให้ ผู้ปกครอง ทุกวัน	ประเมินการ สอนโดยดู จาก พฤติกรรม เด็กและให้ ครูท้องถิ่น มาช่วย ประเมิน	- ประเมิน พัฒนาการเด็กในสมุด - ประเมิน สุขภาพเด็กกลง ในสมุด

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงเด็ก	จัดตาราง และทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์ การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ชว่รงานบริหาร	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
12 ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กชุมชน บัวหลวง (พิสัย)	● จัดกิจกรรม ตามตาราง และไม่มีเรียน เขียน อ่าน บ้าง	● เตรียม อุปกรณ์การ เรียน การ สอน (สอนใหม่ได้ จากการ บริจาค)	● พาเด็กไปรับ บริการตรวจ สุขภาพและ วัคซีนที่ ศูนย์สุขภาพ ของชุมชน ● ไม่มีเครื่อง วัดนบ / ส่วนสูง	● ดูแลเด็ก ตอน รับประทาน อาหาร	● ดูแลท่า ความ สะอาด ศูนย์- ทุกส่วน	● ทำบัญชีเด็ก ● ทำบัญชีรับ-จ่ายค่าอาหาร จากผู้ปกครอง	—	● ครูใหญ่ ประเมินผล การทำเอง แบบตัว ต่อตัว	● ไม่มีประเมิน เด็ก
13 ศูนย์เด็กบ้าน ศรีนครินทร์ (พิสัย)	● จัดกิจกรรม พัฒนาการ เด็ก	● เตรียม อุปกรณ์การ สอนที่มีที่ ศูนย์นำ มาเองจาก บ้าน	● ดูแลการจัด วัคซีน ● ดูแลเด็กเจ็บ ป่วย ● ดูแลการตรวจ สุขภาพเด็ก โดยเจ้าหน้าที่ ศูนย์ 48 มา บริการให้ทุก เดือน	● ดูแลตอน รับประทาน อาหารทั้ง 3 มื้อ และอาหารว่างตอน บ่าย 1 มื้อ	● ดูแลความ สะอาด อาคาร ทุกวัน	● ทำบัญชีราย ชื่อเด็ก ● เวรรับ-ส่ง ● บัตร	● ทำรายงาน การปฏิบัติ งานทุก 3 เดือน	● ประเมินผล การปฏิบัติ งานของ ตนเอง เดือน ละ 1 ครั้ง	● ประเมินผล ด้วยแบบ ทดสอบ พัฒนาการเด็ก TDST เดือน ละ 1 ครั้ง
14 โรงเรียน อนุบาล บ้านรัก (คุ)	● ดอนเข้าเรียน กิจกรรมเสริม พัฒนาการทั้ง ทางร่างกาย และจิตใจ ● แะนำวิทยากร ช่วยเหลือ ด้อย ● ทำกิจกรรมใน ชีวิตประจำวัน ● ทำกิจกรรม พิเศษ	● เตรียม อุปกรณ์ สำหรับทำ กิจกรรม ล่องหน้า	● แจ้งผู้ปกครอง เมื่อเด็กไม่ สบาย ● อำนวยความสะดวกให้ ● ทำแผนที่ที่ มัคตรวจพื้นที่ เด็กทุก 3 เดือน ● ร้อง นบ/วัด ส่วนสูง	● ดูแลเด็ก ตอนรับ ประทาน อาหาร ● ปุจฉา- มรยาท ในการ รับประทาน อาหารของเด็ก และให้เด็ก รู้จักคุณค่า ของอาหารที่ รับประทาน	● ดูแลความ สะอาดและ ความเป็นระเบียบเรียบร้อยของห้องเรียน ● ตกแต่ง สภาพแวดล้อม ภายในห้องเรียนให้ คล้ายคลึงกับ บ้านโดยใช้วัสดุ และสิ่งที่มีอยู่	● จัดทำบัญชี รายชื่อเด็ก	● ทำรายงาน เกี่ยวกับเด็ก และพัฒนาการ เด็กให้ ผู้ปกครอง	● ประเมินการ ทำงานของ ตนเองราย เดือน/ ผู้บริหารราย ปี ● สัมมนาการ เรียนการสอน ประจำปี	● ประเมิน พัฒนาการเด็ก ● ประเมินสุขภาพ เด็ก

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	จัดตาราง และทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์ การสอน	ดูแลสุขภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่วยงานบริหาร ทั่วไป	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
15 ศูนย์พัฒนา เด็กก่อนวัย เรียน (ครู)	● จัดกิจกรรม เรียน เขียน อ่าน ให้เด็ก	● เตรียม อุปกรณ์การ สอนของห้อง ตนเอง	● ประสาน เจ้าหน้าที่ อนามัยมาฉีด วัคซีน ● ดูแลเด็กที่เจ็บ ป่วย จนกว่าพ่อแม่จะ 来接งานกับ	● ดูแลเด็ก ตอนรับ ประทาน อาหารเช้า กลางวัน อาหารว่าง	● ดูแลทำ ความ สะอาดห้อง เรียนตลอด วัน	—	● ทำรายงาน ผลการเรียน ของเด็กส่ง ผู้บริหารทุก สัปดาห์	● ครูใหญ่ประเมิน ผลเองโดยการ สังเกต พูดคุยปี ละ 1 ครั้ง	● ไม่มีประเมิน เด็ก
16 วรรณศิลป์ บวรจรัส (ครู)	● จัดทำกิจกรรม ตามตาราง กิจกรรม ประจำวัน	● เตรียมอุปกรณ์ การสอนก่อน 2 วัน	● มีหมอมา ตรวจสุขภาพ ● ติดตามการรับ วัคซีน ● ดูแลความ สะอาดเด็ก ● รังนก/วัดสวน สูง	● ควบคุมแม่ บ้านเตรียม อาหาร/ อาหารเสริม	● ดูแลความ สะอาดภายใน ห้องเรียน	● ทำบัญชีราย ชื่อเด็ก ● มีบัตร ● มีผู้รับผิดชอบ รับส่ง เด็ก	● ทำจดหมาย ข่าวส่งให้ ผู้ปกครอง สัปดาห์วัน สัปดาห์ ทำบันทึกการ สอน ● ส่งรายงาน พัฒนา การเด็กให้ครู หัวหน้าสาย เดือนละ 1 ครั้ง	● รายงานผล การปฏิบัติ งานของครู	● ประเมิน พัฒนาการ เด็ก
17 ศูนย์พัฒนา เด็กเล็กบ้าน โพธิ์ทอง (มดต-อาสา)	● ดูแลเด็กให้ทำ กิจกรรมตาม ตาราง ซึ่ง ส่วนใหญ่เป็น การเล่นอิสระ	—	● มีเจ้าหน้าที่ สาธารณสุข ของ รพ มา ประเมินภาวะ โภชนาการและ ฉีดวัคซีน	● ดูแลเด็ก ตอนรับ ประทาน อาหารที่แม่ ครัวอาสา สมัครเป็น ผู้ทำ	● ดูแลทำ ความ สะอาดของ พื้นที่นี้	—	—	—	—

ตาราง ผ. 5 (ต่อ)

สถานเลี้ยงดูเด็ก	จัดตาราง และทำกิจกรรม	เตรียมอุปกรณ์	ดูแลสภาพ	ดูแลโภชนาการ	ดูแลสถานที่	ช่วยงานบริหารทั่วไป	ทำรายงาน การปฏิบัติงาน	ประเมินผล การปฏิบัติงาน	ประเมิน พัฒนาการเด็ก
สถานเลี้ยงดูเด็กเฉพาะ 18 ศูนย์เด็กเคลื่อนที่ช่วยกะพิจ (ยดค.)	- ดูแลเด็กให้ทำกิจกรรมตามตารางกิจกรรม - ไม่มีตาราง	อิมอุปกรณ์จากศูนย์ใกล้เคียงมาใช้ในวันออกหน่วยเคลื่อนที่	—	ดูแลให้ทานอาหารที่ผู้ปกครองทำไว้ให้เด็ก	วัดแบ่งพื้นที่เป็นตัวอย่างสำหรับการจัดกิจกรรมตามมุม	—	—	—	—
19 ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็กภาคเหนือ (พยาบาล/ผู้ช่วยพยาบาล)	- ดูแลเด็กพิการจึงไม่เหมือนกัน - ตารางฟื้นฟู/กระตุ้นพัฒนาการลักษณะเฉพาะของเด็ก	เตรียมอุปกรณ์ที่กระตุ้นพัฒนาการเด็ก	ตรวจสุขภาพของเด็กและบันทึกพัฒนาการของบุตรหลาน	ดูแลเด็กตอบรับประทานอาหาร	ดูแลความเรียบร้อยในเรื่องที่รับผิดชอบ	—	บันทึกพฤติกรรมและพัฒนาการของเด็ก	—	ประเมินพัฒนาการเด็ก
20 สถานสงเคราะห์เด็กบ้านเวียงจันทน์ (พี่เลี้ยงเด็ก)	- ครูชำนาญการทางด้านพัฒนาการเด็กเป็นผู้จัดทำตารางและทำกิจกรรมพัฒนาการเด็ก - สถานสงเคราะห์จัดเฉพาะเสาร์-อาทิตย์	เตรียมอุปกรณ์การสอนทุกวันศุกร์	- พยายามทำหน้าที่ดูแลผู้เจ็บป่วย/สูง - ดูแลทำความสะอาด	- ผู้ดูแลเด็กดูแลเด็กตอบรับประทานอาหาร - มีแม่ครัวทำอาหารให้เด็ก 3 มื้อ - ป้อนอาหารเด็ก	—	- มีเจ้าหน้าที่ธุรการรับผิดชอบด้านการทำงานบัญชี - ทำทะเบียนประวัติเด็ก	—	ประเมินผลการทำงานทุกวัน และมีหน่วยงานลงมาประเมิน	ครูชำนาญการพัฒนาระดับเป็น ผู้ประเมินทุก 3 เดือน

เนื่องจากผู้ดูแลเด็กบางคนมีความวิตกกังวลเกี่ยวกับการพัฒนาการของเด็กมากเกินไป เช่น ด้านบุคลิกภาพ การเคลื่อนไหว และด้านภาษา ซึ่งจะทำให้เกิดความเครียดและวิตกกังวลมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกรณีที่เด็กมีอาการผิดปกติที่สังเกตเห็นได้ชัด เช่น เด็กไม่พูดหรือสื่อสารกับผู้อื่นเลย หรือเด็กมีอาการชักเกร็ง เป็นต้น ในกรณีนี้ ผู้ปกครองควรปรึกษาแพทย์หรือนักจิตวิทยาเพื่อรับการวินิจฉัยและรับคำแนะนำที่เหมาะสมต่อไป

เด็กสามารถช่วยเหลือตนเองได้ และเตรียมความพร้อมเด็กในเบื้องต้น ดังนั้นกิจกรรมประจำวันของเด็กแต่ละคน จึงไม่เหมือนกัน ขึ้นอยู่กับลักษณะความพิการ

ตารางผ. 6 รายละเอียดสถานเลี้ยงดูเด็กที่ทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ให้บริการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
1 ศูนย์เด็กอ่อนมูลนิธิวัดพิทักษ์ธรรมนิมิต "ชุมชนแห่งการเรียนรู้เพื่อคนดี"	89 หมู่ 6 ซ. วัชรพล ถ.รามอินทรา แขวงท่าแร้ง เขตบางเขน กรุงเทพฯ ๕๕19-8161	2 ½ -6 ปี เด็กด้อยโอกาสทางเศรษฐกิจ และสังคมรวมทั้งเด็กพิเศษ	• เตรียมความพร้อมก่อนกระโดดร่มพัฒนา ความตื่นตัวด้านจิตใจและเน้นกระบวนการ การเรียนรู้จากของจริงและวัสดุธรรมชาติ ในสภาพแวดล้อมแบบครอบครัว ที่มีครูเป็นแม่เด็กโดยเป็นพี่คอย ดูแลร่วมเรียนรู้และเล่นคล้ายพี่กับน้อง	เครือข่ายธรรมสถาน กรมการศาสนา (กระทรวงศึกษาธิการ)
2 โรงเรียนอนุบาลวัดวิจิตรนิมิต กลุ่มทวารวดี	1/1 ถ. ปิ่นนัยก แขวง บ้านพานถม เขต พระนคร กรุงเทพฯ 10200 ๕๕281-6104	4-6 ปี เด็กที่อยู่อาศัยในบริเวณ ใกล้เคียงโรงเรียน	• ให้การศึกษาต่อก่อนภาคบังคับในระบบ โรงเรียนโดยมุ่งสร้างเสริมพัฒนาการ รอบด้านของเด็กให้เจริญเติบโตถึงขีดสุด ของศักยภาพและเตรียมความพร้อมของ เด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา	สำนักงานการประถมศึกษา กรุงเทพมหานคร สำนักงานคณะกรรมการ การประถมศึกษาแห่งชาติ (กระทรวงศึกษาธิการ)
3 โรงเรียนวัดคณิศร โรงเรียนวัดคณิศร	โรงเรียนวัดคณิศร ถ. พหลโยธิน เขตป้อมปราบศัตรูพ่าย กรุงเทพฯ ๕๕	3 ½ -5 ½ ปี เด็กที่อยู่อาศัยในบริเวณ ใกล้เคียงโรงเรียน	• ให้การศึกษาต่อก่อนภาคบังคับในระบบ โรงเรียนโดยมุ่งเตรียมความพร้อมให้แก่เด็ก เด็กก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา และช่วยเหลือเด็กที่ครอบครัวยาก จนให้มีโอกาสได้รับการศึกษา	สำนักงานการศึกษา กรุงเทพมหานคร ที่ว่าการกรุงเทพมหานคร
4 ศูนย์เด็กอ่อนมูลนิธิโรงเรียนวัดราช ตระเวนหาแดน บ้านคลองมะลิ ประวัติวิทยายุได้มณี	หมู่ที่ 8 ตำบลอ่างศิระ อำเภอมะขาม จังหวัดจันทบุรี ๕๕ พิกัดพิกัด 064988	3-6 ปี เด็กที่เป็นบุตรประชาชนใน ชุมชนในพื้นที่เสี่ยงภัยชายแดน	• ให้การศึกษาต่อก่อนประถมศึกษาในระบบ โรงเรียน โดยมุ่งเตรียมความพร้อม รอบด้านให้เด็กมีความภาคภูมิใจที่สมบูรณ์ ที่จะเข้าระดับการศึกษาในชั้น ประถมศึกษาและสร้างความสัมพันธ์ ระหว่างผู้ปกครองเด็กและตัวครูจากระยะ ชายแดน	กองกำกับการตำรวจตระเวน ชายแดน 11 กองบัญชาการตำรวจตระเวน ชายแดน กรมตำรวจ (กระทรวงมหาดไทย)

ตาราง ผ. 6 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ให้บริการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
5. โครงการเลี้ยงเด็กกลางวัน คณะแพทยศาสตร์โรงพยาบาล รามาธิบดี	โรงพยาบาลรามาธิบดี 270 แว่งพุทธบูชา เขตราชเทวี กรุงเทพฯ ☎ 201-1967	3 เดือน - 2 ปี เด็กที่เป็นบุตรบุคลากร ของโรงพยาบาล และผู้สนใจ ทั่วไป	ให้การเลี้ยงดูเด็กอย่างถูกต้อง โดยมุ่งส่งเสริมคุณภาพชีวิตสุขภาพและสวัสดิการเด็กให้มีพัฒนาการด้านร่างกาย จิตใจ สมอง และส่งเสริมการเลี้ยงดูถูกด้วยนมมารดา	คณะแพทยศาสตร์ โรงพยาบาลรามาธิบดี มหาวิทยาลัยมหิดล (ทบวงมหาวิทยาลัย)
6. ศูนย์รับบาลและพัฒนาเด็กเล็ก	อาคารวิทยาลัยพัฒนารักษ์ 4 มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เขตบางเขน กรุงเทพฯ ☎	3 เดือน - 2 1/2 ปี เด็กที่เป็นบุตรบุคลากรของ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์	ให้การเลี้ยงดูและเตรียมความพร้อมให้เด็กมีพัฒนาการสมองและสนับสนุนการเลี้ยงดูด้วยนมแม่	ภาควิชาศัลยกรรมศาสตร์ คณะเกษตรศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
7. สถานรับเลี้ยงและพัฒนาเด็ก กองทัพอากาศ โรงพยาบาลสมเด็จพระบรมราชินี	โรงพยาบาลสมเด็จพระ บรมราชินี ถ. สมเด็จพระเจ้าตากสิน เขตธนบุรี กรุงเทพฯ ☎ 477-2067	แรกเกิด - 4 ปี เด็กที่เป็นบุตรบุคลากรของ กองทัพอากาศ	ให้การเลี้ยงดูและพัฒนาเด็กให้สมวัย และช่วยเหลือแบ่งเบาภาระครอบครัวในการดูแลเด็ก รวบรวมแม่ทำงาน	โรงพยาบาลสมเด็จพระ บรมราชินี ถ. สมเด็จพระเจ้าตากสิน (กระทรวงกลาโหม)
8. ศูนย์พัฒนาเด็กทั่วประเทศ	หมู่ 7 ถ. พุทธมณฑลสาย 4 ด. กระทุ่มล้ม อ. สามพราน จ. นครปฐม 73000 ☎ 8141850	2 ปี 6 เดือน - 6 ปี เด็กในชุมชนที่อาศัยอยู่ใน บริเวณตำบลกระทุ่มล้ม และใกล้เคียง	ส่งเสริมพัฒนาการเด็กทุกด้านและเตรียมความพร้อมแก่เด็กในลักษณะเล่นปนเรียน และจัดประสบการณ์การเรียนรู้ตามวัยของเด็ก	คณะกรรมการพัฒนาเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กทั่วประเทศ องค์การบริหารส่วนตำบล กระทุ่มล้ม สถาบันราชภัฏนครปฐม (กระทรวงมหาดไทย) (กระทรวงศึกษาธิการ)

ตาราง ผ. 6 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ให้บริการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
9. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเทศบาลตำบล 4 หนองแอมบุสรณ์	โรงเรียนเทศบาล 4 หนองแอมบุสรณ์ (อำเภอหนอง) ต. หนองแอม อ. หนองแอม จ. สระบุรี ☎ (036) 371-340	3 ปี - 6 ปี เด็กที่อาศัยอยู่ในบริเวณ ใกล้เคียงโรงเรียน	ให้การศึกษาก่อนภาคบังคับ ในระบบ โรงเรียน โดยมุ่งเสริมความพร้อมให้เด็ก ก่อนเข้าเรียนในระดับประถมศึกษา	สำนักงานการศึกษาหนองแอม สำนักงานการศึกษาท้องถิ่น กรมการปกครอง (กระทรวงมหาดไทย)
10. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้านหัวย้อย	ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก บ้านหัวย้อย ต. รัตภูมิ อ. รัตภูมิ จ. สงขลา ☎	3 ปี - 6 ปี เด็กที่อาศัยอยู่ในบริเวณ ใกล้เคียง	ให้เด็กมีสุขภาพพลานามัยแข็งแรงและได้รับ การพัฒนาทั้งทางด้านร่างกาย จิตใจ อารมณ์ สังคม และสติปัญญา อย่างถูกต้องเหมาะสมกับวัย ตามเกณฑ์ พัฒนาการของเด็ก	คณะกรรมการพัฒนาเด็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กบ้าน หัวย้อย องค์การบริหารส่วนตำบล รัตภูมิ/ กรมการพัฒนาชุมชน
11. โรงเรียนลาออกลูกจากบ้านราชวิถี เชียงใหม่	202 ถ. รัตน อ. เมือง จ. เชียงใหม่ ☎ (053) 412-544 ต่อ 207	2 ปี 6 เดือน - 5 ปี เด็กที่เป็นบุตรหลาน บุคลากรของสถาบันราชวิถี เชียงใหม่ และบุคลากรทั่วไป	ส่งเสริมพัฒนาการเด็กให้ครบทุกด้าน คือด้านร่างกาย อารมณ์ สังคม และ สติปัญญา อีกทั้งยังมีการคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น ให้เด็ก นวัตกรรมต่างๆ ไม่ให้ ในชีวิตประจำวันได้	สถาบันราชวิถีเชียงใหม่/ กรมการฝึกหัดครู (กระทรวงศึกษาธิการ)
12. ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กก่อนวัยเรียน ชุมชนบัวหลวง	ชุมชนบัวหลวง แขวงหนองนพรี เขตยานนาวา กรุงเทพฯ ☎	3-6 ปี เด็กในชุมชนที่ผู้ปกครองมี ฐานะยากจน ต้องออกไป ประกอบอาชีพนอกบ้าน	ให้การเลี้ยงดูเด็กได้รับการพัฒนาทาง ร่างกายจิตใจ และสังคมได้เหมาะสมกับวัย และสนับสนุนการมีส่วนร่วมของประชาชน ในชุมชน	คณะกรรมการชุมชนบัวหลวง สำนักงานเขตยานนาวา สำนักพัฒนาชุมชน กรุงเทพมหานคร (ที่ว่าการกรุงเทพมหานคร)

ตาราง ผ. 6 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ได้รับการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
13. บ้านเด็กอ่อนศรีนครินทร์ มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม	22/37 หมู่ที่ 10 ถ. เพชรเกษม 104 แขวงหนองค้างพุด เขตหนองแขม กรุงเทพฯ ☎ 421-3779	4 เดือน - 5 ปี เด็กที่เป็นบุตรประชาชน ในชุมชนสลัมกองขยะ หนองแขม	ให้การเลี้ยงดูและเสริมความพร้อมให้เด็ก มีพัฒนาการตามวัยและกระตุ้นพัฒนาการ เด็กที่ล่าช้าตลอดจนส่งเสริมการให้นมแม่ และเข้าระบบสุขภาพของเด็ก	มูลนิธิเด็กอ่อนในสลัม (องค์กรเอกชน)
14. รร. อนุบาลบ้านรัก	29 ซ. แสงจันทร์ ถ. สุขุมวิท กรุงเทพฯ 10110 ☎ 392-8807	1 ปี 6 เดือน - 6 ปี เด็กที่อยู่อาศัยในบริเวณใกล้ โรงเรียน หรืออยู่สนใจทั่วไป	มุ่งเน้นเตรียมความพร้อมเด็กตาม ธรรมชาติของการพัฒนามนุษย์ ให้สภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ เน้นการเรียนรู้ความพร้อมเพื่อให้เป็น ประโยชน์ต่อชีวิตในระยะยาวยึดปรัชญา พุทธศาสนา และมนุษย์ปรัชญา (ออลดอร์ฟ)	กรมประชาสงเคราะห์ (กระทรวงแรงงานและ สวัสดิการสังคม) และสำนัก งานคณะกรรมการการศึกษา เอกชน (กระทรวงศึกษาธิการ)
15. ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนวัยเรียนนคร ในกลุ่มสหภาพแรงงานนคร	362 ซ. 3/3 นิคมอุตสาหกรรมนวนคร ต. คลองหลวง อ. คลองหนึ่ง จ. ปทุมธานี ☎ 529-3657, 529-1710	2 - 5 ปี เด็กลูกของแรงงานที่ทำงาน โรงงานอุตสาหกรรมใน นิคมอุตสาหกรรมนวนคร และบริเวณใกล้เคียง	ให้บริการอบรมเลี้ยงดูและเตรียม ความพร้อมก่อนเข้าเรียนในระดับ ประถมศึกษา โดยมีการจัดการเรียน การสอน แบบมีชั้นเรียนและใช้แบบฝึก เตรียมความพร้อมทางการเขียนอ่าน-อ่าน	สหภาพแรงงานนคร/ กรมประชาสงเคราะห์ (กระทรวงแรงงานและ สวัสดิการสังคม)
16. โรงเรียนบวรจรัญ	77 ซ. เอกศ ถ. นารายณ์มหาราช อ. เมือง จ. ลพบุรี ☎ (036) 411-676-8	2 ปี 6 เดือน - 5 ปี	เตรียมความพร้อมและส่งเสริมพัฒนาการ เด็กทุกด้าน โดยมุ่งพัฒนาศักยภาพ และประสบการณ์การเรียนรู้ตามวัยของ เด็กด้วยกิจกรรมการเล่นปนเรียน	สำนักงานคณะกรรมการการ ศึกษาเอกชน (กระทรวงศึกษาธิการ)

ตาราง ผ. 6 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ให้บริการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
17 ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก วัดตาและตะบ้านโพหนอง	หมู่ที่ 2 ต. โพธิ์โคกลาง อ. กุสุมาลย์ จ. สกลนคร ☎ (042) 733-048-50	1 ปี 3 เดือน - 4 ปี	เป็นสถานที่รับเลี้ยงเด็กก่อนส่งวัน ประจำหมู่บ้าน โดยมีแม่บ้านให้เด็กที่มี ภาวะโภชนาการผิดปกติ ได้รับการเลี้ยงดู ที่ถูกริเริ่มและได้รับอาหารเสริมเพียงพอกับ ความต้องการร่างกาย ตลอดจนเป็น การเตรียมความพร้อมให้เด็กขาด สารอาหารมีการพัฒนาที่ทันเทียมกับเด็ก ในวัยเดียวกัน	คณะกรรมการบริหารศูนย์ฯ คณะกรรมการประสานงาน สาธารณสุขระดับอำเภอ กุสุมาลย์/โรงพยาบาล กุสุมาลย์/กรมอนามัย (กระทรวงสาธารณสุข)
18 ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กเดือนที่ บ้านห้วยกระเจิง	บ้านห้วยกระเจิง กิ่ง อ. กรงปินัง จ. ยะลา ☎	0-6 ปี	เป็นกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเด็กเล็กเดือนที่ ต้นห้วยกระเจิง โดยมุ่งเน้นการเสริมสภาวะ ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระดาดเงิน กิจกรรมการพัฒนาศักยภาพเด็ก เพิ่มพูนความรู้ พ่อแม่ในการอบรมเลี้ยงดูเด็กให้มีความรู้ ในเรื่องอาหารและโภชนาการและการผลิต ของเล่นสำหรับเด็ก	หน่วยพัฒนาการเด็กเดือนที่ กิ่ง กรงปินัง / กองพัฒนาเด็ก / กรมพัฒนาชุมชน (กระทรวงมหาดไทย)
19 ศูนย์ส่งเสริมพัฒนาการเด็ก ภาคเหนือ	196 หมู่ที่ 4 ด. เชียงใหม่-ฝาง ด. ดอนแก้ว อ. แม่ริม จ. เชียงใหม่ ☎ (053) 890-238-45	เด็กที่มีปัญหาพัฒนาการ ล่าช้า/มีปัญหาด้านพฤติกรรม/ เด็กที่มีปัญหาล่าช้า/มีปัญหาล่าช้า ในเขต 17 จังหวัดภาคเหนือ	ให้บริการตรวจรักษาให้การวินิจฉัยทาง การแพทย์ ส่งเสริมพัฒนาการ ฟื้นฟูสมรรถภาพ ให้คำปรึกษาแก่ ผู้ปกครองของด้อยทางทางปัญญา บำบัดทางจิตวิทยา และแก้ไขปัญห พฤติกรรมให้บริการการศึกษาพิเศษ ให้บริการจิตเวชชุมชน บริการด้าน ทันตกรรม และบริการพิเศษอื่นๆ	กรมสุขภาพจิต (กระทรวงสาธารณสุข)

ตาราง ผ. 6 (ต่อ)

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก	ที่ตั้ง	อายุเด็กที่ให้บริการ	รูปแบบการให้บริการ	หน่วยงานรับผิดชอบ
20 สถานสงเคราะห์เด็กบ้านวังสิงห์	63/3 หมู่ 4 ต.โพธิ์นา ต.ดอนแก้ว อ.แม่ริม จ.เชียงใหม่ 50180 ☎ (053) 211-877	เด็กกำพร้า/เด็กถูกทอดทิ้ง/ เด็กที่ไม่ได้อยู่ปกครองเลี้ยงดู อายุแรกเกิดถึง 6 ปี และเด็ก หญิงอายุ 7-18 ปี	ให้บริการอุปการะเลี้ยงดูเด็กที่ไม่มีผู้เลี้ยงดู ถูกทอดทิ้ง หรือมาจากครอบครัวที่มีปัญหา ส่งเสริมรักษาสุขภาพอนามัย นิสัย และอบรมให้เด็กมีพัฒนาการตามวัย จัดหาครอบครัวทดแทนให้เด็ก ส่งเสริมให้มีการรับอุปการะเด็ก และ จดทะเบียนเป็นบุตรบุญธรรม	กรมประชาสงเคราะห์ (กระทรวงแรงงานและ สวัสดิการสังคม)

ตารางที่ ๗. 7 ลักษณะพัฒนาการทั่วไปของเด็กอายุแรกเกิด - 6 ปี

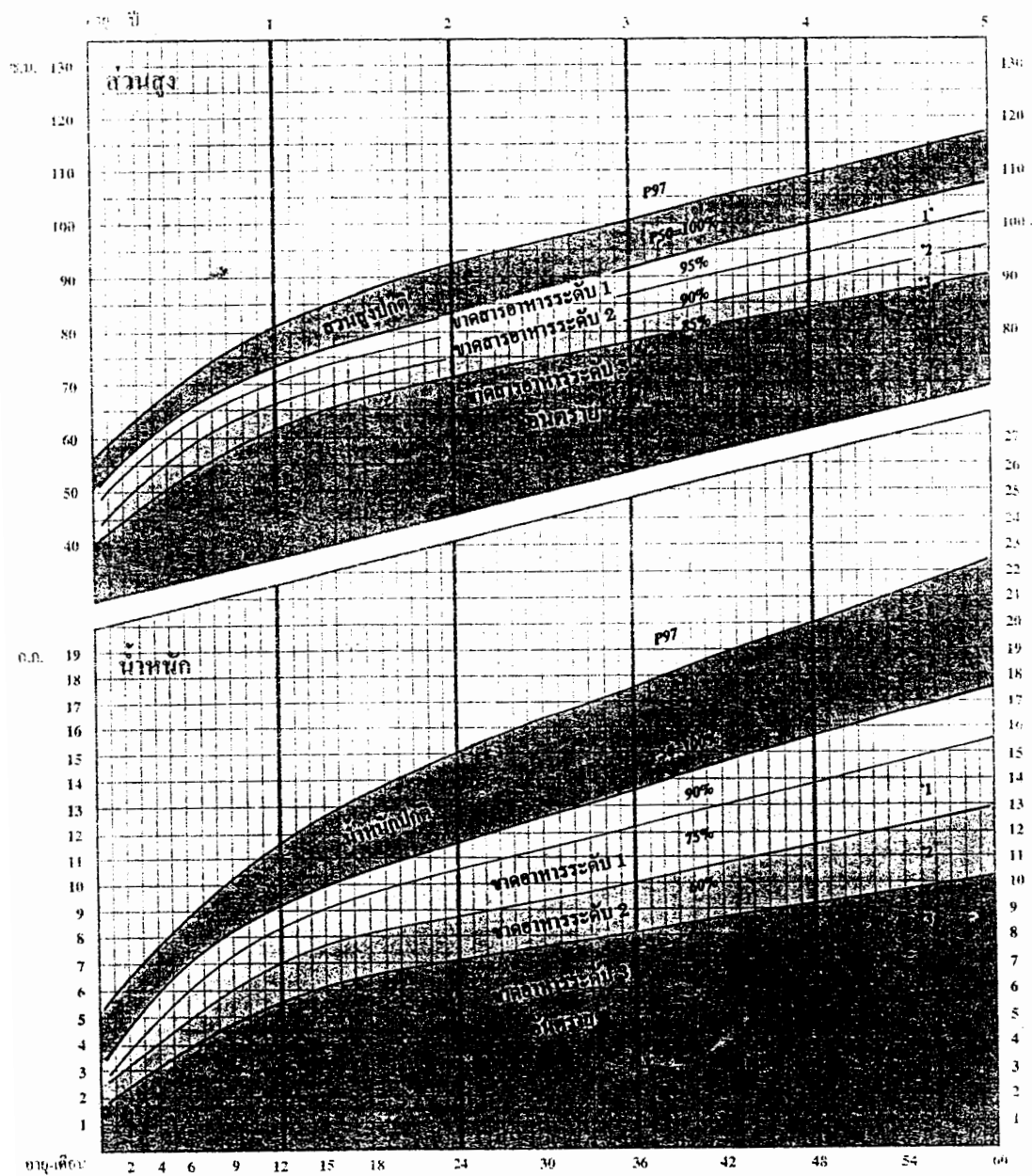
พัฒนาการ อายุ	ด้านร่างกาย	อารมณ์-จิตใจ	สังคม	สติปัญญา
0 - 3 เดือน	- มองตาม - ชันคอในท่าคว่ำ - ชอบเล่นมือตัวเอง	- ยิ้มง่าย	- ร้องไห้เมื่อต้องการสิ่งใด - สนใจเสียงคนพูด	- ทำเสียงซ้อแซ่ในคอ - เริ่มจำหน้าผู้เลี้ยงได้
3 - 6 เดือน	- เอื้อมคว้าของ - พลิกคว่ำ-พลิกหงาย - คว่ำของมือเดียว	- หัวเราะเสียงดัง	- สังเกตคนแปลกหน้าได้	- หันหาเสียงเรียกชื่อ - ส่งเสียงโต้ตอบ
6 - 9 เดือน	- นั่งทรงตัวได้ - เปลี่ยนสลับมือถือของได้ - มองตามของตก	- ยิ้ม-หัวเราะ เมื่อพอใจ - ร้องไห้เมื่อถูกขัดใจ	- กลัวคนแปลกหน้า - ชอบเล่นหยิบและทิ้งของ	- เข้าใจเสียงห้าม
9 - 12 เดือน	- เกาะยืนก่อน ยืนได้เอง - หัดก้าวเดิน - ตื่นนอนจากกัวย	- ฝ่าใจ-แฉ่งใส - ไม่ชอบให้ขัดใจ	- เริ่มคุ้นเคยคนแปลกหน้า - บอกสิ่งที่ต้องการได้	- หัดพูดตามคนสอน - พูดเป็นคำโดดง่ายๆ - ทำตามคำบอก
1 - 2 ปี	- เดินวิ่งได้ - กระโดดสองเท้า - หยิบของตามที่บอก - ชีตเขียนเป็นเส้นยุ่งๆ ได้	- เริ่มต่อต้านคำสั่ง - ร้องไห้เมื่อถูกขัดใจ - เป็นตัวของตัวเองมากขึ้น - เริ่มมีความรู้สึกชอบไม่ชอบ	- เริ่มรู้จักช่วยตัวเองในการกิน-แต่งตัว - เล่นคนเดียวอยู่ใกล้แม่ - พูดบอกความต้องการได้	- รู้จักส่วนต่างๆ ของร่างกาย - ชอบสำรวจสิ่งรอบตัว - ชี้รูปภาพตามคำบอกได้ - พูดเป็นคำโดดได้หลายคำ - ชอบฟังนิทาน
2 - 3 ปี	- ก้าวขึ้นบันไดสลับเท้าได้ - โยนและรับลูกบอลด้วยข้อมือ/แขน - ยืนขาเดียวได้ - เริ่มแปร่งฟันได้เอง - ชีตเส้นตรงและเส้นโค้งเป็นรูปวงๆ ได้	- บอกความรู้สึกได้ - ไม่ชอบทำตามคำสั่ง - อารมณ์เปลี่ยนแปลงง่าย - เริ่มอายและประหม่า	- ช่วยตนเองได้มากขึ้นในการแต่งตัว - ชอบเลียนแบบผู้ใหญ่ - หวงและปกป้องของของตน - เล่นคนเดียวได้นานขึ้น และเล่นสมมุติชอบช่วยงานในบ้าน	- บอกชื่อตนเองได้ - เล่าเรื่องที่อ่านหรือพบเห็นได้ - สนใจถามชื่อสิ่งต่างๆ และเรื่องราวที่พบเห็น - พูดคำคล้องจองหรือร้องเพลงสั้นๆ และแสดงท่าตามจังหวะ ชอบเต้นรำร้องเพลง ฟังนิทาน

ตารางที่ ๗. 7 ลักษณะพัฒนาการทั่วไปของเด็กลายแรกเกิด - 6 ปี

พัฒนาการ อายุ	ด้านร่างกาย	อารมณ์-จิตใจ	สังคม	สติปัญญา
3 - 4 ปี	- ขึ้นลงบันไดสลับเท้าได้ - กระโดดขาเดียวได้ - รับลูกบอลด้วยมือสองข้าง - เขียนรูป ○ ตามแบบได้	- หุ่นจิตร/ร้องไห้ง่าย - พอใจคนที่ตามใจ - ชอบได้รับคำชม	- ชอบเล่นแบบคู่ขนาน - ไม่ชอบเล่นกับผู้อื่น - เริ่มรู้จักแบ่งปัน - ยึดตนเองเป็นศูนย์กลาง	- ซื้สืตามคำบอกได้ - ชอบถาม "อะไร" "ทำไม" - เล่าเรื่องสั้นได้ - ท่องคำคล้องจองสั้นๆ ได้ - ชอบคำศัพท์ใหม่ - อยากรู้อยากเห็นสิ่งต่างๆ รอบตัว
4 - 5 ปี	- กระโดดข้ามได้ ขว้างได้ดี - รับลูกบอลด้วยมือทั้งสอง ว่องไว - กระโดด กระเเจ - วาดรูป □ ตามแบบได้	- ชอบท้าทายผู้ใหญ่ - มั่นใจตนเองมากขึ้น	- เล่นร่วมกันเป็นกลุ่ม - ชอบเล่นบทบาทสมมุติ - สนใจกิจกรรมของผู้ใหญ่ - เริ่มมีพฤติกรรมก้าวร้าว	- เปรียบเทียบสิ่งต่างๆ ได้ - เรียงลำดับสิ่งของได้ - จัดหมวดหมู่สิ่งของได้ - เข้าใจความเป็นเหตุเป็นผลขึ้น - รู้จำนวน 1-5 - พูดยเป็นประโยคได้
5 - 6 ปี	- คล่องแคล่วไม่อยู่นิ่ง - หยิบขว้างได้ทั้งขว้าง - รับลูกบอลที่กระดอนด้วยมือทั้งสองข้างได้ - ใช้เชือกร้อยวัสดุตามแบบได้ - ตัดกระดาษตามเส้นได้	- ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางน้อยลง - อย่ง่าย	- มีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นดีขึ้น - ชอบทำให้ผู้อื่นพอใจ - ชอบแสดงออก - ชอบทำสิ่งที่ถูกต้องเพื่อให้ได้คำชมเชย	- ช่วงความสนใจยาวขึ้น - พูดยเป็นประโยคได้ยาวขึ้น - คิดเกมขึ้นเล่นเองได้ และชอบเปลี่ยนกฎขณะเล่น

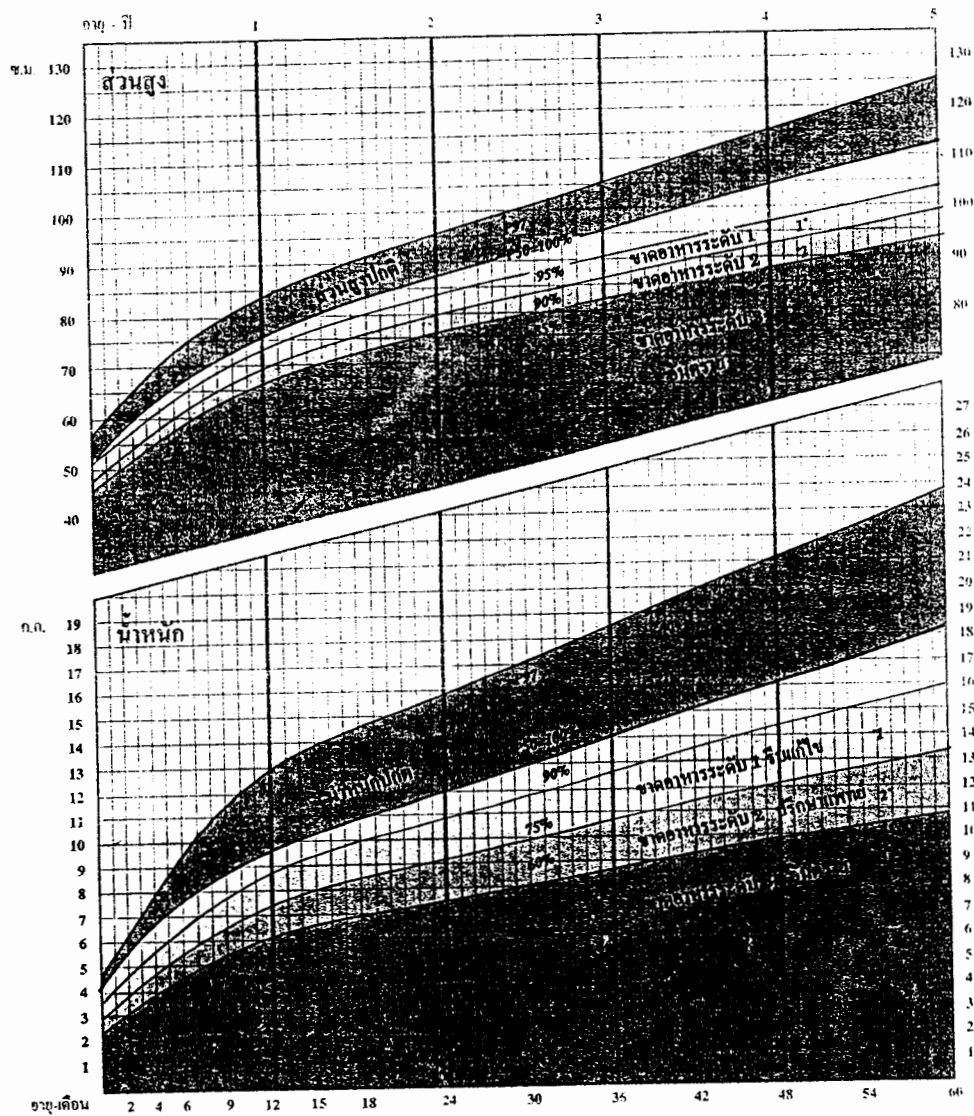
ที่มา : ดัดแปลงจาก กรมพัฒนาชุมชน สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, องค์การยูนิเซฟ. แบบสังเกตพัฒนาการเด็กลายแรกเกิด - 6 ปี. กรุงเทพมหานคร, สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, มปป.

ตารางที่ ผ.8 กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตของเด็กชายตามอายุ และภาวะโภชนาการ

ที่มา : กองโภชนาการ กรมอนามัย

ตารางที่ ๘.9 กราฟแสดงเกณฑ์อ้างอิงการเจริญเติบโตของเด็กหญิงตามอายุ และภาวะโภชนาการ

ที่มา : กองโภชนาการ กรมอนามัย

แบบสัมภาษณ์ผู้ปกครองเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงเด็ก

ที่ตั้ง จังหวัด

รูปแบบการจัดบริการ ☐ ในระบบโรงเรียน ☐ นอกโรงเรียน

กลุ่มอายุเด็กให้บริการ ☐ 0 - 3 ปี ☐ 3 - 6 ปี

หน่วยงานรับผิดชอบ

วันเดือนปีที่ประเมิน ผู้ประเมิน

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ปกครองเด็ก

1. เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

2. ปัจจุบันอายุ ปี (นับถึงวันที่))

3. ท่านเกี่ยวข้องกับเด็กในฐานะ

☐ บิดา ☐ ผู้ปกครอง
☐ มารดา ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

4. นับถือศาสนา

☐ พุทธ ☐ คริสต์
☐ อิสลาม ☐ อื่น ๆ (ระบุ)

5. สถานภาพสมรส

☐ โสด ☐ สมรส (แยกกันอยู่)
☐ สมรส (อยู่ด้วยกัน) ☐ หม้าย, หย่า, แยกทางกัน

6. ท่านจบการศึกษาชั้นสูงสุด

☐ ไม่ได้เรียนเลยหรือเรียนไม่จบ ป.4	☐ มัธยมต้น-มัธยมปลาย
☐ จบ ป. 4	☐ ปวช. - ปวส.
☐ จบ ป.6 หรือ ป.7	☐ ปริญญาตรี
☐ สูงกว่าปริญญาตรี (ระบุ)	

7. อาชีพของท่านในปัจจุบัน

☐ รับจ้างทั่วไป	☐ ทำนา, ทำสวน
☐ รับราชการ, รัฐวิสาหกิจ	☐ แม่บ้าน
☐ ค้าขาย, ประกอบอาชีพส่วนตัว	☐ อื่น ๆ (ระบุ)

8. ครอบครัวของท่านมีรายได้ประมาณเดือนละ (ถ้าเป็นรายได้ต่อวันหรือต่อปีให้นำมาเฉลี่ยเป็นรายได้ต่อเดือน)

☐ น้อยกว่า 5,000 บาท/เดือน	☐ 20,001 - 30,000 บาท/เดือน
☐ 5,000 - 10,000 บาท/เดือน	☐ 30,001 - 40,000 บาท/เดือน
☐ 10,001 - 30,000 บาท/เดือน	☐ 40,001 - 50,000 บาท/เดือน

ตอนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับเด็ก

1. อายุของเด็ก ปี เดือน

2. เพศของเด็ก ☐ ชาย ☐ หญิง

3. เด็กเป็นบุตรลำดับที่ จำนวนพี่น้องทั้งหมด (รวมเด็กด้วย)

4. ประวัติการได้รับวัคซีน

- ☐ ครบ
- ☐ ไม่ครบ เพราะ

5. เด็กมีความพิการหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี (ระบุ)

6. เด็กมีโรคประจำตัวหรือไม่

☐ ไม่มี

☐ มี (ระบุ)

7. (ก่อนมาที่ศูนย์) ใครเป็นผู้ดูแลเด็กเป็นส่วนใหญ่ คือ

☐ พ่อ

☐ ปู่/ย่า

☐ แม่

☐ ตา/ยาย

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ 3 การใช้บริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

1. ท่านส่งลูกมาที่สถานเลี้ยงดูเด็ก เพราะ

☐ ทั้งบิดา-มารดาทำงานนอกบ้านไม่มีเวลาเลี้ยงดูเด็ก

☐ ต้องการให้ลูกมีพัฒนาการสมวัย

☐ ต้องการให้ลูกมีเพื่อนเล่น

☐ ต้องการให้ลูกได้เตรียมความพร้อมก่อนเข้าเรียนประถม

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

2. ท่านเคยพูดคุย/ซักถามรายละเอียดกับเจ้าของ/ครู/พี่เลี้ยงก่อนนำลูกมาเข้าที่นี้หรือไม่

☐ ไม่เคย

☐ เคย คุยกับ ซักถามเรื่อง

.....

3. ท่านต้องจ่ายเงินค่าบำรุง/ค่าเทอมให้กับศูนย์เป็นเงินเท่าไร/เทอม ระบุจำนวนเงิน บาท/เทอม

4. ท่านมีส่วนช่วยเหลือกิจกรรมด้านอื่น ๆ ของศูนย์หรือไม่

☐ ไม่ได้ช่วย

☐ ช่วย (ระบุ)

5. ระหว่างเลือกซื้อรถ ซื้อบ้านและเลือกสถานบริการเลี้ยงดูเด็กให้ลูกอันไหนมากที่สุด (เรียงตามลำดับ)

1. 2. 3.

6. ท่านตัดสินใจเลือกสถานเลี้ยงดูเด็กแห่งนี้โดยถาม/ปรึกษาใคร

☐ สามี/ภรรยา

☐ เพื่อนสนิท

☐ ปู่-ย่า/ตา-ยาย

☐ ญาติ

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

7. ท่านเคยทราบ/ขอดู แผนการเรียนการสอนประจำวันจากครูที่เลี้ยงหรือไม่

☐ เคย เพราะ

☐ ไม่เคย เพราะ

8. บุตรของท่านอยู่ในสถานเลี้ยงดูเด็กนาน ปี เดือน

9. ท่านเข้าร่วมกิจกรรมของสถานฯ ในเรื่องใดบ้าง (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)

☐ ไม่ได้เข้าร่วมเลย

☐ ประชุมผู้ปกครอง

☐ ช่วยค่าบริการตามระเบียบ

☐ ช่วยงานศูนย์ เช่น ปรับปรุง ซ่อมแซม ฯลฯ

☐ บริจาคของขวัญ ฯลฯ

☐ อื่น ๆ (ระบุ)

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

1. ท่านคิดว่ากิจกรรมหรือระเบียบต่าง ๆ ในศูนย์ฯ เหมาะสมมากน้อยเพียงใด

กิจกรรม	เหมาะสม มาก	พอใช้ได้	ควรปรับปรุง
1. กำหนดเวลารับเด็ก			
2. กำหนดเวลาส่งเด็ก			
3. อาหารกลางวัน			
4. อาหารว่าง			
5. ห้องเรียน			
6. ผู้สอน/ผู้ดูแล			
7. อุปกรณ์การเรียน			
8. อุปกรณ์การสอน			
9. บริการด้านสุขภาพ			
10. ความเอาใจใส่เด็ก			

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก

2.1 ลูกของท่านมีพัฒนาการดีขึ้นหรือไม่ อย่างไร เมื่อมาอยู่ที่สถานเลี้ยงดูเด็ก

- พัฒนาการทางกาย (ร่างกายแข็งแรง, เคลื่อนไหวคล่องแคล่วว่องไว, น้ำหนัก/ส่วนสูงพอเหมาะ).....

.....

- พัฒนาการด้านอารมณ์และจิตใจ(ยิ้มแย้มแจ่มใส, มีความสุข, ร่าเริงเบิกบาน)

.....

.....

- พัฒนาการทางด้านสังคม(มีระเบียบวินัย, รู้จักช่วยเหลือตนเอง เช่น เปลี่ยนเสื้อผ้าเองได้, รับประทานอาหารเองได้ และรู้จักช่วยเหลือผู้อื่น มีสัมมาคารวะ)

- พัฒนาการด้านสติปัญญา (ใช้ภาษาเหมาะสม พูดจาไพเราะ มีความคิดสร้างสรรค์)

2.2 ลูกของท่านมาอยู่ที่นี่เป็นอย่างไรบ้าง

2.2.1 ผู้ดูแลเด็กที่สถานเลี้ยงดูเด็ก เอาใจใส่ลูกของท่านอย่างไร

2.2.2 ลูกของท่านมีความสุข สนใจว่าเรามาเรียนหนังสือที่นี่หรือไม่ อย่างไร

2.2.3 ลูกของท่าน ร้องไห้ ต่อต้าน ทุกครั้งที่มาส่งสถานเลี้ยงดูเด็กหรือไม่ อย่างไร

2.2.4 ลูกของท่านอารมณ์ขึ้นหรือผอมลงเมื่อเทียบกับก่อนที่จะมาเรียนที่นี่

2.2.5 ลูกของท่านช่วยเหลือตัวเองได้มากขึ้นหรือไม่ อย่างไร

3. ท่านได้รับบันทึก/รายงานพัฒนาการ/การให้วัคซีนของลูกจากร.ร.บ้างหรือไม่ บ่อยครั้งเพียงใด

- 2 ท่านมีความคาดหวังต่อลูกอย่างไรในการพาลูกมาเรียนอนุบาล/ศูนย์เด็กที่นี่
(เน้นเรื่องอ่านออกเขียนได้, เน้นพัฒนาการสมวัย, อื่นๆ ระบุ.....)
- ☐ ครูใจดี
 - ☐ สถานที่สะอาด
 - ☐ อาหารไม่ขาด
 - ☐ วิชาการปวาดเปรี๊อง
 - ☐ ปลุกฝึงมารยาท
 - ☐ สามารถใช้มือ
 - ☐ เลือ่งลือ่กึฟ้า
 - ☐ คั้หนาความสามารถ
 - ☐ ไม่ขาดการติดต้อ
 - ☐ ขอให้ปลอดภัย
 - ☐ อื่นๆ ระบุ.....
 -
 -

จบการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้ดูแลเด็ก

ชื่อสถานรับเลี้ยงเด็กกลางวัน/ศูนย์เด็ก.....
 ชุมชน/หมู่บ้าน..... แขวง.....เขต.....
 ชื่อผู้สัมภาษณ์.....วันที่สัมภาษณ์.....

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ชื่อ-สกุล.....อายุ.....ปี เพศ [] ชาย [] หญิง
 ศาสนา.....การศึกษาชั้นสูงสุด.....
 ท่านอาศัยอยู่ในชุมชนที่ตั้งศูนย์เด็กหรือไม่.....
 สุขภาพร่างกายทั่วไป [] แข็งแรง [] ไม่แข็งแรง มีโรคประจำตัว

ตอนที่ 2 ประวัติการทำงานและการอบรมในอดีต

2.1 ประวัติการทำงาน

พ.ศ. – พ.ศ.	สถานที่	ตำแหน่ง	สาเหตุที่ลาออก

2.2 ประวัติการได้รับการอบรมที่เกี่ยวข้องกับการดูแลเด็ก

ลำดับที่	เรื่อง

2.3 ท่านต้องการความรู้เพิ่มเติมเกี่ยวกับการปฏิบัติงานในศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในเรื่องใดบ้าง

- ☐ การจัดทำสื่ออุปกรณ์
☐ ด้านสุขภาพอนามัย เช่น โภชนาการ การปฐมพยาบาล ฯลฯ
☐ เทคนิคการทำงานกับผู้ปกครองเด็ก กรรมการศูนย์ และชุมชน
☐ อื่นๆ ระบุ.....
☐ ไม่ต้องการ

ตอนที่ 3 การทำงานและความพึงพอใจในงาน

3.1 ท่านทำงานในหน้าที่นี้มานาน.....ปี จำนวนเด็กที่ท่านดูแลในปัจจุบัน.....คน
เหตุผลที่ท่านสมัครเข้ามาเป็นผู้ดูแลเด็กแห่งนี้

- (1)
 (2)
 (3)

3.2 ท่านได้รับการตอบแทนจากการทำหน้าที่ผู้ดูแลเด็กเดือนละ.....บาท

3.3 ค่าตอบแทนที่ท่านได้รับเพียงพอกับค่าใช้จ่ายหรือไม่

[] เพียงพอ [] ไม่เพียงพอ แล้วท่านได้แก้ปัญหาอย่างไร

3.4 การทำงานในศูนย์พัฒนาเด็ก ท่านได้รับความช่วยเหลือ/ความร่วมมือจากฝ่ายต่างๆ มากน้อยเพียงใด

ผู้เกี่ยวข้อง	มาก	ปานกลาง	น้อย
กรรมการชุมชน			
ผู้ปกครองเด็ก			
เจ้าหน้าที่ ฝ่ายอื่นๆ			
ผู้บริหาร			
หน่วยงานอื่นๆ ระบุ.....			

3.5 ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน

ลำดับที่	รายการ	มาก	ปานกลาง	น้อย
1	รายได้			
2	สวัสดิการ			
3	ผู้บริหาร			
4	ผู้ร่วมงาน			
5	ลักษณะงาน			
6	ผู้ปกครองเด็ก			
7	ความก้าวหน้าในงาน			
8	งานนี้มีเกียรติ			
9	อื่นๆ ระบุ.....			

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นต่ออาชีพ

4.1 ท่านคิดว่าคุณสมบัติที่ผู้ดูแลเด็กที่ดีพึงมีอะไรบ้าง

- ☐ รักเด็ก
- ☐ ปรียาอ่อนน้อม สุภาพ ไม่ก้าวร้าว
- ☐ ไม่ใช้ความรุนแรงในการยุติปัญหา
- ☐ มีความคิดสร้างสรรค์
- ☐ หมั่นศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
- ☐ สุขภาพแข็งแรง
- ☐ ศึกษาหาปัญหาของเด็กทั้งทางร่างกาย จิตใจ อารมณ์ พฤติกรรม สังคม
- ☐ ประเมินผลการปฏิบัติงานของตนเอง
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....

4.2 ในการคัดเลือกผู้ดูแลเด็ก ควรมีเกณฑ์ขั้นต่ำอะไรบ้าง

- 1).....
- 2).....
- 3).....

ตอนที่ 5 ลักษณะของการปฏิบัติงาน

(ทุกหัวข้อให้ถามว่าทำหรือไม่ทำ และทำอย่างไร ควรขอเอกสารที่ผู้ดูแลเด็กทำได้ **ถ้ามี** ข้อนี้ เวลาสัมภาษณ์ให้บันทึกเทป เมื่อเขาอธิบายลักษณะการทำงานและการจัดกิจกรรมสำหรับเด็ก)

5.1 การจัดตารางกิจกรรมแต่ละวัน

5.2 การเตรียมอุปกรณ์การสอน(ทำขึ้นใหม่/ทำไว้เฉพาะเด็กที่ตัวเองดูแล)

5.3 การดูแลสุขภาพอนามัย

- การได้รับภูมิคุ้มกัน
- การดูแลเมื่อเด็กเจ็บป่วย
- การปฐมพยาบาลเบื้องต้น

5.4 การดูแลเรื่องโภชนาการ

- อาหารหลัก, อาหารเสริม
- ความสะอาดของการเตรียม/ปรุงอาหาร/ภาชนะ

5.5 การดูแลอาคารสถานที่

5.6 การจัดทำบัญชี/ธุรการ/การเงิน

5.7 การรายงานผลการปฏิบัติงาน

5.8 การประเมินผลการปฏิบัติงาน

ตอนที่ 6 แนวทางในการจัดหลักสูตร

6.1 แนวทางการจัดหลักสูตร

- ☐ พัฒนาหลักสูตรขึ้นเอง
- ☐ ใช้หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
- ☐ ประยุกต์หลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการ
- ☐ ประยุกต์ใช้หลักสูตรของต่างประเทศ ระบุประเทศ.....

โปรดบรรยายลักษณะของหลักสูตรคร่าวๆ อะไรเป็นจุดเด่นหรือจุดขาย

6.2 วิธีการจัดการเรียนการสอน

☐ บรรยาย.....%	☐ สาธิต%
☐ ทดลอง%	☐ แสดงบทบาทสมมติ.....%

6.3 วิธีจัดกิจกรรมมีอะไรบ้าง

☐ สถานการณ์จำลอง	☐ ศึกษานอกสถานที่
☐ เล่นนิทาน	☐ เล่นเกมส์
☐ ร้องเพลง	☐ ร่วมพิธีกรรมทางศาสนา
☐ กิจกรรมวงกลม(ครูเป็นศูนย์กลาง)	☐ กิจกรรมการเล่นที่ปล่อยตามความสนใจ
☐ อื่นๆ ระบุ.....	

ตอนที่ 7 ปัญหาและอุปสรรค

7.1 ในการปฏิบัติงานท่านพบปัญหาเกี่ยวข้องกับเด็กในเรื่องอะไรบ้าง เรียงตามลำดับความสำคัญ

- ☐ จำนวนเด็กในศูนย์มากเกินไป
- ☐ เด็กมาใช้บริการไม่สม่ำเสมอ
- ☐ ระดับอายุและความพร้อมของของเด็กแตกต่างกัน
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีปัญหา

7.2 ในการปฏิบัติงานท่านพบปัญหาเกี่ยวข้องกับผู้ปกครองในเรื่องใดบ้าง เรียงตามลำดับความสำคัญ

- ☐ ผู้ปกครองไม่จ่ายค่าบริการ
- ☐ ผู้ปกครองไม่เข้าร่วมกิจกรรมของศูนย์
- ☐ ผู้ปกครองปล่อยปละละเลยเด็ก ไม่ให้ความสนใจดูแลเด็กเท่าที่ควร
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีปัญหา

7.3 ในการปฏิบัติงานท่านพบปัญหาที่เกี่ยวข้องกับกรรมการของศูนย์ฯเรื่องอะไรบ้าง

- ☐ กรรมการศูนย์ฯ ไม่เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงานของศูนย์
- ☐ กรรมการศูนย์ฯ ไม่ทำหน้าที่ประสานทรัพยากรสนับสนุนการทำงานของศูนย์ฯ
- ☐ กรรมการศูนย์ฯขัดแย้งกันเอง
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีกรรมการของศูนย์

7.4 ท่านพบปัญหาในการทำงานกับหน่วยงานที่ให้การสนับสนุน เช่น เจ้าหน้าที่กองสังคมสงเคราะห์เจ้าหน้าที่เขต ศูนย์บริการสาธารณสุข ฯลฯ ในเรื่องใดบ้าง

เรียงตามลำดับความสำคัญ

- ☐ การประสานงานกับเจ้าหน้าที่ทำได้ไม่สะดวก
- ☐ นโยบายของศูนย์ฯ ไม่แน่นอน
- ☐ หน่วยงานและเจ้าหน้าที่เข้ามามีบทบาทในการทำงานของศูนย์ฯมากเกินไป
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....
- ☐ ไม่มีปัญหา

7.5 ปัญหาอื่นๆและข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

จบการสัมภาษณ์

แบบสัมภาษณ์ผู้บริหารสถานเลี้ยงดูเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงเด็ก

ที่ตั้ง จังหวัด

รูปแบบการจัดบริการ ☐ ในระบบโรงเรียน ☐ นอกโรงเรียน

กลุ่มอายุเด็กที่ให้บริการ ☐ 0-3 ปี ☐ 3-6 ปี

หน่วยงานรับผิดชอบดูแล

วัน เดือน ปี ที่ประเมิน ผู้สัมภาษณ์

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐาน

โปรดกา ☒ หรือเติมข้อความตามความเป็นจริง

1. ท่านเป็น/มีตำแหน่งอะไรในสถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้

☐ เจ้าของ ☐ ผู้บริหาร ☐ เจ้าของและผู้บริหาร ☐ อื่น ๆ ระบุ

2. ท่านเริ่มทำงานในสถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้ เมื่อ พ.ศ. ทำมานาน ปี

3. ปัจจุบันท่านอายุ ปี เพศ ☐ ชาย ☐ หญิง

4. สถานภาพสมรส ☐ โสด ☐ สมรส ☐ หย่า ☐ ม้าย ☐ แยกกันอยู่

5. ท่านจบการศึกษาชั้นสูงสุด สาขา.....

6. ประสบการณ์ก่อนเข้ามาทำงานในสถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้

☐ เคยทำงาน ตำแหน่ง ระยะเวลา ปี สถานที่

☐ เคยทำงาน ตำแหน่ง ระยะเวลา ปี สถานที่

☐ เคยทำงาน ตำแหน่ง ระยะเวลา ปี สถานที่

7. ท่านเคยผ่านการฝึกอบรมอะไรบ้าง ที่เกี่ยวข้องกับวิชาชีพสัก 5 อย่าง (โปรดระบุ)
- 1)
 - 2)
 - 3)
 - 4)
 - 5)
8. ท่านเคยไปดูงานที่เกี่ยวข้องกับสถานเลี้ยงเด็กที่ไหนบ้าง เมื่อไร (โปรดระบุสัก 5 แห่ง ย้อนจากปัจจุบัน)
- 1) ดูงานที่ เมื่อปี พ.ศ.....
 - 2) ดูงานที่ เมื่อปี พ.ศ.....
 - 3) ดูงานที่ เมื่อปี พ.ศ.....
 - 4) ดูงานที่ เมื่อปี พ.ศ.....
 - 5) ดูงานที่ เมื่อปี พ.ศ.....
9. ท่านเคยเข้าร่วมประชุม/สัมมนา/นิเทศงาน บ่อยเพียงใด ครั้ง/ปี
10. ท่านเป็นสมาชิกสมาคมวิชาชีพอะไรบ้าง
1.
 2.
11. สถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้ท่านมีแนวคิด/ปรัชญา หรือไม่ อย่างไร และมีนโยบายในการจัดสถานเลี้ยงเด็กอย่างไร
- แนวคิด:
-
- นโยบาย:

12. ท่านเป็นสมาชิกวารสารด้านเด็กหรือติดตามข้อมูลข่าวสารด้านการพัฒนาเด็กหรือไม่

- ☐ เป็นสมาชิก ชื่อวารสาร/ข่าวสาร
- ☐ ไม่เป็นสมาชิก

13. ท่านได้มีการสื่อสารกับผู้ปกครองเด็กหรือไม่ อย่างไร?

- ☐ ไม่มี/ทำ
- ☐ มี/ทำ ระบุ
-
-

ตอนที่ 2 การบริหารงานของสถานเลี้ยงดูเด็ก

1. ศูนย์แห่งนี้ดำเนินงานมานาน.....ปี พัฒนาการของศูนย์แห่งนี้เป็นมาอย่างไร

- ☐ เป็นศูนย์ที่สร้างขึ้นใหม่
- ☐ เป็นการขยายจากโรงเรียนที่มีชั้นประถมอยู่เดิมลงมา
- ☐ อื่นๆ ระบุ

สำหรับชั้นที่มีเด็กวัย 0-3 ปี

2. จำนวนห้อง ทั้งหมด ห้อง

จำนวนพี่เลี้ยง ทั้งหมด คน

จำนวนเด็ก ทั้งหมด คน

หรือ จำนวนเด็ก : พี่เลี้ยง 1 คน เท่ากับ.....

สำหรับชั้นที่มีเด็กวัย 3-6 ปี

3. จำนวนห้อง ทั้งหมด..... ห้อง
 จำนวนครู ทั้งหมด คน
 จำนวนพี่เลี้ยง ทั้งหมด..... คน
 จำนวนเด็ก ทั้งหมด..... คน
 หรือ จำนวนเด็ก : ครู 1 คน เท่ากับ.....
 หรือ จำนวนเด็ก : พี่เลี้ยง 1 คน เท่ากับ.....
4. ท่านคิดว่าจำนวนครูพี่เลี้ยงที่พอเหมาะจะกับจำนวนเด็กควรเป็นสัดส่วนเท่าไร? เพราะอะไร

5. ในการรับสมัครครูพี่เลี้ยงท่านทำอะไร เกณฑ์ในการรับสมัคร และคุณสมบัติผู้มาสมัครเป็นอย่างไร และเกณฑ์ที่ใช้ในการรับเข้ามาทำงานเป็นอย่างไร? (เกณฑ์ที่พูดถึงมาให้ความสำคัญกับอันไหนมากที่สุด)

6. ท่านได้ใช้วิธีการอย่างไรที่จะให้บุคลากร/ครูพี่เลี้ยงเข้าใจวัตถุประสงค์/การดำเนินงานและเป้าหมายของศูนย์ฯ
☐ ปฐมนิเทศ
☐ จัดประชุม / ปรึกษาหารือ
☐ เรียกมาพูดคุย
☐ วิธีอื่นๆ ระบุ
7. ในการวางแผนการดำเนินงานของศูนย์ในแต่ละปี ใครเป็นผู้ทำ? ทำอย่างไร

8. ในปีที่ผ่านมาท่านได้ส่งบุคลากร / ครูพี่เลี้ยงเข้ารับการอบรมหลักสูตรอะไรบ้าง?
(ถ้ามีเอกสารขอเอกสารมาเลย)

.....

.....

9. ในปีที่ผ่านมาท่านรับบุคลากรเข้ามา คน ตำแหน่ง
และมีบุคลากรลาออกไป คน ตำแหน่ง

10. ในด้านการเสริมขวัญ / กำลังใจของบุคลากร ท่านได้มีการดำเนินการในเรื่องต่อไปนี้หรือไม่อย่างไร?

	ทำ/มี	ไม่ทำ/มี	ทำอย่างไร
10.1 การปรับเงินเดือน			
10.2 โบนัส			
10.3 บริการอาหาร (ฟรี)			
10.4 บริการเครื่องดื่ม			
10.5 เครื่องแต่งกาย			
10.6 การมอบรางวัลประจำปี			
10.7 การประกันสังคม			
10.8 การไปดูงาน			
10.9 การไปศึกษาต่อ			
10.10 การไปเที่ยว/ทัศนศึกษา			
10.11 การตั้งกองสวัสดิการ/เงินกู้			
10.12 การลาพักผ่อนประจำปี			
10.13 สวัสดิการอื่นๆ ระบุ			
10.14 ท่านคิดว่าสถานเลี้ยงเด็กแห่งนี้ มีอะไรเป็นแรงจูงใจให้บุคลากรทำงานนานๆ			

11. บุคคลภายนอก เช่น ชุมชน ผู้ปกครองเด็ก หรือวัดได้เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการ
ของศูนย์หรือไม่อย่างไร

☐ ไม่มี

☐ มี ระบุ (อย่างไร)

.....

.....

ตอนที่ 3 การบริหารการเงินของศูนย์

1. ศูนย์ฯ คิดค่าใช้จ่าย / ค่าเทอม สำหรับเด็กที่มาเข้าเรียนเท่าไร และมีค่าใช้จ่ายอื่นๆ
อะไรบ้าง

☐ ค่าเทอม บาท/เทอม

☐ ค่าประกันของเสียหาย บาท/ปี

☐ ค่าเสื้อผ้า บาท/ปี

☐ อุปกรณ์/วัสดุ (เช่น กีฬา, ดนตรี) บาท/ปี

☐ ค่าบำรุงห้องสมุด บาท/ปี

☐ ค่าบำรุงสมาคมฯ (ครูผู้ปกครอง) บาท/ปี

☐ อื่นๆ ระบุ

.....

.....

2. รายได้ของศูนย์ฯ ที่มาจากแหล่งอื่นๆ มีอะไรบ้าง

☐ งบประมาณภาครัฐ บาท/เทอม

☐ เงินบริจาค บาท/ปี

☐ ดอกเบี้ย บาท/ปี

☐ อื่นๆ ระบุ บาท/ปี

3. ในปีที่ผ่านมา **ค่าใช้จ่ายหลัก** ของศูนย์ฯ มีอะไรบ้าง
- ☐ ค่าจ้าง - เงินเดือนของบุคลากร..... บาท/ปี
(ร้อยละเท่าไรของค่าใช้จ่ายทั้งหมด.....)
- ♦ **เงินเดือนครูจ่ายอย่างไร**
- ☐ ตามวุฒิแบบราชการ คือ
- ☐ มีอัตราเงินเดือนของศูนย์เอง คือ
- ☐ วัสดุ / อุปกรณ์ การเรียน-การสอน บาท/ปี หรือร้อยละ.....
- ☐ อื่นๆ ระบุ บาท/ปี
- ☐ ค่าใช้จ่ายต่อหัว..... บาท/ปี
- ☐ รายได้ต่อหัว บาท/ปี
4. ตอนก่อตั้งศูนย์ฯ ใช้บงลงทุนเท่าไร บาท
- แหล่งที่มาของเงินลงทุนมาจากไหน ?
- ☐ งบประมาณ
- ☐ เงินกู้
- ☐ เงินลงทุนของผู้ประกอบการเอง
- ☐ อื่นๆ ระบุ
5. ศูนย์มีวิธีตรวจสอบการใช้จ่ายเงินของศูนย์ฯ อย่างไร?
-
-
-

6. ศูนย์เคยถูกหน่วยงานภายนอกเข้ามาตรวจสอบการใช้จ่ายเงินหรือไม่ และผลการประเมินตรวจสอบเป็นอย่างไร?

.....

.....

.....

ตอนที่ 4 ทักษะคติของผู้บริหาร

1. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวคิดที่ว่า "ศูนย์ฯ ควรพัฒนาการศึกษาสำหรับเด็กเอง ไม่ยึดติดกับหลักสูตร / ข้อกำหนดของหน่วยงานที่ดูแล / หน่วยเหนือศูนย์ฯ ควรมีความยืดหยุ่น"

.....

.....

.....

.....

.....

2. ท่านมีความคิดเห็นอย่างไรต่อแนวคิด เรื่อง "เพลิน" หรือที่เรียกว่า "เรียนปนเล่น" (Learn and Play) อย่างไร ที่ศูนย์ฯ แห่งนี้ได้ใช้แนวคิดนี้หรือไม่ อย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

3. เกณฑ์ขั้นต่ำของศูนย์ฯ เลี้ยงเด็ก ในด้านคุณภาพควรจะประกอบไปด้วยอะไรบ้าง ?

4. ถ้าทางราชการจะกำหนดเกณฑ์ขั้นต่ำในด้านคุณภาพของศูนย์เด็กออกมาใช้เพื่อเป็นแนวทางในการดูแลให้ศูนย์ฯ เด็กเล็กพยายามยกระดับคุณภาพของตนเอง ท่านคิดว่าควรทำหรือไม่ อย่างไร?
☐ ไม่ควรทำ เพราะ.....
☐ ควรทำ เพราะ.....
 ทำอย่างไร.....

5. ท่านมีคิดว่าการลงทุนในเด็กวัย 0-5 ปี เป็นการลงทุนที่คุ้มค่ากว่าการลงทุนในเด็กโต เพราะอะไร?

ตอนที่ 5 ปัญหาและอุปสรรค

1. ปัญหาหรืออุปสรรคในการดำเนินงานของคุณมีอะไรบ้าง

	ไม่มี	มี	
ก. ปัญหาด้านการเรียนการสอน			(ระบุ).....
ข. ปัญหาด้านการเงิน			(ระบุ).....
ค. ความร่วมมือจากครู/ผู้ดูแลเด็ก			(ระบุ).....
ง. ความร่วมมือจากชุมชน			(ระบุ).....
จ. ความร่วมมือผู้ปกครอง			(ระบุ).....
ฉ. ความร่วมมือจากส่วนราชการด้วยกัน			(ระบุ).....
ช. ความร่วมมือด้านบุคลากร			(ระบุ).....
ซ. ความร่วมมือด้านบริหารจัดการ			(ระบุ).....
ณ. อื่นๆ			((ระบุ).....

2. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ทำงานด้านการพัฒนาเด็ก

.....

.....

.....

.....

3. ข้อเสนอแนะสำหรับผู้ปกครองที่ดูแลเด็ก

.....

.....

.....

.....

4. ศูนย์ฯ แห่งนี้ได้จัดเตรียมเรื่องความปลอดภัยให้กับเด็กในด้านใดบ้าง และอย่างไร?

- ☐ จุดรับส่งเด็ก
- ☐ ยาม/ครูที่ดูแลเด็กหลังเลิกเรียน.....
- ☐ เครื่องเล่น/อุปกรณ์การเล่น/กีฬา.....
- ☐ อื่นๆ ระบุ.....

5. ศูนย์ฯ แห่งนี้ได้จัดเตรียมวัสดุอุปกรณ์ เพื่อส่งเสริมพัฒนาการเด็กอะไรที่เป็นพิเศษ/ที่ต่างจากมาตรฐานทั่วไป ระบุ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

6. ศูนย์ฯ ท่านมีการวางแผนการพัฒนานุคูลอย่างไร?

.....

.....

.....

.....

.....

.....

7. ท่านได้นำระบบสารสนเทศและการจัดระบบข้อมูลมาใช้ประโยชน์ในการบริหารงานของศูนย์ หรือเอื้อต่อการเรียนการสอนหรือไม่ อย่างไร?
-
-
-
-
8. ท่านมีการจัดประชาสัมพันธ์โรงเรียนหรือไม่ และทำต่อเนื่องหรือไม่ อย่างไร?
-
-
-
-
9. ท่านคิดว่าศูนย์แห่งนี้ได้จัดระบบการเงินและบัญชีได้อย่างถูกต้องเป็นปัจจุบัน และตรวจสอบได้หรือไม่ อย่างไร
-
-
-
-
10. กิจกรรม child center ทำได้จริงๆ ได้.....%

จบการสัมภาษณ์

แบบสังเกตพัฒนาการเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก

ที่ตั้ง จังหวัด

รูปแบบการจัดบริการ ☐ ในระบบโรงเรียน ☐ นอกโรงเรียน

กลุ่มอายุเด็กให้บริการ ☐ 0-3 ปี ☐ 3-6 ปี

หน่วยงานรับผิดชอบ

วันเดือนปีที่ประเมิน ผู้ประเมิน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานตัวเด็ก

1. ชื่อเด็ก เพศ ☐ หญิง ☐ ชาย
2. วันเดือนปีเกิด ลำดับการเกิดคนที่
3. ชื่อบิดา อายุ
ระดับการศึกษา อาชีพ
4. ชื่อมารดา อายุ
ระดับการศึกษา อาชีพ
5. ระยะเวลาเข้ารับบริการสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียนอนุบาลแห่งนี้
6. ปัจจุบันอยู่ชั้น ☐ เตรียมอนุบาล ☐ อนุบาล 1 ☐ อนุบาล 2
☐ อนุบาล 3 ☐ อื่นๆ (ระบุ)

ตอนที่ 2 ลักษณะพัฒนาการของเด็ก

1. ด้านร่างกาย

- น้ำหนัก กิโลกรัม ส่วนสูง เซนติเมตร
- ภาวะสุขภาพ/โภชนาการ
- โครงร่างของร่างกาย
- ความแข็งแรงของร่างกาย
- การใช้กล้ามเนื้อใหญ่
- การใช้กล้ามเนื้อเล็ก
- ความสัมพันธ์ของประสาท-กล้ามเนื้อ
- การทรงตัว

2. ด้านอารมณ์-จิตใจ

- การแสดงความรู้สึกต่อตนเอง
- การรับรู้ความรู้สึกของผู้อื่น
- การรับรู้อะไรดีไม่ดี
- การแสดงอารมณ์ต่อผู้อื่น
- การควบคุมอารมณ์ตนเอง
- การแสดงออกในสถานการณ์ต่างๆ

3. ด้านสังคม

- การช่วยเหลือตนเองในชีวิตประจำวัน
- การปฏิบัติตามกฎระเบียบข้อตกลง
- การเข้าใจ/ยอมรับผู้อื่น
- การทำกิจกรรมร่วมกับเพื่อน
- การเล่นกับเพื่อน
- การช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น

4. ด้านสติปัญญา

- การสังเกตจดจำสิ่งรอบตัว
- การจำแนกเปรียบเทียบ
- การเชื่อมโยงความสัมพันธ์
- การใช้ความคิดสร้างสรรค์
- การใช้ภาษาพูดสื่อความหมาย
- การคิดแก้ปัญหา

ตอนที่ 3 คุณลักษณะเด่น/พิเศษ

1. ด้านร่างกาย
2. ด้านอารมณ์-จิตใจ
3. ด้านสังคม
4. ด้านสติปัญญา

จบการสัมภาษณ์

แบบบันทึกภาพวิถีทัศน์สถานเลี้ยงดูเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก

ที่ตั้ง

รูปแบบการจัดบริการ ☐ ในระบบโรงเรียน ☐ นอกโรงเรียน

กลุ่มอายุเด็กให้บริการ ☐ 0 - 3 ปี ☐ 3 - 6 ปี

หน่วยงานที่รับผิดชอบ

วันเดือนปีที่บันทึก

ลำดับที่	แหล่งภาพ	รายละเอียดการบันทึกภาพ	จุดเน้น	ข้อสังเกต
1.	สภาพแวดล้อมภายนอก ของสถานเลี้ยงดูเด็ก	1.1 สภาพชุมชนทั่วไปบริเวณ รอบๆ สถานเลี้ยงดูเด็ก • สถานที่รอบนอกสถานเลี้ยงดูเด็ก • ที่ตั้งสถานเลี้ยงดูเด็กในชุมชน • สภาพการจราจร • บริเวณที่เสี่ยงอันตราย 1.2 สภาพบริเวณรั้วภายนอกสถานเลี้ยงดู เด็ก • ประตูรั้ว/ทางเข้า-ออก • ป้ายชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก/โรงเรียน • สถานที่จอดรถ • จุดรับ-ส่งเด็ก	เก็บภาพทั่วไป	
2.	สภาพแวดล้อมภายใน ของสถานเลี้ยงดูเด็ก	2.1 สภาพบริเวณภายในโดยรอบสถาน เลี้ยงดูเด็ก • จุดรับ-ส่งเด็ก • ประตูรั้ว/ทางเข้าออก • ต้นไม้/สวนหย่อม • สนามหญ้า/สนามเด็กเล่น	เก็บภาพทั่วไป	

ลำดับที่	แหล่งภาพ	รายละเอียดการบันทึกภาพ	จุดเน้น	ข้อสังเกต
		2.2 สภาพตัวอาคารสถานที่ภายนอก • ตัวอาคาร/โครงสร้างโดยรอบ • หน้าต่าง-ประตู • บริเวณรอบตัวอาคารด้านหน้า-ด้านหลัง 2.3 สภาพตัวอาคารสถานที่ภายใน • การตกแต่งภายใน/ผนัง • การจัดแบ่งพื้นที่ในห้อง • การจัดวางวัสดุอุปกรณ์ • พื้นที่ภายใน/วัสดุปูพื้น		
3.	สภาพการจัดพื้นที่ใช้สอยภายในตัวอาคาร	3.1 ห้องธุรการ • การตกแต่งภายใน/ผนัง • การจัดระบบเอกสาร • เครื่องใช้อุปกรณ์สำนักงาน • บริเวณบริการผู้ปกครอง • บริเวณประชุมบุคลากร 3.2 ห้องกิจกรรมสำหรับเด็ก • การตกแต่งภายใน/ผนัง • การจัดแบ่งพื้นที่ในห้อง • การจัดวางวัสดุอุปกรณ์-ของเล่น • พื้นที่ภายใน/วัสดุปูพื้น • การจัดวางโต๊ะ-เก้าอี้ • การจัดมุมประสบการณ์ต่างๆ • ชั้นวางของเล่นหนังสือ	เก็บภาพทั่วไป	
		3.3 ห้องน้ำ-ห้องส้วม • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การใช้วัสดุปูพื้น/ผนัง 3.4 ห้องรับประทานอาหาร • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การใช้วัสดุปูพื้น/ผนัง		

ลำดับที่	แหล่งภาพ	รายละเอียดการบันทึกภาพ	จุดเน้น	ข้อสังเกต
		3.5 ห้องนอน • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การใช้วัสดุปูพื้น/ผนัง 3.6 ห้องครัว • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การใช้วัสดุปูพื้น/ผนัง 3.7 ห้องพยาบาล • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การใช้วัสดุปูพื้น/ผนัง 3.8 ห้องสมุด • การตกแต่งภายใน • การจัดวางอุปกรณ์เครื่องใช้ • การจัดชั้นหนังสือ		
4.	ลักษณะของกิจกรรมสำหรับเด็กตามตารางกิจกรรมประจำวัน	4.1 รูปแบบของกิจกรรม • กิจกรรมเสรีตามมุม • กิจกรรมสร้างสรรค์โดยใช้ศิลปะ • กิจกรรมเคลื่อนไหวและจังหวะโดยใช้ดนตรีและอุปกรณ์ประกอบการเคลื่อนไหว • กิจกรรมเสริมประสบการณ์ในรูปแบบการทำงานเป็นกลุ่มทั้งกลุ่มย่อยและกลุ่มใหญ่ • กิจกรรมกลางแจ้งโดยใช้เครื่องเล่นสนาม เล่นน้ำ เล่นทราย • กิจกรรมเกมการศึกษา โดยใช้เกมที่มีกติกาต่างๆ	เก็บภาพเด็กขณะทำกิจกรรม คน देखและร่วมกับผู้อื่น	

ลำดับที่	แหล่งภาพ	รายละเอียดการบันทึกภาพ	จุดเน้น	ข้อสังเกต
		4.2 กิจกรรมส่งเสริมพัฒนาการเด็ก • ด้านร่างกายในการใช้กล้ามเนื้อเล็ก/กล้ามเนื้อใหญ่ • ด้านอารมณ์-จิตใจ ในการแสดงออกต่อผู้อื่น • ด้านสังคมในการเล่นและการทำงานร่วมกับผู้อื่น • ด้านสติปัญญา ในการใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ทักษะภาษา และการสังเกตเปรียบเทียบ 4.3 การดูแลสุขนิสัยของเด็ก • การทำความสะอาดร่างกาย • การขับถ่าย • การรับประทานอาหาร • การนอน		
5.	ปฏิสัมพันธ์ของครู/ผู้ดูแลเด็ก	5.1 ผู้ดูแลเด็กกับเด็ก • การทำกิจกรรมร่วมกับเด็ก • การชี้แนะ • การจัดหาวัสดุอุปกรณ์ • การแสดงออกกับเด็กด้วยคำพูด • การใช้กิริยาท่าทาง 5.2 ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง • การใช้คำพูด • การใช้กิริยาท่าทาง	เก็บภาพผู้ดูแลเด็กกับเด็กและผู้ปกครอง	

จบการสัมภาษณ์

แบบสังเกตคุณภาพสถานเลี้ยงดูเด็ก

ชื่อสถานเลี้ยงดูเด็ก

ที่ตั้ง จังหวัด

รูปแบบการจัดบริการ ☐ ในระบบโรงเรียน ☐ นอกโรงเรียน

กลุ่มอายุเด็กให้บริการ ☐ 0 - 3 ปี ☐ 3 - 6 ปี

หน่วยงานรับผิดชอบ

วันเดือนปีที่ประเมิน ผู้ประเมิน

ตอนที่ 1 ข้อมูลพื้นฐานสถานเลี้ยงดูเด็ก

1. ประเภทของสถานเลี้ยงดูเด็กแห่งนี้

- ☐ ศูนย์โภชนาการเด็ก
- ☐ ศูนย์พัฒนาเด็กเล็กในชุมชน/ศูนย์รับเลี้ยงเด็กกลางวัน
- ☐ ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด
- ☐ สถานรับเลี้ยงเด็กเป็นบ้านอยู่อาศัยดัดแปลง
- ☐ สถานรับเลี้ยงเด็กที่จดทะเบียนทำการ
- ☐ สถานรับเลี้ยงและพัฒนาการเด็กในโรงพยาบาล
- ☐ สถานรับเลี้ยงเด็กในสถานที่ทำงาน/สถานประกอบการ
- ☐ โรงเรียนอนุบาล
- ☐ ชั้นเตรียมประถมศึกษาในโรงเรียนสังกัดกรุงเทพมหานคร/ส.ป.ช./กรมตำรวจ/กรมการปกครอง
- ☐ โรงเรียนสาธิตในสังกัดทบวงมหาวิทยาลัย/สถาบันราชภัฏ
- ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

2. สภาพอาคารของสถานเลี้ยงดูเด็ก

☐ บ้าน☐ อาคาร☐ ตึกแถว☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

3. สภาพแวดล้อมรอบสถานเลี้ยงดูเด็ก

☐ บ้านอยู่อาศัย☐ อาคารพาณิชย์☐ ตลาด☐ โรงพยาบาล☐ โรงเรียน☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

4. ระยะเวลาเปิดดำเนินการสถานเลี้ยงดูเด็ก ปี (เริ่ม พ.ศ.)

5. วันเวลาให้บริการ ตั้งแต่เวลา ถึง

6. ช่วงเวลาให้บริการ ☐ ตลอดปี ☐ 2 ภาคการศึกษา ☐ อื่นๆ (โปรดระบุ)

7. อัตราค่าบริการ บาท/ภาคการศึกษา

8. จำนวนเด็กที่ดูแลทั้งหมด คน (ขณะสัมภาษณ์)

แบ่งเป็น < 1 ปี คน 1 - 3 ปี คน

3 - 6 ปี คน 6 ปี > คน

9. จำนวนบุคลากรทั้งหมด คน

แบ่งเป็น ครู/ผู้ดูแลเด็ก คน

พี่เลี้ยงเด็ก คน

พยาบาล คน

แม่ครัว คน

พนักงานทำความสะอาด คน

10. จำนวนห้องทั้งหมด ห้อง

แบ่งเป็น ห้องดูแลเด็ก ห้อง

ห้องรับประทานอาหาร ห้อง

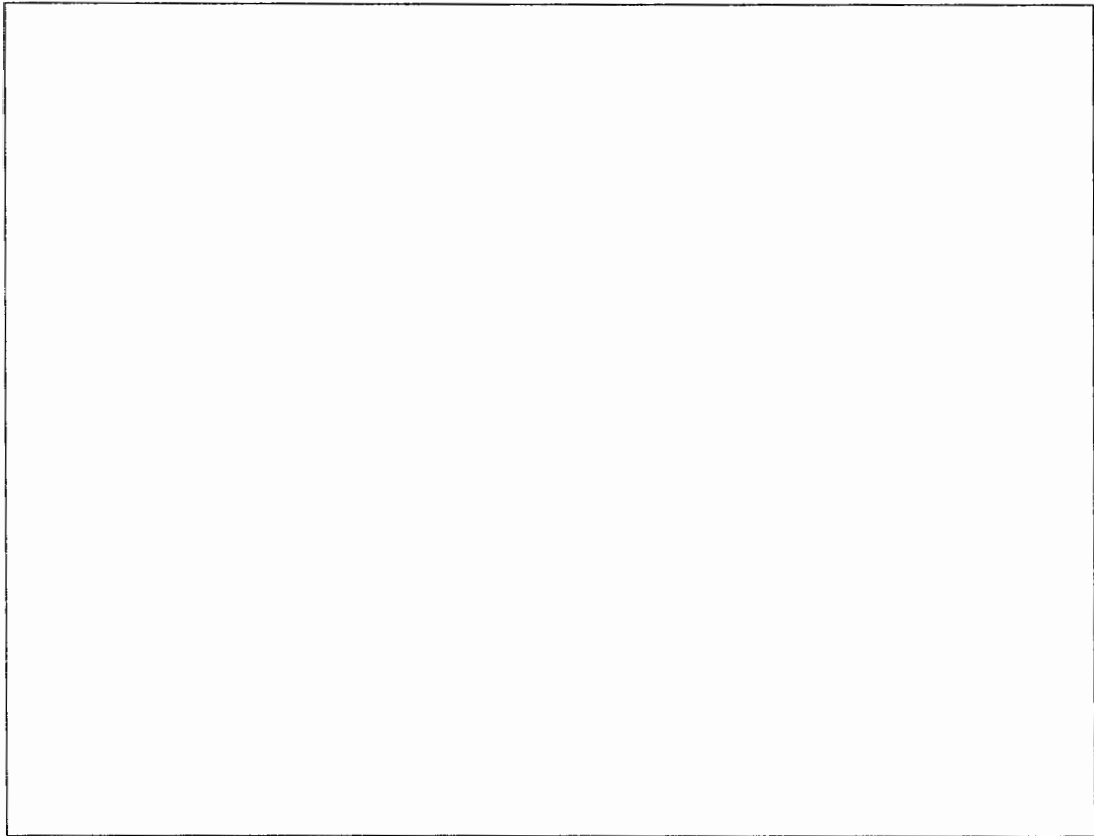
ห้องส้วม ห้อง

ห้องครัว ห้อง

ห้องพยาบาล ห้อง

ห้องสมุด ห้อง

11. แผนผังการจัดพื้นที่ภายในสถานเลี้ยงดูเด็ก

ตอนที่ 2 การบริหารงานทั่วไป

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. การขออนุญาตจัดตั้งโดยจดทะเบียนทำการ ● ธุรกิจ ● สถิติการ 2. เจ้าของกิจการผ่านการปฐมนิเทศ 3. การจัดทำทะเบียนและการจัดเก็บข้อมูล ● บัญชีรายชื่อเด็ก ● ทะเบียนรับ-จำหน่ายเด็ก ● สมุดแสดงรายการและเวลาอาหารประจำวันของเด็ก ● ตารางกิจกรรมประจำวัน ● บันทึกประจำวันเด็กในการติดตามพัฒนาการและสุขภาพ 4. การรับบุคลากรที่มีคุณสมบัติเหมาะสมเข้าทำงาน (มีความรู้และสุขภาพดี) 5. การจัดให้บุคลากรเข้ารับการฝึกอบรม ● ก่อนประจำการ ● ระหว่างประจำการ	

ตอนที่ 3 การจัดการอาคารสถานที่และอนามัยสิ่งแวดล้อม

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. ทำเลที่ตั้งอยู่ห่างจากบริเวณที่เสี่ยงต่ออันตราย 2. อาคารสถานที่สูงไม่เกิน 2 ชั้น 3. ความสูงของห้องจากพื้นถึงเพดานไม่น้อยกว่า 2.40 เมตร 4. ทางเข้า-ออกอาคารอย่างน้อย 2 ทาง (กว้างไม่น้อยกว่า 80 ซม.) 5. ประตูหน้าต่างมีขนาดและจำนวนเหมาะสมกับ ขนาดของห้อง 6. พื้นที่ใช้สอยสะอาดปลอดภัย 7. พื้นที่ใช้สอยกว้างขวางไม่น้อยกว่า 2 ตร.ม./เด็ก 1 คน 8. พื้นที่ใช้สอยแยกเป็นสัดส่วนสำหรับจัดกิจกรรมให้กับเด็ก • บริเวณเข้านอน • บริเวณทำกิจกรรม • บริเวณรับประทานอาหาร • บริเวณที่พักเด็กป่วย/ปฐมพยาบาล • บริเวณใช้ประกอบอาหาร/ห้องครัว • บริเวณทำความสะอาด • ห้องส้วมสำหรับเด็ก • ห้องสมุด/มุมอ่านหนังสือ • ห้องเอนกประสงค์ 9. แสงสว่างในอาคารมีเพียงพอโดยสม่ำเสมอทั่วห้อง 10. อากาศถ่ายเทได้สะดวก 11. สภาพพื้นในอาคารปูด้วยไม้/วัสดุที่ปลอดภัยจากอุบัติเหตุ 12. บันไดมีราวเตี้ยให้เด็กเกาะและระยะห่างของลูกกึ่งต้อง ไม่เกิน 15 ซม. 13. รั้วกันบริเวณภายนอกเป็นสัดส่วน 14. การจัดเก็บสิ่งปฏิกูลมีติด ฤกษ์สุลักษณะ และมีการ กำจัดทุกวัน 15. สนามเด็กเล่นกลางแจ้งมีพื้นที่เฉลี่ยไม่น้อยกว่า 2.00 ตร.ม./เด็ก 1 คน 16. สนามเด็กเล่นมีอุปกรณ์เครื่องเล่นสนามที่ปลอดภัยและ เพียงพอกับจำนวนเด็ก 17. ระเบียงอาคารมีความกว้างไม่น้อยกว่า 1.50 เมตร 18. การติดตั้งเครื่องตัดไฟ/เครื่องดับเพลิงอย่างน้อย 1 เครื่อง ในแต่ละชั้นของอาคาร	

ตอนที่ 4 การจัดการวัสดุอุปกรณ์

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. ตู้หรือชั้นวางของมีเพียงพอกและอยู่ในสภาพใช้งานได้ โดยมีความสูงที่พองเหมาะกับเด็ก 2. เครื่องใช้ในการนอนที่เพียงพอถูกสุขลักษณะ สะอาดไม่ใช้ปนกัน 3. ภาชนะใช้ในการบริโภคมีเพียงพอสำหรับเด็กแต่ละคน ไม่เป็นพิษและทำความสะอาดง่าย 4. เครื่องใช้ในการทำความสะอาดสำหรับเด็กแต่ละคน มีแปรงสีฟัน-ยาสีฟัน ผ้าเช็ดตัว-มือ 5. โต๊ะเก้าอี้ มีขนาดหลากหลายและปลอดภัย 6. ของเล่นและสื่อพัฒนาเด็กมีความหลากหลายเพียงพอ ทั้งในร่มและกลางแจ้ง 7. เครื่องชั่งน้ำหนัก-วัดส่วนสูงมีอย่างน้อย 1 ชุด	

ตอนที่ 5 การจัดกิจกรรมเพื่อการพัฒนาเด็ก

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. การตรวจสอบสุขภาพและติดตามการเจริญเติบโต ● มีการชั่งน้ำหนัก/วัดส่วนสูง/ให้ภูมิคุ้มกันโรค ● มีการบันทึกการเจ็บป่วย 2. การส่งเสริมพัฒนาการของเด็ก ● ร่างกาย (พัฒนากล้ามเนื้อใหญ่-เล็ก) ● อารมณ์ (พัฒนาการแสดงความรู้สึก) ● จิตใจ (พัฒนาจริยธรรม) ● สังคม (ส่งเสริมลักษณะนิสัย/การใช้ชีวิตประจำวัน) ● สติปัญญา (พัฒนาการคิด/ความคิดสร้างสรรค์/ภาษา) 3. การส่งเสริมภาวะโภชนาการของเด็ก ● จัดอาหารครบสารอาหาร 5 หมู่ อย่างเพียงพอ ● ฝึกสุขนิสัยที่ดีในการรับประทานอาหาร 4. การส่งเสริมการพักผ่อน ● นอนราบอย่างน้อยวันละ 1 – 2 ชม. 5. การส่งเสริมกิจกรรมนันทนาการ/การออกกำลังกาย ● จัดกิจกรรมในร่มเหมาะสมกับวัย ● จัดกิจกรรมกลางแจ้ง	

ตอนที่ 6 การจัดการบุคลากร

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. คุณสมบัติของเจ้าของกิจการ/ผู้บริหารงาน • อายุไม่น้อยกว่า 20 ปีบริบูรณ์ • ไม่มีประวัติกระทำผิดต่อเด็ก • สุขภาพแข็งแรงไม่เป็นโรค • ผ่านการปฐมนิเทศเป็นเจ้าของกิจการ 2. คุณสมบัติของครู/ผู้ดูแลเด็ก • อายุไม่น้อยกว่า 15 ปีบริบูรณ์ • สุขภาพแข็งแรงไม่เป็นโรค • ความรู้ขั้นต่ำ ม. 3 • ผ่านการฝึกอบรมหลักสูตรผู้ดูแลเด็ก • มีจิตใจรักเด็ก 3. คุณลักษณะของครู/ผู้ดูแลเด็ก • การแต่งกายเรียบร้อยสะอาด • กิริยาท่าทางสุภาพเรียบร้อย • การควบคุมอารมณ์ดี อดทน • การพูดจาไพเราะ อ่อนหวาน	

ตอนที่ 7 จำนวนผู้ดูแลเด็กและเด็ก

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 0 – ต่ำกว่า 2 ปี ไม่เกิน 5 คน 2. ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 2 – ต่ำกว่า 4 ปี ไม่เกิน 10 คน 3. ผู้ดูแลเด็ก 1 คน ต่อเด็กอายุ 4 – 6 ปี ไม่เกิน 20 คน	

ตอนที่ 8 พฤติกรรมของครู/ผู้ดูแลเด็กต่อเด็ก

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. การใช้สายตาที่อ่อนโยน 2. การใช้คำพูดที่ไพเราะให้กำลังใจ 3. การใช้สัมผัสโอบกอดด้วยความรัก 4. การแสดงท่าทางเป็นมิตร 5. การเป็นแบบอย่างที่ดี 6. การไม่แสดงอารมณ์โกรธ 7. การเคลื่อนไหวแคล่วคล่อง 8. การชี้แนะช่วยเหลืออำนวยความสะดวก 9. การใช้เหตุผลตัดสินใจ 10. การใช้ความรู้ทางจิตวิทยาเด็ก	

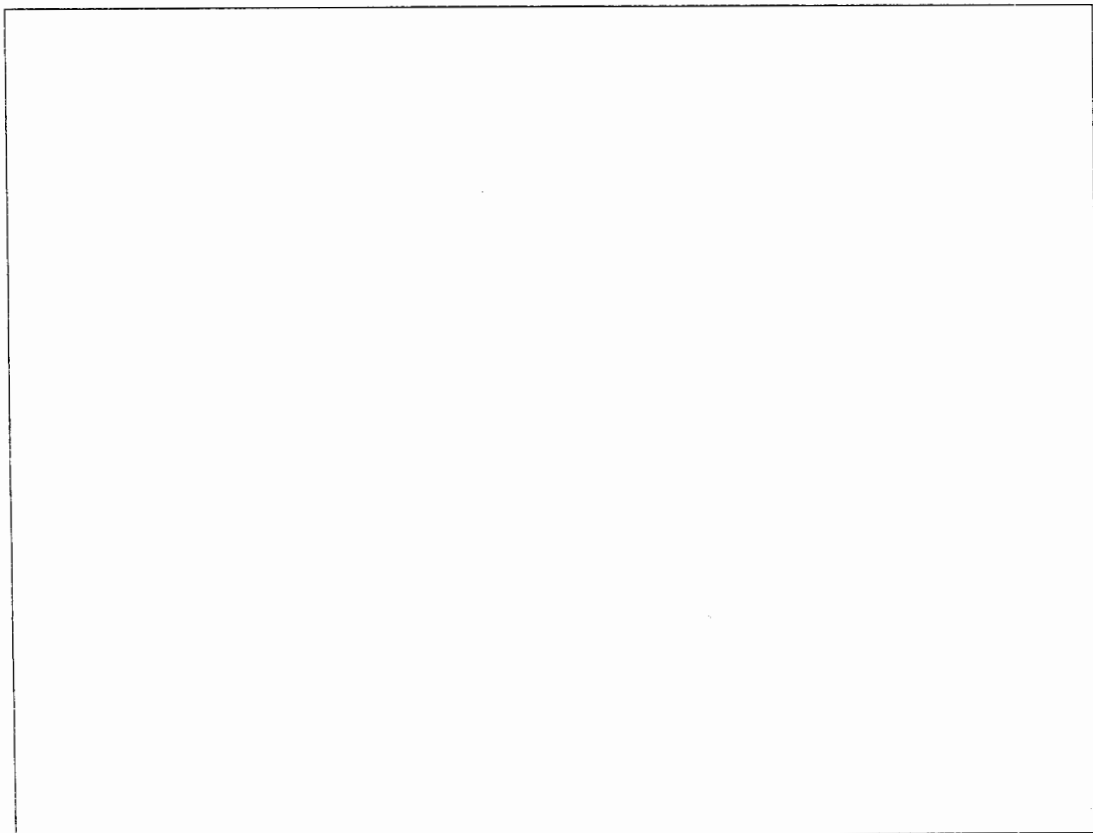
ตอนที่ 9 ความสัมพันธ์ของครู/ผู้ดูแลเด็กกับผู้ปกครอง

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. การพูดคุยทักทายกัน 2. การรับฟังความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 3. การเชิญเข้าร่วมกิจกรรม ครู-ผู้ปกครอง 4. การรายงานพฤติกรรมเด็ก 5. การร่วมมือแก้ไขปัญหาเด็ก 6. การจัดทำสื่อกลางของสถานเลี้ยงดูเด็ก-บ้าน	

ตอนที่ 10 การประเมินผลการจัดบริการ

สิ่งที่พึงปฏิบัติ	รายละเอียดการดำเนินการ
1. การประเมินผลการดำเนินงานทุก 3 เดือน • ภายใน • ภายนอก 2. การประเมินพัฒนาการเด็กทุก 3 เดือน 3. การประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้ดูแลเด็กทุก 3 เดือน	

แผนที่ตั้งสถานเลี้ยงดูเด็ก

ภาพสถานเลี้ยงดูเด็กที่มีคุณภาพ

สภาพด้านหน้า
สถานเลี้ยงดูเด็กและป้ายชื่อ

บริเวณสนามเด็กเล่น
กลางแจ้งใน
สถานเลี้ยงดูเด็ก

บริเวณสนามเด็กเล่น
และเครื่องเล่นสนาม

สนามเด็กเล่น
และเครื่องเล่นสนาม
ที่ทันสมัย

สภาพภายในและ
อุปกรณ์เครื่องใช้
ในห้องดูแลเด็ก

ตารางกิจกรรม
ประจำวัน

ปฏิสัมพันธ์ระหว่าง
ครูกับเด็ก

ของเล่นเด็กตามวัย

กิจกรรมการเล่น
ประจำวัน

กิจกรรมเล่นดนตรี

มุมหนังสือ

กิจกรรมโภชนาการ

กิจกรรมพักผ่อน

ผู้ดูแลเด็กอายุ
ต่ำกว่า 3 ปี

ครูประจำชั้น
เด็กอนุบาล

สถาบันวิจัยประชากรและสังคม มหาวิทยาลัยมหิดล

ตำบลศาลาขาว อำเภอบางแพ จังหวัดนครปฐม 73170

โทรศัพท์ 0-2441-0201 ต่อ 115, 0-2441-9666

โทรสาร 0-2441-9333

E-mail: directpr@mahidol.ac.th

Homepage: URL: <http://www.mahidol.ac.th/mahidol/pr/pr.html>